

Central Baptist Theological Seminary

0 0021 0032976 8

Central BAPTIST
THEOLOGICAL SEMINARY

KANSAS CITY, KANSAS

REFERENCE BOOK

Digitized by the Internet Archive
in 2025

<https://archive.org/details/bibliasacra0000vari>

BIBLIA SACRA

IUXTA LATINAM VULGATAM VERSIONEM

XI

PROVERBIA ECCLESIASTES CANTICUM CANTICORUM

BIBLIA SACRA

IUXTA LATINAM VULGATAM VERSIONEM

AD CODICUM FIDEM

IUSSU

PII PP. XII

CURA ET STUDIO

MONACHORUM ABBATIAE PONTIFICIAE SANCTI HIERONYMI IN URBE
ORDINIS SANCTI BENEDICTI

EDITA

LIBRI SALOMONIS

ID EST

PROVERBIA ECCLESIASTES CANTICUM CANTICORUM

EX INTERPRETATIONE SANCTI HIERONYMI

CUM PRAEFATIONIBUS ET VARIIS CAPITULORUM SERIEBUS

ROMAE

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

MDCCCCLVII

ERRATUM CORRIGE
QUOD IN VOLUMEN X IRREPSIT

Pag. 89, in textu *ps.* 27, 4:

pro da illis Domine secundum

lege da illis secundum.

PROLEGOMENA

Hoc anno, quo XI volumen Sacrorum Bibliorum editionis nostrae, ubi Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum continentur, in lucem profertur, decem fauste conduntur lustra, ex quo felicitis recordationis S. Pius X Pont. Max. Consilium Sacrorum Bibliorum Latinae Vulgatae interpretationi edendae et emendandae constituit. Haec dum anniversaria agitur memoria, quae religionem, providentiam, sapientiam Sanctissimi illius supremi Ecclesiae Pastoris claro in lumine ponit, nobis perquam gratum et suave est Patri nostro optimo et Patrono benevolentissimo Pio XII, qui tantum Decessoris sui inceptum persolvendum curat, huiusmodi volumen, diuturni laboris fructum, omni mentis obsequio, pietatis nostrae pignus offerre. Quod si noverimus operam nostram augusto iudicio et exspectationi satis fecisse, hoc erit nobis solatio et praemio exoptatissimo, quod ad eam sollelter proseguendam nostra proposita viresque exacuet.

Tres libri, qui a S. Hieronymo Salomonis vocantur, in Sacrorum Bibliorum Latinorum codicibus semper eodem ordine, ita scilicet ut Ecclesiastes

inter Proverbia et Canticum Canticorum sit, statim post Psalterium reperiri solent. Qui ut typis ederentur non minus quam 27 codicibus et 4 fragmentis usi sumus. Plures huiusmodi codices vel a nostris decessoribus vel a nobismetipsis antea usurpati sunt. Codices quidem $CX\Sigma^T A\Phi^{RGP} \Theta^{HA} \Psi^D \Omega^{MSJ}$ in Prolegomenis libri Genesis a D. Henrico Quentin descripti sunt; codicem vero Γ^A in vol. V huius editionis, codicem G, quem antea (vol. VII et VIII) siglo N notavimus, et codices QY in vol. VII, codicem denique W, qui pro his libris mutilus est et cum Prov. 27, 19 tantum incipit, in vol. VIII protulimus. Animadvertendum est autem primam lectionem codicum Q et Γ^A hic illic, ubi manus recentior textum, qui evanuerat, restituere conata est, haud clare dignosci; quamobrem, ubicumque aliqua varia lectio nobis incerta exstitit, notam Q (rescr.) vel Γ^A (rescr.) textui, qui nunc legitur, adiunximus. Codex vero Y, qui in volumine VII inter libros per cola et commata scriptos numerabatur, in hoc volumine, utpote testis de huiusmodi divisionibus nimis inconstans, a III° apparatu excluditur.

Praeter illos codices, hi novem primum adhibentur, quos saltem breviter describere oportet:

Σ^C Codex 32 Universitatis Centralis Matritensis, saeculi IX-X, foliorum 140 (51 × 35 cm), trinis columnis linearum 64-65, litteris Wisigothicis, probabiliter in Baetica descriptus (cf. T. AYUSO MARAZUELA, *La Vetus Latina Hispana*, I, Matriti, 1953, p. 353). Hic liber fuit olim Cardinalis Ximenes, qui eo pro sua editione polyglotta Sacrorum Bibliorum usus est; in bello autem civili annorum 1936-1939, misere deletus est; is tamen non omnino periit, cum integram eius imaginem lucis opera expressam iam pridem haberemus. Hic codex altera est solaque superstes Bibliorum pars, tresque nostros libros, ante Danihel, Verba Dierum, Ezram, Hester, Sapientiam, Sirach, Tobiam, Iudith, I-II Machabaeorum, Novum Testamentum continet. Textum autem praebet, qui ad eandem traditionem ac codex Σ^T pertinet, ita tamen ut alter ab altero non dependeat.

Π^H Codex 553 A Abbatiae Casinensis, pag. 384 (35 × 26 cm), binis columnis linearum 31, litteris Beneventanis, saec. XI inc., conscriptus. Samuel et Malachim, libros Salomonis (pag. 224-286), Sapientiam et Sirach continet. Velut alii codices Casinenses, quibus in libris iam editis usi sumus,

codex II^H testibus Hispaniensibus adscribitur, ultimo tamen loco, cum textum mixtum saepe offerat.

Codex Londiniensis, Musaei Britannici, Egerton. 1046, folio-^Lrum 48 (31 × 22 cm), binis columnis, insulari scriptura sive minuscula (lin. 42), sive maiuscula (fol. 17-31, lin. 35) saec. VIII, fortasse in Northumbria, descriptus (vide E.A. LOWE, Codices latini antiquiores, II, Oxonii, 1935, 194^a et 194^b). Continet quinque libros Sapientiales, e quibus tres nostri ad eandem traditionem ac codex Amiatinus et commentarius Bedae plus minusve pertinent.

Codex Bibliothecae Civitatis Ambianensis 12, foliorum 2-192^M (30 × 20 cm), unica columna 21 linearum, scriptura Carolingica saeculi VIII ex. (ante A.D. 781) descriptus (vide E.A. LOWE, C.L.A., VI, 707). Continet Prov., Eccle., Cant., Sap., Sirach. Fuit olim Monasterii Corbeiensis et ad Biblia pertinet, quae Maurdramnus Abbas exarari iussit; de quibus vide Prolegomena in Genesim, pag. XXVI.

Codicis Monacensis Bibliothecae Nationalis lat. 19105 folia re-^Dscripta 42 (circa 30 × 22 cm), unica columna linearum 20-21 (in libro autem Sirach 25), litteris uncialibus, fortasse in Gallia meridionali vel in Hispania septentrionali, saeculo VII-VIII, exarata (vide B. BISCHOFF, Die Südost-deutschen Schreibschulen und Bibliotheken in der Karolingerzeit, I, Lipsiae, 1940, p. 162). Continent fragmenta Proverbiorum, Ecclesiastae, Sirach. Saeculo tamen X, in Tegernseensi coenobio, priore scriptura deleta, haec folia, una cum sex aliis saec. IX scriptis et fragmenta libri Sirach 7-14 continentibus, exscribendis Evangeliiis apocryphis et narrationi cuidam anonymae de Adsumptione B. Mariae Virginis inservierunt. Quae folia rescripta ex integro primus edidit D. Albanus Dold, monachus Beuronensis (Lateinische Fragmente der Sapientialbücher aus dem Münchener Palimpsest CLM 19105, Beuron, 1928), qui etiam tam pretiosi libri imagines ope lucis ultravioleae paratas nobis perhumaniter misit. His autem freti auxiliis, novam codicis collationem instituimus eaque ita in hoc volumine usi sumus, ut ubicumque, paucis tantum locis, ab editione Beuronensi defleximus, editionis textum D^e, nostrum D nominaverimus. Quamvis codex D, ceteris vetustior, hic illic quandam optimam lectionem praebeat, illum tamen, non inter meliores codices, sed velut testem familiae Italo-

insularis iam aliquatenus corruptum post ALM ponendum censuimus. Cum tamen minores codicis D lacunas, illa optima editione diplomatica exstante, indicare omiserimus, nulla eius lectio, ex silentio apparatus, certo deduci potest.

- Z** Codex Bibliothecae Civitatis Metensis 7, foliorum 359 (45 × 33 cm), binis columnis 40 linearum, litteris Carolingicis, saec. VIII-IX descriptus (cf. E.A. LOWE, C.L.A., VI, 786). Continet quinque libros Sapientiales, Iudith, Tobiam, Danielelem, Verba dierum, Ezram, Hester, I-II Machabaeorum, Novum Testamentum. Fuit olim ecclesiae cathedralis Metensis; anno tamen 1944, bello saeviente, incendio destructus est. Hic codex autem talem textum profert, qui eum neque familiae Hispaniensi neque familiae Italo-insulari clare coniungat; quamobrem codicem Z, quamvis saepe optimus sit, post utramque familiam posuimus, una cum codd. TWS, qui quandam cum eo adfinitatem demonstrant. Saepius tamen codicis Z prima lectio vix distingui potest, cum manus saeculi XII iterum iterumque eam correxerint vel potius corruerint.
- T** Codex Abbatiae Sancti Petri Salisburgensis A. IX.16, foliorum 174 (29 × 21 cm) binis columnis 22-27 linearum, scriptura Carolingica, saec. VIII ex., descriptus. Continet Proverbia, Ecclesiasten, Canticum, Sapientiam, Sirach, Canticum tamen non secundum Vulgatam sed secundum antiquam versionem, quam D. Donatius De Bruyne publici iuris olim fecit (Revue Bénédictine, XXXVIII [1926], p. 98-104) et in apparatu nostro Salis. nominavimus.
- S** Codex Abbatiae Sangallensis 28, paginarum 264 (36 × 24 cm) binis columnis linearum 27-28, litteris minusculis Carolingicis in eodem monasterio a Wolfcoz monacho, saeculo IX inc., scriptus (cf. A. BRUCKNER, Scriptoria medii aevi Helvetica, II, Genevae, 1938, p. 56). Continet quinque libros Sapientiales.
- Γ^M** Codex capituli Modoetiensis A. 2, foliorum 136-258 (27 × 17 cm), unica columna linearum 24, litteris Carolingicis, saec. IX ex., descriptus (vide E. A. LOWE, C.L.A., III, 383). Quinque libros Sapientiales continet, quos Dialogi s. Gregorii Magni, imperfecti tamen et saec. VIII-IX in Rhetia descripti, praecedunt et Passio s. Laurentii martyris sequitur. Qui codex codici Γ^A adfinis est et hunc hic illic lacunosum utiliter supplet.

Quibus subsidiis haec quoque fragmenta adiuncta sunt:

Fragmenta, quae in codice Vaticano Barberiniano lat. 671 reperiun- ^b
tur (fol. 14-17); haec autem folia (28 × 18 cm) unica columna 30 linearum,
litteris uncialibus, saeculo VIII ex., in Italia descripta sunt (cf. E.A. LOWE,
C.L.A., I, 64). Continent Cant. 3,6-8,14 (fol. 14-16^r), omissis tamen
3, 7-11 et 8,5^b-12, atque excerpta quaedam de Sapientia et libro Sirach
(fol. 16^r-17^v). Textum autem praebent qui familiae Γ adfinis est.

Fragmenta, quae inveniuntur in codice Bibliothecae Civitatis Aure- ^k
lianensis 19 (16), fol. 11-18; quae folia (22 × 17 cm) binis columnis 30
linearum, litteris uncialibus per cola et commata, saec. VI, in Italia ut videtur,
descripta sunt (vide E.A. LOWE, C.L.A., VI, 798). Continent Ecclesiasten
12 (fol. 11); Cant. 1, 1-5 et 2, 1-7 (fol. 12), 5,15-7,4 (fol. 13), 8, 7-14
(fol. 14^r); Sap. 1, 1-9 (fol. 15^v), 2,10 - 3,6 (fol. 16), 5,22 - 6,16
(fol. 17), 7,27 - 8,7 (fol. 18^r), itemque, utpote exemplar perantiquum,
familiae Italo-insulari coniungenda sunt. Reliquiae sunt codicis cuiusdam
Floriacensis, velut fragmenta k quae in libris Samuhel et Malachim citata
sunt.

Codicis Abbatiae Sangallensis rescripti 194 folia 52 (circa 24 × 18 ^m
cm), unica columna linearum 28-31, semiuncialibus litteris, saeculo VII-
VIII, in Wisigothorum regno, descripta; medio tamen saeculo VIII, in
Helvetia ut videtur, haec folia, priore scriptura deleta, exscribendis Patrum
homiliis inservierunt (cf. E.A. LOWE, C.L.A., VII, 918). Continent quidem
Prov. 4,4 - 6,32; 8,12 - 9,18; 10,2 - 24,26; 29,23 - 31,3; Eccle. 1,8 -
3,16; 5,4 - 7,1; 9,7 - 10,16; 12,11 - 14; Cant. 1, 1 - 13; Sap. 6,5 -
9,14; 12,4 - 27; 14,7 - 16,4; 16,28 - 18,3; Sirach 3,1 - 4,4;
6,24 - 7,26; 10,15 - 11,13; 14,1 - 17,23; 20,2 - 21,2; 23,5(?) -
25,27; 28,6(?) - 31,25; 40,19 - 43,35; 46,4 - 51,38. Sed cum huiusmodi
fragmenta, quae multis locis vix legi possunt, eo tantum tempore, quo textus
et criticus apparatus libri Proverbiorum iam sub prelo erant, nota nobis
fuissent, de illis varias lectiones Proverbiorum in Appendice, Ecclesiastae
et Cantici in critico apparatu dedimus. Quod autem ad eorum textum pertinet,
orthographia simul et variae lectiones cum codicibus Hispanis, scilicet modo
codicibus CX, modo familiae Σ, nostra fragmenta copulant. Testimonium
ergo haud levis momenti haec folia rescripta adferunt.

De ordine codicum inter se eorumque divisione in classes pauca nunc dicenda sunt. Duas quidem vetustiorum codicum familias, alteram Hispanensem, alteram Italo-insularem distinguimus, duas item recensiones, Alcuinianam et Theodulfianam, utramque IX saeculi, tres denique classes codicum, sive qui ad neutram familiam clare pertinent ($\mathcal{Z}$ TWS et Γ^{AM}), sive qui recentiores sunt textumque mixtum offerunt (Ψ^{D} Ω).

Ante et extra Hispanorum codicum familiam codicem G posuimus, quia, etsi quandam cum illis adfinitatem ostendat, cum eorum tamen mendis raro concordare solet; cum autem altera quaedam manus eiusdem temporis (G^2) varias lectiones, praesertim additamenta, quae in codice C reperiuntur, in codicis G marginem saepe introduxerit, ipsi librario codicem quendam Hispanum, Cavensi nostro adfinem, cognitum fuisse suspicari licet. Codices QY, qui in libris antea editis inter testes mixtos numerabantur, hic familiae Italo-insulari coniunximus, cuius ramum quendam in Italia septentrionali ortum exhibent. Codicem autem Ω^{M} nunc codicibus Ω^{SJ} praeponimus, quem ante Ω^{S} descriptum esse iam constat.

Inter illos vero codices primas partes certo obtinent codices GCA, et hac de causa in textu restituendo eos magni pependimus. Cum tamen codex G pro Ecclesiaste et Cantico deesset, codicem Z, quamvis minoris esset momenti, in locum eius pro his libris suffecimus. Ceteros vero, praecipue Σ^{T} LMDTKm, aliquoties in primo notarum apparatu ideo notavimus, ut alicuius lectionis genuinae in pluribus manuscriptis corruptae fundamentum clarius pateret.

De textu sic restituto haec, quae sequuntur, pro libro Proverbiorum notanda sunt:

1. *Ut iam in libro Samuhel, ita in Proverbiis nonnulli codices additamenta quaedam, sive ex vetere versione Latina, sive ex recensione hexaplati s. Hieronymi, exhibent, quae omnia ob optimorum codicum consensum ab hac editione exclusae sunt. De quibus, cf. D. DE BRUYNE, Etude sur les origines de la Vulgate en Espagne, in Revue Bénédictine, XXXI (1914-1919), p. 385-393.*

2. *Quod attinet ad verborum tempora, praesens nempe et futurum, pro quibus exitus -it et -et tam facile in codicibus confunduntur, hanc regulam habuimus: codicibus melioribus diligenter perpensis et Hieronymi propensione in huiusmodi mutationes considerata, vel praesens vel futurum*

delegimus, prout vel consecutio sententiae, vel lex de difficiliore lectione praeponenda id postulabat.

Praeter autem 27 codices supra memoratos, alios quoque perpendimus, sive quibus antea usi sumus, ut sunt Legionensis S. Isidori (Λ^L), Casinensis 521 (Π^F), Romanus Vallicellianus B. 6 (Φ^V), Parisinus lat. 93 (H), Parisinus lat. 9380 (Θ^M), Parisinus lat. 11505 (P), Parisinus lat. 11532 (E), sive novum quendam, id est Laudunensem 28, qui solos libros Sapientiales continet; de quibus singulis aliquod saltem iudicium faciemus.

Codex Λ^L , qui in Bibliorum sacrorum libris iam editis textum Hispanum semper exhibebat, sed in Psalterio iuxta Hebraeos peractae retractationis recensitionis Theodulfianae testimonium dabat, pro his tribus libris cum A et recensione Alcuiniana praesertim coniungitur, nec tamen originem suam Hispaniensem omnino denegat.

Codex Π^F codici Π^H adeo proximus est, ut ex eodem exemplari exscriptum esse prorsus appareat; illi tamen hunc praetulimus, sive quia Π^H id exemplar accuratius referre videtur, sive quia quinque libros Sapientiales solus continet, cum Π^F Proverbia, Ecclesiasten, Canticum, Sapientiam ex integro, Sirach tamen usque ad 6,3 tantum praebeat.

Codex Φ^V , quem in voluminibus I-X semper adhibuimus, in hoc libro non amplius usurpatur, quia recensio Alcuiniana ex ceteris testibus Φ^{RGP} satis cognita visa est.

Codex Θ^M , qui cum Verbis Dierum a nobis derelictus est, codicibus Θ^{HA} in libris iam editis proximus erat, quod etiam in Ecclesiaste et Cantico comprobatur, sed in libro Proverbiorum cum familia Italo-insulari, praesertim cum ALM , ita coniungitur, ut testimonium utile non adferat.

Codex H , qui in voluminibus V-IX Bibliorum sacrorum et in Psalterio iuxta Hebraeos citatus est, hic omittitur, sine damno quidem, quia textum exhibet, qui lectiones Hispanienses cum Alcuinianis continuo miscet.

Codex P , ut ex nostris vol. I-IX satis apparet, textum quendam mixtum profert, in quo lectiones Alcuinianae cum Theodulfianis componuntur. Ceterum, libros Sapientiales ex parte solum continet, eo quod, quaternione XXXI avulsa, textum sacrum ab Eccle. 2, 4 usque ad Sap. 14, 31 non amplius praebeat.

Codex E , quem in indice codicum voluminum V-IX Theodulfianis manuscriptis praeposuimus, textum mixtum ex elementis Hispanis et Gallicis,

tum Alcuinianis tum Theodulfianis, offert et proinde sine ullo detrimento ex hoc volumine arcetur.

Codex denique Laudunensis olim Monasterii s. Vincentii, nunc Bibliothecae Civitatis 28, scriptura Carolingica, saec. IX-X, descriptus, quinque libros Sapientiales, Sirach tamen, ultimo folio avulso, usque ad 51,4 tantum continet. Quem codicem, omnium additamentorum libri Proverbiorum expertem, Donatianus De Bruyne optimum esse existimabat; cum tamen formam quandam textus Italo-insularis, in qua lectiones praesertim codicum ALM cum lectionibus codicum QY permisceantur, constanter offerat et huiusmodi variis lectionibus conplures sibi proprias adiungat, supervacaneum eum in hoc volumine citare putamus.

Praeter codices autem, tum excerpta antiqua Hieronymianae versionis, tum Patrum commentaria, quae eius textum explanant, a nobis consulenda erant, in primis quidem, pro Proverbiis praesertim, s. Augustini Speculum vetustate praestans, quod secundum editionem a F. Weihrich curatam (C.S.E.L. XII, Vindobonae, 1887), codicum etiam quibus fulcitur ratione habita, saepe a nobis memoratur; commentaria autem Salonii et Bedae pro Proverbiis, Salonii solius pro Ecclesiaste, Iusti Urgellensis, Apponii et Bedae pro Cantico, ita a nobis proferuntur, ut Iust. cod. V ad codicem Romanum Vallicellianum B. 62, saec. VIII, cod. P ad codicem Parisinum lat. 10463, saec. X-XI, Appon. cod. B ad codicem Boloniensem 74, saec. VIII, cod. M ad codicem Spinaliensem 78, saec. X, cod. R ad codicem Romanum Bibliothecae Nationalis 1572, saec. XII, Beda cod. vel cod. R ad codicem Vaticanum Reginensem latinum 238, saec. IX, lectorem remittant.

Quod autem ad duas homilias S. Gregorii Magni in Cant. 1, 1-8 adtinet (Greg. M. in loc.), illum textum secuti sumus, quem D. Bernardus Capelle in Ephemeride, cui nomen Revue Bénédictine, XLI (1929), p. 217, publici iuris fecit; ex quo textu patet s. Pontificem, pro eis sermonibus, versionem quandam usurpasse, in qua Vulgata versio versione vetere perpetuo contaminatur.

Cetera vero s. Gregorii Magni opera, Breviarium Gothicum Missaleque Mozarabicum, ubicumque utile iudicatum est, in apparatu critico comparent, iis exceptis locis, ubi eorum textus, in Patrologia Latina vulgatus, ad editionem Bibliorum Clementinam adcommo-
datus esse videbatur.

Hactenus de Vulgatae Bibliorum versionis testibus. De antiquis autem versionibus, quae eam praecesserunt, velut in libris antea editis, ea praecipue

testimonia protulimus, quae varias codicum lectiones explicant. Quibus testimoniis congerendis, pro libro Proverbiorum utilissima nobis fuerunt D. Iohannis Schildenberger, monachi Beuronensis, tum thesis inedita, cui titulus « Die altlateinischen Proverbien. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte » (Romae, 1934), tum liber « Die altlateinischen Texte des Proverbien-Buches. I. Die alte afrikanische Textgestalt » (Beuron, 1941), qui eiusdem thesios priorem partem retractatam publici iuris fecit (J. Schildenberger).

In Ecclesiastae autem apparatu saepe ad s. Hieronymi commentarium in Ecclesiasten (Hier. in loc.), sive nempe ad Vallarsianam eius editionem, sive ad Rhemensem codicem 70 (cod. R), IX saec., remittimus.

Cantici denique Canticorum antiquae versionis testimonia sive e Gregorii Illiberitani imperfecto commentario in Cantica Canticorum (cf. A. WILMART, L'ancienne version latine du Cantique I-III, 4, in Revue Bénédictine, XXVIII [1911], p. 11-36), sive e codice Salisburgensi, Abbatiae S. Petri A. IX. 16 (Salis.), de quo supra p. X (cf. D. DE BRUYNE, Les anciennes versions latines du Cantique des Cantiques, in Revue Bénédictine, XXXVIII [1926], p. 97-122), maxime decerpsum. Cuius Cantici textus ab Hieronymo ex Hexaplis Origenis emendatus, ut dudum R. P. Albertus Vaccari acuto ingenio detexit (cf. Biblica, XXXVI [1955], p. 258-260), in Philonis episcopi Carpasii commentario ab Epiphanio monacho in latinum verso (Cod. Vat. lat. 5074), totus et fere perfectus conservatus est (Epiph.), cum in codice Sangallensi 11 (Sang.), in libris s. Hieronymi adversus Iovinianum, in Cassiano operibus, partim solummodo inveniatur.

Ut in voluminibus antea editis, Correctoria Hugonis a S. Caro (Hug.), Guillelmi de Mara (Guill.), Conventus S. Iacobi Parisiensis (Iac.), in hoc quoque volumine proferuntur, ita tamen ut « punctum de minio », quod in Hugonis Correctorio supra quaedam verba reperitur, minime interpretati simus; hoc enim punctum non, ut antea solebat, consensum cum Hebraeo, sed potius lectionem cum commentario Bedae consonam plerumque designat.

Praeter Prologum s. Hieronymi in libros Salomonis, qui in codicibus fere omnibus ante Proverbia legitur et textum huius vulgatae versionis introducit, eam quoque praefationem edidimus, qua s. Hieronymus emendationem suam hexapla rem trium librorum commendabat; quae praefatio

in pluribus codicibus, ubi exstat, ipso etiam Sangallensi 194, appendice Peregrini cuiusdam Hispani (cf. D. DE BRUYNE, Etude sur les origines de la Vulgate en Espagne, in Revue Bénédictine, XXXI [1914-1919], p. 373-401) aucta est. Breve denique quoddam excerptum, e primis verbis commentarii s. Doctoris in Ecclesiasten desumptum, quia in nonnullis codicibus nostris reperitur, utrique praefationi addidimus.

Capitulorum duae series ad Vulgatam versionem pertinentes, ex quibus prior in duas formas distinguitur, tum ante Proverbia, tum ante Ecclesiasten editae sunt. In Cantico autem, non Capitulorum numeri, sed rubricae nonnullae, quae partim a D. De Bruyne editae sunt (Sommaries, Divisions et Rubriques de la Bible latine, Namurci, 1914, p. 558-561, et Revue Bénédictine, XXXVIII [1926], p. 111-122), textum sacrum dividunt.

Prid. Kal. Maii a. d. MDCCCCLVII

PRAEFATIONES SANCTI HIERONYMI

IN LIBROS SALOMONIS

INDEX CODICUM

I. Prologi in libros Salomonis de hebraeo translatos.

G Parisinus lat. 11553. S. ix.	T Salisburgensis, Abb. S. Petri A. IX. 16.
C Cavensis, Abb. 14. S. ix.	S. viii.
X Matritensis, Univ. Centr. 31. S. x.	S Sangallensis, Abb. 28. S. ix in.
Σ^T (<i>Toletanus</i>) Matritensis, Bibl. Nat. S. x.	Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
Π^H Casinensis, Abb. 553. S. xi.	Ψ^D Vaticanus lat. 10511. S. xii.
A (<i>Amiatinus</i>) Florentinus, Laur. S. vii-viii.	Ω^M Parisinus, Mazarinaeus 5. a. 1231.
M Ambianensis 12. S. viii ex.	Ω^S Parisinus lat. 15467. a. 1270.
Q Mediolanensis, Ambros. E. 26. S. ix-x.	Ω^J Parisinus lat. 16721. S. xiii.
Y Monacensis lat. 18036. S. ix.	a Editio princeps (a. 1452?) 42 lin. dicta.
Φ^R Parisinus lat. 3. S. ix.	g Editio Gobellini Laridii, a. 1530.
Φ^G Londiniensis Add. 10546. S. ix.	r Editio Roberti Stephani secunda, a. 1532.
Φ^P Romanus, Abb. S. Pauli extra Muros.	e Editio Roberti Stephani quarta, a. 1540.
S. ix.	c Editiones Clementis VIII Pont. Max. se-
Θ^A Aniciensis, Capituli. S. ix.	cunda (a. 1593) et tertia (a. 1598).
Z Metensis 7. S. viii-ix.	

II. Praefationis in eosdem libros de graeco emendatos.

C Cavensis, Abb. 14. S. ix.	Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
Σ^T (<i>Toletanus</i>) Matritensis, Bibl. Nat. S. x.	Ψ^D Vaticanus lat. 10511. S. xii.
Θ^A Aniciensis, Capituli. S. ix.	g Editio Gobellini Laridii, a. 1530.
T Salisburgensis, Abb. S. Petri A. IX. 16.	
S. viii.	

III. Excerpti e commentario s. Hieronymi in Ecclesiasten 1, 1.

C Cavensis, Abb. 14. S. ix.	Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
Σ^T (<i>Toletanus</i>) Matritensis, Bibl. Nat. S. x.	Ψ^D Vaticanus lat. 10511. S. xii.
Θ^H Londiniensis Add. 24142. S. ix.	g Editio Gobellini Laridii, a. 1530.
Θ^A Aniciensis, Capituli. S. ix.	
-

INCIPIT PROLOGUS HIERONYMI IN LIBRIS SALOMONIS

Cromatio et Heliodoro episcopis Hieronymus.

Iungat epistula quos iungit sacerdotium, immo carta non dividat quos Christi nectit amor. Commentarios in Osee Amos Zacchariam Malachiamque poscitis; scripsissem, si licuisset per valitudinem. Mittitis solatia sumptuum, notarios nostros et librarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum sudet ingenium, et ecce ex latere frequens turba diversa

Codd. GCXΣ^T etc.

Tit. incipit prologus beati (*om.* C) iheronimi in libris salomonis C(*ante praef.* Tribus nominibus)X — incipit prologus in salomone Σ^T(*ante praef.* Tribus nominibus) — incipit prologus in libris salomonis Ω^I — incipit prologus salomonis ieronimi pbri Π^H — incipit prologus (+ sancti ieronimi Ω^S) in prouerbiis salomonis Ω^Sα — incipit prologus hieronimi (*om.* A; + prbi S) AQS — incipit prologus sancti hiefo ad cromatium et heliodorum episcopos T(*ante praef.* Tres libros) — diui hieronmi (*sic*) presbyteri in libris salomonis prologus g — incipit praefatio hieronymi prb G — incipit praefatio eusebii hieronimi M — incipit praefatio hieronimi (*post quae longum spatium erasum*) Γ^M — hieronymi praefatio in libris salomonis re — incipit praefatio sancti ief pbri in libro prouerborum salomonis Ψ^D — praefatio hieronimi Z — eiusdem praefatio in libris salomonis t — *sine titulo* YΦΘ^AΩ^M.

1. cromatio — hieronymus] iheronimus cromatio et eliodoro episcopis de editione ad liquidum ex ebreo translata Σ^T; hieronimus chromatio et heliodoro episcopis de edictione ad liquidum et ebraeo translata Θ^A; hieronimus T; *om.*

Ψ^DΩJagret | cromatio = GXΩ^M; cromatio C; chromatio Π^HAMQYΦZΣΓ^M; chromachio Ω^S | eliodoro XΠ^{HS} | episc. + sanctis G | hieronimus AMQYΦ^{RGZ}TSΓ^M; hieroñ Φ^P; iheronimus CX; ieronimus Π^HΩ^{MS}; + prbr (prb G; pbr Π^H) GΠ^{H2}Γ^MΩ^M | 2. iungat] Γ^M*; iunget Γ^{M2}; iungit T | iungit] coniungit Θ^A | immo carta] M² (car *in ras.*); tomo carte C | 3. christi] Γ^M*(xpi); xps Γ^{M2} | nectet C; fecit Γ^M* | in osee amos] *in ras.* M² | osee] Σ^{T2} (*alt. e corr.*); hosee C; oseę Π^HYSΨ^D; oseae QΓ^M; ose GX | hamos C; *praem.* et Y* | zachariam G²(c *corr.*)Π^HMQΦ²ZTSΨ^DΩagret; zaccariam XΣ^T; **chariam Γ^M; *praem.* et agr | ~ zachariam amos S | malachiamque = Π^HAM²QZ*; malaciamque G*XΣ^T; malachiam (-chiam C; -ciam G) quae G²CM*YΦΘ^ATSΓ^M*Ψ^D; malachiam (et mal. Ω^{SJ}; malachiamque Ω^M) quos Z²Γ^{M2}Ωec; malachiam quoque agr | 4. per ualitudinem] M*Y*Θ^{A2}(*in ras.*)Z* T*Γ^M*; pr(a)e ualitudine (ualet. Π^Hret) Σ^TΠ^HM²QY²ΦZ²T²ΣΓ^{M2}Ψ^DΩagret; *praem.* et Σ^TΘ^A | mittetis T; mittite Γ^M*Ψ^D | 5. sumptum M* | sustentate Γ^M*Ψ^D; sustentantes Ω^{SJ} | potis.] notissimum X | 6. sudet] Y*Z*; desudet Π^HQY²ΦZ²Ψ^DΩagret | diuersa *om.* X.

poscentium, quasi aut aequum sit me vobis esurientibus aliis laborare, aut in ratione dati et accepti cuiquam, praeter vobis, obnoxius sim. Itaque longa aegrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem et apud vos mutus essem, tridui opus vestro nomini consecravi, interpretationem vide-
 5 licet trium Salomonis voluminum, Masloth, quas Hebraei Parabolas, vulgata editio Proverbia vocat, Coeleth, quem graece Ecclesiasten, latine contionatorem possumus dicere, Sir Assirim, quod in nostram linguam vertitur Canticum canticorum.

Fertur et πανάρετος Iesu filii Sirach liber, et alius ψευδεπίγραφος,
 10 qui Sapientia Salomonis inscribitur, quorum priorem et hebraicum reperi, non Ecclesiasticum ut apud latinos, sed Parabolas praenotatum; cui iuncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero, sed et materiarum genere coae-

Codd. GCXΣ^T etc.

1. aut] ut Z*S*; autem Ω^S | me *om.* Y* | esurienti Ψ^D; esurire GC(hes.)XII^H M*Θ^AZ*T | aliis *om.* Q; *praem.* et GCX Π^HM*Φ^RZ*TΓ^M*Ω^MS^G; *praem.* etiam Ω^J labore Ψ^D | 2. praeter] inter Σ^T | uobis = CXΠ^HΘ^ATS*(*ut vid.*); uos S² *cett.* | 3. longa + enim Ω^M* | hegritudine C | ne *om.* C | in hoc X | apud uobis X | 4. mutum Ψ^D | triduopus Z*; tridua opus Z³ | triduo CX Ψ^D | ~ nomini uestro Ω^{SJ}aret | uidel.] scilicet Σ^T | 5. masloht Σ^T; maslot G; masloch Ω^S; misle *ret*(*charact. hebr.*); *praem.* id est X | quos A; quod S*Ω^Magr | hebrai T*; hebraica T² | parabulas Y*T; + uulgant et X | 6. uulgata + autem Γ^MΩ^Mret | uocat] Z*; uocant XS*Ψ^D; uocitat Z² | choeleth C; coheleth *gre*; cohelet Σ^T; celeth Ψ^D; celeth G*Ω^M; coeleth Π^H*; comeleth A* | quod AMYΦZ²S*Ψ^DΩ^J; qu** Z* | greci X†Π^HΩ^M | latino Ω^M | 7. inconditionatorem A | syr CXMYΦ^PΨ^DΩ^J; sy*r Q; siri Σ^T | assirim] Π^H*; assyrim CΠ^H2Φ^P; asirim QΨ^DΩ^{SJ}ag; asiri* A*; hasirim *re*; asserim XΣ^TYΘ^A. ¶ h. syrhasyrim Ω^J | in nostram linguam] Z*; in nostra lingua QYΦ^{RG2}(*pr. in in ras.*)^{P2}Ψ^Dt; in linguam nostram Ω^{SJ}*a; in lingua nostra Ω^{J2}gr | 8. cantica canticorum XΩ^M | 9. et (*1°*) *om.* Ω^J* | ΠANAPETOC = CZT; ΠANA-PHTOC S; panaretos Π^H(*sup. lin.*)ΦΓ^M

Ω^{M2}a; panarethos Ω^S; ΠANEPETOC Π^H *in textu*; paneretos GM(*in marg.*)Y(*in marg.*); panaeretos *gre*; panarethos AM(*in textu*) Ψ^D; panarechos Ω^J; ΠANAPETON Θ^A; ΠAPETOC Σ^T; parethos X; panatheos Ω^M*; enapethoc Y *in textu*; nanaretos Q | ihu GCXΣ^TMΨ^DΩa; hiesu AQΦ^PΘ^AZT SΓ^M; hiesu Y; seu Π^H | fili GXAY*TS*; filius Q | syrach CMYSΨ^DΩ^S; sirac GΣ^T Ω^M; syrac XΩ^J | et (*2°*) *om.* Q | ΨEYΔ-EΠIΓPAΦOC = Σ^T; pseudepigrafos G; pseudo epigraphos Π^H *sup. lin.*; pseudepigraphus *ret*; ΨEYΔEΠIΓPAΦOC Π^H *in textu*; ΨEYΔEΠIΓPAΦOC Θ^A; EΛEPI-TPATOC C; EYΔE IΓPAΦOC T; [...] EPICPAΦOC Q*; eu[.]eri[.]rafas Q² *sup. lin.*; pseudographus ΦΨ^DΩag; pseudogra-fus A³M²YZ²(*in ras.*); pseudograffus M* S²(*o corr.*); ΨEΩAΩIΓPAΦOC Γ^M; seudo-grafus A³(*dogr in ras.*); seugrafus X | 10. sapientiae C | scribitur GCXΣ^TY* | et *om.* CXΣ^TQY²Θ^AZ²Ω^{SJ}agret | ~ et priorem hebr. Π^{HT} | 11. ut *om.* a | 12. iunct****rant G*; coniuncta erant Ω^M | cantica canticorum XΓ^M*(*statim corr.*)Ω^M | ut] ad C; in Q | 13. salamonis A | numero sed et] numeros de C | numerum G* *ut vid.* | ~ numero librorum Ω^{SJ}ar | et] Y*Φ^G*Z³; etiam GQ Y²Φ^{RG2}P²Z²Ωagret; *om.* C | materia* Z* | equaret Y*.

quaret. Secundus apud Hebraeos nusquam est, † quin † et ipse stilus graecam eloquentiam redolet; et nonnulli scriptorum veterum hunc Iudaei Philonis adfirmant. Sicut ergo Iudith et Tobi et Macchabeorum libros legit quidem Ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit, sic et haec duo volumina legat ad aedificationem plebis, non ad auctoritatem 5 ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.

Si cui sane Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam; neque enim sic nova condimus ut vetera destruamus. Et tamen, cum diligentissime legerit, sciat magis nostra intellegi, quae non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prelo 10 purissimae commendata testae suum saporem servaverint.

EXPLICIT PROLOGUS

Codd. GCXΣ^T etc.

1. apud hebreis C; + liber Π^H | numquam G*Ψ^D | quin = **ret**; quia Φ^G (a in ras.) et cett. cum archetypo erroneo | stilus] titulus XΣ^T | 2. redolet] retulit T | nonnullis CΘ^A; nulli Φ^R | ueterum om. Z* | iudae A; praem. esse Q*Y²ΦS²(ut vid., sed om. S²)Ψ^D(esset)Ω^{agret}; + esse Π^{H2} | 3. philonis = QΘ^ATSΩ^Mgret; phylonis C; fylonis M; om. Φ^R; filonis cett. | sicuti C | iudit CXΣ^TMT; iudeth Y; praem. et A | thobi MΓ^M; tobi** GZ; tobin T; tobiae Π^Hgret; thobie a; tobiām SΩ^J; thobiam Ω^S. ¶ uel tobie Ω^J | macchabeorum Φ^{RG}; machabeorum MQYΦ^PZTSΓ^MΨ^DΩ^A; machabeorum **ret**; maccabeorum GXΣ^T; maccabaeorum g | 4. quidem + eos QΦZ²S Ψ^DΩ^{SJ}a | sed] et Π^{H*}; + eos **ret** | recepit Y*Z*TS* | 5. legit XAMZ*S*Ω^{SJ}; legant G; legunt Γ^M. ¶ uel «legat» Ω^J | plebis om. A | non + tamen Ω^M | 6. ecclesiasticorum om. G | 7. si cui] sicut XA*Y*Z* | sane om. GCXΠ^{H*}AΘ^AZ* casu, ut vid. | haberet A* | 8. ~ noua sic aret | condimus = GA YΦZ*TSΓ^MΨ^DΩ^M, cf. Praef. Hieronymi Si Septuaginta in libro Paralipomenon (Verba die-

rum, p. 4, l. 4 et p. 5, l. 6); cudimus CXΣ^T Π^HMΘ^AZ²Ω^{SJ}agret, ex frequentiore usu Hieronymi; cupimus Q | ut uetera] in ras. Ω^{J2} | uet. destr.] ueluti obseruemus Q² in ras. | uetera] uera Γ^{M*} | 9. diligentissimi A* | legitur Ω^{M*} | nostram GS*; nostro Q; + scripta T²Ω^{SJ}aret | ~ nostro magis Q | 10. quae] quo T* | in tert. uas] interdum Q² in ras. | uas] uos X | transfusa] S² (trans in ras.) | coacuerint] Z*; quoacuerint CY*; coacuerunt Ψ^DΩ^M; coaequauerint Q ut vid.; coaluerint Z² | set G² in ras. | statim] tamen C | prelo MY; praelo GCAΦZSt (ed. 1598); proelo Θ^A | 11. purissima et X | cōmendate C | saporem om. Π^{H*} | seruauerunt M; seruauerint A; + amen Π^H.

Subscr. explicit prologus XII^HAQZ SΨ^DΩ^J — explicit prologus cromatio et heliodoro episc scriptus a sancto hieronimo prbo T — finit prologus iheronimi Σ^T — explicit praefatio GMYΦ^{GP}(-cuit)Γ^M(pref.) — explicuit praefatio sancti hieronimi prbi in libro prouerborum Φ^R — explicitae sunt praefationes C — sine subscr. Θ^AΩ^{MS}agret.

PRAEFATIO HIERONYMI DE TRANSLATIONE GRAECA

Tres libros Salomonis, id est Proverbia Ecclesiasten Canticum canticorum, veteri Septuaginta interpretum auctoritati reddidi, vel antepositis lineis superflua quaeque designans, vel stellis titulo praenotatis ea quae minus habebantur interserens, quo plenius, o Paula et Eustochium cognoscatis quid in libris nostris minus sit, quid redundet. Necnon etiam illa, quae inperiti translatore male in linguam nostram de graeco sermone verterant, obliterans et antiquans curiosissima veritate correxī, et, ubi praepostero ordine atque perverso sententiarum fuerat lumen ereptum, suis locis restituens feci intellegi quod latebat. Porro in eo libro, qui a plerisque Sapientia Salomonis inscribitur, et in Ecclesiastico, quem esse Iesu filii Sirach nullus ignorat, calamo temperavi, tantummodo canonicas scripturas vobis emendare desiderans, et studium meum certis magis quam dubiis commendare.

[APPENDIX PEREGRINI]

15 Ideo et de graeco et de hebraeo praefatiuncula utraque in hoc libro

15. Id est praefationes s. Hieronymi *Tres libros et Iungat.*

Codd. CΣ^TΘ^AΤΓ^MΨ^D et ed. g.

Tit. pr(a)efatio (+ eiusdem C) iheronimi de translatione gr(a)eca CΣ^T — praefatio hieronimi in libro salomonis de translatione gręca Θ^A — item alium (um 2^a m.) prologus Γ^M — alius prologus g — incipit argumentum Ψ^D — incipit prologus sancti hiefo ad cromatium et heliodorum episcopos T (*tit. praef. Iungat.*).

1. ecclesiastes TΓ^M; + et Γ^MΨ^Dg | 2. interpretatum T | auctoritate C(hauc.) TΓ^MΨ^D | reddunt T | 3. superfluum Γ^M Ψ^D | quoque Σ^T | titulis T | 4. habebatur Γ^M* | quod Γ^MΨ^D; ut g | o om. T²Γ^Mg | paula et eust.] fratres dilecti T | eustochium Γ^M*; eustochium Θ^A; heustochium C; stochium Σ^T; eustochia Γ^M2 | 5. quid (1°) quod Θ^A* ut vid. | quid (2°) quidue Γ^Mg; quod

Ψ^D | redundit T*; redundat T²; redintegrari C | 6. inperitis Γ^M | 7. uorterant C*; uerterunt Γ^M | obliterans Σ^TTg; *praem.* et Γ^M | antiquans = Tg; antiquas *cett.* | curiosissimi T* | 8. ibi T | postero T*; post postero Ψ^D | sententiae T* | fuerat] T*; fuerit T² | ~ lumen fuerat Θ^A | 9. restituentur Γ^M2 (entur *in ras.*) | 10. sapientiae C | in ecclesiasticum T | 11. esse om. T | ihu Σ^T TΓ^MΨ^D; ihesu C; hiesu Θ^A; *praem.* liber Ψ^D | fili T | syrach CΨ^D; sirac Σ^TT | calamum Γ^Mg | 12. desiderans et] desideravi T | meum] nostrum Γ^M | 13. dubiis] debuis Ψ^D | commendare = CΘ^A2(re *corr.*)g; co(m)modare TΓ^M; emendare Σ^TΨ^D; + explicit T.

Appendicem Peregrini om. T | 15. ideo]

praemissa est, quia nonnulla de graeco, ob inlumptionem sensus et legentis aedificationem, vel inserta hebraicae translationi, vel extrinsecus iuncta sunt, et idcirco, qui legis, semper Peregrini memento.

Codd. CΣ^TΘ^AΓ^MΨ^D *et ed.* g.

ta Ψ^D | et de (1°) | et C; de Γ^M; *om.* Ψ^Dg | et de (2°) | et Γ^MΨ^Dg | hoc] eo C; *om.* Γ^MΨ^Dg.

1. ob] hoc Γ^MΨ^D; hic ad g | inlumptione Γ^MΨ^D | sensus — 2. aedif. *om.* C | 2. hebraica Θ^A | uel (2°) *om.* Γ^MΨ^D |

3. qui] quae Ψ^D | legit Γ^M | peregrina g | mementote Ψ^D.

Subscr. explicit prologus Ψ^D — expli-
ciunt praefationes eu[...] Γ^M — *sine subscr.*
CΣ^TΘg.

ITEM ALIA PRAEFATIO HIERONYMI

(*Excerptum e commentario s. Hieronymi in Ecclesiasten 1, 1* [P. L. 23, 1011-1013])

Tribus nominibus vocatum fuisse Salomonem scripturae manifestissime docent: pacificum, id est Salomonem, et Ididia, hoc est dilectum Domini, et quod nunc dicitur Coeleth, id est ecclesiasten. Ecclesiastes autem graeco sermone appellatur qui coetum, id est ecclesiam, congreget, quem nos nuncupare possumus contionatorem, quod loquatur ad
populum et sermo eius, non specialiter ad unum, sed ad universos gene-
raliter dirigatur. Porro pacificus et dilectus Domini ab eo quod in regno
eius pax fuerit et eum Dominus dilexerit appellatus est; nam et Psalmus
quadragesimus quartus et septuagesimus primus dilecti et pacifici titulo
praenotantur, qui tamenetsi, ad prophetiam Christi et ecclesiae perti-
nentes, felicitatem et vires Salomonis excedunt, tamen secundum histo-

2. Cf. Sam. (II Reg.) 12,25; Ps. 45(44),1 et comment. de eo in s. Hieronymi ep. 65,3,1.

8. Cf. Psalt. Rom. et Gall. pro utroque psalmo.

Codd. CΣ^TΘ^{HA}Ψ^D *et ed.* g. *Deest* Γ^M.

Tit. item alia praefatio hieronimi Θ^A — incipit praefatio in salomon* Θ^H — incipit prologus Ψ^D — incipit prologus in salomone Σ^T — incipit prologus iheronimi in libris salomonis C — ex commentario d. hieron. in ecclesiasten quae sequuntur excerpta sunt g — *sine titulo* Γ^M.

1. salomonis Ψ^D* | 2. salomon C |

ididia = Σ^T; ididiam Θ; idida g; dida Ψ^D; hydidad C | hoc est] id est C | 3. coeleth = Θ; choeleth C; coheleth g; cēleth Ψ^D; cohelet Σ^T | 4. appellatus Θ^AΨ^D | congregat g | 5. quod] eo quod g | 6. ad unum *om.* C | 8. psalmi g | 10. tametsi g | xpo Ψ^D | et eccl.] ecclesiaeque g; *om.* et Σ^TΨ^D.

riam super Salomone conscripti sunt. Itaque iuxta numerum vocabu-
 lorum tria volumina edidit: Proverbia, Ecclesiasten, Canticum cantico-
 rum. In Proverbiis parvulum docens et quasi de officiis per sententias
 erudiens, unde et ad filium ei sermo crebro repetitur; in Ecclesiasten vero
 5 maturae virum aetatis instituens, † ne quicquam † in mundi rebus putet
 esse perpetuum, sed caduca et brevia universa quae cernimus; ad extre-
 mum, iam consummatum virum et calcato saeculo praeparatum in Can-
 tico canticorum Sponsi iungit amplexibus. Nisi enim prius reliquerimus
 vitia et, pompis saeculi renuntiantes, expeditos nos ad adventum Christi
 10 paraverimus, non possumus cantare Canticum canticorum.

Sed et hoc diligentius attendendum, quod per tres libros auctoris
 diversus est † titulus †. In Proverbiis enim notatur *Proverbia Salomonis*
filii David regis Israhel; in Ecclesiasten vero *Verba Ecclesiastes filii David regis*
Hierusalem (superfluum quippe est hic Israhel, quod male in graecis et
 15 in latinis codicibus invenitur); in Cantico autem canticorum nec filius
 David, nec rex Israhel sive Hierusalem praescribitur, sed tantum *Can-*
ticum canticorum Salomonis. Sicut enim Proverbia et rudis institutio ad duo-
 decim tribus et ad totum pertinet Israhel, et quomodo contemptus mundi
 nonnisi metropolitae convenit, hoc est habitatoribus Hierusalem, ita Canti-

12. Prov. 1,1.

13. Eccle. 1,1.

16. Cant. 1,1.

Codd. CΣ^TΘ^{HA}Γ^M(a verbo renuntiantes, l. 9)Ψ^D et ed. g.

1. super salomonem Θ | scripti sunt
 Ψ^D | is itaque g cum commentario | 3. et om.
 Ψ^D | 4. ei] eius g; om. CΨ^D | in eccle-
 siaste g | 5. ne quicquam = g cum codd. Rhe-
 mensi 70 et Casinensi 287 commentarii; nequa-
 quam CΣ^TΘΨ^D errante archetypo | 7. uirum
 om. C | calcato saeculo] calciatos deo Ψ^D |
 8. spons(a)e Ψ^Dg | iunget Θ^H | enim]
 etiam Θ^H | 9. prenuntiantes Γ^M | expe-
 ditas Θ^H | ad om. CΓ^M | christi om. Ψ^D |
 10. poterimus Θ | cantare cant. cant.] di-
 cere osculetur me osculo oris tui g cum com-
 mentario, ex Cant. 1, 1 | 11. quod per] hos g |
 auctoris diuersus = Θ^Hg; auctores diuersos
 (-sus Θ^A) CΣ^TΘ^AΓ^MΨ^D cum archetypo, ut
 vid. | 12. est titulus = g cum codd. Rhemensi

70 et Casinensi 287 commentarii; est titulus
 CΣ^TΘΓ^M cum archetypo erroneo; esse titula-
 tos Ψ^D | notantur Ψ^D | 13. srahel C; srhl Σ^T;
 israel g; isrl Γ^MΨ^D | in ecclesiaste g | 14.
 iherusalem C; ihrsml Σ^T; ierusalem g;
 ierlm Ψ^D | srahel C; srhl Σ^T; israel g; isrl
 Ψ^D; in isrl Γ^M | male] pro malo Ψ^D | 15. in
 (ante latinis) om. g cum commentario | 16. rex
 = Γ^MΨ^Dg; regis cett. | srahel C; srhl Σ^T;
 israel g; isrl Γ^MΨ^D | iherusalem C; ihrsml
 Σ^T; ierusalem g; ierlm Ψ^D | 17. sicuti C |
 et] quasi g | duodecimum g | 18. ad om.
 Σ^T | totam Ψ^D | pertinent g | srahel C;
 srhl Σ^T; israel g; isrl Γ^MΨ^D | 19. iherusa-
 lem C; ihrsml Σ^T; ierusalem g; ierlm Ψ^D |
 ita] in Γ^M.

cum canticorum ad eos proprie facit qui tantum superna desiderant. Ad incipientes et proficientes et paterna dignitas et regni proprii merito vindicatur auctoritas; ad perfectos vero, ubi non timore eruditur discipulus sed amore, proprium nomen sufficit, et aequalis magister est et nescit esse se regem, quae omnia referuntur ad Christum.

5

Codd. CΣTΘ^{HA}Γ^MΨ^D *et ed.* g.

1. ad eos *om.* Γ^M | facit] pertinet g, *cf.*
p. 8, l. 18 | 3. timore] **** Γ^M | amare C |
 4. propr.] *praem.* filius g | 5. quae — chri-

stum *om.* Ψ^Dg *cum commentario* | quae] quia C.

Subscr. explicit prologus Ψ^D — *sine*
subscr. cett.

CAPITULA
SIVE TITULI AUT BREVES
LIBRI PROVERBIORUM

INDEX CODICUM

1

SERIES A

Forma a

D *codex rescriptus* Monacensis lat. 19105.
S. VII.

D^e *codex* D ut edidit A. DOLD, Lateinische
Fragmente der Sapientialbücher aus
dem Münchener Palimpsest Clm
19105 (Texte und Arbeiten I, 13),
Beuron, 1928.

Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. IX ex.

Γ^B Mediolanensis, Ambros. B. 48. Inf.
S. XI-XII.

Γ^C Mediolanensis, Ambros. A. 258. Inf.
S. XII.

Γ^D Mediolanensis, Ambros. B. 27. Inf. S. XII.

Γ^E Mediolanensis, Ambros. B. 57. Inf. S. XII.

Forma b

M Ambianensis 12. S. VIII ex.

Φ^R Parisinus lat. 3. S. IX.

Φ^G Londiniensis Add. 10546. S. IX.

Φ^V Romanus, Vallic. B. 6. S. IX.

Φ^P Romanus, Abb. S. Pauli extra Muros.
S. IX.

Ψ^D Vaticanus lat. 10511. S. XII.

2

SERIES B

A (*Amiatinus*) Florentinus, Laur. S. VII-VIII.

Q Mediolanensis, Ambros. E. 26. S. IX-X.

V Vercellensis, Capituli 22. S. XII.

Θ^M Parisinus lat. 9380. S. IX.

Θ^K Hafniensis N. K. S. I. S. IX.

Θ^S Matritensis, Bibl. Nat. 88. S. XI.

Θ^C Casinensis, Abb. 519. S. XIII.

CAPITULA LIBRI PROVERBIORUM

I

SERIES A

Forma a

Codd. DΓ^{MBCDE}

I. De parabolis Salomonis (I, I).

II. Affectu patris adloquitur in uno omnes et in omnibus unum filium blanditiis peccatorum et hereticorum non adquiescere (I, 8).

III. Admonet affectu quo supra ne ambules cum impiis vel hereticis (I, 15).

III. Sapientia id est Christus Deus omnipotens loquitur foris id est in luce palam ut relictia infantia malitia parvulus sis (I, 20).

V. Sapientia hortatur converti ad Dominum et proferre spiritum (I, 23).

VI. Sapientia comminatur contemptoribus suis id est Iudeis et hereticis vel etiam ipsis christianis non recte viventibus (I, 26).

Forma b

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

I. De parabolis Salomonis (I, I).

II. Affectu patris alloquitur filium blanditiis peccatorum non adquiescere (I, 8).

III. Non ambulandum cum impiis (I, 15).

III. Sapientia id est Christus loquitur foris id est in luce palam ut relictia infantia malitia parvuli simus (I, 20).

V. Sapientia hortatur converti ad Dominum et profert spiritum (I, 23).

VI. Sapientia comminatur contemptoribus suis (I, 26).

Eos locos inter uncinos notavimus, quos vel ipsi codices capitulorum numeris in textus margine positos designant, vel sensus imponit.

Codd. DΓ^{MBCDE}

Incipiunt capitula (+ in libro prouerbiorum Γ^D) Γ; incipiunt capitula[tiones] D, cf. D^o p. XXII.

2. adquiesceret Γ^C | 4. in lucem Γ^{MBC}; [...] D | paruulis sis Γ^M; paruuli sis Γ^{BC}; [...] D | 5. dominum] D ut vid.; deum D^o | 6. minatur Γ^C.

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

Incipiunt capitula libri prouerbiorum MΦ; incipiunt capitula Ψ^D.

1. de par.] parabola M | 2. affectum Φ^{RGV} Ψ^D | filium om. Φ^R | 4. sumus Φ^{P*}; similis Ψ^D | 5. dominum] deum Ψ^D.

Codd. DΓ^{MBCDE}

vii. Sapientia hortatur suscipere sermones suos sapientiam et prudentiam (2, 1).

viii. Sapientia docet non esse obliviscendam legem suam et praecepta non viribus implenda propriis sed petendo auxilium largitoris (3, 1).

ix. Habendam esse fiduciam ad Dominum et non hesitandum in oratione nec confidere prudentiae propriae (3, 5).

x. Sapientia hortatur ne eloquia Domini neglegantur (3, 21).

xi. Sapientia docet non esse hominem malum imitandum nec vias eius (3, 31).

xii. Sapientia hortatur disciplinam patris amplecti (4, 1).

xiii. Sapientia monet suscipi verba sua (4, 10).

xiiii. Sapientia loquitur auscultandum sermones suos et servari cor a pravis cogitationibus sed auxilio Dei (4, 20).

xv. Sapientia monet inclinandam aurem prudentiae elongari vero a meretrice muliere precipue muliere fornicationis quae multos habet amatores id est hereticos et Iudeos cavendumque

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

vii. Sapientia hortatur suscipere sermones suos sapientiam et prudentiam (2, 1).

viii. Sapientia docet non esse obliviscendam legem suam et praecepta (3, 1).

ix. Habendam esse fiduciam ad Dominum et non haesitandum in oratione nec confidere prudentiae propriae (3, 5).

x. Sapientia hortatur ne eloquia Domini neglegantur (3, 11).

xi. Sapientia docet non esse hominem malum imitandum nec vias eius (3, 21 *codd.*, *sed cf.* 3, 31).

xii. Sapientia hortatur disciplinam patris amplecti (4, 1).

xiii. Sapientia monet suscipi verba sua (4, 10).

xiiii. Sapientia loquitur auscultandos sermones suos et servari cor a pravis cogitationibus (4, 20).

xv. Sapientia monet inclinandam aurem prudentiae elongari vero a muliere meretrice praecipue fornicaria (5, 1).

Codd. DΓ^{MBCDE} (*deest D a cap. 9*).

7. sapientiam et prudentiam = DΓ^{DE}; sapientia et prudentia Γ^{MBC} | 8. uiribus = D Γ^{DE}; uirtus Γ^{MBC} | implenda *om.* D *ut vid.* | largitoris] creatoris Γ^D; [...] D | 9. hesitando Γ^E | confitere Γ^{MBC} | 11. eius] suas Γ^E | 12. hortatur] docet Γ^B | 14. ad auscultandum Γ^{B*} | sed] et Γ^B | 15. inclinare Γ^C | et longari Γ^B | precipue muliere *om.* Γ^E | habent Γ^{MB} | ~ iudeos et hereticos Γ^B.

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

7. sapientiam et prudentiam *om.* Ψ^D | 8. sapientiam M | 9. habenda M | prudentia propria MΦ^P | 10. sapientia + **** Φ^P | 14. seruari] scrutari Ψ^D | cor a] coram Φ^V | 15. inclinandum M*.

Codd. DΓ^{MBCDE}

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

esse a sensibus hereticorum et tamen specialiter dicit et a muliere fornicaria (5, 1).

xvi. Sapientia monet sponsores amicorum non esse negligentes precipue in ecclesia sponsores diversarum virtutum vel gratiarum hortatur non sint negligentes sed orent semper Dominum ut eius auxilio sponsionis suae impleant quicquid voverint (6, 1).

xvii. Sapientia pandit quae odit Dominus et quid detestetur (6, 16).

xviii. Affectu patris adloquitur precepta recondere et mandata servare (6, 20).

xviii. Sapientia hortatur custodiendum a muliere extranea hoc est et a muliere proximi et mystice a muliere a doctrina scilicet hereticorum quae semper blanditiis et premiis captivos quae-rit tenere (6, 24).

xx. Blanditur pietas sapientiae quae non vult perire quemquam ne adquiescamus pravae doctrinae (7, 1).

xxi. Sapientia hortatur disciplinam magis diligendam et non aurum vel pecuniam (8, 10).

xvi. Sapientia monet sponsores amicorum non esse negligentes (6, 1).

xvii. Sapientia pandit quae odit Dominus et quid detestetur (6, 16).

xviii. Sapientia affectu patris loquitur praecepta recondere et mandata servare (6, 20).

xviii. Sapientia hortatur custodiendum a muliere extranea hoc est a muliere proximi (6, 24).

xx. Blanditur pietas sapientiae ne adquiescamus pravae doctrinae (7, 1).

xxi. Sapientia hortatur disciplinam magis diligendam et non aurum vel pecuniam (8, 10).

Codd. DΓ^{MBCDE} (deest D usque ad vel cap. 21).

esse om. Γ^{BC} | 16. precipue et Γ^B | hortatur ut Γ^D | uouerint] uoluerint Γ^{D**E} | 17. quae] quem Γ^E | ~ dominus odit Γ^B | detestatur Γ^{M**D}; destetur Γ^C | 18. (15. Γ^{B*}; 19. Γ^E et sic deinceps usque ad cap. 32) recondere] recordare Γ^C | mandata + patris Γ^D | 19. sapientiam Γ^M | et (r^o) om. Γ^E | proximi — muliere (g^o) om. Γ^{M*} | ~ scilicet a doctrina Γ^E | premium Γ^{M*} | tenere om. Γ^{BC} | 20. quempiam Γ^D | 21. ~ magis disciplinam Γ^{BC} | uel] id est Γ^E.

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

17. quae] quod Φ^G | detestatur Φ^P | 19. ad custod. M 21. diligendum Φ^P.

Codd. DΓ^{MBCDE}

xxii. Sapientia loquitur id est Christus Dei sapientia quod omnia per ipsum facta sunt et sicut semper fuit Pater semper fuit et Filius (8, 22).

xxiii. Sapientia id est Christus Deus noster edificavit sibi domum quam sua potentia de Maria Virgine sibi construxit (9, 1).

xxiiii. Sapientia loquitur per quam et facta sunt omnia et reguntur per ipsam addi annos vitae (9, 10).

xxv. De parabolis Salomonis (10, 1).

xxvi. De ponderibus dolosis et fraudulentis quod abominatio sint apud Deum (11, 1).

xxvii. De iustis qui propria dividendo ditiores fiunt et quod aliena rapientes in egestate sint (11, 24).

xxviii. Propter peccata labiorum id est male loquendo ruina proximat malo (12, 13).

xxviiii. Qui custodit os suum custodit animam suam (13, 3).

xxx. Sapiens mulier id est Ecclesia edificavit domum suam in Christo fundamento insipiens

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

xxii. Sapientia loquitur id est Christus dicens per se omnia facta et semper se cum Patre fuisse (8, 22).

xxiii. Sapientia id est Christus aedificavit sibi domum (9, 1).

xxiiii. Sapientia loquitur per quam facta sunt omnia et reguntur per ipsam adduntur anni vitae (9, 10).

xxv. De parabolis Salomonis (10, 1).

xxvi. Pondus dolosum et fraudulentum abominatio est apud Deum (11, 1).

xxvii. De iustis qui propria dividendo ditiores fiunt et aliena rapientibus quod in egestate sunt (11, 24).

xxviii. Propter peccata labiorum ruina proximat malo (12, 13).

xxviiii. Qui custodit os suum custodit animam suam (13, 3).

xxx. Sapiens mulier aedificat domum suam stulta vero structam destruit (14, 1).

Codd. DΓ^{MBCDE} (*deest* Γ^M a cap. 27).

22. loquitur id est *om.* Γ^E | omnia] omnium Γ^{BC} | ~ sicut fuit semper Γ^B | et (2°) *om.* Γ^C | 24. quam] quem Γ^{MBC}; [...] D | et (1°) *om.* Γ^{BC} | annis Γ^E | 26. (36. Γ^C*) quod — deum *om.* Γ^E | 27. (32. Γ^C et sic deinceps usque ad cap. 39) sint] sunt Γ^E | 28. male loquendo = Γ^P; male loquenda Γ^E; mala loquenda Γ^{BC}; [...] D | malo = Γ^D; malum Γ^{BCE}; [...] D | 30. id est (1°) est Γ^B | fundam.] fundatam Γ^E | insipiens] insiens D; instens D^e.

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

22. sapientiam Ψ^D 24. quem Ψ^D | 28. ruine proximat malum Ψ^D | 30. destruit Φ^P.

Codd. DΓ^{MBCDE}

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

autem id est synagoga instructam a lege et prophetis destruxit (14, 1).

xxxI. Sapientia quae est veritas pandit quod sit † via tamquam † pietatis quae arrogantibus videtur recta et novissimum eius vadit ad mortem (14, 12).

xxxII. Quod miserum faciat unumquemque peccatum dum a conscientia sua arguitur (14, 23, sed cf. 14, 34).

xxxIII. Laus caritatis vocare ad exiguum cum dilectione quam ad copiam cum odio (15, 17).

xxxIII. Quod arrogantia id est superbia abominatio sit apud Deum (15, 26).

xxxv. Sapientia vituperat litium amatorem et verbosum principes separantem (16, 28).

xxxvi. Ubi caritas sine simulatione est omni tempore diligit et frater in angustiis comprobatur (17, 17).

xxxvii. Semper contemptores sibi que placentes despiciunt cum se viderint in profundum (18, 3).

xxxI. Est via quae videtur homini iusta novissima autem eius ducunt ad mortem (14, 12).

xxxII. Iustitia elevat gentem miseros facit populos peccatum (14, 34).

xxxIII. Melius est vocare ad holera cum caritate quam ad vitulum saginatum cum odio (15, 17).

xxxIII. Abominatio Domini cogitationes malae (15, 26).

xxxv. Homo perversus suscitavit lites et verbosus separat principes (16, 28).

xxxvi. Omni tempore diligit qui amicus est et frater in angustiis comprobatur (17, 17).

xxxvii. Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit (18, 3).

Codd. DΓ^{MBCDE} (deest Γ^M).

autem om. D | synagoga D | instructa Γ^E | 31. sit] est D | uia tamquam pietatis *restituimus*; beatam quam pietatis DΓ^{BE}; beata quam pietatis Γ^C; uia Γ^D | uidebitur D | nouissima Γ^E | uadet D | ad om. Γ^E | 32. quod — peccatum] *legi nequit* Γ^C | quod] *praem.* eo D (cf. cap. 34) | facit D^EΓ^E; *legere non potuimus* D | dum — arguitur om. Γ^D | a om. Γ^E | sua om. Γ^{BC} | 33. (35. Γ^E et sic *deinceps* usque ad cap. 44) dilectione] caritate Γ^D | copiam] cupi[.] D; capit D^E | cum] D; om. D^E | 34. quod] *praem.* eo D (cf. cap. 32) | 35. uerbosum] D; uerbosis D^E | separantem] separant*** D*; separantur D² | 36. ubi + est Γ^E | diligit om. Γ^E | et frater] frater Γ^C; et D^E; om. D (cf. *infra*) | comprobatur] *conprouantur*[...] fratres D^E (*recte ut vid.*) | 37. semper + est ut D | sibi que] sibi D | profundum] perpetuum D.

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

31. est] et Φ^{G*}; a* Φ^{V*} | iusta] recta Φ^G | 32. iustitia autem M | populum Ψ^D | 37. peccatorem Ψ^D.

Codd. D^ΓMBCDE

xxxviii. Mulier bona et casta
Ecclesia est ex cuius fide auriunt
catholici iocunditatem (18, 22).

xxxviii. De feneratoribus mi-
sericordiae (19, 17).

xl. Sapientia loquitur veri-
tatem quod nullus gloriabitur cas-
tum se habere cor et mundum
esse a peccato (20, 9).

xli. Abominatio est inquit
apud Deum pondus et pondus et
statera dolosa (20, 23).

xlII. De sequenda misericor-
dia et iustitia semper (21, 3).

xlIII. De pigris se excusan-
tibus et de superbis qui accusant
creatorem naturarum (21, 24).

xlIII. De amico doloso et
fallace qui blandimentis nititur de-
cipere proximum (22, 24, *sed cf.*
11, 9?).

xlV. Sapientia hortatur in uno
omnes et in omnibus unum id
est Ecclesia si sapiens fueris id est
si Christum sapientiam confitearis
secundum Apostolum salvus eris
(23, 15).

Codd. MΦ^{RGVP}Ψ^D

xxxviii. Qui invenit mulie-
rem bonam invenit bonum et
hauriet iocunditatem a Domino
(18, 22).

xxxviii. De feneratoribus mi-
sericordiae fenerator Domino qui
miseretur pauperi (19, 17).

xl. Quod nullus gloriabitur
castum se habere cor (20, 9).

xli. Abominatio est apud
Deum pondus et pondus (20, 23).

xlII. Misericordiam magis
placere Domino quam victimas
(21, 3).

xlIII. De pigris et superbis
(21, 24).

xlIII. De fugiendo homine
iracundo (22, 24).

xlV. Gaudere patrem super
filio corde prudenti (23, 15).

Codd. D^ΓMBCDE (*deest* Γ^M).

38. mulier + hec D | ~ est ecclesia Γ^E | fidem D | auriunt et Γ^{BC} | catholice D |
40. (num. om. Γ^C) | 41. (45. Γ^C et sic deinceps usque ad cap. 58) inquit om. Γ^E | ~ apud deum
inquit Γ^{BC} | 42. de om. D | 43. se = D (*ut vid.*) Γ^D; om. Γ^{BC} | accusant] excusant Γ^E |
44. decipere] et decipitur Γ^E | proximis Γ^E | 45. totum cap. om. Γ^E | ecclesiam D | fuerit
Γ^{B*} | ~ secundum apostolum confitearis Γ^D.

Codd. MΦ^{RGVP}Ψ^D

39. fenerator — pauperi om. MΦ^P | fenerator] Φ^{G*}; fenerator Φ^{G*}; + a Ψ^D | 40. glo-
rietur Ψ^D | 42. misericordia Φ^R | 44. hominem iracundum M.

Codd. DΓ^{MBCDE}

XLVI. Sapientia hortatur id est Christus qui venturus erat ut nos de mortis periculo liberemus misericordiam nobis adquirentes (24, 11).

XLVII. Sapientia loquitur quod iustus septies cadit et surgit nec in temptatione casus noster est resurrectio autem nobis a Christo donata est (24, 16).

XLVIII. Sapientia in qua sunt omnes thesauri sapientiae narrat ad nostram pigritiam excitandam per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti piger et stultus hodie in Ecclesia est qui accipit pecuniam fenerandam et piger est (24, 30).

XLVIII. Raro inferendum pedem ad amicos (25, 17).

L. Respondendum stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens esse videatur et doctores Ecclesiae paratos esse debere tam Iudeis quam hereticis respondere calumniantibus (26, 5).

LI. Ex labiis suis intellegitur iniquus (26, 24).

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

XLVI. De eruendis eis qui ducuntur ad mortem (24, 11).

XLVII. De iusto cadente septies et surgente (24, 16).

XLVIII. De agro hominis pigri inculto et vinea stulti (24, 30).

XLVIII. Raro inferendum pedem ad amicos (25, 17).

L. Respondendum stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens esse videatur (26, 5).

LI. Ex labiis suis intellegitur iniquus (26, 24).

Codd. DΓ^{MBCDE} (deest Γ^M).

46. (47. Γ^E et sic deinceps; 40. Γ^{C*}; 50. Γ^{C*}) hortatur id est christus] ***** D; hortatur D^e | ut om. D(ut vid.)Γ^{BC} | liberemus] liberemur Γ^E; libera***** ad montem pergen** al***** D; liberare qui ad montem pergens caluarie*** coniec. D^e | acquirendam Γ^C | 47. septies + septem Γ^{C*} | cadet Γ^{BC} | temptatione + sed in *****latione D (stimulatione coniec. D^e) | autem om. D | nobis] praem. a Γ^{B*} | 48. ~ pigri hominis Γ^E | accepit Γ^{BC} | 49. pedes Γ^E | 50. respondendo Γ^C | ne] nec Γ^{BC} | parati esse debent D ut vid. | 51. (53. Γ^E sic).

Codd. MΦ^{RGVPΨD}

46. eruendis] erudiendis Φ^RΨ^D | eis om. Φ^R | 47. sept. et surg.] et septies resurgente Ψ^D | 48. inculto] in occulto Ψ^D | 49. rarum Ψ^D | inferendo Φ^PΨ^D | pede Φ^{RGV} | amicum M | 50. ~ uideatur sapiens esse Φ^P.

Codd. DΓ^{MBCDE}

LII. Melior est manifesta correctio quam amor absconditus ut est illud in Psalmis corripiet me iustus in misericordia et increpabit me (27, 5).

LIII. Sapientia id est Christus loquitur per cuius adventum revelata sunt sacramenta omnium scripturarum quia in ipso completa sunt omnia (27, 25).

LIIII. Qui simplicibus et bene ambulantibus parat offensionem in interitu suo corrueat (28, 10).

LV. Sapientia vituperat stultum totum spiritum proferentem (29, 11) pauper et creditor obviat se (29, 13) de eruditione servi optimi (29, 19).

LVI. Abominantur iusti virum impium et abominantur impii eos qui in recta sunt via quia execratio est pietas peccatori (29, 27).

LVII. Omnis sermo Dei ignitus est quia eloquia Domini igne examinata quae per Spiritum Sanctum data sunt nobis per legem et prophetas (30, 5).

LVIII. Haec tria investigabilia aquilae colubri et navis in Christo ex Virgine intellege nascentis resurgentis et in caelos ascendentis (30, 18).

Codd. MΦ^{RGVFP}Ψ^D

LII. Melior est manifesta correctio quam amor absconditus (27, 5).

LIII. Apertio pratorum in sacramentis (27, 25).

LIIII. De deceptore iustorum (28, 10).

LV. De stulto totum spiritum proferente (29, 11).

LVI. De iustis et impiis invicem se abominantibus (29, 27).

LVII. Omnis sermo Domini ignitus (30, 5).

LVIII. De via difficili aquilae navis colubri et reliquorum (30, 18).

Codd. DΓ^{MBCDE} (desunt D[a quia cap. 53]Γ^M).

52. (53. Γ^E correctio] correctio Γ^B | ut — me (2° om. Γ^{BC} | est (2° — psalmis om. D | corripiet — me (2° om. Γ^E | increpabit restituimus; increpavit D; arguet Γ^D cum psalt. me-diol. | 53. id est christus om. D | ~ loquitur id est christus Γ^{BC} | ipso] eo Γ^D | ~ sunt omnia completa Γ^B | 55. totum om. Γ^{BC} | se] sibi Γ^D | optime Γ^{BC} | 56. recto Γ^{BC} | peccatorum Γ^D | 57. dei om. Γ^{BCE} | ignitus] ignis Γ^{BC} | igne] igni Γ^{BC} | sanctum om. Γ^E.

Codd. MΦ^{RGVFP}Ψ^D

52. est om. Φ^V; + enim M | 54. de om. Φ^R | 55. proferentem ΦΨ^D | 56. se] sibi Ψ^D.

Codd. DΓ^{MBCDE}

Codd. MΦ^{RGVPYD}

LVIII. Sapientia dicit de muliere forti quam ipse suo adventu fortem fecit et quam pretio sui sanguinis ab extremis finibus congregavit (31, 10).

LVIII. Sacramentum de muliere forti (31, 10).

LX. Retributio de fructibus manuum et laus ex operibus (31, 31).

Codd. DΓ^{MBCDE} (desunt DΓ^M).

59. (num. om. Γ^C) ipsa Γ^E | sui om. Γ^E. Expliciunt capitula Γ^{BCDE}.

Codd. MΦ^{RGVPYD}

59. forte Φ^{RGVPYD} | 60. LX] et Φ^R. Expliciunt capitula (+ in libro prouerbiorum Φ^{RG}) MΦ^{YD}.

2

SERIES B

Codd. AQVΘ^{MKSC}

I. Ad sciendam sapientiam et disciplinam (1, 2).

II. Sive non adquiescendum peccatoribus ad malum (1, 10) de praedicatione sapientiae (1, 20).

III. De suscipiendos sermones patris (2, 1) si intraverit sapientia cor tuum (2, 10).

III. Vel non obliuiscendam legem Domini (3, 1) et non abiicienda disciplina eius (3, 11).

v. De admonitione patris ad

filios (4, 1) ut disciplinam custodiendo longaevi fiant (4, 10).

VI. † Exhortatio † Dei ut omnis homo sapientiam quaerat et disciplinam conservet (5, 1) vel de meretricis subplantatione (5, 3).

VII. De fideiussore pro amico (6, 1) et de formicae sapientia (6, 6) vel de septem praeceptis (6, 16) ac muliere fornicaria fugienda (6, 24).

Codd. AQVΘ^{MKSC}

In codice Q invenitur tantum cap. II in ipso textu Proverbiorum insertum, partim ante 1, 10, partim ante 1, 20. Codex V a codice mutilo descriptum esse videtur, nam inde a cap. VI non leguntur numeri marginales et a cap. XI prima etiam verba cuiusque tituli desunt.

Incipiunt capitula (+ eiusdem libri salomonis Θ^M; + eiusdem libri Θ^K; + libri salomonis Θ^S; + libri prouerbiorum Θ^C)AΘ; incipit cap. in lib. parabolarum V.

1. de scienda sapiencia et disciplina Θ^C | sciendam] **scendam Θ^K | 2. siue = A; de Q; ut V; om. Θ | quiescendum Θ^K | malum + III QV; + et Θ | de praed.] deprecatione Θ^{KS} | 3. (num. om. V) de suscipiendos = A; suscipiendos Θ^{MSC}; suscipiendo V; suscipiendo Θ^K | patris + et Θ | 4. uel om. VΘ | non (1°)] ne V | obliuiscenda lege Θ^{MKS} | ab(i)ciendam disciplinam VΘ^C | 5. de adm.] admonitio V(-cio)Θ | ut] et V | 6. exhortatio restituimus; exoratio A; hortatio VΘ^{MKC}; oratio Θ^S | quaerant V | conseruent V | uel — subplantatione om. A | uel] et Θ^C | subpl.] supplicatione Θ^K | 7. pro om. Θ^{C*} | amico] animo Θ^S | uel] VIII Θ | ac] a Θ^C.

Codd. AQVΘ^{MKSC}

viii. Custodiendos praecipit sermones suos Deus (7, 1) et mulierem meretricem animas capientem vitandam (7, 5, *vel* 7, 10).

viii. De sapientia (8, 1) et timore Domini quia malum odit (8, 12).

x. De domo sapientiae (9, 1) et timore Domini (9, 10).

xi. De filio sapienti quod laetitia patris sit (10, 1) et de riso stulti quia scelus est (10, 23).

xii. De corde pravo quod abominabile sit apud Deum (11, 20) et in divitiis non confidere (11, 28).

xiii. De operatione terrae quia in ea abundantia est (12, 11) et de filio sapienti quod doctrina sit patris (13, 1).

xiiii. De prudente quia omnia cum consilio agit (13, 16) et de filio semper corripiendo (13, 24).

xv. Non dispiciendum proximum et pauperi condolendum (14, 21).

xvi. De stulto qui sapientiam inridet (15, 5).

xvii. De regis divinatione (16, 10) et de ira eius cavenda (16, 14).

xviii. Quod malus homo semper iurgia quaerat (17, 11).

xviii. De bilingue qui fingit simplicitatem (18, 8).

xx. De paupere Deum timente quod nihil sit melius (19, 1).

xxi. De vino sobrie potato (20, 1) et de emptione et venditione (20, 14).

xxii. Quod impiorum hostiae abominabiles sint apud Dominum (21, 27).

xxiii. Homini iracundo non coniungendum (22, 24).

xxiii. De conviviis potatorum vitandis (23, 20).

xxv. De ruina inimici non esse gaudendum (24, 17).

xxvi. De melle non multum edendum (25, 16).

xxvii. De eo qui fodit foveam quod incidat in eam (26, 27).

Codd. AQVΘ^{MKSC}

8. VIII] et Θ | custodiendos — deus] de custodiendis sermonibus (sermoni Θ^s) dei Θ | custodiendo A* | deus] *** A* | et (+ de Θ^c) muliere meretrice animas capiente uitanda (uitanda om. Θ^c) Θ | uitandam] urandam V | 9. qua malum V; qui* illam Θ^k | 10. domo sap.] sapientia V | et + de VΘ^{MKS} | 11. de (1°) om. V | sapiente Θ^c | risu Θ^{sc} | 12. de — deum *post* confidere *transl.* Θ^c *sub numero* XIII | de om. V | et om. V | 13. (14 Θ^c) de om. V | et] XIII Θ^{MKS}; XV Θ^c | sapienti] A*; sapiente A²VΘ^c | 14. XIII] et Θ | prudenti Θ^{MS}; prudentia Θ^k *ut vid.* | quia] * A*; om. A² | 15. (16. Θ^c *et sic deinceps usque ad cap.* 19) non om. V | disp.] disperandum A | pauperem Θ^c | condolendum] colendum V | 16. de om. V | quia Θ^{MC}; da V | 17. de om. V | 18. quod om. V | iurgia] uirga V | quaerit VΘ^k | 19. de om. V | bilinguae A*; bilingui Θ^c; bilingo Θ^{MK}; bilinguo Θ^s | 20. num. om. Θ^c | de] quod A; om. V | quod om. AV; *praem.* XXI Θ | melius om. V | 21. (num. om. Θ) de (1°) om. VΘ | potatu V; potatio Θ^k | et (2°) + de Θ^s | 22. quod om. V | sint om. V *ut vid.* | deum VΘ | 23. homine V; omni Θ^c | 24. de om. VΘ^{MKS*} | portatorum A* | 25. de om. V | 26. de melle] melle Θ^{MKS}; mel V; dei Θ^c | 27. de eo] quod A; om. V | quod om. AV | incidit A; incidet V.

Codd. AQVΘ^{MKSC}

xxviii. De fuga impii nemine	(28, 14).
persequente (28, 1).	xxx. De visionibus Salomo-
xxviii. De homine pavido	nis (30, 1 <i>et</i> 31, 1) vel mulierem
quia beatus sit timendo Dominum	fortem (31, 10).

Codd. AQVΘ^{MKSC}

28. de *om.* V | 29. de *om.* VΘ^{MKS*} | quia] qui Θ^K | deum Θ | 30. de *om.* V | sala-
 monis A | uel] et de Θ^C | mulierem fortem = A; mulierum fortem V; muliere forti Θ.
 Expliciunt capitula AVΘ^{MKS}; explicit capl Θ^C.

PROVERBIA

INDEX CODICUM ET EDITIONUM

- G (*Ge.l.* seu *Sangermanense latum*) Parisinus lat. 11553. S. ix.
- C (*Cavensis*) Cavensis, Abb. 1 (14). S. ix.
- X (*Complutensis*¹) Matritensis, Univ. Centr. 31. S. x.
- Σ^T (*Toletanus*) Matritensis, Bibl. Nat. S. x.
- Σ^C (*Complutensis*²) Matritensis, Univ. Centr. 32. S. x.
- Π^H (*Casinensis*) Casinensis, Abb. 553. S. xi in.
- A (*Amiatinus*) Florentinus, Laurent. S. vii-viii.
- L Londiniensis, Egerton. 1046. S. viii.
- M (*Maurdrumni*) Ambianensis 12. S. viii ex.
- D *codex rescriptus* Monacensis lat. 19105. S. vii.
- D^e *codex D ut edidit* A. DOLD, Lateinische Fragmente der Sapientialbücher aus dem Münchener Palimpsest Clm 19105 (Texte und Arbeiten I, 13), Beuron, 1928.
- Q (*Bobiensis*) Mediolanensis, Ambros. E 26. Inf. S. ix-x.
- Y (*Tegernseensis*) Monacensis lat. 18036. S. ix.
- Φ^R (*Rorigonis*) Parisinus lat. 3. S. ix.
- Φ^G (*Grandivallensis*) Londiniensis Add. 10546. S. ix.
- Φ^P (*Paulinus*) Romanus, Abb. S. Pauli extra Muros. S. ix.
- Θ^H (*Hubertianus*) Londiniensis Add. 24142. S. ix.
- Θ^A (*Aniciensis*) Aniciensis, Capituli. S. ix.
- Z Metensis 7. S. viii-ix.
- T Salisburgensis, Abb. S. Petri A. IX. 16. S. viii.
- W (*Weingartensis*) Stuttgartensis H. B. II. 35. S. viii-ix.
- S (*Sangallensis*) Sangallensis, Abb. 28. S. ix in.
- Γ^A (*Abiascensis*) Mediolanensis, Ambros. E. 53. Inf. S. x.
- Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
- Ψ^D (*Bovin.*) Vaticanus lat. 10511. S. xii.
- Ω^M (*Mazarinaeus*) Parisinus, Bibl. Mazar. 5, a. 1231.
- Ω^S (*Universitatis* seu *Sorbonicus*) Parisinus lat. 15467, a. 1270.
- Ω^J (*Correctorium S. Iacobi*) Parisinus lat. 16721. S. xiii.
- α Editio princeps, 42 lin. dicta (Moguntiae?), a. 1452(?), c Bibl. Vat. Barb. AAA IV. 17.
- g Editio Gobellini Laridii, Coloniae, a. 1530.
- r Editio Roberti Stephani secunda, Parisiis, a. 1532.

- e Editio Roberti Stephani quarta, Parisiis, a. 1540.
 l Editio Theologorum Lovaniensium, Antverpiae, a. 1583.
 b *Codex Carafianus* (Vaticanus lat. 12959-12960), ubi lectionem Lovaniensium a. 1583 immutatam servat.
 w *Codex Carafianus*, ubi lectionem Lovaniensium mutat.
 s Editio Sixti V Pont. Max., a. 1590.
 c Editio Clementis VIII Pont. Max., a. 1592.

Hug. Correctorium Hugonis a S. Caro, (ex cod. Vatic. Ottob. lat. 293, S. XIII-XIV).

Guill. Correctorium Guillelmi de Mara, (ex cod. Vat. lat. 3466, S. XIII).

Iac. Correctorium Conventus S. Iacobi O. P., (ex cod. Paris. lat. 16721, S. XIII).

$\Sigma\Phi\Theta\Gamma\Omega$ Consensus codicum Σ^{TC} , Φ^{RGP} , Θ^{HA} , Γ^{AM} , Ω^{MSJ} .

Defectus codicum in capite secundi apparatus pro unaquaque pagina notantur.

Sigla *Spec.*, *Sal.*, *Beda*, ad s. Augustini *Speculum*, *De Proverbiis* (ed. Fr. Weihrich, G. S. E. L. XII, p. 50-71), ad Salonii (P. L. 53, 967-994) et Bedae Venerabilis (P. L. 91, 937-1040, vel potius 111, 679-792) commentaria in Proverbiorum librum lectorem remittunt; *Beda cod.* textum codicis Vat. Reg. lat. 238, s. IX, significat.

Antiquas latinas versiones libri Proverbiorum sive secundum *D. Iohannis Schildenberger* opus, cui titulus « Die altlateinischen Texte des Proverbienbuches, Erster Teil, Die alte Afrikanische Textgestalt » (Texte und Arbeiten I, 32-33, Beuron, 1941), sive secundum diversos earum fontes ita citamus, ut *Gfb.* Guelferbytanum Lectionarium (ed. A. Dold « Das älteste Liturgiebuch der lateinischen Kirche », Texte und Arbeiten I, 26-28, Beuron, 1936), *Mon.* Quaestiones Salomonis sec. cod. Monacensem lat. 14096, *Paul.* fragmenta cod. rescripti S. Pauli in Carinthia, *Valv.* notae marginales in quandam Bibliorum veterem editionem anno 1561 transcriptae, *Ver.* versus aliquot Proverbiorum libri post Veronense Psalterium collecti, designentur.

Siglum denique *Sang.* fragmenta ant. lat. vers. libri Prov. a s. Hieronymo secundum graecum emendatae indicat, quae in cod. Sangallensi 11 inveniuntur.

Libri qui rarius citantur, v. g. lectionaria, librique liturgici antiquiores, aperte, unusquisque loco suo, designantur.

In locis Patrum citatis, numeri capitulorum ad *Migne Patrologiam latinam* referuntur, vel, ubi auctorem suppetit, ad *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Academiae Vindobonensis.

DE TRIPLICI NOTARUM APPARATU

Primus notarum apparatus de constituto archetypi textu rationem reddit, in omnibus locis ubi, ceteris variantibus, codices GCA inter se non concordant vel a nostro textu simul discrepant.

Secundus apparatus ad historiam textus spectat et varias lectiones omnium codicum et editionum refert, exceptis mere orthographicis.

Tertius apparatus divisiones textus exhibet, maiores ex codicibus omnibus, minores vero ex GCAM.

DECLARATIO SIGNORUM

In textu:

† † loca designant ubi lectio mendosa archetypi ex coniectura vel iuxta lectionem codicum recentiorum corrigitur.

In primo vel secundo notarum apparatu:

= lectioni ipsius textus postponitur cui codicum universorum testimonium subnectitur (*apparatus plenior* seu *positivus*).

] lectionem ipsius textus designat de qua aliquid notatur vel cui refertur varia lectio alterius formae seu radices.

**** numerum indicat litterarum erasarum vel quae legi nequeunt in codice.

† post sigla codicum, lectionem designat quae prima manu scripta in codice legebatur, priusquam *ipse scriptor* eam aliquo modo mutaret vel corrigeret.

* item post sigla codicum, lectioni postponitur quae in codice prima manu scripta fuerat, deinde vero ab *altero scriptore*, seu *secunda manu*, correctata fuit.

¹ item post sigla codicum, lectionem sequitur quam ipse scriptor propria manu corrigendo induxit.

² item post sigla codicum, lectionem designat ab altero scriptore, seu secunda manu, inductam.

³ item post sigla codicum: lectio tertia manu inducta.

Nota bene: Ubicumque signum ¹ vel ² in notis non apparet, corrector † vel * lectionem codicis sui ad formam textus nostri reduxit.

~ inversa verba designat.

praem. praemissa verba praecedunt.

+ additis verbis praeponitur.

om. omissa verba sequitur.

[] post longiorem variam lectionem pluribus codicibus communem, singulorum codicum varias lectiones includunt.

¶ notis praeponitur quae ex *Correctoriis* vel ex codicum marginibus desumuntur.

In tertio apparatu:

¶ < divisiones textus designant maiores et minores.

INCIPIT LIBER PROVERBIORUM SALOMONIS

- I. ¹ Parabolae Salomonis filii Da-
vid regis Israhel
² ad sciendam sapientiam et dis-
ciplinam
³ ad intellegenda verba prudentiae
et suscipiendam eruditionem
doctrinae
iustitiam et iudicium et aequi-
tatem
⁴ ut detur parvulis astutia adules-

- centi scientia et intellectus
⁵ audiens sapiens sapientior erit
et intellegens gubernacula pos-
sidebit
⁶ animadvertet parabolam et in-
terpretationem verba sapien-
tium et enigmata eorum
⁷ timor Domini principium scien-
tiae sapientiam atque doctri-
nam stulti despiciunt

I. 6. animaduertit GA; animaduertit C | 7. scientiae GC; sapientiae A cum LXX.

Desunt Σ^cLW.

Tit. incipit liber prouerbiorum salo-
monis CXQΦ^P; incipit liber prouerbiorum
sb (*fortasse pro sal*) quem hebraei masloth
uocant G; incipit liber prouerbiorum AΨ^D;
incipit liber prouerbiorum quem (he)br(a)ei
masloth (maslot S) appellant (uocant Y)
MYΦ^{RG}S²; incipit liber prouerbiorum qui
grece masloth uocant Γ^M; incipiunt prouer-
bia salomonis (salamonis Θ^H) Θ^HTΩ^{M2};
incipiunt parabol(a)e salomonis (salamo-
nis S) S*Ω^{SJ}ā; liber prouerbiorum s; liber
prouerbiorum quem hebraei misle appel-
lant grelbr; incipit masloth hoc est para-
bolae siue quod uulgo dicitur proueria
salomonis Z; *sine titulo* Σ^TΠ^HΘ^AΩ^{M*}.

I. 1. parabolas T | filii GXAQ^{T*}
Γ^{M*} | srahel C; isrlh Q; srhl XΣ^T; ihl Π^H;
israel grelbr; isrl Φ^{RG}TΣΓΨ^PΩ^{SJ}ā; srl
Ω^M; irh Z.

2. ad sciendum sapientiam g; ad
dandam scientiam Y*Γ^A, ex Luc. 1, 77.

3. **ad Z; et M, cf. LXX et Hier. in
Ez. 18, 5 | intellegendum Y* | et (1°) [...] D;
ad D^e | eruditione Π^H | doctrinae om.
Π^{H*}.

4. ut datur S* | astutiam G*Q* |
adulescentibus XΣ^T; *praem.* et Ω^{SJ} ae. ¶ hebr.
et ant. et Beda non interponunt « et » Guill.
et Iac. | scientia* Q.

5. sapiens om. X.

6. animaduertit CM*ΘTS²; animad-
uerte XYS*; animaduertit G*; animad-
uertat Ω^S | parabolam T | sapientum grel
br; sapientiae AD^e; sapienti[...] D.

7. principium] in textu T; initium T²
super lin., cum Lucif. de s. Athan. 1, 25; Hilar.
in ps. 66, 9; Ambros. hexam. 1, 4, 12, etc., cf.
ps. Ro et Ga 110, 10 | scientiae = GCΣ^TΠ^H
Y*ΘTSg Spec. Beda cum hebr.; sapientiae Y*
Z²(sapi in ras.) cett. et Sal. cum LXX, cf.
Beda et infra 9, 10 et ps. 110, 10 | despiciunt
Σ^T; despiciunt DY*Z*TF^A.

I. 1. ¶ parabolas I. Φ^GΘ^AS | 2. <ad CAM | 3. <ad CA | <et suscipiendam CA | <iustitiam
GCA | 4. <ut CAM | <adulescenti A | 5. <audiens GCAM | <et G | 6. <animadvertet GCAM |
<verba GA | 7. <timor GCAM | <sapientiam GA.

- ⁸ audi fili mi disciplinam patris
tui et ne dimittas legem ma-
tris tuae
- ⁹ ut addatur gratia capiti tuo et
torques collo tuo
- ¹⁰ fili mi si te lactaverint peccato-
res ne adquiescas
- ¹¹ si dixerint veni nobiscum insi-
diemur sanguini abscondam-
us tendiculas contra inson-
tem frustra
- ¹² degluttiamus eum sicut infernus
viventem et integrum quasi
descendentem in lacum
- ¹³ omnem pretiosam substantiam
- repperiemus implebimus do-
mos nostras spoliis
- ¹⁴ sortem mitte nobiscum marsup-
pium unum sit omnium nos-
trum
- ¹⁵ fili mi ne ambules cum eis pro-
hibe pedem tuum a semitis
eorum
- ¹⁶ pedes enim illorum ad malum
currunt et festinant ut effun-
dant sanguinem
- ¹⁷ frustra autem iacitur rete ante
oculos pinnatorum
- ¹⁸ ipsique contra sanguinem suum
insidiantur et moliantur frau-

11. sanguini GA; sanguinem C | tendiculas GA; tendicula C | 13. inpleuimus C | 16. il-
lorum GA; eorum C | 18. ipsique GC; ipsi quoque A.

Desunt Σ^cLW.

8. mi om. X cum LXX, Valv., Fac.
Herm. pro defens. tr. capit. 2, 3, etc. | demittas
S*; despicias Ω^M.

9. gratia] ¶ pulchritudo T | ~ tuo
capiti X | torques] S²(e in ras.); torquis X.

10. lactau. + te Ω^J* | nec T; non
Φ^G* | a(d)quiescas = GCXΣ^TAZ*(ut vid.)
T Beda et liber comicus (ed. Morin, p. 374) cum
hebr., cf. LXX; + eis Z² cett. et Greg. M.,
P. L. 75, 663 A.

11. ueni] ¶ uade T | sanguinem
CX liber com. l. l. | abscondemus A | ten-
dículas] Q*; tendicolas M*Θ; tendicula C
Σ^TQ²Φ^PS*Γ liber com. l. l.; insidias X. ¶
insidias T | insonite Π^H*; sontem C†. ¶ in-
nocentem T.

12. deglutt.] Γ^M*; digluttiamus Z*;
deglutiamus XΣ^TΠ^HQYΘZ²TSΨ^DΩ edd.;
deglutitiamus G*; deglutinamus Γ^M2; de-
gluttiamus Φ^{RG} | sicuti C | inferus Z | lacum]

malum Ψ^D.

13. pret. subst.] substantiam eius prae-
tiosa Q | repperier** G* | impleuimus
C(inp.)Σ^T*; imple*mus Z* | domos] T*;
domus QΦ^{RG}T²Sa.

14. sorte Σ^TΠ^HY*Φ^RΨ^D | mitte +
*** Y | marsupium Σ^TM*QYZΩ edd. |
unum om. Ω^M | ~ sit unum Ω^{SJ}ag.

16. eorum CXΣ^TΠ^HMQYΘZ*TS li-
ber com. (ed. Morin, p. 374) | festinent T* |
effundunt T*; fundant A.

17. autem] Π^H*; enim Σ^TΠ^H2SΨ^D,
cf. Lucif. de s. Athan. I, 25; Ps.-Aug. spec. 18;
etc. | iactatur A Greg. M., P. L. 75, 1135 C |
retis A | pinnat.] G*M*Y*Z*T*; penna-
torum G²Π^HM²Q²(e corr., ut vid.)Y²ΦZ²T²
SΓΩ edd.; penatorum Ψ^D.

18. ipsique] Π^H*Y*Z*; ipsi quoque
Π^H2AY²ΦZ²TSΨ^DΩ edd. | insidiabuntur X
molliuntur Q*S*Ψ^D.

8. ¶ audi II. DΓ; <audi GCAM | 9. <ut GCA | <et G | 10. ¶ fili II. AMQΦΘ^AZS; Div. sine
num. Ψ^D; <fili GC | 11. <si GAM | <abscondamus A | 12. <degluttiamus GCA | <et G | 13. <om-
nem GCAM | <implebimus GA | 14. <sortem GC | <marsuppium GA | 15. ¶ fili III. MDΦST;
Div. sine num. Ψ^D | <fili GCA | 16. <pedes GCAM | <et G | 17. <frustra GCAM | 18. <ipsique GA.

- des contra animas suas
¹⁹ sic semitae omnis avari animas
 possidentium rapiunt
²⁰ sapientia foris praedicat in pla-
 teis dat vocem suam
²¹ in capite turbarum clamat in
 foribus portarum urbis pro-
 fert verba sua dicens
²² usquequo parvuli diligitis infan-
 tiam
 et stulti ea quae sibi sunt noxia
 cupient et imprudentes odi-
 bunt scientiam
²³ convertimini ad correptionem
 meam en proferam vobis
 spiritum meum et ostendam
 verba mea
²⁴ quia vocavi et rennuistis ex-
 tendi manum meam et non
 fuit qui aspiceret
²⁵ despexistis omne consilium meum
 et increpationes meas negle-
 xistis
²⁶ ego quoque in interitu vestro
 ridebo et subsannabo cum vo-
 bis quod timebatis advenerit
²⁷ cum inruerit repentina calami-
 tas et interitus quasi tempes-
 tas ingruerit
 quando venerit super vos tri-
 bulatio et angustia
²⁸ tunc invocabunt me et non
 exaudiam
 mane consurgent et non inve-
 nient me
²⁹ eo quod exosam habuerint dis-
 ciplinam et timorem Domini
 non susceperint

22. cupient C *et plur. codd.*; cupiunt GA | odibunt GA; hodiunt C | 29. susceperint G² CA; susceperunt G*.

Desunt Σ^cLW.

19. sic + et X | omnes XΓ^A *liber com.* (*ed. Morin, p. 375*); omni D | auari] Π^{H*} Z*; auara Q; iniqui Y*ΦZ²(*in ras.*)ΓΨ^D, *cf. Lucif. de s. Athan. I, 25*; iniqui uel auari Ω^S; ***** Π^{H2} | rapiunt] Γ^{M2} (*ra in ras.*).
 20. in] et in Ψ^D.

21. capite] medio Γ^{A**M} | tubarum Y*^a | clamat YΓ^M.

22. cupiunt GΣ^TAΦ^{P*}Ω^M *Spec.*; sapient Z* | imprudentis T* | hodiunt C *liber com.* (*ed. Morin, p. 375*); *praem. ** G**.

23. conuertimini] G*; conuertemini G² | correctionem Ω^{SJ} | en] et Θ^HT *liber com. l. l. et Brev. goth., P. L. 86, 262* | proferam] Γ^{M2} (*er in ras.*) | meum *om.* G | osten-

dam + uobis *edd., cf. hebr. et LXX* | mea *om.* S*.

24. et (1°) [...] D; *om.* D^e | rennuistis + me X | extendam Φ^R | manus meas Q.

25. despexistis] M² (*es in ras.*); dispexistis XADQΘ^HT | omnem A*DY*.

26. quod] id quod Ω^S *arelst.*

27. inruerit] insonuerit Ω^M; + super uos Q² *ex alt. parte versus* | ingr.] inruerit X *liber com.* (*ed. Morin, p. 375*) | uenerit] Y*; uenerat Y².

28. exaudiam + dicit dominus exercituum X, *ex Zach. 7, 13.*

29. susceperunt G*Φ^{P*} *liber com. et Brev. goth. ll. ll.*

19. <sic GCA | 20. ¶ sapientia III. Q; IIII. MDΦZSΓ; *Div. sine num.* GΨ^D; <sapientia CA | 21. <in capite CA | <profert A | 22. <usquequo CM | <et stulti GA | <et imprudentes G | 23. ¶ convertimini V. MDΦZSΓ; *Div. sine num.* Ψ^D; <convertimini GCA | <en G | 24. <quia GCA M | 25. <despexistis GCAM | 26. ¶ ego VI. MDΦSΓ; *Div. sine num.* G; <ego CA | <et GA | 27. <cum GCAM | <quando GCAM | 28. <tunc GA | <mane GA | 29. <eo CAM | <et G.

- ³⁰ nec adqueuerint consilio meo et
detraxerint universae correptioni
meae
- ³¹ comedent igitur fructus viae suae
suisque consiliis saturabuntur
- ³² aversio parvulorum interficiet
eos et prosperitas stultorum
perdet illos
- ³³ qui autem me audierit absque
terrore requiescet et abundantia
perfruetur malorum
timore sublato
- II. ¹ fili mi si susceperis sermones
meos et mandata mea absconderis
penes te
- ² ut audiat sapientiam auris tua
inclina cor tuum ad noscendam
prudentiam
- ³ si enim sapientiam invocaveris
et inclinaveris cor tuum prudentiae
- ⁴ si quaesieris eam quasi pecuniam
et sicut thesauros effoderis
illam
- ⁵ tunc intelleges timorem Domini
et scientiam Dei invenies

30. adqueuerint ... detraxerint G²C(acq.)A; adqueuerunt ... detraxerunt G* | 33. requiescet GC; quiescit A.

II. 2. ad noscendam GA; ad hagnoscendam C | 4. effoderis GC; effodieris A.

Desunt Σ^cLWΓ^A(partim a v. 31, fructus, usque ad v. 5, scientiam, fol. lac.).

30. neque A | adqueuerunt G*Q
Φ^{P*} liber com. et Brev. goth. ll. ll. | consiliis
meis X cum LXX | detraxerunt G*Φ^{P*}Ω^M
Brev. goth. l. l. | uniuerſi Ω^M | correctioni
TΩ^{SJ}; corruptioni Γ^{M*}. ¶ « correptioni »
Guill. alii « correptioni » Iac. | mei D^e;
me[.] D | ~ correct. mee uniu. Ω^{SJ}.

31. igitur] ergo Ω^M | uiae] uite C,
cf. Spec. codd. MPC | ~ uie sue fructus X cum
Lucif. de s. Athan. 1, 25.

32. auersio — eos om. D | aduersio
QΨ^D | interficiet G* | perdet] per[.]i[.]
D | illos] eos Ω^{Sa} liber com. (ed. Morin, p. 375).

33. audierint X; auderit Y* | ~ aud.
me MD | terrore] timore S* | requiescet]
Π^{H*}; requiescent X; requiescit TS*; quies-
cet Π^{H3}QW Spec. codd. MP²C, Beda, Antiph.
miss. rom. (respons. Auersio parvulorum), cf. Hier.
in Is. 66, 2; quiescit ADYZ*Γ^M Spec. cod.
P*, liber com. (ed. Morin, p. 375) | et — sub-

lato om. D | perfruitur Y*S*; perfruentur X;
+ bonorum C, cf. librum com. l. l. | timorem
Y*Φ^P; terrore Ω^S | ~ (timore) malorum
Ω^{SJ} edd. ¶ ant. « malorum timore » Guill.
et Iac.

II. 2. ut om. Γ^M | sapientiam — 3,
17. pulchrae et om. D | sapientia AΓ^M |
inclinabis G² (bis in ras.) | noscendam =
GΣ^TΠ^HAQ*(ut vid.)Z*TS Beda; agnoscen-
dam C(hag.)MQ²YΦ^{GP}ΘZ²Γ^MΨ^D; ignoscen-
dam Φ^R; cognoscendam XΩ edd., Sal., liber
com. (ed. Morin, p. 377). ¶ « ad cognoscen-
dam » Guill. ant. « ad agnoscendam » Iac.

3. enim] etiam S | inuocaberis XΣ^T
AQ* | inclinaberis XQ*.

4. sicuti C; quasi X cum Hier. in Is.
50, 10 | effodieris AΘS*; effuderis Y* Brev.
goth. l. l. | illam] Z*; eam Z² Beda, Greg. M.,
P.L. 75, 683 D, cum Hier. l. l.

5. intellegis YT*S*.

30. <nec A | <et GA | 31. ¶ comedent Div. sine num. G; <comedent CAM | 32. <aversio GC
A | <et GA | 33. <qui GCAM | <et G.

II. 1. ¶ fili II. Ω; III. AΘ^A; IIII. Q; VII. MDΦZSΓ^M; Div. sine num. GXΨ^D; <fili C |
<et GA | 2. <ut GC | <inclina GA | 3. <si GCAM | <et GA | 4. <si GCAM | <et G | 5. <tunc
GCA.

⁶ quia Dominus dat sapientiam et
ex ore eius scientia et prudentia
⁷ custodiet rectorum salutem et
proteget gradientes simplici-
ter
⁸ servans semitas iustitiae et vias
sanctorum custodiens
⁹ tunc intelleges iustitiam et iudi-
cium et aequitatem et omnem
semitam bonam
¹⁰ si intraverit sapientia cor tuum
et scientia animae tuae pla-
cuerit
¹¹ consilium custodiet te prudentia
servabit te
¹² ut eruaris de via mala ab ho-

mine qui perversa loquitur
¹³ qui relinquunt iter rectum et
ambulant per vias tenebrosas
¹⁴ qui laetantur cum malefecerint
et exultant in rebus pessimis
¹⁵ quorum viae perversae et infa-
mes gressus eorum
¹⁶ ut eruaris a muliere aliena et ab
extranea quae mollit sermo-
nes suos
¹⁷ et relinquit ducem pubertatis
suae ¹⁸ et pacti Dei sui
oblita est
inclinata est enim ad mortem
domus eius et ad impios se-
mitae ipsius

6. et prudentia GA; et prudentia procedit C *cum ant. vers.* | 11. prudentia G *cum arche-
typo, ut vid., cf. hebr.*; et prudentia CA | 12. de uia GA; ha uia C | ab homine G *et plur. codd.*
cum hebr.; et ab homine CA *cum LXX* | 17. relinquit G²A; relinquet C | 18. impios GA; in-
feros C *cum ant. vers.*

Desunt Σ^cLW.

6. scientia] scientiam YΓ^M; sapien-
tia Σ^T; *praem.* est Q | prudentiam YΓ^M;
+ procedit (-det XΣ^T) CXΣ^T2Z² *cum Vind.*
et aliis (cf. J. Schildenberger, pp. 79 et 91) |
~ prud. et scientia Ω^sarelst. ¶ «scientia
et prudentia» sec. hebr. et ant. *Guill.*

7. custodiet + dominus Ω^J | prote-
git T | grad.] ambulantes Q.

8. uias] *Spec.*; uiam YS*Γ^MΨ^Dg *cum*
hebr. et LXX | sanct.] iustorum Ω^M.

9. intellegis YTS*; intellegens Q* |
et iudicium om. X | ~ iud. et iustit. Θ | et
(ante aequit.) om. Y²g.

10. intrauit Y*; intrabit Y² | cor]
praem. in Ω^M | scientia] X² (sc in ras.); scien-
tiae Q*.

11. consilium + bonum Ω^M *cum*
LXX et Verec. in Cant. 2, 28 | prudentia =
GS* *cum hebr.*; prudentiae Q*; et prudentia
Q²S² *cett., Spec., Beda, liber com. (ed. Morin,*

p. 377), cf. LXX | seruauit Π^H*S*.

12. de] a C(ha)XΘΩ^SJarelst *cum Ve-
rec. in Cant. 2, 28.* ¶ «de uia mala» *Guill.*
et Iac. | ab] S*; et ab CXAΘS²Ψ^DΩarelst
Spec. codd. MCRS cum LXX et Verec. l. l. |
~ loq. peruersa Ω^M*.

13. relinquent Θ^H | iter rectum]
uiam rectam (ex relictam) Ω^M2.

14. exultent T; exaltant G*.

15. peruersae] Z² (peru in ras.); prauae S;
+ sunt Ω^J agrelst | infamis S*; infame M*.

16. et ab] et a X²; et X* (ut vid.)
*Spec. codd. MP*CR* | extr.] *praem.* blanda
lingua X, ex 6, 24 | qui G*.

17. relinquit] G² (it in ras.); relinquet
CX *liber com. (ed. Morin, p. 377)*; reliquit
(-id YΘ^H) Y*ΘS* *Spec. codd. MPR, Beda.*

18. pactum C, cf. LXX | dei om. Π^H* |
enim om. Σ^TΠ^H* | impios = GX(inp.)Σ^T
AQ*YT *Beda, liber com. l. l., cf. hebr.*; inferos

6. <quia GCAM | 7. <custodiet GCAM | 8. <servans GCAM | <et G | 9. <tunc GCAM | <et
aequitatem G | 10. ¶ si V. Q; <si GCAM | <et G | 11. <consilium GCA | <prudentia G |
12. <ut GCA | 13. <qui GCAM | <et G | 14. <qui GCAM | 15. <quorum GCAM | 16. <ut G
CAM | 17. <et GCA | 18. <inclinata GCAM | <ad mortem G | <et G.

¹⁹ omnes qui ingrediuntur ad eam
non revertentur nec adpre-
hendent semitas vitae

²⁰ ut ambules in via bona et calles
iustorum custodias

²¹ qui enim recti sunt habitabunt
in terra et simplices perma-
nebunt in ea

²² impii vero de terra perdentur
et qui inique agunt auferen-
tur ex ea

III. ¹ fili mi ne obliviscaris legis
meae et praecepta mea cus-
todiat cor tuum

² longitudinem enim dierum et
annos vitae et pacem adpo-

nent tibi

³ misericordia et veritas non te
deserant

circumda eas gutturi tuo et
describe in tabulis cordis tui

⁴ et invenies gratiam et discipli-
nam bonam coram Deo et
hominibus

⁵ habe fiduciam in Domino ex
toto corde tuo et ne innitaris
prudentiae tuae

⁶ in omnibus viis tuis cogita illum
et ipse diriget gressus tuos

⁷ ne sis sapiens apud temetipsum
time Dominum et recede a
malo

19. adpraehendent G; adprehendent C; adprehendunt A | 22. auferentur GC; aufe-
runtur A.

III. 2. longitudinem enim G²(enim in ras.)C(ϕnim); longitudinem A | 3. deserant GC;
deserunt A | eas G²C cum plur. codd. et Spec.; eos G²A.

Desunt Σ^CLWΓ^M(a v. 6, in omnibus).

Q² cett. cum Vind. et Fulg. Rusp. ad Monim.
3, 6, cf. LXX. ¶ Beda « ad impios », hebr.
habet « nepharios » Iac. | sem. ips.] semi-
ta****us Z* | semita G² (a in ras.).

19. ingrediuntur Π^HY(ingrēd.)Z | ad-
prehendunt AT; adprehendant Φ^P; ad-
preenduntur X; adprehendentes Y* | sac-
mitam Q*.

20. ut] et Ψ^D; praem. esto iustus S² |
ambules] Q*; ambulent Q²Y | et om. Ω^J* |
colles A | custodies Σ^TQ*; custodiant Y.

21. in terram XQ²Γ^M; terram Q*,
cf. LXX et Clem. ad Cor. 14 | in eam XΠ^H
Q; ea Y*.

22. de] e* a | perderentur Σ^T | aufe-
rentur Π^H*; auferuntur Π^H2A | ex] ab Ω^M.

III. 1. fili — meae om. Θ^A* | ~ cor
tuum custod. Ω^{SJ} edd. ¶ hebr. « custodiat

cor tuum » Iac.

2. enim] in ras. lat. spat. G²; om. ATS*
(ut vid.) | et (1°) om. A | adpon** G*.

3. misericordia* M* | ~ te non
agrelst | deserent MY² Spec. codd. MC; de-
serunt AY*; deseram Q | eas] M²(s in ras.)
T²(ea in ras.); eos G²AY^D; eam X | gut-
tori M²T* | describis Ω^M*; discribe XΣ^T
AY*Θ^{AT}*; scribe C | tabulis] G² (i in ras.).

4. et inu.] hut inuenias C | deo] do-
mino Ψ^D | homine A.

5. tuo om. G cum LXX, Vind. et Ps.-
Aug. spec. 75 | ne om. Ω^M | innitaris] in ras.
Ω^J2; inniteris Y.

6. dirigit XS*; diregit T*.

7. ne] praem. fili Ω^M | apud] aduersus
G | deum Γ^AΩ²aelst liber com. (ed. Morin,
p. 383) cum LXX. ¶ « dominum » Guill.

19. <omnes GCAM | <nec GA | 20. <ut GCAM | 21. <qui GCAM | <et G | 22. <impii GCAM |
<et G.

III. 1. ¶ fili III. Ω; VI. Q; VIII. MΦZSΓ; Div. sine num. GXΨ^D; <fili CA | <et G | 2. <lon-
gitudinem GCAM | 3. <misericordia GCA | <circumda GAM | 4. <et invenies GCA | 5. ¶ habe
VIII. MΦZSΓ^A; Div. sine num. GΨ^D; <habe CA | 6. <in GCAM | 7. <ne GCAM | <time GA.

- ⁸ sanitas quippe erit umbilico tuo
et inrigatio ossuum tuorum
⁹ honora Dominum de tua sub-
stantia et de primitiis om-
nium frugum tuarum
¹⁰ et implebuntur horrea tua sa-
turitate et vino torcularia re-
dundabunt
¹¹ disciplinam Domini fili mi ne
abicias nec deficias cum ab
eo corriperis
¹² quem enim diligit Dominus cor-
ripit et quasi pater in filio
conplacet sibi
¹³ beatus homo qui invenit sa-
pientiam et qui affluit pru-
dentia
¹⁴ melior est adquisitio eius nego-
tiatione argenti et auro primo
fructus eius
¹⁵ pretiosior est cunctis opibus et
omnia quae desiderantur huic
non valent comparari
¹⁶ longitudo dierum in dextera eius

9. homnium fruguum tuarum C; frugum omnium tuorum A; frugum tuarum omnium G | 10. torcularia A cum archetypo, ut vid., et Antiphonali missarum rom., quod hic ex versione vulgata pendet; torcularia tua GC cum hebr., sed etiam cum ant. vers. et recensione hexaplari Hieron. | 11. corriperis GC; corripieris A | 13. affluit] affluit GA; affluet C | prudentia GA; prudentiam C | 14. auro primo G cum aliquot codd. et Spec., cf. Thren. 4,2; auro purissimo C, ex frequentiore usu Hieron.; auri primi et purissimi A.

Desunt $\Sigma^{\circ}LWT^A$ (partim a v. 10, et uino, usque ad v. 16, dierum)^M.

8. umbiculo Ω^M ; praem. in $\Gamma^A\Omega^{SJ2}$ (in ras.) | ~ in umb. tuo erit Ω^{SJ} . ¶ « erit umbilico tuo » Hug. | ossuum] $\Pi^{HM}M^*Y^*T^*S^*$; ossum M^2 ; ossium $\Pi^{H2}Y^2T^2S^2\Omega$ edd.

9. dominum] deum $X\Sigma^T$ cum Vind. et Valv. | frugum] Γ^A^* ; fruguum CQ^* ; fructuum Γ^{A2} | tuorum $XAY^*\Phi^G\Theta^H Z^*T^*$, Spec. codd. MC*, Beda cod.; + da pauperibus $\Omega^{SJ}ares$ Antiph. miss. rom. (resp. Honora dominum); + da ei t, cf. Hier. in Ezech. 45, 13; + deliba Σ^{T2} , cf. LXX, Ps.-Aug. spec. 59 et Cassian. coll. 21, 22, 2. ¶ « da pauperibus » delent Hug., Guill., Iac. | ~ frug. omnium tuorum A Beda; ~ frug. tuarum omnium G Spec. cod. P*, cf. Antiph. miss. rom. l. l.

10. et impleb.] ut inpleantur X Antiph. miss. rom. l. l., cum LXX, Vind., Ps.-Aug. spec. 59, etc. | saturitate om. T* | ~ torcul. uino Ω^{S*} | torcularia + tua $GCX\Sigma^T\Theta^T S^Y\Phi^d\tau e\lambda\tau$ liber com. (ed. Morin, p. 383) cum hebr., LXX, Vind., Ps.-Aug. spec. l. l., etc. ¶ « torcularia redundabunt » Guill.

11. domini om. Ω^{M*} | abicies Ψ^D ; obliuiscaris Ω^M , cf. 3, 1 | nec] et ne Q | deficies Ψ^D | cum] dum X | corriperis] Y^* ; corripieris AY^2 (ut vid.) | ~ corr. ab eo Ω^M .

13. affluet C; adfluet T; effluit r | prudentia] Q^* (ut vid.) Φ^{P*} ; prudentiam CX $\Pi^{HM}M^*Q^2Y^*\Phi^{RGP2}S^*\Psi^D$ Spec. cod. C.

14. est + enim $\Pi^H Q$ cum LXX, Vind., Sang., Ps.-Aug. spec. 38, etc. | negot.] praem. a C* | arg. et auro primo = $GXS\Sigma^{T*}\Theta^{H*}A Z^*T^r$ Spec., cf. hebr.; arg. et auro plurimo Σ^{T2} ; arg. et auri primi Θ^{H2} ; arg. et auro purissimo Cg; arg. et auri primi et purissimi $\Pi^H AMY\Phi Z^2 S^2$ (alt. et om. S*) Γ^A (partim evan.) $\Psi^D\Omega^{wt}$ Beda; auri et arg. primi et purissimi $\Omega^2 ael\tau$; auri primi et arg. purissimi Q. ¶ auro primo et purissimo Y; « argenti et auri primi et purissimi » hebr. ita ordinat et Beda exponit Hug.

15. est om. Ω^M | opibus] operibus M^* (ut vid.) Y^* ; + sapientia αe | desideratur Y^* | ualent] potest $X\Theta$, ex 8, 11.

8. <sanitas GCAM | 9. <honora GCAM | 10. <et implebuntur CA | 11. ¶ disciplinam IIII. A Θ^A ; VII. Q; X. M ΦZS ; Div. sine num. G Ψ^D ; <disciplinam C | <nec G | 12. <quem GCAM | 13. <beatus GCAM | <et G | 14. <melior GCAM | <et auro G | 15. <pretiosior GCAM | 16. ¶ longitudo XI. Z; <longitudo GCAM.

in sinistra illius divitiae et
gloria
¹⁷ viae eius viae pulchrae et omnes
semitae illius pacificae
¹⁸ lignum vitae est his qui adpre-
henderint eam et qui tenuerit
eam beatus
¹⁹ Dominus sapientia fundavit ter-
ram stabilivit caelos prudentia
²⁰ sapientia illius eruperunt abyssi
et nubes rore concrescunt
²¹ filii mi ne effluant haec ab oculis
tuis
custodi legem atque consilium
²² et erit vita animae tuae et

gratia faucibus tuis
²³ tunc ambulabis fiducialiter in
via tua et pes tuus non in-
pinget
²⁴ si dormieris non timebis quies-
ces et suavis erit somnus tuus
²⁵ ne paveas repentino terrore et
inruentes tibi potentias impio-
rum
²⁶ Dominus enim erit in latere tuo
et custodiet pedem tuum ne
capiaris
²⁷ noli prohibere benefacere eum
qui potest si vales et ipse be-
nefac

16. in sinistra GA; et in sinistra C | 25. inruentes GA² cum codd. fere om.; ingruentes C, cf. supra 1,27; ruentes A* | 26. dominus enim GC(ϕnim); dominus A.

Desunt Σ^cLWΓ^M.

16. in sinistra] *praem.* et CXΣ^TΘΓ^{A2}
Qarelsē, cf. LXX. ¶ non est premittenda
[cod. pretermit.] «et» coniunctio iuxta
hebr. et anti. et Bedam Guill. | illius] eius X |
gloriae MS* cum codd. Hier. tract.² in ps. 15
(ed. Morin, p. 25).

17. eius] illius Θ | pulchrae] G² (ulch
in ras.) | illius] eius Aa Sal.

18. his om. D | adprehenderit D; ad-
pr(e)hendunt Θ | et] ***** Φ^G; et om-
nis X | qui tenuerint eam beati (-tus YΨ^D)
Y*Ψ^Dare, cf. LXX; beatus qui tenuerit eam T.

19. sapientia* M; sapientiam Y*Z*;
+ sua Z² cum Vind. et aliis (cf. J. Schilden-
berger, pp. 91 et 133) | fundabit X | stabilibit
XA; *praem.* et Ψ^DΩ^M, cf. LXX et Hier. in
Is. 11, 1 et 48, 12 | prudentiam Y* | ~ celos
prud. stabil. Ω^{S*}.

20. sap.] *praem.* in X cum LXX | eru-
perunt A | nube Z* | ~ concr. rore Q*.

21. effluant] Q*; affluent Q²Φ^P Spec.
codd. P*S; affluent Ψ^D | legem + meam
Ω^Sae, cf. LXX | consilium] doctrinam S*
ut vid.; + meum Ω^Sae. ¶ «legem atque
consilium» Hug.

22. uitae Q.

23. inpinget] offendet Γ^AΨ^D.

24. quiescis XΣ^TZ*TS*.

25. repentinos terrores Γ^A | terr.] errore
T* | ingruentes C; ruentes A*S* | potent.]
ruinas r.

26. enim om. Σ^TA liber com. (ed. Morin,
p. 385) | ~ in lat. tuo erit Ω^M | pedem]
Σ^{T2} (em in ras.).

27. ~ eum qui pot. benef. Θ | si]
et si C | et + tu S.

<in sinistra G | 17. <viae GCAM | <et G | 18. <lignum GCAM | <et GA | 19. ¶ dominus VIII.
Q; <dominus GCAM | <stabilivit G | 20. <sapientia GCAM | <et G | 21. ¶ filii VIII. D; XI.
MΦS; <filii GCA | <custodi GCA | 22. <et erit G | 23. <tunc GCAM | 24. <si GCAM | <quiesces
A | 25. <ne GCAM | 26. <dominus GCAM | <et G | 27. ¶ noli VIII. Q; Div. sine num. G;
<noli CAM.

- 28 ne dicas amico tuo vade et
revertere et cras dabo tibi
cum statim possis dare
29 ne moliaris amico tuo malum
cum ille in te habeat fiduciam
30 ne contendas adversus hominem
frustra cum ipse tibi nihil
mali fecerit
31 ne aemuleris hominem iniustum
nec imiteris vias eius
32 quia abominatio Domini est
omnis inlusor
et cum simplicibus sermocina-
tio eius
33 egestas a Domino in domo impii
habitacula autem iustorum
benedicentur
34 inlusores ipse deludet et man-
suetis dabit gratiam
35 gloriam sapientes possidebunt
stultorum exaltatio ignominia
IV. 1 audite filii disciplinam pa-
tris et attendite ut sciatis
prudentiam
2 donum bonum tribuam vobis
legem meam ne derelinquatis

28. dare GA; *addit* non enim scis quid superuentura pariat dies C *cum* LXX | 30. tibi nihil CA; nihil tibi G | 33. habitacula GA; tabernacula C, *fortasse ex* 14, 11 | 34. dabit GA; dat C | 35. stultorum G*A; stultorum autem G²C | exaltatio Σ¹MZ* *et aliquot alii cum hebr. et LXX*; exultatio GCA, *ex confusione haud rara, cf. infra* 21, 4 *et ps.* 149, 6.

IV. 2. ne derelinquatis CA; ne relinquatis G.

Desunt Σ^cLWΓ^M.

28. ne] nec εΙ | et (2°) om. Z*st, cf. LXX *et Cypr. testim.* 3, 1 | dare + non enim scis quid superuentura pariet (-at C) dies C Σ¹ *Brev. goth., P. L. 86, 158, cum LXX.*

29. ~ habeat in te M.

30. ne] non Ω⁵agr; nec TΨ^D | hominem + incolam Π^HMD(*ut vid.*) YTS*, cf. *Lucif. de s. Athan.* 1, 26 *pro v. praeced.* | male XM*QZ* *liber com. (ed. Morin, p. 385) et Brev. goth. l. l.* | ~ nihil tibi mal(i) fecerit GXΣ¹Π^HYΦSΓ^A *Beda*; ~ mali tibi nihil fec. Z²; ~ nihil mali tibi fec. Ω^{MS}; ~ nihil mali fec. tibi T.

31. ne] nec G*.

32. quia] qui T* | abom. dom. est] abom. est domini X*ZΓ^AΩ²J²(*in ras.*) ag *Beda cod., liber com. (ed. Morin, p. 386), Brev. goth. l. l.* | omni X | sermo sermocinatio G*.

33. in om. D* | domo] Z*; domu Φ^RQZ² | habit.] tabernacula CΘS* *Beda*

et Brev. goth. l. l., cf. 14, 11 | autem] enim Ω^J | benedicuntur T.

34. inlus. ipse del.] *in ras.* Ω^J²; ipse del. illus. Ω⁵agrelst; om. Q* | ipsi Q² | deludet] X² (*ud in ras.*) | dat CXΘ *liber com. et Brev. goth. ll. ll., cum LXX, Ambrosiast. in ep. ad Philip. 2, 10-12, etc., cf. Iac. 4, 6 et I Pet. 5, 5.*

35. sapientis Y* | stultorum + autem G²CXM, cf. *hebr., LXX, Vind. et Ps.-Aug. spec. 38* | exaltatio = Σ¹Π^HMDYZ*TS* Γ^Arwst *Beda cum hebr. et LXX, cf. Hier. c. Ruf. 3, 43; exultatio Z²S² cett. ¶ hebr. « exaltatio » Hug. hebr. « exaltacio », glosa Bede « quia qui se exaltat humiliabitur », anti. « exaltatio » [*pro exult.*] Guill. ant. « exultatio », hebr. « exaltatio » *Iac.* | ignominiam Π^H*, cf. LXX; + est C(εst)Ω^M.*

IV. 1. filii Ψ^DΩ^M*.

2. relinquatis GX.

28. <ne GCAM | 29. <ne GCAM | 30. <ne GCAM | <cum G | 31. ¶ ne XI. D; <ne GCAM | <nec G | 32. <quia CA | <et GA | 33. <egestas GCAM | <habitacula GA | 34. <inlusores G CAM | 35. <gloriam GCAM | <stultorum GA.

IV. 1. ¶ audite IV. Ω; V. AΘ^A; X. Q; XII. MDΦSΓ^A; *Div. sine num.* GXΨ^D; <audite C | <et G | 2. <donum GCAM | <legem G.

- ³ nam et ego filius fui patris mei
 tenellus et unigenitus coram
 matre mea
⁴ et docebat me atque dicebat
 suscipiat verba mea cor tuum
 custodi praecepta mea et vives
⁵ posside sapientiam posside pru-
 dentiam ne obliviscaris neque
 declines a verbis oris mei
⁶ ne dimittas eam et custodiet te
 dilige eam et servabit te
⁷ principium sapientiae posside
 sapientiam et in omni posses-
 sione tua acquire pruden-
 tiam
⁸ arripe illam et exaltabit te glo-
 rificaberis ab ea cum eam
 fueris amplexatus
⁹ dabit capiti tuo augmenta gra-
 tiarum et corona inclita pro-
 teget te
¹⁰ audi fili mi et suscipe verba
 mea ut multiplicentur tibi
 anni vitae
¹¹ viam sapientiae monstravi tibi
 duxi te per semitas aequitatis
¹² quas cum ingressus fueris non
 artabuntur gressus tui et cur-
 rens non habebis offendiculum
¹³ tene disciplinam ne dimittas
 eam custodi illam quia ipsa
 est vita tua
¹⁴ ne delecteris semitis impiorum
 nec tibi placeat malorum via

4. custodi GC; et custodi A | 11. monstravi ... duxi GC; monstrabo ... ducam A.

Desunt Σ^cL(usque ad v. 9, gratiarum)WΓ^M.

3. ~ fui filius Ω^s | et un.] [.]micus-
 que D.

4. docebant me atque dicebant Θ |
 suscipiat] *in ras.* G² | ~ cor tuum uerba mea
 Ω^M | cust.] *praem.* et AΘ | *praec.*] uerba X;
 uerba precepta Ω^I*.

5. neque declines *om.* Σ^{T†} | a uerba
 Σ^{Ts} (*alt. a in ras.*).

6. ne] nec Y | custodiat X* | diligit
 Q*. ¶ uel « dirige » Iac. | seruauit QZ*;
 conseruabit arelst.

7. sapientiae + timor domini X, *cf.*
 9, 10 | posside] Σ^{T*}; possides Σ^{Ts}; possi-
 dere Z* | sapientiam] prudentiam A *ex*
v. 5 vel ex alt. parte huius v. | quere Σ^T.

8. illam] eam g | exaltauit Q*Z*;
 exultabit Φ^o | glorific.] *praem.* et Γ^A | cum**
 G; dum X | eam] enim Φ^p | fuerit Ψ^D.

9. augmentum QΨ^D | gratiam A* |

et *om.* A^u Beda cum *hebr.* | protegit DQTS*.

10. anni uitae *om.* Y²; + tuae ΘZ².

11. monstrau] Π^{H*}(*ut vid.*)Z*; mons-
 trabo Π^{Hs}AQY²(*alt. o in ras.*)ΦZ²ΣΓ^AΨ^DΩ
 agel^{bst} | duxi] Π^{H*}Z*(*ut vid.*)S*; ducam
 Π^{Hs}AQYΦZ²S²Γ^AΨ^DΩ^{MSJ}(*in ras.*)agel^{bst} Be-
 da; *praem.* et Ψ^DΩ^{SJ}(*om.* Ω^J)agre, *cf.* LXX |
 te] *in ras.* Ω^J; *om.* Σ^{T†}Γ^{A*} | aequitas Π^H.

13. ne] et ne C. ¶ uel « nec » Iac.,
quod ad v. 14 potius refertur | demittas M* *ut*
vid. | eam + et Y² | illam] eam Π^H | ipsa]
 illa Ω^{SJ}a. ¶ « illa » uel « ipsa » Iac. | uita]
 Π^{H*}; uia Π^{Hs}ΦΨ^D, *cf. v. seq.*

14. ne] nec MΦ^{P*} | semitis] Π^{H*};
 semitas Π^{Hs}YΦ, *cf.* LXX, *Vind.*, *Lucif. de*
non conv. cum haer. 6; in semitis Ω^{SJ}agre^lst.
 ¶ anti. « semitas », alia littera « semitis »
Guill. et Iac. | ~ uia malorum A, *cf. Vind.*
et Lucif., l. l.

3. <nam GCAM | 4. <et GCA | <suscipiat GAM | <custodi C | 5. ¶ posside (1°) Div. sine num.
 G; <posside (1°) AM | <ne GA | 6. <ne GCAM | <dilige G | 7. <principium GCAM | <et GA |
 8. <arripe GCAM | <glorificaberis GA | 9. <dabit GCAM | <et G | 10. ¶ audi XI. Q; XIII. M
 DΦSI^A; Div. sine num. GXΨ^D; <audi CA | <ut G | 11. <viam GCAM | <duxi G | 12. <quas GC
 AM | <et GA | 13. <tene GCAM | <custodi GA | 14. <ne GCAM | <nec G.

15 fuge ab ea ne transeas per illam
declina et desere eam
16 non enim dormiunt nisi male-
fecerint et rapitur somnus ab
eis nisi subplantaverint
17 comedunt panem impietatis et
vinum iniquitatis bibunt
18 iustorum autem semita quasi
lux splendens procedit et cres-
cit usque ad perfectum diem
19 via impiorum tenebrosa nesciunt
ubi corruant
20 filii mi ausculta sermones meos
et ad eloquia mea inclina

aurem tuam
21 ne recedant ab oculis tuis cus-
todi ea in medio cordis tui
22 vita enim sunt invenientibus ea
et universae carni sanitas
23 omni custodia conserva cor tuum
quia ex ipso vita procedit
24 remove a te os pravum et de-
trahentia labia sint procul a te
25 oculi tui recta videant et palpe-
brae tuae praecedant gressus
tuos
26 dirige semitam pedibus tuis et
omnes viae tuae stabiliuntur

15. ne transeas A et aliquot codd. cum archetypo, cf. hebr.; nec transeas GC | 16. et rapi-
tur G cum plur. codd.; nec rapitur A; nec capitur C | 18. perfectum diem GC; perfectam
diem A | 21. ea A, cf. hebr.; eam G; eam C | 26. semitam GC²A; semitas C*.

Desunt Σ^cWT^M.

15. ne = Σ^TAL*MQT^w cum hebr.
et LXX; nec L²Ω²(in ras.)cett. | transeas] Y²
(alt. s in ras.) | per illa Π^H | desere] Q*; dese-
rere Q² | eam] illam XM.

16. dormi*nt G*, cf. Lucif. de non
conv. cum haer. 6 (dormient) | nisi cum æ | et]
nec CAΘ^HSY²ΩJ*; et non Ω^M*sarels.
¶ « et » Hug. et Guill. glosa « nec », hebr.
ant. « et » Iac. | capitur C^s | eis] oculis eorum
Ω^M.

17. comed*nt G* | panem] fructum
Ω^M | pietatis A | ~ fructum iniquitatis et
uinum impietatis Ω^M.

18. semitae X(-te)Y*Θ^A, cf. LXX,
Vind., Lucif. de non conv. cum haer. 6 | splen-
det Q | procedit om. X | crescit Q | per-
fectam Π^HALMDQYΦ^{RG}ZTSΩ edd.; per-
fectam Φ^P.

19. uiae impiorum tenebrosae T cum

LXX, Vind., Lucif. de non conv. cum haer. 6;
[...]sae L | uiam Y*; uia* Φ^P | corruunt
Φ^PZ²; curruant A[†]; currant XQZ*(ut vid.).

20. abscolta GXY*S*Γ^A; ascolta Ω |
eloquia tua L*Ω^S; eloquia oris mei Ω^M,
cf. ps. 18, 15; eloquentiam oris mei G.

21. ne] nec Y | eam GC(eam)Σ^T |
cordis] oris Ω^M.

22. uitae X(-te)Z cum hebr. | eam X |
carnis XQΓ^AΩ^SJ.

23. procedet G.

24. a te os] te A* | **labia*** M;
labiis X | ~ procul sint D.

25. recte X Spec. codd. MC, cf. hebr. |
uident T* | ~ uid. recta Ω^S | palpebrae
GAM*Θ; palpebr(a)e CXΣ^T; palpebrae Y*.

26. semitas C*Ω^SJagre, cf. LXX. ¶
hebr. et ant. habent in singulari « semitam »
Guill. et Iac.

15. <fuge GCAM | <declina G | <et G | 16. <non GCAM | <et A | 17. <comedunt GCAM |
18. <iustorum GCAM | <et G | 19. <via GCAM | 20. ¶ filii XII. Q; XIII. MDΦSZΓ^A;
Div. sine num. GY^P; <filii CA | <et G | 21. <ne GCM | <custodi GA | 22. <vita GCAM | <et
G | 23. <omni GCAM | <quia G | 24. <remove GCAM | <et G | 25. <oculi GCAM | <et
G | 26. <dirige GCAM | <et G.

²⁷ ne declines ad dexteram et ad
sinistram averte pedem tuum
a malo

V. ¹ fili mi adtende sapientiam
meam et prudentiae meae in-
clina aurem tuam

² ut custodias cogitationes et dis-
ciplinam labia tua conser-
vent

³ favus enim stillans labia mere-
tricis et nitidius oleo guttur
eius

⁴ novissima autem illius amara
quasi absinthium et acuta
quasi gladius biceps

⁵ pedes eius descendunt in mor-
tem et ad inferos gressus illius
penetrant

27. ad dexteram CA; ad dextram G | et Σ^T MZ et aliquot codd. cum archetypo; neque GA cum LXX; uel C cum ant. vers. | a malo] addunt uias enim quae a dextris sunt nouit dominus peruersae uero sunt quae a sinistris sunt ipse autem rectos faciet cursus tuos itinera autem tua in pace producet (-cit G) G¹A cum LXX et ant. vers.

V. 2. conseruent] addit ne intenderis fallacia mulieris C cum LXX et ant. vers. | 3. stillans GA; distillans C | 4. et acuta GA; et acuta lingua eius C | 5. pedes eius GC; pedes enim A | in mortem GA; ad mortem C.

Desunt Σ^C D(a v. 1, fili, usque ad v. 5, penetrant)WΓ^M.

27. ad dextram GD Θ^H T*S*; ***tram Z* | et = X Σ^T Π^HMDYΦΘZTS*g cum hebr.; neque GALQS²T^AΨ^DΩarefust Beda cum LXX, Cassian. inst. 11, 4, Hier. in Eccl. 10, etc.; uel C cum Ps.-Aug. spec. 39. ¶ hebr. et ant. « et » Guill. et Iac. | auerte + autem Q cum LXX | a malo = CX*Θ^AZ* cum hebr.; + uias enim quae a dextris sunt nouit dominus peruersae uero sunt quae a sinistris sunt ipse autem rectos faciet cursus tuos itinera autem tua in pace producet G¹(uias enim quae in ras.)X²Σ^TΠ^HALMDQYΦΘ^HZ²TSG^AΨ^DΩ edd. Spec. et Sal. [uie autem X; enim om. Σ^T; a dexteris a, ad dextris GA* M*Y*Φ^{GP}TS; uero] autem Q; ~ sunt a sin. a; autem (1°)] enim agr; facit T Spec.; cursos Q*Y*T*, gressus Σ^TDI^AΨ^DΩ^{SJ}ag, gressos X. ¶ anti. et Beda « cursus » Guill. et Iac.; tuos] Ω^S*(ut uid.); tuus M*, suos Y*Ω^{S2}; itinere Y*; autem (2°) om. Q; in pacem Q; producit GΦT, producentur Θ^HΩ^{SJ}, perducet XΣ^TΨ^D] cum LXX et Aug. ep. 215, 5, cf. Aug. quaest. in Heptat. 5, 48 et Ps.-Aug. spec. 39.

V. 1. adtende + ad relst | meae om. L.

2. cogit.] iustificationes X | seruent Σ^T; + /ne intenderis fallaciae mulieris CΣ^T Ωarest [attendas st; fallacia mulieris C, fallaci mulieri Σ^T cum LXX, Lucif. et Ps.-Aug.], cf. LXX, Lucif. de non conv. cum haer. 6 et Ps.-Aug. spec. 53. ¶ « ne intenderis fallacie mulieris » nec hebr. nec anti. habent Guill., item Iac.

3. enim om. L | stillans] L*; distillans CXL²Ω^{SJ}agrest Spec. codd. RS, cf. Lucif. l. l. et Hier. in Is. 23, 15, in Ezech. 2, 9, etc. | guttor LT*.

4. illius] eius XΘΩ^M | absinthium] M²(in in ras.)Z²(rescr.); absinthium²Ω^S; ab-
synthium grefust; absintium XΣ^TLQY*Φ^{G2};
habsyntium C; absentium GAΦ^{RG}*T* | et
om. Ω¹² | acuta] praem. lingua eius Ω^{SJ}*are;
+ lingua eius CΘ, cf. ps. 56, 5. ¶ « et
acuta quasi » Hug. et Guill.

5. eius] enim A, cf. LXX et Lucif. de non conv. cum haer. 6; enim eius Y, cf. Ps.-Aug. spec. 53 | in] ad CΣ^TΘΨ^D | gressus] gradus X | illius] eius arel.

27. <ne GCAM | <auerte GA | <(vias) GAM | <(peruersae)GA | <(ipse)GAM | <(itinera) GA.

V. 1. ¶ fili V. Ω; VI. AΘ^A; XIII. Q; XV. MΦZSI^A; Div. sine num. GΨ^D; <fili C | <et G | 2. <ut GCA | <et G | <(ne) C | 3. ¶ favus X[III]. Q; Div. sine num. G; <favus AM | 4. <novissima GCAM | <et G | 5. <pedes CAM | <et G.

- 6 per semitam vitae non ambulat
vagi sunt gressus eius et inves-
tigabiles
- 7 nunc ergo fili audi me et ne
recedas a verbis oris mei
- 8 longe fac ab ea viam tuam et
ne adpropinques foribus do-
mus eius
- 9 ne des alienis honorem tuum
et annos tuos crudeli
- 10 ne forte impleantur extranei vi-
ribus tuis et labores tui sint
in domo aliena
- 11 et gemas in novissimis quando
consumpseris carnes et corpus
tuum
- et dicas 12 cur detestatus sum
disciplinam et increpationibus
non adquevit cor meum
- 13 nec audiui vocem docentium me
et magistris non inclinavi au-
rem meam
- 14 paene fui in omni malo in medio
ecclesiae et synagogae
- 15 bibe aquam de cisterna tua et
fluenta putei tui
- 16 deriventur fontes tui foras et in
plateis aquas tuas divide
- 17 habeto eas solus nec sint alieni
participes tui
- 18 sit vena tua benedicta et lae-
tare cum muliere adulescen-
tiae tuae
- 19 cerva carissima et gratissimus
inulus
ubera eius inebrient te omni

6. ambulat C(hamb.) et aliquot codd. cum archetypo, cf. hebr. et LXX; ambulant GA vici-
norum verborum vi | 9. crudeli GA; crudelibus C cum LXX | 16. diriuentur C.

Desunt Σ^{CD}(a v. 13, vocem, usque ad v. 19, eius)WT^M.

6. semitam] Q²(alt. m in ras.); semitas
X, cf. LXX | uitae] uiae G | ambulat = C
(hamb.) Σ^TΠ^HLMY²ΘZ²gr cum hebr. et LXX,
cf. Ps.-Aug. spec. 53; ambolabant D; am-
bulant Y*Z³ celt. | uagi — inuestigabiles
om. A* | eius] illius L | inuestigabiles S*.

7. fili + mi Σ^TTΩ^{SJ}agrlst.

8. eius] illius Ω^M.

9. tot. vers. om. L* | hon. tuum om.
Φ^P | crudelibus CX cum LXX et Beato in
Apoc. 2, 6, 92.

10. domu L*Φ^P.

11. nouissimis + tuis Π^H cum aliq.
codd. graecis, cf. 19, 20; + ***** Σ^T* | car-
nes + tuas Ω^{SJ}* agrlst cum hebr. ¶ « carnes
tuas » Hug. « carnes » Guill.

13. uocem om. Ω^S*.

14. et synag. om. L.

15. aqua A | et + de C.

16. deriuentur] Y*; diriuentur CXΣ^TL
M²(pr. i in ras.)Y²Φ^{RP}ΘZTS; diriguntur Ψ^D
foris C; forte Q.

17. hab. eas] Q² (eto ea in ras.) | ea
Π^HS* | sol*s G* | aliēnis Y*; aliena Γ^{A*} |
participes] principes Ψ^D.

18. sint uina Y* | lactare Q.

19. carissima] grauissima A, cf. Beda
« siue grauissima ut quidam codices ha-
bent » | grat.] grauissimus Ψ^D | inulus = G²
CY*Z*S*; hinulus Π^HM²QΘT; hynulus
Ω^S; hinolus Σ^T; innulus G*A*Z²; ynnulus
X; hinnulus A²M*Y²Φ^SΣ²Γ^{A2}Ψ^DΩ^Medd.; hyn-
nulus Ω^J; hinuulus Γ^{A*}; [...] L | ubera]
uerba Γ^A | omni] praem. in Z* relst cum LXX |

6. <per GCAM | <vagi G | 7. ¶ nunc Div. sine num. G; <nunc CAM | 8. <longe GCAM | <et
G | 9. <ne GCAM | <et G | 10. <ne GCAM | <et G | 11. <et gemas GCAM | <quando G | <et
dicas GCA | 12. <cur M | <et GA | 13. ¶ nec Div. sine num. Ψ^D; <nec GCA | <et GA | 14. <paene
GCA | <in medio G | 15. ¶ bibe Div. sine num. G; <bibe CAM | <et G | 16. <deriventur GCA
M | <et G | 17. <habeto GCAM | 18. <sit GCAM | <et G | 19. <cerva GCAM | <ubera CAM.

- tempore in amore illius delectare iugiter
²⁰ quare seduceris fili mi ab aliena et foveris sinu alterius
²¹ respicit Dominus vias hominis et omnes gressus illius considerat
²² iniquitates suae capiunt impium et funibus peccatorum suorum constringitur
²³ ipse morietur quia non habuit disciplinam et multitudo stultitiae suae decipietur
VI. ¹ fili mi si sponderis pro amico tuo defixisti apud extraneum manum tuam
- ² inlaqueatus es verbis oris tui et captus propriis sermonibus
³ fac ergo quod dico fili mi et temetipsum libera quia incidisti in manu proximi tui
discurre festina suscita amicum tuum
⁴ ne dederis somnum oculis tuis nec dormitent palpebrae tuae
⁵ eruere quasi dammula de manu et quasi avis de insidiis aucupis
⁶ vade ad formicam o piger et considera vias eius et disces sapientiam
⁷ quae cum non habeat ducem nec praeceptorem nec principem

19. in amore GA; et in amore C | 23. multitudo GA; in multitudo C.

VI. 1. sponderis GA; sponderis C | 3. in manu A; in manum G; in manus C *cum ant. vers.*

Desunt Σ^{CT}(a v. 1, fili; supplet manus saec. XI-XII, quam siglo T^a notamus)WΓ^M.

in — iugiter om. Y | in] Θ^{H*}; et in CΦΘ^{H2}
ZΓ^AΨ^DΩ^A, cf. LXX | illius] eius Θ^Ω^{SJ} edd. |
~ delect. in am. eius Ω^{S*}.

20. sinu] Z*; sinum Q*; sinus Y*; in
sinu XY²ΦΘZ²Γ^AΨ^DΩ^Arelbst; in sinum Q².

21. dominus om. Ω^{S*} | uiam Ω^Sae.
¶ « uias » Hug. et Guill. | omnis Y*Ψ^D |
illius] eius X edd.

22. capiunt] G*; capient X *cum Fulg.*
Rusp. de rem. pecc. I, 26; capiant G² | suorum
om. Σ^{T*}. ¶ « suorum » Hug. et Guill. | con-
stringetur XΣ^TS*Γ^AΨ^D.

23. disciplinam] scientiam Y | et + in
CLMY²ΘSΩ^{SJ}agrelst | decipietur] M*; de-
cipitur L*M²Ω^M.

VI. 1. fili mi] fili fili re | sponderis
CXM*Q*Θ^{H*}A | tuo] ** G* | extraneos

T^a | manum] animam Π^HΦ^PΓ^AΨ^Dae. ¶
« manum » Hug.

2. inlaqueatus] inlatus Π^H | sermo-
nibus + tuis QΦ^{RG}Ψ^DZ²Ψ^DΩ^{J*}.

3. quod] que X | dico] *praem.* tibi Y,
cf. LXX; + tibi T^a, cf. *Ps.-Aug. spec. 28* | et
om. L* | incidisti] Q*; iudicasti Q² | in manu
= Σ^TAΦ^{RG}Ψ^DΩ^S Beda; in manus CLMΘ
Z²S *cum LXX et Ps.-Aug. spec. 28*; in manum
Z* *cett.* ¶ « in manu » Guill.

4. ne] nec Γ^A | nec] ne Φ^P | palpe-
brae GAM*Θ; palpebr(a)e CXΣ^T.

5. erue XΣ^TT^a | dammula Σ^T; da-
mula QΘΓ^AΨ^DΩ^{SJ}edd. | insidiis] manu rel-
bst *cum hebr.*

7. cum] dum L | habet T^a | nec prae-
ceptorem om. X.

<in GA | 20. <quare GCAM | <et G | 21. <respicit GCA | <et G | 22. <iniquitates GCAM | <et
GA | 23. <ipse GCAM | <et GA.

VI. 1. ¶ fili VI. Ω; VII. AΘ^A; [XV]. Q; XVI. MDΦS; *Div. sine num.* GLΨ^D; <fili C | <de-
fixisti A | 2. <inlaqueatus GCAM | 3. <fac GCAM | <quia GA | <discurre GCAM | 4. <ne GAM |
<nec G | 5. <eruere GCAM | 6. ¶ vade [XVI]. Q; *Div. sine num.* G; <vade CAM | 7. <quae
GCAM | <nec praeceptorem G.

- 8 parat aestate cibum sibi et congregat in messe quod comedat
 9 usquequo piger dormis quando consurgis ex somno tuo
 10 paululum dormies paululum dormitabis paululum conseres manus ut dormias
 11 et veniet tibi quasi viator egestas et pauperies quasi vir armatus
 12 homo apostata vir inutilis graditur ore perverso
 13 annuit oculis terit pede digito loquitur
 14 pravo corde machinatur malum
- et in omni tempore iurgia seminat
 15 huic extemplo veniet perditio sua et subito conteretur nec habebit ultra medicinam
 16 sex sunt quae odit Dominus et septimum detestatur anima eius
 17 oculos sublimes linguam mendacem
 manus effundentes innoxium sanguinem 18 cor machinans cogitationes pessimas pedes veloces ad currendum in malum

8. (a)estate GCA²; aestatem A* | 10. conseres manus G²C; conseris manus G*; conseres manibus pectus A *cum ant. vers.* | 11. armatus G; armatus hoccurreret tibi C; armatus si uero inpiger fueris ueniet ut fons messis tua et egestas longe fugiet a te A *cum ant. vers.* | 15. extemplo CA; exemplo G | ueniet G²CA; ueniet et G* | 17. effundentes G; effodientes C.

Desunt Σ^{CT}(supplet T^a)WΓ^A(partim a v. 17, mendacem, fol. lac.)^M.

8. aestatem A*Ψ^D; *praem.* in *agrelst* | in messem G*.

9. dormies Ω^{SJ} *edd.*, cf. LXX. ¶ « dormies » Hug. | consurgis XYΦ^{RS}* Bēda | e DΩ^{SJ} *edd.*; de X; a A Bēda.

10. paul. dormiens Z*; *om.* X | conseris G*T^aS* | manus ut dormies Θ; manus tuas ut dormias Ω^{sare}; manibus pectus DQS* *cum* LXX, *Ver.*, *Niceta de vig. 2*, cf. *Hier. in Eccle. 4*, *Ps.-Aug. spec. 36*, *Paulin. ep. 9, 2*; manibus (Y*Φ^P*, manus Y²Φ^{P2}) pectus ut dormias Σ^T*AYΦ^PΓ^A; manibus ut dormias Σ^{T2}.

11. pauperies] paupertas Σ^T | armatus + hoccurreret tibi C, cf. *Paul. Nol. ep. 9, 2 et Nicet. de vig. 2*; + si uero inpiger fueris ueniet ut fons messis tua et egestas longe fugiet a te Σ^TΠ^HALMDQYΦΘ^HZ² T^aSI^AΨ^DΩ^{arelbst} [uero] autem Ω^M *cum* *Ps.-Aug.*; et ueniet Γ^A, + tibi LY *cum* *Ps.-Aug.*, cf. LXX (*cod. A*); ut] quasi L; fons +

mellis Ω^J*; mensis Φ^P; ~ messis fons Π^H*; ~ longe egestas Ω^M; fugiet] fiet Y], cf. LXX, *Ver.*, *Ps.-Aug. spec. 86*.

12. homo *om.* Θ^{H2} | uiri inutiles G*.

13. teret XΣ^T | pedem Π^HY*Θ^Ag.

14. machinat* G*; macinat Σ^T | malum] manum Σ^{T†} | in *om.* Ω^{SJ} *edd.*

15. *tot. vers. om.* T^a | extemplo] Φ^{G*}; extemplo LM*Φ^{RG2}Ω^{SJ}g; exemplo GXΣ^T Y*Θ^A*; ex inprovisu Ψ^D | ueniat Ψ^D; uenit M*; conueniet Ω^{S*}; + et G* (*ut vid.*) Γ^A | conteritur Y* | habebis Y*.

16. sex sunt *om.* T^a* | et *om.* G* | septimum + quod C.

17. et linguam Ω^J* | manus — sang. *om.* A | effundentes] G² (s *in ras.*); effundentem X; effundentis T^a; effundente S* Ω^J*; effodientes CΣ^T | innoxium *om.* X | sanguine Ω^J* | ~ sang. inn. Ω.

18. uelociter C | in *om.* Q*.

8. <parat A | <et G | 9. <usquequo GCAM | <quando G | 10. <paululum dormies GCA | <paululum conseres GA | 11. <et veniet GCA | <et pauperies G | <(si) AM | 12. <homo GCAM | 13. <annuit GAM | 14. <pravo GCA | <et G | 15. <huic GCAM | <et A | <nec G | 16. ¶ sex XVII. MDQΦSI^A; *Div. sine num.* GLΨ^D; <sex CA | <et A | 17. <oculos GCAM | <linguam A | <manus C | 18. <cor GAM | <pedes GCA.

- ¹⁹ proferentem mendacia testem
fallacem et eum qui seminat
inter fratres discordias
²⁰ conserva fili mi praecepta pa-
tris tui et ne dimittas legem
matris tuae
²¹ liga ea in corde tuo iugiter et
circumda gutturi tuo
²² cum ambulaveris gradientur te-
cum cum dormieris custodiant
te et evigilans loquere cum
eis
²³ quia mandatum lucerna est et
lex lux et via vitae increpatio

- disciplinae
²⁴ ut custodiant te a muliere mala
et a blanda lingua extraneae
²⁵ non concupiscat pulchritudinem
eius cor tuum nec capiaris nu-
tibus illius
²⁶ pretium enim scorti vix unius
est panis mulier autem viri
pretiosam animam capit
²⁷ numquid abscondere potest ho-
mo ignem in sinu suo ut ves-
timenta illius non ardeant
²⁸ aut ambulare super prunas et
non comburentur plantae eius

19. discordias CA; discordiam G | 22. gradientur G²A; gradiatur G*; gradientur C | custodiant GA; custodient C | 24. custodiant GA; custodiat C | 25. nec capiaris Σ^TM *et aliquot codd. cum archetypo, ut vid., cf. hebr. et LXX*; ne capiaris GCA | 26. unius est C(hun.)A; unius G | 28. et non comburentur GA; huti non comburantur C.

Desunt Σ^CT(supplet T^a)WΓ^A(partim usque ad v. 26, unius)^M.

19. profer.] prophetantem Y | mendacia] Q³; mendacium Q² *rescr.* | fallacem] mendacem X | discordiam GX; discord' L | ~ inter fr. disc. seminat C.

20. demittas L.

21. lega D | eam Θ^AS*Ψ^DΩ^Mae | ~ iug. in corde tuo X*Ω^S | circumda + ea X Ψ^D2 (ex eos ut vid.) cum hebr. | guttori T^aS*.

22. cum] dum C | gradientur ... custodient CQ | gradiatur G*.

23. et (r^o) om. T^a | lux] et lux Z² in marg., fol. lacerato | uiae Q² *rescr.* | increpatum A.

24. ut] et XΨ^DΩ^M | custodiant] Z*³; custodiat CMQ²(*rescr.*)Y*ΦZ²Ψ^D; custodient X. ¶ « ut custodiat te » et sic loquitur de lege, alii habent « custodiant » Guill., item Iac. | et a] ** D; et D^e | extranea Σ^T* T^a; + qui autem adulter est propter cordis

inopiam perdet animam suam C, ex v. 32.

25. concupiscas Z* | pulchritudine Z* | eius] illius Ω^J2 in ras. | cor tuum om. L | nec capiaris = XΣ^TMDΦ^PΘ^TST^aWst cum hebr. et LXX; nec rapiaris Ω^S; ne capiaris cett. et Spec., cum Hier. in Ez. 27, 11 | in nutibus M.

26. enim om. Σ^T* | unus X cum Ps.-Aug. spec. 53 | est om. GΣ^T | ~ unius panis est Q *rescr.*; est unius panis Ωarels^t | uiro- rum praeciosas animas Q cum LXX, Hier. adv. Iovin. 1, 7, Ps.-Aug. spec. 45 et 53, etc. | capit] rapit Ω^S. ¶ « capit » Guill.

27. ~ abscond. homo potest Ω^M; ~ potest homo abscond. Ω^{SJ} arels^t | ut] et L | illius] eius XΘΩ^{SJ}.

28. supra Φ^a | prunam A cf. 25, 22 et 26, 21 | et non co(n)burantur Π^HZΓ^Ar Spec. cod. M*; ut non comburantur C(huti)

19. <proferentem GAM | <testem G | <et A | 20. ¶ conserva XVIII. MDQΦΓ^A; Div. sine num. GLΨ^D; <conserva CA | <et G | 21. <liga GCAM | <et G | 22. <cum ambulaveris GCAM | <cum dormieris GA | <et G | 23. <quia GCAM | <et via G | 24. ¶ ut XVIII. MDΦST^a; Div. sine num. Ψ^D; <ut GCA | <et G | 25. <non GCAM | 26. <pretium GCAM | <mulier GA | 27. <numquid GCAM | 28. <aut A | <et G.

- ²⁹ sic qui ingreditur ad mulierem
proximi sui non erit mundus
cum tetigerit eam
³⁰ non grandis est culpa cum quis
furatus fuerit
furatur enim ut esurientem im-
pleat animam
³¹ deprehensus quoque reddet sep-
tuplum et omnem substan-
tiam domus suae tradet
³² qui autem adulter est propter
cordis inopiam perdet ani-
mam suam
³³ turpitudinem et ignominiam
congregat sibi et obprobrium
illius non delebitur

- ³⁴ quia zelus et furor viri non par-
cet in die vindictae
³⁵ nec adquiescet cuiusquam pre-
cibus nec suscipiet pro red-
emptione dona plurima
VII. ¹ fili mi custodi sermones
meos et praecepta mea re-
conde tibi
² serva mandata mea et vives et
legem meam quasi pupillam
oculi tui
³ liga eam in digitis tuis scribe
illam in tabulis cordis tui
⁴ dic sapientiae soror mea es et
prudentiam voca amicum
tuam

VII. 2. serua G^aA; fili (fili mi C) honora dominum et ualebis praeter eum (eum C)
uero ne timueris alienum (alium C) serua G²C cum LXX | 3. scribe GA; et scribe C.

Desunt Σ^cWT(usque ad v. 29, mulierem, supplet T^a)Γ^M.

Ω^Magelbuc Spec. codd. M²P²CR; ut non com-
burentur Ψ^d Spec. cod. S.

29. mulierem] uxorem X cum Ps.-
Cypr. de singul. cleric. 2 et Ps.-Aug. spec. 45
et 53 | non] et non Γ^a, cf. v. praec.

30. grandi C | est om. Θ^a* | ~ est
grandis Ω^M | culpa XΦS[†]Ω edd. Spec. codd.
MCR | furatur enim om. g.

31. quoque] tamen g | reddit et T |
tradit T; + et liberabit se G²ΘS²Ω²Jae
cum LXX; + et liberaret Q², ¶ quod novi
addunt « et liberabit se » hebr. et anti. non
habent Guill. hebr. et anti. non habent « et
liberabit se » Iac.

32. adulator Φ^g | perdit MT.

34. in diem G^{*}.

35. adquiescit XΣ^TZ^{*}T | cuiusdam

Y | plurima + in die uindictae Z^{*}, cf. v. 34.

VII. 2. serua] praem. fili g^c; praem.
fili honora dominum et ualebis praeter eum
uero ne timueris alienum G²CQ²ΘΩarel
[[fili + mi C; ualebis] uidebis Q; uero]
enim Ω^M; timueris] in ras. Θ^a², quesieris
Ω^M; alium CQ] cum LXX, cf. Lucif. de s.
Athanas. 1, 26 et Gfb. ¶ istos uersus « honora ...
alienum » nec hebr. nec anti. habent ... ha-
bentur illi uersus in greco Guill., item Iac. |
mea et uiues] in ras. G² | uiues] Z² (s in ras.);
uiue T Spec. | oculi tui] oculis tuis conserua
X; + si uero inpiger fueris ueniet ut fons
messis tua et aegestas longe fugiet a te Θ^a,
cf. apparatus in 6, 11.

3. ea YTgr | scribe] praem. et CΣ^TQ²
Γ^aΩ^M, cf. LXX | illa gr.

29. < sic GCA | < non G | 30. < non GCAM | < furatur GAM | 31. < deprehensus GCA | < et G |
32. < qui GCAM | 33. < turpitudinem GCAM | 34. < quia GCAM | 35. < nec adquiescet GA |
< nec suscipiet G.

VII. 1. ¶ fili VII. Ω; VIII. AΘ^a; XVIII. Q; XX. MDΦSΓ^a; Div. sine num. GXL[†]Ψ^d;
< fili C | 2. < (fili) C | < serva GCAM | < et legem G | 3. < liga CAM | < scribe G | 4. < dic
CAM.

⁵ ut custodiat te a muliere extra-
nea et ab aliena quae verba
sua dulcia facit
⁶ de fenestra enim domus meae
per cancellos prospexi
⁷ et video parvulos considero ve-
cordem iuvenem ⁸ qui transit
in platea
iuxta angulum et propter viam
domus illius graditur
⁹ in obscuro advesperascente die
in noctis tenebris et caligine
¹⁰ et ecce mulier occurrit illi ornatu
meretricio praeparata ad ca-

piendas animas
garrula et vaga ¹¹ quietis inpa-
tiens nec valens in domo con-
sistere pedibus suis
¹² nunc foris nunc in plateis nunc
iuxta angulos insidians
¹³ adprehensumque deosculatur iu-
venem et procaci vultu blan-
ditur dicens
¹⁴ victimas pro salute debui hodie
reddidi vota mea
¹⁵ idcirco egressa sum in occursum
tuum desiderans te videre et
repperi

8. propter viam A et aliquot mss. cum archetypo. cf. Gen. 18,2; 24,13-30; Lev. 1,16; Num. 24,6; Sam. II Reg. 24,7; Malachim IV Reg. 11,14; prope viam GC. 9. advesperascente die G; advesperascentem diem C; ad vespera descendente die A. 11. in domo consistere pedibus suis GC; consistere pedibus in domo A. 15. in occursum tuum G²C. (hocc.) cum mss. fere om.; in occursum tuo G²A.

Desunt ΣWT^A partim a v. 12, nunc in, [pl. lar.]^M.

5. custodiant Σ^T, et ab aliena m.
X | ~ facit dulcia Ω³.

6. de fen.] per fenestram Y cum Arch.
de virginib. 8, 47, etc. | ~ prosp. per canc. D |
prospexi + iuvenem ΩΩ³*ar. cf. v. seq.
¶ «prospexi et uideo» Gall. «iuvenem»
hebr. Beda ant. non habent Lar.

7. et om. Ψ^D, uecordem] Y*; uecor-
des Y².

8. transeat Ω^M | in platea] Z*; per
plateam Z²Γ^Auss; per plateas ΦΨ^DΩagrel
propter] Ω^M*; prope GCMQYΦSΨ^DΩ^Mss;
mss.; secus LT.

9. advesperascente die XΣ^TLQ*; adves-
perascentem diem C; advesperante die Ω^M;
ad vespera descendente die A; tenebras Y*,
caliginem C.

10. illi om. Γ^A; | ~ occ. illi mulier
arrelbsr; | in ornatu ag; ornata XD | mere-

tricio] M² (io in ras.) | cap.] decipiendas
Ω³*arrel. ¶ uel «decipiendas» moderni
Lar., garrula Z.

11. in domo] Z*; in domu LQZ²
suis om. M² Sim | ~ consist. ped. in do-
mo A.

12. nunc (r²) — plateis m. Y* | nec
foris nec in plat. Ω³*.

13. adprehensum quoque Ψ^D, deos-
culatur] Z² (de in ras.); **deosculatur G;
osculatur MΩ^M, cf. G²h. (osculata est) |
dic.] ducens Ω³*.

14. uictima Ψ^D salute + tua Y² |
debui] G*; deuoui G²Σ^TΨ^DΩ³*arrel; uoui
sr; om. Π³*. ¶ «debui» Hag. et Gall. uel
«deuoui» Lar. | reddi Π³L*Y | ~ uota
mea red. Ω^M.

15. in occursum tuo G²A, desideran-
tes te Ψ^D | ~ uid. te Σ^T.

5. \ut GCAM | \et A. 6. \de GCAM. 7. \et A. \considero M. 8. \qui GA. \iuxta C.
\et A. 9. \in obscuro GAM. 10. \et ecce GCA. \praeparata G. \garrula GCM. 11. \nec
GA. 12. \nunc foris GCAM. 13. \adprehensumque GCAM | \et G. 14. \victimas GCAM.
15. \idcirco GCAM. \desiderans GA.

- 16 intexui funibus lectulum meum
stravi tapetibus pictis ex Aegypt¹⁷ aspersi cubile meum
murra et aloë et cinnamomo
18 veni inebriemur uberibus donec
inlucescat dies et fruamur cupi-
tis amplexibus
19 non est enim vir in domo sua
abiit via longissima
20 sacculum pecuniae secum tulit
in die plenae lunae reversurus
est domum suam
- 21 inretivit eum multis sermonibus
et blanditiis labiorum pro-
traxit illum
22 statim eam sequitur quasi bos
ductus ad victimam et quasi
agnus lasciviens et ignorans
quod ad vincula stultus tra-
hatur
23 donec transfigat sagitta iecur
eius velut si avis festinet ad
laqueum et nescit quia de pe-
riculo animae illius agitur

16. lectulum meum C *sec. frequentiore usum Hieronymi in V. T.*; lectum meum GA *cum ant. vers.* | stravi C; strabi A; et stravi G, *cf. LXX* | 17. cubile meum *scribimus cum plerisque codd.*; cubilem meum GC, *cf. infra* 30, 26; cubiculum meum A | cinnamomo A; cinnamomum C; cinnamo G | 18. cupitis CA; cubitis G* *ut vid.*; concupitis G² | 19. uia longissima GA; in uiam longissimam C | 20. in die GA; in diem C | domum suam GA; in domum suam C | 22. ignorans CA; ignorat G | 23. festinet GC; festinat A.

Desunt ΣCWF^A(*partim usque ad v. 22, uictimam*)^M.

16. funibus + **** Z* | lectulum = CXΣ^TΩ³Jagrelst; lectum *cett. et Beda cum Gfb., Valo., Ambr. de Cain 1, 4, 14, etc.* | et stravi GΣ^TΓ^AΩ^M, *cf. LXX et Ambr. l. l.* | tappetibus CXΣ^TΘ; tapitibus A | pinctis C | *ex om.* C | egypto XYΩ³; aegipto T; egipto Σ^TII^HΩ^Ma.

17. cubile] Σ^T*; cubilem GCXΣ^{T2}Y*Z*S*; cubiculum A; lectulum Ω³ | murrā = G*Σ^{T2}II^H*AL*M*Z*T*; m[.]rra D; murr* S*; murrām Σ^T*; myrra CQ² (*rescr.*)YΦΘZ²S²Ω³; mirra G²XII^{H2}L²M²T²Ψ^DΩ^{MJ}a; myrrha grelbst | et (*r⁰*) *om.* ΦΩ³ | *cum hebr.* | haloe C; aloë QY; aloen Σ^T | cinnamomo] Σ^T*M*; cinamomo M²QΩ³a; cynamomo Φ²Ω³; cynamomum CY²; cinnamomum T; cinnamo GXΣ^{T2} *cum Ambr. l. l.*; cynnamo Y*.

18. cupitis] cubitis G* (*ut vid.*)XY^D; concupitis G²; cupidinis L; cupid[...] D | ampl.] complexibus T; [...]plexibus Γ^A |

~ et donec illuc. dies fr. cup. ampl. Ω^M; ~ et fr. cup. ampl. donec inluc. dies ΦS² Ψ^DΩ³Jagrelst.

19. in domu LΦ^P | in uia longissima S*, *cf. hebr.*; in uiam longissimam C.

20. in diem CX | reuersus est L*Ψ^DΩ³; + in CXLQΨ^DΩ³Jagrelst, *cf. LXX.*

21. inretiui G* | eum] Z*; cum Z² | blanditis A | lab. + suorum A *cum hebr.* | illum] eum Ω^M.

22. ea Ψ^D | ~ ad uict. ductus Φ^{RG}Ψ^D | ignorans] Σ^{T2} (*rās in ras.*); ignorat Gr; ignora* II^H; + et nescit Q²ΦZ²Ψ^DΩ^Mage, *cf. v. seq.* ¶ «et ignorans quod» Hug. | quod + gigantes ibi sunt et L², *ex* 9, 18 | ad uinculum C | trahatur] L*³; trahetur L².

23. transf. sag.] *in ras. lat. spat.* Φ^{P2} | iecor DQ*Y*T; gecur C | ueluti C | si aues DT; suavis Φ^PΘ^A | festinet] Ω³*; festinat AYΩ^{MJ2}; festina D | quia] quod *edd.* | illius] eius LQ.

16. <intexui GCAM | <stravi GA | 17. <aspersi GA | 18. <veni CAM | <et GA | 19. <non GCAM | 20. <sacculum CAM | <in A | 21. <inretivit GCAM | <et GA | 22. <statim GCAM | <et quasi A | <et ignorans G | 23. <donec GCAM | <velut GA | <et A.

- 24 nunc ergo fili audi me et adtende
verba oris mei in ipsis foribus loquitur di-
cens
- 25 ne abstrahatur in viis illius mens
tua neque decipiaris semitis
eius 4 o viri ad vos clamito et vox mea
ad filios hominum
- 26 multos enim vulneratos deiecit
et fortissimi quique interfecti
sunt ab ea 5 intellegite parvuli astutiam et
insipientes animadvertite
- 27 viae inferi domus eius penetran-
tes interiora mortis 6 audite quoniam de rebus mag-
nis locutura sum et aperien-
tur labia mea ut recta prae-
dicem
- VIII. 1 numquid non sapientia cla-
mitat et prudentia dat vo-
cem suam 7 veritatem meditabitur guttur
meum et labia mea detesta-
buntur impium
- 2 in summis excelsisque verticibus
super viam in mediis semitis
stans 3 iuxta portas civitatis 8 iusti sunt omnes sermones mei
non est in eis pravum quid
neque perversum

24. adtende uerba GC; adtende uerbis A | 25. semitis eius GA; semitis illius C | 27. in-
teriora ΣTM* cum Beda, cf. 18,8, ubi idem verbum hebraicum eodem modo versum est; in interiora
CM²; inferiora GA vi fortasse verbi inferi quod in priore parte versus legitur.

VIII. 6. praedicem C; praedicent GA et plerique codd., minus recte, ut vid.

Desunt Σ^C(usque ad v. 27, interiora)WΓ^M.

24. filii ... audite ... adtendite Z* cum
hebr., cf. 8, 32 | filia Θ^A*; fili mi QTΩ²ag
relst | ~ audi me fili L | uerba] Z*ΩJ*;
uerbis ADY*Φ^{RG}Z²Ψ^PΩ²J² edd.; uerb* L*.

25. illius] eius Q | semitis] in nutibus
X, cf. 6, 25 | eius] illius CXΘS.

26. deiecit] decepit G ex v. praec.;
diremit Γ^A; + mulier T | interf.] uulne-
rati Σ^T.

27. uia X | inferis Θ^H*; inferni A |
eius] illius Ω^M | interiora = ΣTM*TΩ^S
agrels Beda; in interiora CXM²ΩJ²ur, cf.
hebr., LXX, Ambr. de Cain et Abel 1, 5, 15
(in secessum); inferiora GΠ^H(inf. Π^H*, imf.
Π^H2)ALDYΘZ*S*Γ^A; in inferiora QΦZ²S²
Ψ^PΩ^M. ¶ anti. sec. hebr. «in inferiora »

... quod si secundum quosdam ponitur ibi
«in interiora» nichil tangetur de sensu Guill.
et Iac. | mortis] in ras. G².

VIII. 1. numquit L²; num L* | non
om. Σ^T* | dedit Ω^S.

2. uertic.] uirtutibus Ω^M | supra XΘ
Ω²J² edd. | stant T.

3. portam YΩ^M | in om. G*.

5. astutia Π^H | animum aduert[.]e D.

6. quoniam om. Q* | magnis + ***
Q | aperiantur X(hap.)ΘΨ^D | pr(a)edicem
= CXΠ^HΨ^D; pr(a)edicent cett. et Beda.

7. ueritate Z | guttur T | labia] uerba
Ω^M.

8. non] et non T | peruersum] super-
uum C.

24. ¶ nunc Div. sine num. G; <nunc CAM | <et G | 25. <ne GCA | <neque G | 26. <multos
GCAM | <et A | 27. <viae GCAM.

VIII. 1. ¶ numquid VIII. Ω; XX. Q; <numquid GCAM | 2. <in summis GCA | <in me-
diis GA | 3. <iuxta M | <in A | 4. ¶ o Div. sine num. X; <o GCAM | <et G | 5. <intellegite GC
AM | 6. <audite GCAM | <et A | 7. <veritatem GCAM | <et A | 8. <iusti GCAM.

- 9 recti sunt intelligentibus et aequi invenientibus scientiam
 10 accipite disciplinam meam et non pecuniam doctrinam magis quam aurum eligit
 11 melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis et omne desiderabile ei non potest comparari
 12 ego sapientia habito in consilio et eruditus intersum cogitationibus
 13 timor Domini odit malum arrogantiam et superbiam et viam pravam et os bilingue detestator
 14 meum est consilium et aequitas mea prudentia mea est fortitudo
 15 per me reges regnant et legum conditores iusta decernunt
 16 per me principes imperant et potentes decernunt iustitiam
 17 ego diligentes me diligo et qui mane vigilant ad me invenient me
 18 mecum sunt divitiae et gloria opes superbae et iustitia
 19 melior est fructus meus auro et pretioso lapide et genimina mea argento electo

12. habito in G²CA; inhabito in G* | 14. mea prudentia GA; mea est prudentia et C | 18. opes superbae GA; opes superbiae C | 19. pretioso lapide C *et conplur. codd. cum Spec.*; lapide (-di G*) pretioso GA *cum LXX, cf. Tob. 13,21; ps. 18,11 et 20,4, etc.*

Desunt WΓ^M.

9. intelligentibus + eam Ψ^D | et] *in ras.* Y²; *om.* Ω^S | aequi] qui Ψ^D | scientiam] disciplinam X, *cf. v. seq.*

10. accipe Γ^A | meam *om.* L* | doctrina Ψ^D | aurum] thesaurum Ω^{SJ}*. ¶ « aurum » Hug. et Guill.

11. est *om.* C *cum LXX, cf. hebr.* | enim *om.* Ω^{SJ} | pretiosissimis] *praem.* opibus Φ^{GP2} Ψ^DΩ^{agels}, *cf. 3, 15*; + opibus Q²Θ^{S2}; + gemmis T². ¶ hebr. et anti. non subiungunt [non habent Iac.] « opibus » Guill. et Iac. | omni L*.

12. et ego Q | habito — 13. domini *om.* Ω^S | inhabito G*Q*; predico X | in + omni Q | et *om.* G* | eruditus Y* | intersum + in S*.

13. arrog.] *praem.* et S²(*ut vid.*)Γ^{A*}, *cf. LXX* | uiam] uitam G* | ~ prauam uiam L* | bilinguae Φ^P | detestor] Γ^{A*}

(*ut vid.*); detestatur Γ^{A2}Ψ^DΩ^M *Spec. codd. M*CR.*

14. mea (1⁰) — fort.] prudentia mea et fortitudo mea est Ω^M | mea (1⁰) + est CXΘZ*Ψ^DΩ^{SJ} *edd.* | mea (2⁰)] *praem.* et CΣ, *cf. LXX* | est (2⁰) *om.* Ω^S.

16. per me] *in ras.* Π^{H2} | principes — iustitiam *om.* Π^{H*} | principem S*.

17. et ego L* | et *om.* Γ^{A*} | uigilauerint Ω^M(*ut vid.*)^{SJ}are. ¶ Beda et ant. « uigilant » Iac. | inuen.] *praem.* inuigilent et X.

18. mecum] meum Ω^M | gloria] S²; gloriae YTS²Γ^A *Spec. codd. P*S*; + et Γ^A | opus superbiae Y* | super(b)iae CQ*Θ^AT*; supernae Ψ^Dgr; superflue Σ^T | iustitie X.

19. est + enim Ω^Mrelst | et (1⁰) *om.* Y | lapidi G*X | ~ lap. pret. GALMQΦ Ψ^DΩ *edd. cum LXX.*

9. <recti GCAM | 10. ¶ accipite XXI. MΦSΓ^A; Div. sine num. Ψ^D; <accipite GCA | <doctrinam GA | 11. <melior GCAM | <et GA | 12. ¶ ego VIII. A; Div. sine num. GL; <ego CM | <et A | 13. <timor GCAM | 14. <meum GCAM | 15. <per GCAM | <et G | 16. <per GCA M | 17. <ego GCAM | 18. <mecum GCAM | 19. <melior GCAM | <et genimina G.

20 in viis iustitiae ambulo in medio
semitarum iudicii
21 ut ditem diligentes me et the-
sauros eorum repleam
22 Dominus possedit me initium via-
rum suarum antequam quic-
quam faceret a principio
23 ab aeterno ordita sum et ex anti-
quis antequam terra fieret
24 necdum erant abyssi et ego iam
concepta eram necdum fontes
aquarum eruperant 25necdum
montes gravi mole constiterant
ante colles ego parturiebar 26 ad-
huc terram non fecerat et flu-

mina et cardines orbis terrae
27 quando praeparabat caelos ade-
ram quando certa lege et gyro
vallabat abyssos
28 quando aethera firmabat sursum
et librabat fontes aquarum
29 quando circumdabat mari ter-
minum suum et legem pone-
bat aquis ne transirent fines
suos
quando appendebat fundamenta
terrae 30 cum eo eram cuncta
conponens et delectabar per
singulos dies ludens coram eo
omni tempore

22. initium A cum LXX, sed etiam cum Aquila, Symmacho, Theodotione, ipsoque Hieronymo, ubi in commentariis suis vel epistolis textum hebraicum huius versus transtulit; initio G, vel in initio C, cum ant. vers. | 23. hordita sum C, qui solus textum archetypi hic servavit, cf. Psalt. iuxta Hebr. 2,6 et Is. 30,1, ubi idem verbum hebraicum ordiri versum est; ordinata sum GA.

Desunt WΓ^M.

20. ambulabo Tr; ambula** Q*; +
et Ω^S.

21. ditem] T*; diligens T².

22. possidet Z | initium = AY²T²S
cum LXX, Aq., Symm. et Theod., Hier. in ep.
ad Eph. 2, 1, in Is. 26, 13, et ep. 140, 6, 4-5,
etc., cf. hebr.; initio GXΠ^HMΦ^GΘZ²T²Γ^A
Ψ^D cum Ps.-Aug. spec. 2, etc.; initi[.] D; in
initium Y* cum Hilar. de Trin. 1, 35 et 4, 11,
etc.; in initio CΣLQΦ^{RP}Z²Ω edd., cf. Aug.
passim et Hier. in Mich. 4, 8 (in principio);
ab inicio Ω^S. ¶ al. in initio S | suarum om.
Y | ante T* | a] *** G*.

23. ab] praem. et C | ordita = C(hor.)
cum hebr.; ordinata celt. | et om. L cum hebr.
et LXX | fieret] erat T*; erit T².

24. necdum (r⁰) nondum ΦZΨ^DΩ
edd.; [...]dum D | et om. L* | eruperunt A.

25. consisterant XY^D | ante] super
Ω^S | colles] praem. omnes age cum LXX,
Cypr. test. 2, 1, Hier. in Is. 53, 7, Ps.-Aug.
spec. 2, etc. | pariebar G* | ~ partur. ego Ω^S*.

26. terram] terra S*Ψ^D.

27. parabat Σ^T cum Ambr. de fide 5, 2,
30 et Hier. in Is. 44, 24 | certam legem Ψ^D |
abyssus Z*; abissus T*.

28. aeth.] aeterna C | liberabat Θ^H*;
libabat Θ^H2.

29. mare Z*Ψ^D | transiret Θ; transfer-
rent Y* | fines] terminos G | suos om. Ω^M |
fundamen Σ^T*.

30. cuncta om. Ω^M* | conp.] disponens
Ω^J* cum Cypr. test. 2, 1, etc. ¶ uel « disponens »
Iac. | ludens om. Ω^MS. ¶ « ludens » Hug. et
Guill. Beda ant. hebr. habent bis [i. e. hic
et v. 31] « ludens » Iac. | coram] cum X.

20. <in viis GCAM | 21. <ut GCA | 22. ¶ dominus X[XI]. Q; XXII. MDΦSΓ^A; Div. sine
num. GLY^D; <dominus CA | <antequam G | 23. <ab AM | <et GC | 24. <necdum erant GA
M | <necdum fontes GCAM | 25. <necdum GA | <ante GCM | 26. <adhuc GA | 27. <quando
praeparabat GCAM | <quando certa GA | 28. <quando GCAM | <et G | 29. <quando circum-
dabat GCAM | <et GA | <quando appendebat GCAM | 30. <cum G | <et GA | <ludens G.

³¹ ludens in orbe terrarum et deliciae meae esse cum filiis hominum
³² nunc ergo filii audite me beati qui custodiunt vias meas
³³ audite disciplinam et estote sapientes et nolite abicere eam
³⁴ beatus homo qui audit me qui vigilat ad fores meas cotidie et observat ad postes ostii mei
³⁵ qui me invenerit inveniet vitam et auriem salutem a Domino
³⁶ qui autem in me peccaverit laedet animam suam omnes qui me oderunt diligunt mortem
 IX. ¹ sapientia aedificavit sibi do-

mum excidit columnas septem
² immolavit victimas suas miscuit vinum et proposuit mensam suam
³ misit ancillas suas ut vocarent ad arcem et ad moenia civitatis
⁴ si quis est parvulus veniat ad me et insipientibus locuta est
⁵ venite comedite panem meum et bibite vinum quod miscui vobis
⁶ relinquitte infantiam et vivite et ambulate per vias prudentiae
⁷ qui erudit derisorem ipse sibi facit iniuriam et qui arguit impium generat maculam sibi

31. in orbe GA; in horbem C | 32. filii audite GC; fili audi A | 34. qui uigilat GA; et qui uigilat C | ad fores meas A; ad fores meos GC, *contra usum Hieronymi*.

IX. 2. inmolabit C | 5. uinum GA; uinum meum C | 6. per uias GA; per uiam C.

Desunt WFM.

31. ludens] *praem.* et *ae* | in orbem C(horb.)DQY*ΦTSΩa | meae] me X.

32. ergo *om.* Π^H* | fili audi XAL* *cum LXX*; fili audite Y*Ω^M.

33. abic.] adicere a.

34. qui (2°) S*; et qui CS²Ω^saest, *Miss. moz., P. L. 85, 625, cf. LXX* | meos GCXΣΦ^{RG}Ψ^D et *Miss. moz. l. l.* ¶ meos S | cotidie] tota die Ω. ¶ Beda ant. « cotidie » *Iac.* | obseruet Φ^P.

35. ~ inuenerit me Y | uitam + aeternam X | auriem = G*XΣΠ^HALM*DQYΘ^A; hauriet G²M² *cett.*

36. qui — suam *om.* X | l(a)edit ΣZ* T; delet G; + ** Φ^G | omnes] *praem.* et Q Γ^{A2} *Miss. moz. l. l. cum LXX* | diligent Σ.

IX. 1. aedificabit XΦ^PΨ^D.

2. inmolabit C(inm.)X | uinum *om.* Π^H.

3. ut *om.* T* | uocaret A, *cf. hebr. et LXX*; uocarem Y* | ad (2°) *om.* ΣYΓ^A* (*ut vid.*) *Greg. M., P. L. 76, 693 B (bis), Miss. moz. l. l.* | ciuitatis + dicens T *Miss. moz. l. l. cum LXX*.

4. insip.] insipientibus Ω^M* | est + dicens Q, *cf. Cypr. test. 2, 2 (dixit)*. ¶ sum L.

5. meum] mecum G* | uinum + meum CΨ^D.

6. infantia Π^H | per uias] Z*; per uiam CΩ^M, *cf. hebr.*; in uias Φ^RZ²Ψ^DΩ^I; in uis Φ^G. ¶ *hebr.* et *anti.* habent « in » *Guill.*

7. ipsi L* *ut vid.* | ~ sibi iniuriam facit ΦΨ^DΩ; ~ iniuriam sibi facit arelsc | ~ generat sibi mac. Π^H; ~ sibi mac. generat Ω arelusc. ¶ « generat maculam sibi » *Guill.*

31. <ludens GCM | <et GA | 32. <nunc GCAM | <beati G | 33. <audite GCAM | <et nolite G | 34. <beatus GCAM | <qui vigilat G | <et G | 35. <qui GCAM | <et G | 36. <qui autem GCA | <omnes GAM.

IX. 1. ¶ sapientia IX. Ω; X. ALΘ^A; XXII. Q; XXIII. MDΦST^A; *Div. sine num.* GXΨ^D; <sapientia C | <excidit GA | 2. <immolavit CM | <miscuit GA | 3. <misit GCAM | <et G | 4. <si GCAM | <et G | 5. <venite GCAM | <et G | 6. <relinquitte GCAM | <et ambulate G | 7. <qui erudit GCAM | <et G.

- ⁸ noli arguere derisorem ne oderit
te argue sapientem et dili-
get te
- ⁹ da sapienti et addetur ei sapien-
tia doce iustum et festinabit
accipere
- ¹⁰ principium sapientiae timor Do-
mini et scientia sanctorum
prudentia
- ¹¹ per me enim multiplicabuntur
dies tui et addentur tibi anni
vitae
- ¹² si sapiens fueris tibimetipsi eris si
inlutor solus portabis malum
- ¹³ mulier stulta et clamosa plena-
que inlecebris et nihil om-
nino sciens
- ¹⁴ sedit in foribus domus suae super
sellam in excelso urbis loco
- ¹⁵ ut vocaret transeuntes viam et
pergentes itinere suo
- ¹⁶ quis est parvulus declinet ad me
et vecordi locuta est
- ¹⁷ aquae furtivae dulciores sunt et
panis absconditus suavior
- ¹⁸ et ignoravit quod gigantes ibi
sint et in profundis inferni
convivae eius.

8. diligit GA; diligit C | 9. da sapienti G*A; da sapienti occasionem G²C(hocc.) | festinauit A | 12. si inlutor GC; si autem inlutor A | 15. transeuntes uiam C et aliquot alii cum archetypo, ut vid., cf. hebr.; transeuntes per uiam GA, ut frequentius in hac versione legitur | 16. quis GA; qui C cum ant. vers. | 18. ignorabit GA | eius G*A; eius qui adplicabitur illi descendet ad inferos nam qui discesserit ab ea saluabitur G²; eius qui applicatur illi descendet ad inferos nam qui habscesserit hab eis saluabitur qui nititur mendaciis hic pascit uentos immo autem ipse sequitur aues uolantes C, cf. 10,4.

Desunt WΓ^M.

8. odierit G*; odiat X | argue — te (2°) om. G* | diligit CXDQYΘZ*TS* Spec. codd. M*P.

9. sapienti = G*XAL*DQ*YΦ^G Spec. cum hebr.; sapientem occassionem M*; sapienti occasionem G²L²M²Q² cett. cum LXX et Ps.-Aug. spec. 32 et 38, cf. Caes. Arel. serm. 234 (ed. Morin, p. 889) | additur XYTS* | et (2°) om. Ψ^D | festinauit Π^HAQ*Y*Z*S* | percipere Σ.

10. scientiae Q.

11. me] hoc C | dies om. L* | tibi annis uitae A* ut vid.; anni uitae tue X, cf. LXX.

12. si (1°) om. Ψ^D | eris + et proximis tuis LMΦ^PΩ^S cum LXX et Aug. ep. 264, 2, serm. 35, 1 et 3, etc. ¶ « eris si autem » Hug. et Guill. | si + autem ALMDQYΦΘZ*S Γ^AΨ^DΩ edd., cf. hebr. et LXX | inlutor + es Ψ^D*; + et T².

13. nihil omn.] nec omn. Ω^S; nicilho-
minus X.

14. sedit] S*; sedet Σ^TLΘZS²Γ^AΨ^D agre | domus suae] suis Ω^M†; + sedens L² | in (2°) Γ^A*; et in S*Γ^{A2}.

15. uocet r | uiam = CQΦ^{RG}Z²Ψ^D, cf. hebr.; per uiam Z* cett. ¶ hebr. ant. « transeuntes uiam » nec interponunt « per » Iac., item Guill. | et om. Γ^{A2} | in itinere XDYΩ.

16. quis] Π^H*; qui CXΠ^{H2}MZ*Sggt Beda, cum Ambr. de Cain et Abel 1, 4, 14 et Aug. de Gen. c. Man. 2, 27, 41 | adj a Ψ^D | uecordis X.

17. fortivae Θ^A.

18. ignorabit GXA; ignouit Π^H* | gygantes CMΩ^S; gignant Σ^T | sint] L²; sunt XL²*YΦ^P*Θ^A*S*; om. Ω^M | ~ ibi (sint) gig. Ωarelvst | in om. YT | inferi G | conuiuiae] in ras. Ω^{S2} | eius + qui adplica-

8. <noli GCAM | <argue A | 9. <da GCAM | <doce GA | 10. ¶ principium XXIII. MDΦS Γ^A; Div. sine num. Ψ^D; <principium GCA | <et G | 11. <per GCAM | <et G | 12. <si sapiens G CAM | <si inlutor GA | 13. ¶ mulier XXIII. Q; <mulier GCAM | <et nihil G | 14. <sedit GCA | <super G | 15. <ut GA | 16. <quis GCAM | <et G | 17. <aquae GCAM | 18. <et ignoravit G CAM | <et in G | <(qui applicatur) C | <(qui nititur) C.

X. ¹ PARABOLAE SALOMONIS

Filius sapiens laetificat patrem
filius vero stultus mestitia est
matris suae

² non proderunt thesauri impietatis
iustitia vero liberabit a morte

³ non affliget Dominus fame ani-
mam iusti et insidias impio-
rum subvertet

⁴ egestatem operata est manus re-
missa manus autem fortium

divitias parat

⁵ qui congregat in messe filius
sapiens est qui autem stertit
aestate filius confusionis

⁶ benedictio super caput iusti os
autem impiorum operit ini-
quitatem

⁷ memoria iusti cum laudibus et
nomen impiorum putrescet

⁸ sapiens corde praecepta susci-
piet stultus caeditur labiis

X. 1. parabola salomonis GA; om. C | matris GC; matri A cum LXX | 2. impietatis GA; iniquitatis C, *ex ant. vers.* | liberauit GA | 5. stertit GA; stertet C | filius confusionis GA; filius confusionis est C | 6. operit (-ruit G*) iniquitatem G; hoeriet iniquitatem C, *cf. LXX et v. 11*; operit iniquitas A | 8. suscipiet GC; suscipit A | ceditur GA; cedetur C.

Desunt WT^M.

bitur illi descendet ad inferos nam qui abs-
cesserit ab ea saluabitur G²CX²Q²ΘΩ
arelbst [[a(d)plicatur CXΘ, *praem.* enim
XΩarel; descendat ad inferos X; qui
discesserit G, plauserit Q *ut vid.*; hab eis C;
saluab. + qui nititur mendaciis hic pascit
uentos immo autem ipse sequitur aues uo-
lantes C, *cf. 10, 4*] cum versione coptica. ¶
«qui ... saluabitur» *del. Hug.* quod noui
habent sic «qui ... saluabitur» nec hebr.
nec anti. habent *Guill., item Iac.*

X. 1. parab. sal.] D; om. CD^eΨ^DΩ^{SJ}*ag;
+ filii dauid regis irlm (ierlm Ω) Ω^{MJ}². ¶
«parabole solomonis» hic est secundus
titulus *Hug.* «parabole salomonis» *Guill.* |
salomonis Θ^AT; solomonis L | patrem +
suum X | uero] autem X | matris] Σ^C*;
matri Σ^{C2}AMDΘTS *Sal. cum LXX.*

2. non] nil Ω^{SJ}agrelbst | thesauris
Π^H* | impiet.] iniquitatis C *Spec., cf. Ps.-*
Aug. spec. 22 | liberauit GΠ^HALDQ*Z*.

3. a(f)fligit XDT | ~ an. iusti fame
DΩ^J *Brev. goth., P. L. 86, 291* | subuer-
tit T.

4. egestate Π^H | autem om. L* | pa-
rat + qui nititur mendaciis hic pascit uentos

idem autem ipse sequitur aues uolantes G³
ΣQ²ΘΩarelst *Brev. goth. l. l.* [[qui autem
Ω; ~ mend. nittitur Ω^J; uentum GΩ²;
autem ipse om. Ω] cum *Hier. c. Rufin. 3, 43*
et Cassian. coll. 15, 7, cf. Ps.-Aug. spec. 84. ¶
«qui ... uolantes» *del. Hug.* hoc proverbium
«qui ... uolantes» non habent hebr. et anti.
Guill., item Iac.

5. in messem G* *ut vid.* | stertit] Y²
(r in ras.); stertet CΠ^H *Spec. codd. M*P**;
extertit X | confusionis + est CXLΓ^{A2}.

6. benedictio + domini XLMΦZ²Γ^A
Ψ^Darelst *Brev. goth. l. l. cum LXX et Caes.*
Arel. serm. 48, 6 (ed. Morin, p. 211); + dei
Ω | operiet C(hop.)Σ, *cf. v. 11*; operuit G*;
cooperit T² (*ex cop.*); operatur Ψ^D | iniqui-
tatem] Γ^A*; iniquitate Σa; iniquitas AΓ^{A2}
Ωgrelbst *Beda.* ¶ *Beda* «iniquitas» *Guill.*
Beda «iniquitas», al. «iniquitatem» *Iac.*

7. iustorum Σ cum LXX, *Caes. Arel.*
serm. 218, 4 (ed. Morin, p. 821), Hilar. Arel.
vita Honor. 2 | putrescit XYZ*T.

8. corda Σ^TΘ^A*; cor dei D | susci-
piet] S*; suscipit ΣADQY²(t in ras.)Θ^{HS}
Γ^AΨ^DΩ^Mwst | stultus + autem L² | c(a)e-
detur CL.

X. 1. ¶ parabola X. Ω; XI. AΘ^A; XXIII. Q *ut vid.*; XXV. MDΦST^A; *Div. sine num.*
GXΣ^TLΨ^D | <filius sapiens GCAM | <filius vero G | 2. <non GCAM | <iustitia GA | 3. <non
GCAM | <et G | 4. <egestatem GCAM | <manus GA | 5. <qui congregat GCAM | <qui autem
GA | 6. <benedictio GCAM | <os GA | 7. <memoria GCAM | 8. <sapiens GCAM | <stultus G.

- ⁹ qui ambulat simpliciter ambulat confidenter qui autem depravat vias suas manifestus erit
¹⁰ qui annuit oculo dabit dolorem stultus labiis verberabitur
¹¹ vena vitae os iusti et os impiorum operiet iniquitatem
¹² odium suscitatur rixas et universa delicta operit caritas
¹³ in labiis sapientis inveniatur sapientia et virga in dorso eius qui indiget corde
¹⁴ sapientes abscondunt scientiam
os autem stulti confusioni proximum est
¹⁵ substantia divitis urbs fortitudinis eius pavor pauperum egestas eorum
¹⁶ opus iusti ad vitam fructus impiorum ad peccatum
¹⁷ via vitae custodienti disciplinam qui autem increpationes relinquit errat
¹⁸ abscondunt odium labia mendacia qui profert contumeliam insipiens est

11. et os GA; hos autem C cum LXX et v. 6 | operiet GC(hop.); operit A, cf. vv. 6 et 12 | 12. operit GA; hoperiet C, cf. v. 11 | 13. inuenitur G cum plur. codd., Spec., Beda; inuenitur CA | indiget C | 14. sapientes abscondunt (habs. C) scientiam CA; sapientes abscondunt sapientiam G | 17. increpationes GC; increpationem A.

Desunt WT^M.

9. qui (1°) — 10. uerberab. om. Θ^{A*} | manifestatus M*.

10. annuit] Γ^{A*}; annuet Γ^{A2} | oculum G Spec. codd. M*P* | et stultus Ψ^D edd. cum hebr., cf. LXX | uerber.] uulnerabitur Y; + at qui palam arguit pacificat ΣQ²Θ^{HA2} [[at] et Q; pacem facit Q] cum LXX, cf. Aug. serm. 82, 5, 8; + qui applicabitur illi descendet ad inferos nam qui habscesserit hab eo saluabitur C, cf. 9, 18. ¶ non habent hebr. et anti. ... « qui palam arguit pacificat » Guill.

11. uena uitae] Γ^{A*} ut vid.; uia uitae Γ^{A2}; bona uita T | et os] os autem C(hos) ΘΩ cum LXX et v. 6. ¶ hebr. ant. et Beda « et os » Iac., item Guill. | operiet] Z* Spec.; operit ΣAΦZ²Γ^AΩ edd. cum vv. 6 et 12; operatur Ψ^D | iniquitatem] Γ^{A*} ut vid.; iniquitate Σ; iniquitas Γ^{A2}.

12. et om. Ω^S | operit] Spec.; operiet C(hop.)Q cum Ambr. Autpert. conflict. 7,

cf. Cassian. coll. 16, 18 (proteget) et v. praec.

13. inuenitur CXAQΦ^{P*}Ω^{MS}arelbst. ¶ « inuenitur » Hug. hebr. ant. Beda « inuenitur » Iac. | uirga] in ras. Ω^{M2} | in dorso Σ^T | qui indiget corde CXT; qui indigens corde est L, ex 11, 12.

14. scientiam] in ras. lat. spat. Q²; sapientiam GX Spec. codd. MP*C. ¶ ant. mod. « scientiam » uel « sapientiam » Iac. | stulti] Θ^{A2} (i in ras.); iusti Ω^{M*}.

15. diuitatis Y* | eius] est Ω^M.

16. fructus + autem XQ²YΦΘZ²S² Ψ^DΩ edd. cum LXX | impiorum Θ.

17. uiam G; uias Ψ^D | custodientibus ΣMΘΓ^A Spec. codd. MPCR | increpationem AL*Q cum hebr., sed cf. 1, 25; 5, 12; 12, 1, etc. | relinquet C Spec. codd. MP; hodie Σ^T, ex 15, 10.

18. contumeliam] Z*; contumelia Π^{H*} Y*Z²; contumelias Π^{H2}Φ^{GP}Ψ^D cum LXX.

9. <qui ambulat GCAM | <qui autem GA | 10. <qui GCAM | <stultus G | <(qui applicabitur) C | 11. <vena GCAM | <et G | 12. <odium GCAM | <et G | 13. ¶ in labiis Div. sine num. G; <in labiis CAM | <et G | 14. <sapientes GCAM | <os GA | 15. <substantia GCAM | <pavor GA | 16. <opus GCA | 17. <via GCAM | <qui GA | 18. <abscondunt GCAM | <qui G.

- 19 in multiloquio peccatum non deerit qui autem moderatur labia sua prudentissimus est
 20 argentum electum lingua iusti cor impiorum pro nihilo
 21 labia iusti erudiunt plurimos qui autem indocti sunt in cordis egestate moriuntur
 22 benedictio Domini divites facit nec sociabitur ei afflictio
 23 quasi per risum stultus operatur scelus sapientia autem est viro prudentia
 24 quod timet impius veniet super eum desiderium suum iustis dabitur
 25 quasi tempestas transiens non erit impius iustus autem quasi fundamentum sempiternum
 26 sicut acetum dentibus et fumus oculis sic piger his qui miserunt eum
 27 timor Domini adponet dies et anni impiorum breviabuntur
 28 expectatio iustorum laetitia spes autem impiorum peribit
 29 fortitudo simplicis via Domini et pavor his qui operantur malum
 30 iustus in aeternum non commovebitur impii autem non habitabunt in terram

21. moriuntur GC; moriuntur A | 22. ei ΣTD cum archetypo, ut vid., cf. hebr., Theodotionem, LXX; eis GCA | 23. prudentia GA; prudenti C.

Desunt WT^A(partim a v. 29, malum, fol. lac.)^M.

19. in multiloquio X; in multiloquium ΣCT; in multiloqu**** G* | ~ non deerit pec. Ωarelst, cf. hebr. et LXX. ¶ « peccatum non deerit » Guill.

20. electi a | cor + autem QΓAΨD arelst cum LXX | pro nihilum T*.

21. plur.] proximos ΩS | moriuntur XΣA Spec. codd. MP*CR; ***moriuntur M.

22. **diuites ΦR | facit] C*; faciet C² | sociab.] satiabitur Q | ei = ΣTDgrw cum hebr. et LXX; om. L*; eis L² cett.

23. est om. ΦP | prudentia] M*(ut vid.)Q*Y*Z*; prudenti CXΣM²Q²Y²Z²ΨD. ¶ « prudenti » Hug. sec. hebr. et anti. « prudentia », tale est hebr. quale supra π (v. 6) « et prudentia » Guill.

24. uenit Z | suorum A; om. L* Spec. codd. MP*C*R | iusti ΩM*.

25. iusti QYΦΨD | sempit.] aeternum Q.

26. sicuti C | fumum ΦRGS* | mis. eum] eum miserunt Θ; + in uia ΘΩMJe; + in uias ΩS. ¶ quidam addunt « in uia », sed hebr. ant. et Beda non habent Hug. non est adiungendum quod dicitur « in uia » Guill. et Iac.

27. adponit ΠH(app.)Z*TΩS(app.). ¶ « apponet » Hug. | brebiantur X; adbreuiabuntur Yg(abb.) Spec. et liber comic. (ed. Morin, p. 278).

29. simplici T²; simplicitas T*.

30. iustus + autem L² | in terram = G*CΣTGA; in terra G²XΣC²ΠHLMΘZ* TS Spec.; super terram Q²YΦΓAΨDΩMSJ edd.; super terra Z²; terram Q*ΩS*, cf. hebr. et LXX; [...]m D.

19. <in GCAM | <qui GA | 20. <argentum GCAM | <cor GA | 21. <labia GCAM | <qui GA | 22. <benedictio GCAM | <nec G | 23. <quasi GCAM | <sapientia GA | 24. <quod GCAM | <desiderium GA | 25. <quasi GCAM | <iustus GA | 26. <sicut GCAM | <sic G | 27. <timor GCA M | <et G | 28. <expectatio GCAM | <spes GA | 29. <fortitudo GCAM | <et G | 30. <iustus GCAM | <impii GA.

³¹ os iusti parturiet sapientiam lingua pravorum peribit

³² labia iusti considerant placita et os impiorum perversa

XI. ¹ statera dolosa abominatio apud Dominum et pondus aequum voluntas eius

² ubi fuerit superbia ibi erit et contumelia ubi autem humilitas ibi et sapientia

³ simplicitas iustorum dirigit eos et subplantatio perversorum vastabit illos

⁴ non proderunt divitiae in die ultionis iustitia autem libera-

bit a morte

⁵ iustitia simplicis dirigit viam eius et in impietate sua corrumpet impius

⁶ iustitia rectorum liberabit eos et in insidiis suis capiuntur iniqui

⁷ mortuo homine impio nulla erit ultra spes et expectatio sollicitorum peribit

⁸ iustus de angustia liberatus est et tradetur impius pro eo

⁹ simulator ore decipit amicum suum iusti autem liberabuntur scientia

XI. 1. apud dominum A cum *hebr. et LXX*; apud deum GC cum *ant. vers.* | 3. uastavit G | 4. liberauit G | 5. dirigit G*A; dirigit G²C | in impietate G²C cum *Spec., hebr., Hexaplis*; impietate G*A, *erronee, ut vid., cum LXX* | 6. liberauit G | 7. et expectatio GA; expectatio C | 8. tradetur A; traditur GC.

Desunt D(a v. 3, dirigit)WT^A(*partim usque ad v. 6, eos*)^M.

31. et lingua r *liber com.* (ed. Morin, p. 278) cum *hebr.*

32. labia] Q² (ab in ras. lat. spat.).

XI. 1. abominatio + est ΣQ²YΦΓ^A Ψ^DΩ *edd. et liber com.* (ed. Morin, p. 278) cum *Ambr. de off.* 3, 9; *de vid.* 13, 78; *ep.* 2, 13; *Lucif. de s. Athan.* 1, 26 | dominum = ALM DZTS*grluc *Spec. cod. S, Beda, liber com. l. l., cum hebr. et LXX*; deum S² cett. et *Spec. codd. MPCR, cum Ambr. de vid.* 13, 78 et *ep.* 2, 13.

2. erit] D; om. D^eΩ^S *liber com. l. l.* | et (r^o) om. Σ^TΩ^M *Spec. codd. MP*C*R* | autem + est Ω^Sagrelst | et (2°) est X; om. L*Ω^S *Beda ed.*

3. dirigit Σ | uastavit G*S* | illos] eos Σ^TΩ^Msj*.

4. ultionis] afflictionis Ω^M | iustitia]

iusti Φ^P; iusti iustitia Y* | autem] uero Θ *liber com.* (ed. Morin, p. 278) | liberauit G* Q*YS*(*ut vid.*) | morte + defunctus iustus relinquet paenitentiam promptus autem fit et insultabilis impiorum interitus G², cf. *LXX*.

5. dirigit = G*XΣALT; dirigit G² cett. et *Spec.* | in om. G*ALQY*Φ^PTS*Ψ^D *Brev. goth., P. L. 86, 311, cf. LXX* | corrumpet ΣΦ^P.

6. rectorum] iustorum Ω^M | liberauit G*Q*YZ* *Spec. codd. M*P*CS* | et in] Π^H* Z*; et Π^H*Y*Z² *Brev. goth. l. l.; *** Φ^P**.

7. homini impio LM; inopio X | ulla Ω^M | et om. CMQ*T *Beda cod.*

8. de angustis Θ *Brev. goth. l. l.* | traditur GCXΣYTS*.

9. simulat T* | decepit Θ^AZ*T*; decipiet Y*.

31. ¶ os *Div. sine num.* G; <os CAM | <lingua G | 32. <labia GCAM | <et G.

XI. 1. ¶ statera XI. Ω; XXVI. MDΦ^{GP}ST^A; XXVII. Φ^R; *Div. sine num.* Ψ^D; <statera GC A | <et G | 2. <ubi fuerit GCAM | <ubi autem GA | 3. <simplicitas GCAM | <et GA | 4. <non GCAM | <iustitia GA | 5. <iustitia GCAM | <et G | 6. <iustitia GCAM | 7. <mortuo GCAM | 8. <iustus GCAM | 9. <simulator GCAM | <iusti A.

- 10 in bonis iustorum exultabit civitas et in perditione impiorum erit laudatio
 11 benedictione iustorum exaltabitur civitas et ore impiorum subvertetur
 12 qui despicit amicum suum indigens corde est vir autem prudens tacebit
 13 qui ambulat fraudulenter revelat arcana qui autem fidelis est animi celat commissum
 14 ubi non est gubernator populus corruet salus autem ubi multa consilia
 15 affligetur malo qui fidem facit pro extraneo qui autem cavet laqueos securus erit
 16 mulier gratiosa inveniet gloriam et robusti habebunt divitias
 17 benefacit animae suae vir misericors qui autem crudelis est et propinquos abicit
 18 impius facit opus instabile seminanti autem iustitiam merces fidelis

10. exultabit GA; exultatur C, cf. v. seq. | 13. animi GC; amici A | 14. corruet A; conruet G; conruit C | 15. affligetur G(adfl.)A; affligitur C | 18. iustitiam CA; iustitia G.

Desunt DWΓ^M.

10. exultabitur C(-uitur)QY*; exaltabit Z; exaltabitur MY²Ψ^DΩael, cf. v. 11. ¶ « exaltabitur » hebr. « exultabit » [cod. exalt.] Hug. hebr. et quidam anti. « exultabit », alii « exaltabitur », sed prima magis congruit sensui Iac., item Guill. | ciuitas om. S* | et — 11. ciuitas om. A | in perditionem T*.

11. benedictio P²; praem. in Q² | exaltabitur] Q*; exultabitur Q², cf. v. praec. ¶ « exaltabitur » Hug. et Guill. | subvertitur XY*ZT.

12. despicit Y*Z*TS* | indig.] degens T*; egens T² | ~ est corde Ω.

13. revelabit Σ^C | arcana] Q*; archana CΣ^TMQ²YΦ^PTΣΓ^AΨ^DΩ^SJa | animi celat] Σ^T*Z* Spec.; celat animi ΦΨ^D; amici celat Σ^T²AZ² Beda; celat amici Ωar(cael.) eI^S; animi celat amici t. ¶ hebr. non habet « amici » uel « animi » sed simpliciter « celat commissum » Hug. anti. sec. hebr. « celat animi commissum » ... Beda habet « amici

commissum », set grecus nichil de amico tangit Guill. anti. sec. hebr. « celat animi commissum », Beda « amici » Iac.

14. erit X | corruit C(conr.)ΣMY*Θ TS*Ω^{MS}, cf. LXX; [...]ruit Γ^A | ~ corruit pop. Ω^S | ubi (x⁰) ibi Ψ^D; praem. est Q² | consilia] praem. sunt Q²ΘS²(om. S²); + sunt X, cf. 24, 6.

15. affligitur CΣYΘ^AZ*T(adfl.) Spec. codd. M*P* | cauit T* | laqueo M* | est XΦ^{RG}Z(fortasse in ras.)TΨ^D.

16. inueniet] habebit Θ | gloriam] gratiam G; + sedes autem contumeliae mulier quae odit iusta diuitiarum pigri inopes fiunt L²S² [sedis L; mul. quae odit] odit mul. S] cum LXX | habuerunt M* ut vid.

17. et] etiam rebus; om. ΣΠ^HZΩ Brev. goth., P. L. 86, 311. ¶ anti. « et » Guill. | abicit LT; abiciet Y.

18. fecit Y*T | iustitia GXQΘZ*S* | mercis XS*; cespis G² in ras. | fidelis + est L.

10. <in bonis GCAM | 11. <benedictione GCM | 12. <qui GCAM | <vir A | 13. <qui ambulat GCAM | <qui autem A | 14. <ubi non GCAM | <salus A | 15. <affligetur GCAM | <qui autem A | 16. <mulier GCAM | 17. <benefacit GCAM | <qui autem A | 18. <impius GCAM | <seminanti A.

- 19 clementia praeparat vitam et
sectatio malorum mortem
20 abominabile Domino pravum cor
et voluntas eius in his qui sim-
pliciter ambulant
21 manus in manu non erit inno-
cens malus semen autem iusto-
rum salvabitur
22 circulus aureus in naribus suis
mulier pulchra et fatua
23 desiderium iustorum omne bo-
num est praestolatio impio-
rum furor
24 alii dividunt propria et ditiores
fiunt alii rapiunt non sua et
semper in egestate sunt
25 anima quae benedicit inpingua-
bitur et qui inebriat ipse quo-
que inebriabitur
26 qui abscondit frumenta maledi-
cetur in populis benedictio au-
tem super caput vendentium
27 bene consurgit diluculo qui quae-
rit bona qui autem investi-
gator malorum est opprimetur
ab eis
28 qui confidit in divitiis suis cor-
ruet iusti autem quasi virens
folium germinabunt
29 qui conturbat domum suam
possidebit ventos et qui stul-
tus est serviet sapienti
30 fructus iusti lignum vitae et qui
suscipit animas sapiens est

20. prauum cor G; prabum cor C; cor prauum A | in his GC; in hiis A | 26. qui abscondit frum. maledicetur G; qui abscondit frum. maledicetur C; qui abscondet frum. maledicetur A | 28. confidet GCA, *sed cf. hebr. et LXX* | 29. possidebit G²CA; possidet G*.

Desunt DWT^M.

19. *totum v. om.* A* | clementiam Ψ^D | praeparat] Z*; -rauit Φ ; -rabit Z² Ω . ¶ «preparauit» uel «-bit» *Guill.* «preparabit» uel «preparauit» *Iac.* | insectatio Φ^P .

20. abominabile + est Q² *Sal.* | ~ cor prau. A Φ Z² $\Psi^D\Omega$ *edd. et Sal.* | in om. Y | hiis XA Ω ; iis *elbst.*

21. in manu** Y*; in manus Θ^{A*} ; + qui inicit iniuste X | malus — saluab. *om.* C *spatio relicto* | malus *om.* X.

22. naribus] auribus Σ^C | suis] S*³; sues Θ^A Z*T*S²; eius Ψ^D ; *om.* Q*.

23. desiderio G | est *om.* Ω^M | furo-
rum Y*; furor est Y².

24. diuident S* | diuitiores A | fient S*.

25. benedicit + dominum C | inpin-
guatur Ψ^D | inebriabitur] inebriatur Π^H .

26. qui abscondit frum.] *in ras.* L² | abscondet XA | frumentum QZ*; + in tem-
pore Ω^{SJ2} . ¶ «frumenta» *Hug.* | maledici-
tur C Σ ALQY | in populo XL *Brev. goth., P.*
L. 86, 343 | autem *om.* C; + domini Z².

27. consurgit LQ Θ^H Z* *Spec. codd. M*
PC | deluculo AL | inuestigatur Σ^C *M*;
uestigatur G* | opprimitur X Σ^T | ab eis]
auis Y* | ~ ab eis opprim. Ω .

28. confidet GCX Σ ALQ*S* | co(r)-
ruit Y*T *Spec. codd. MP*CR* | folium +
eius Σ^C .

29. possidet G* Σ^T *Brev. goth. l. l.* |
sapientia Γ^A *rescript.*

30. fructum Y* | et qui] Ω^J3 ; qui
 Ω^{MJ2} (*in ras.*) | suscepit XS*; suscipiat Θ^H *.
¶ suspicit Y.

19. <clementia GCM | 20. ¶ abominabile XII. AL Θ^A ; <abominabile GCM | 21. <manus GC
AM | <semen A | 22. <circulus GCAM | 23. <desiderium GCAM | <praestolatio A | 24. ¶ alii
diuidunt XXVII. M Φ SI^A; *Div. sine num.* Ψ^D ; <alii diuidunt GCA | <alii rapiunt GA | 25. <ani-
ma GCAM | 26. <qui GCAM | <benedictio A | 27. <bene GCAM | <qui autem A | 28. ¶ qui
Div. sine num. G; <qui CAM | <iusti A | 29. <qui conturbat GCAM | 30. <fructus GCAM.

- ³¹ si iustus in terra recipit quanto magis impius et peccator
- XII.** ¹ qui diligit disciplinam diligit scientiam qui autem odit increpationes insipiens est
- ² qui bonus est auriet a Domino gratiam qui autem confidit cogitationibus suis impie agit
- ³ non roborabitur homo ex impietate et radix iustorum non commovebitur
- ⁴ mulier diligens corona viro suo et putredo in ossibus eius quae confusione res dignas gerit
- ⁵ cogitationes iustorum iudicia et consilia impiorum fraudulentia
- ⁶ verba impiorum insidiantur sanguini os iustorum liberabit eos
- ⁷ verte impios et non erunt domus autem iustorum permanebit
- ⁸ doctrina sua noscetur vir qui autem vanus et excors est patebit contemptui
- ⁹ melior est pauper et sufficiens sibi quam gloriosus et indigens pane

XII. 2. qui autem confidit ... agit A; qui autem confidet ... agit GC | cogitationibus GA; in cogitationibus C | 4. corona C; corona est GA | 5. fraudulentia G*, cf. hebr.; fraudulenta G²CA | 8. noscetur GA; noscitur C | 9. indigens pane GC; indigens panem A.

Desunt DWT^A(partim a v. 31, quanto, usque ad v. 7, iustorum, fol. lac.)^M.

31. recipiet X; + laborem Y² | ~ peccator et imp. Θ *Brev. goth.*, 482, cum *codd. graec.* S et 296 et *Ps.-Cypr. de singul. cleric.* 18.

XII. 1. qui (1⁰) + autem C | scient.] sapientiam L. ¶ scientiam L.

2. auriet = GXΣALM*QY*T; hauriet M²Y² *cett.*; + sibi Ωae. ¶ « hauriet a domino gratiam » non est ibi « sibi » *Guill. anti.* non habent « sibi » *Iac.* | ~ gratiam a domino Ω^SJarelsbc cum *hebr.* et LXX | confidet GCXQ*(ut *vid.*); + in CQ²Z*³Ωag relsc *Brev. goth.* ll. ll. | aget tw.

3. impietate + sua Π^HL².

4. coronam L²; corona est GAL* (ut *vid.*) QΦΘZSΨ^DΩ *edd.* et *Sal. cum Paulini Nol. ep.* 44, 4 | eius] suis ΣQ(*rescript.*); om.

Y | quae] in *ras.* T²; qui C | confusione] S*; confusione XΣS²; confusionem Q*.

5. cogitatione T* | fraudulentia = G*XΣC*T*(fraudol.)Ψ^D cum *hebr.*; fraud(u)lenta G²ΣC²T² *cett.* et *Brev. goth.*, 482.

6. uerba impiorum om. Ω^M | os + autem S cum LXX, cf. *hebr.* | liberauit Π^H Q*Z*S*; liberat T.

7. permanebunt Ω^{SJ} cum LXX. ¶ « permanebit », Beda et *hebr.* et *anti.* habent in singulari *Guill.*, item *Iac.*

8. noscetur] Φ^{P2}Z*; noscitur CΣY Φ^{RGP*3}Z²T²(ex *noc.*)S*Γ^AΨ^DΩ^I*agels; cognoscetur Ω^S | uanus] natus C | excors XT*; excors Y | patetur Ψ^D.

9. et (1⁰) om. Σ | panem XΣ^TΠ^HA M*Q*Y*(ut *vid.*)Φ^{RG}T*S*.

31. <si GCAM.

XII. 1. ¶ qui diligit XII. Ω; <qui diligit GCAM | <qui autem A | 2. <qui bonus GCAM | <qui autem A | 3. <non roborabitur GCAM | 4. <mulier GCAM | <et GA | 5. <cogitationes GCAM | 6. <verba GCAM | <os A | 7. <verte GCM | <domus A | 8. <doctrina GCAM | <qui A | 9. <melior GCAM.

- ¹⁰ novit iustus animas iumentorum suorum viscera autem impiorum crudelia
¹¹ qui operatur terram suam saturabitur panibus qui autem sectatur otium stultissimus est
¹² desiderium impij munimentum est pessimorum radix autem iustorum proficiet
¹³ propter peccata labiorum ruina proximat malo effugiet autem iustus de angustia
¹⁴ de fructu oris sui unusquisque replebitur bonis et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei
¹⁵ via stulti recta in oculis eius qui autem sapiens est audit consilia
¹⁶ fatuus statim indicat iram suam qui autem dissimulat iniuriam callidus est
¹⁷ qui quod novit loquitur index iustitiae est qui autem mentitur testis est fraudulentus

11. saturabitur C(-uitur)A; satiabitur G | stultissimus est G*A; *addunt* qui suavis est in uini demorationibus (moderat. C) in suis munitionibus relinquet contumeliam (-lia) C) G³C *cum* LXX | 12. munimentum GC; monumentum A.

Desunt DWΓ^M(*usque ad v. 13, angustia*).

10. ~ ium. suorum animas arel^bst | autem om. L.

11. operabitur Σ^{C*} | saturabitur] satiabitur (sac. YΩ³J) GYΘZTSΩ *edd.* | otio Σ^T | est + qui suavis est in uini demorationibus in suis munitionibus relinquit contumeliam G²CQ²ΘΩarel^bst [[in uini] uiuit in Ω; demorat.] moderationibus CQΘΩae, morationibus s; in suis moni(t)ionibus Q ΘΩa; relinquet GC; contumelia C] *cum* LXX, cf. *Ps.-Aug. spec. 52*. ¶ «qui suavis est uiuit in moderationibus. in suis autem monitionibus relinquit contumeliam» hunc uersum et multos in sequentibus detractos hebr. et ant. non habent nec Beda exponit. et si que glose uideantur exponere, magis sunt postille quam glose *Hug.* «stultissimus est», quod in nouis interponitur «qui suavis est uiuit in moderacionibus in suis monicionibus relinquit contumeliam» nec hebr. nec anti. habent *Guill.* hebr. ant. non habent hunc uersum set glosa exponit *Iac.*

12. munimentum] Y*Z* *Spec.*; munimentum M²Y²arel; monumentum Σ^{T*}(ut

vid.)^CALM*QΦΘZ²SYP^DΩs *Beda.* ¶ «monumentum», ant. «monimentum» et utrumque bene dicitur *Hug.* uel secundum eundem Beda «monumentum» uel secundum hebr. «munimentum», simile Ysa. xxxiii (v. 16) «munimenta saxorum» *Guill.* Beda «monumentum» uel «monimentum», hebr. «munimentum» *Iac.* | pessim.] impiorum Π^H.

13. propterea Φ^{G*} ut *vid.* | ruinadproximat Y* | ruinae Γ^A | malum QTT^A | effugiat Φ^{P*} ut *vid.*; effugit el.

14. oris] X² (ri in ras.) | sui unusq.] homo Σ, ex 13, 2 | manum G*.

15. recta om. Γ^{M*} | eius] suis Ω^M | consilia] Ω² (a in ras.); consi***lia L.

16. ~ indicat statim Ω^{MS} | iniurias Ω³; iniuriam suam TS* *cum* LXX et ant. *vers.*, cf. *J. Schildenberger, pp. 145-147*.

17. quod om. L* | uindex X; iudex T*(ut *vid.*)Ω^{MS*}arel^s. ¶ iudex Σ^C; «index» *Guill.* al. habent «iudex» *Iac.* | ~ index est iustitiae A; ~ iustitiae index est g | mentitur] S² (itur in ras. brev. spat.) | est (2°) om. Σ^{T*}.

10. <novit GCAM | <viscera A | 11. ¶ qui operatur XIII. AL; <qui operatur GCM | <qui autem A | <(qui suavis) C | 12. <desiderium GCAM | <radix A | 13. ¶ propter XXVIII. MΦSΓ^A; *Div. sine num.* Ψ^D; <propter GCA | effugiet A | 14. <de GCAM | <et A | 15. <via GCAM | <qui A | 16. <fatuus GCAM | <qui A | 17. <qui quod CAM | <qui autem GA.

- 18 est qui promittit et quasi gladio
pungitur conscientiae lingua
autem sapientium sanitas est
19 labium veritatis firmum erit in
perpetuum qui autem testis
est repentinus concinnat lin-
guam mendacii
20 dolus in corde cogitantium mala
qui autem ineunt pacis con-
silia sequitur eos gaudium
21 non contristabit iustum quid-
quid ei acciderit impii autem
replebuntur malo
22 abominatio Domino labia men-
dacia qui autem fideliter agunt
placent ei
23 homo versutus celat scientiam
et cor insipientium provoca-
bit stultitiam
24 manus fortium dominabitur
quae autem remissa est tri-
butis serviet
25 meror in corde viri humiliabit
illud et sermone bono lae-
tificabitur
26 qui negligit damnum propter
amicum iustus est iter autem
impiorum decipiet eos

18. gladio pungitur conscientiae CA; gladio pungitur conscientia G, minus recte, ut vid. |
20. sequitur CA; sequetur G | 22. abominatio (hab. C) domino GC; abominatio est domi-
no A | 23. prouocabit G²ΣM cum Spec.; prouocauit G*; prouocat CA | 24. tributiseruiet C |
25. humiliavit A | illud X(illut)Π^{HT} cum Spec. et hebr.; illum GCA erronee | 26. negligit A;
negligit G; necleget C.

Desunt DW.

18. est qui prom. et] **qui promittet
G* | quasi] qui T | pungitur] S*; conpun-
gitur S² | conscientiae] Y*Z*; conscientia
GΣ^TQ*Y²Z²Γ^{A2}(a in ras.)Ω^{MJ}; conscienti[...]
Σ^C. ¶ hebr. ant. «conscientia», al. «con-
sciencie» Iac. | autem] in ras. S²; eius Ω^M |
est om. Σ^T*Y^A | ~ est sanitas Ω.

19. erit om. Ω^S | in] in ras. Z² | con-
cinnant lingua Ψ^D | mendatium Q; men-
dacem YT Spec., cf. LXX; menda[...] L.

20. dolos a | qui* G* | ineunt] Z*T*
Γ^{A*}; iniunt CXΣΠ^HY*T*Γ^{A2}; inueniunt Φ^{RG}
Z²Ψ^D; inierunt Q² in ras.; mouerunt Q² |
~ pacis ineunt Ωaggelst | sequetur GX
Π^{H2}MZ* Spec. codd. M²P²CR; sequentur
Π^{H*} Spec. codd. M²P²; consequitur Y | eum
X.

21. constrictauit Σ^CQ*Z*S*; constrict-
abit*** T; contristabitur Γ^{A*} | accederit

T*Γ^M | ~ accid. ei L | malo] Γ^{A*}; mala
Y*S*Γ^{A2}.

22. abominatio + est Σ^{T2}ALQ²YΦΘZ²
S*ΓΨ^DΩ edd. cum Cypr. testim. 3, 104 et
Hier. c. Rufin. 3, 43 | autem + qui Ω^{J*} |
agent Q* | placebunt Y.

23. prouocabit] S* Spec.; prouocauit G*
Y*; prouoca*** Z; prouocat CXAQΦS²Ψ^D
Ω edd. et Beda | stulticias a.

24. domin.] roborabitur Σ^T | qui G* |
est om. Γ^M | tributis CXQ*.

25. uiri] iusti Ω^{SJ*}. ¶ «uiri» Hug.
et Guill. hebr. Beda ant. «iusti» [pro uiri]
Iac. | humiliavit AQ*S*Γ^A Beda | illud =
X(illut)Π^{HT} Spec. cum hebr.; eum ΦZ²Ψ^D
Ω; illum Z* cett. et Beda.

26. necleget CX | amicum + suum X
cum hebr., cf. LXX | autem om. Π^H | deci-
pit YS*.

18. <est qui GCAM | <lingua GA | 19. <labium GCAM | <qui A | 20. <dolus GCAM | <qui
A | 21. ¶ non Div. sine num. G; <non CAM | <impii A | 22. <abominatio GCAM | <qui A |
23. <homo GCAM | 24. <manus GCAM | <quae A | 25. <meror GCAM | 26. <qui GCAM |
<iter A.

²⁷ non inveniet fraudulentus lucrum et substantia hominis erit auri pretium

²⁸ in semita iustitiae vita iter autem devium ducit ad mortem

XIII. ¹ filius sapiens doctrina patris qui autem inlusor est non audit cum arguitur

² de fructu oris homo saturabitur bonis anima autem praevaricatorum iniqua

³ qui custodit os suum custodit animam suam qui autem inconsideratus est ad loquendum sentiet mala

⁴ vult et non vult piger anima autem operantium inpinguabitur

⁵ verbum mendax iustus detestabitur impius confundit et confundetur

⁶ iustitia custodit innocentis viam impietas vero peccato subplantat

⁷ est quasi dives cum nihil habeat et est quasi pauper cum in multis divitiis sit

⁸ redemptio animae viri divitiae suae qui autem pauper est increpationem non sustinet

XIII. 2. oris G; horis C; oris sui A, cf. 12, 14 | homo saturabitur (-uitur C) bonis GC; saturabitur homo bonus A | 4. piger GA; piger in desideriis est C cum hexapla recensione | 5. impius G; inpius C; impius autem A cum LXX | confundit et confundetur G et aliquot alii cum archetypo, ut vid.; confundit et confunditur CA | 6. peccato G cum archetypo, cf. Spec., hebr., LXX; peccatorem A; peccatores C | 8. non sustinet GA; sustinet C.

Desunt DW.

²⁷ invenit G | fraudulentus Γ^M | erit] praem. non Γ | ~ auri erit Yg.

²⁸ in semita] X^2 (ta in ras.) T^2 ; in semita* Z; in semitam $T^{*2}\Omega^M$; in semitas Θ , cf. LXX (ἐν ὁδοῖς) | uitam Π^H ; uite a cum hebr. | devium] in ras. T^2 ; deviam Φ^G | ducet G.

XIII. 1. audiet G.

2. oris + sui ALQ $\Phi^P\Theta^H S^2\Omega$ agelst, cf. 12, 14. ¶ hebr. et anti. non interponunt «sui», set est supra xii (v. 14) Guill. hebr. et anti. non habent «sui» Iac. | satur.] satiabitur $\Theta\Omega$ edd. ¶ «satiabitur» uel «saturabitur» Iac. | ~ satur. homo AQ | bonus AQ Brev. goth., P. L. 86, 478. ¶ bonus Y | praeuar.] impiorum $\Omega\alpha\epsilon$. ¶ mod. «impiorum», ant. «preuaricatorum», hebr. «fraudentorum» Iac.

3. ~ est inconsideratus. Ω^I | ~ sentiet mala ad loquendum Ω^{S*} .

4. piger + in desideriis est C Π^H , cf. Hier. ep. 125, 11, etc., Cassian. inst. 10, 21 et coll. 24, 2 et Beda in Prov. 24, 30; + egebit X, cf. 21, 5; + operare Ψ^D , cf. 21, 25.

5. i(m)pious = GCX Σ ZT; impius autem cett. et Spec. cum LXX, cf. hebr. | confundit et] Γ^{A*} ; confundet et X Γ^{A2} ; confidit et Φ^R ; om. Y* | confundetur] confunditur C Π^H AL MY $\Phi^{P*}\Theta$ T S^* Spec. codd. MP*S.

6. custodit* Z*; custodiuit Γ^{M*} | innoc. uiam] innocentiam suam X | uero] autem Q Ω arels. ¶ «autem» uel «uero» Iac. | peccato = G Σ T*(ut vid.) $\Theta\Pi^H$ Z*T* Spec. codd. P*S, cf. hebr. et LXX; peccatum Y; peccatorem ALQ $\Phi^{RP}Z^2T^2\Psi^D\Omega$ edd. et Brev. goth. l. l.; peccatores C Σ T Ω M Γ^{A*M} ; peccatorum X $\Phi^G\Theta\Gamma^{A2}$; peccatorum** S.

7. ~ sit diuitiis X.

8. pauper] patiens Γ^{A*} ; inpatiens Γ^{A2} | non om. CY.

27. <non GCAM | 28. <in GCAM | <iter A.

XIII. 1. ¶ filius XIII. Ω ; XIII. Θ^A ; XXV. Q; Div. sine num. GX; <filius CAM | <qui A | 2. <de GCAM | <anima A | 3. ¶ qui custodit XXVIII. M Φ ZST; Div. sine num. Ψ^D ; <qui custodit GCA | qui autem A | 4. <vult et GCAM | <anima A | 5. <verbum GCAM | <impius A | 6. <iustitia GCAM | <impietas A | 7. <est GCAM | 8. <redemptio GCAM | <qui A.

⁹ lux iustorum laetificat lucerna
autem impiorum extinguetur
¹⁰ inter superbos semper iurgia
sunt qui autem agunt cuncta
consilio reguntur sapientia
¹¹ substantia festinata minuetur
quae autem paulatim colligitur
manu multiplicabitur
¹² spes quae differtur affligit ani-
mam lignum vitae desiderium
veniens
¹³ qui detrahit alicui rei ipse se in
futurum obligat qui autem
timet praeceptum in pace ver-

sabitur
¹⁴ lex sapientis fons vitae ut decli-
net a ruina mortis
¹⁵ doctrina bona dabit gratiam in
itinere contemptorum vorago
¹⁶ astutus omnia agit cum consilio
qui autem fatuus est aperit
stultitiam
¹⁷ nuntius impiii cadet in malum
legatus fidelis sanitas
¹⁸ egestas et ignominia ei qui de-
serit disciplinam qui autem
adquiescit arguenti glorifica-
bitur

9. extinguetur] *addit* animae dolosae errant in peccatis iusti uero misericordes sunt et miserentur C | 12. affligit G(adf.)C; adfliget A | 13. uersabitur] *addunt* filio doloso nihil erit boni seruo autem sapienti prosperi erunt actus (herunt hactus C) et dirigentur uiae eius G²C *cum LXX* | 14. lex GC; lux A | 17. cadet GA; cadit C | 18. adquiescit GC; adquiescet A.

Desunt D(usque ad v. 12, ueniens)W.

9. lux + autem Σ^T | laetificat + εος C | autem om. Σ^TΠ^H | extinguitur Y*^T; + animae dolosae errant in peccatis iusti uero misericordes sunt et miserentur CΣ *cum LXX*, cf. *appar. in v. 13*.

10. inter superbos et superbos Y* | autem om. Σ | cuncta] omnia Ω(≈ omnia agunt Ω)^Jarelsct; + cum Σ^{T2}Z²Γ^{A2}Ψ^DΩarelsct, cf. v. 16. ¶ anti. « cuncta consilio » Guill.

11. minuitur T | colligitur Z* | manu] magnum X; om. Π^H*Γ^{A2}.

12. spes — 13. uersabitur om. Π^H | qui X | affligit] Z*(adf.); a(f)fliget AQΦ^{RG}Θ Z²Ψ^D | ueniens] Q*; inueniens Q²Y.

13. *tot. vers. om.* Π^H | detraat X | ipse se] seipsum LQ | uersab.] seruabitur S*; + filio doloso nihil erit boni seruo autem sapienti prosperi erunt actus et dirigetur uia eius G²CΘr [dirigentur uiae GC] *cum LXX*, cf. *Ps.-Aug. spec. 21 et 92*; + animae dolosae errant in peccatis iusti autem misericordes sunt et miserantur (miserentur Ω^S)

Ω^Sarelsct, ex 13, 9 sec. LXX. ¶ « filio doloso ... uia eius » ant. et hebr. non habent nec communia exemplaria *Iac.*, item *Guill.*

14. lex] lux ADS* | sapientis] Z*; sapienti ΦZ² *Spec. cum Lucif. de S. Athan. 1, 26 et Ps.-Aug. spec. 38 et 131*. ¶ « sapienti », Beda « sapientis » *Guill.* Beda « sapientis », ant. « sapienti » *Iac.*

15. in itinere] in ras. Z² | contentorum Σ^TΘ *Miss. moz., P. L. 85, 359*.

16. astutus — consilio om. Ω^M | ~ agit omnia Σ^C | cum om. M, cf. v. 10 | erit Π^H* | aperit] Z*S*Γ^{A*}; aperiet LYΦZ²S² Ψ^DΩg *Beda*; operit Γ^{A2} | stultitiam + suam C, cf. *LXX et Hier. c. Rufin, 3, 43, vide infra 14, 29*.

17. impiii] Y*; impius Y² | cadet] Γ^{A*}; cadit CTS*Γ^{A2} *Sal.* | ligatus Y*; + autem relsct *cum LXX*, cf. *hebr.* | fidelis + est Ω^M.

18. adquiescet ΣAQ; adqui[...] LD | arguenti] corripienti Q | gloriabitur Y.

9. <lux GCAM | <lucerna CA | 10. <inter GCAM | <qui A | 11. <substantia CAM | <quae GA | 12. <spes GCAM | 13. <qui detrahit GCAM | <qui autem A | <(filio) C | 14. <lex GCAM | 15. <doctrina GCAM | 16. ¶ astutus XIII. AL; <astutus GCM | <qui A | 17. <nuntius GCAM | 18. <egestas GCAM | <qui autem GA.

- 19 desiderium si conpleatur delectat animam detestantur stulti eos qui fugiunt mala
 20 qui cum sapientibus graditur sapiens erit amicus stultorum efficietur similis
 21 peccatores persequetur malum et iustis retribuentur bona
 22 bonus relinquet heredes filios et nepotes et custoditur iusto substantia peccatoris
 23 multi cibi in novalibus patrum et alii congregantur absque iudicio
 24 qui parcit virgae suae odit filium suum qui autem diligit illum instanter erudit
 25 iustus comedit et replet animam suam venter autem impiorum insaturabilis
 XIV. 1 sapiens mulier aedificavit domum suam insipiens instructam quoque destruet manibus
 2 ambulans recto itinere et timens Deum despicitur ab eo qui infami graditur via

21. persequetur GC; persequitur A | 22. bonus CA; bonos G | 23. alii GC; aliis A | 24. parcit GA; parcat C | 25. comedit et replet] comedet et replet GCA *fortasse cum archetypo* | insaturabilis GA; insatiabilis C.

XIV. 1. aedificavit G; aedificabit A; hedificat C | instructam quoque AΣTZ, *rectius, ut vid.*; quoque instructam C; quoque extractam G | manibus GA; manibus suis C.

Deest W.

19. detestatur stultus C | fugiunt] *in ras.* T².

20. amicus + autem YΦ^R, *cf. hebr. et LXX* | efficietur XΣ^TLQΘTS†Γ^M | ~ similis efficietur Ωarelst.

21. persequetur = GCΣ^cΠ^HMΩ^Mt *cum hebr. et LXX*; persequitur AQ²(*in ras.*) YΦZ²S²Ω²agelbst; persequentur XLΘΓ; perse(qu)untur TΨ^D; persequuntur Z²S²; per[...Jur D; sequetur ΣT²; sequentur ΣT² Miss. moz., P. L. 85, 360 | mala Γ^AM^M *cum LXX et Pelag. (ed. Caspari, p. 81)* | iusti Y | retribuetur Z²; tribuentur Ψ^D.

22. bonos GQ | relinquit X(-id)D Ω^Maelst Beda; reliquit g | heres ΣT² | custoditur] Z² (*itur in ras.*) | iustus C.

23. nouabili[.] D | alii] S²; aliis AM DQ*YΦP²S²Ω²agelst Beda. ¶ al. et alii S.

24. parcat CXLY | suae om. Φ^{RGP}Z²Ω² *edd. cum LXX* | instanter] *in ras.* Q² | eru-

dit + illum Q *cum hebr.*

25. comedit] Φ^P*; comedet GCXΣAL Q(comm.)Φ^{RGP}2Θ^AZ²Γ^M; commendet Ψ^D | insatiabilis CΓ *Spec. codd. MPC*; insatiabil[.]est D.

XIV. 1. ~ mulier sap. Π^H | aedificavit = GLDQ*YΘΓ^Mt *cum hebr.*; (a)edificabit XΣΠ^HAMTS*Γ^A Beda; (a)edificat CQ²ΦZ²S²Ψ^DΩ²agelbst; aedifica*** Z² | instructam = CXALDQ*Θ; structam M; extractam Q² *cett. et Beda* | quoque om. D | ~ quoque (ins)tructam GCΣ^cΘΨ^DΩ² | destruit DΦ^PΘ^A | ~ manibus destr. Ωarelst. ¶ «manibus destruet» Guill. | manibus + suis CL²Ψ^D *cum hebr. et LXX.*

2. recto itin.] simpliciter Θ, *cf. 10, 9; 11, 20; 28, 18* | et om. Π^HL² *cum hebr.* | dominum Π^Ht *cum hebr.* | dispicitur Z²TΨ^D; + autem L², *cf. hebr. et LXX* | infamae C | uia om. T².

19. <desiderium GCAM | <detestantur A | 20. <qui GCAM | <amicus G | 21. <peccatores CAM | <et G | 22. <bonus GCAM | <et custoditur G | 23. <multi CAM | 24. ¶ qui parcit Div. sine num. G; <qui parcit CAM | <qui autem A | 25. <iustus GCAM | <venter GA.

XIV. 1. ¶ sapiens XIV. Ω; XXX. DΦZSF; Div. sine num. Ψ^D; <sapiens GCAM | <insipiens A | 2. <ambulans GCAM | <despicitur A.

- ³ in ore stulti virga superbiae labia sapientium custodiunt eos
⁴ ubi non sunt boves praesepe vacuum est ubi autem plurimae segetes ibi manifesta fortitudo bovis
⁵ testis fidelis non mentietur profert mendacium testis dolosus
⁶ quaerit derisor sapientiam et non inveniet doctrina prudentium facilis
⁷ vade contra virum stultum et nescito labia prudentiae
⁸ sapientia callidi est intellegere viam suam et imprudentia stultorum errans
⁹ stultis inludet peccatum inter iustos morabitur gratia
¹⁰ cor quod novit amaritudinem animae suae in gaudio eius non miscebitur extraneus
¹¹ domus impiorum delebitur tabernacula iustorum germinabunt
¹² est via quae videtur homini iusta novissima autem eius deducunt ad mortem

5. testis dolosus GC; dolosus testis A | 6. inueniet GC; inuenit A | 7. nescito GC; nescit A | 9. stultis G²CA; stultus G* | inludet GC; inludit A | inter G cum Spec., cf. 2,11; 14,11.34, etc., ubi idem asyndeton occurrit; et inter CA.

Deest W.

3. uirga] iurgia Ω^M | labia + autem Θεστ cum LXX et Ps.-Aug. spec. 88, cf. hebr. | sapientum D grew; sapienti**um L; sapientiae Y* | custodient L; custodiuit Y*.

4. praesepe uacua sunt T, cf. LXX et Paul. Nol. ep. 20, 5 et 32, 25 | autem + apparent Ωae. ¶ « apparent » delet Hug. | ibi] ubi LM*(ut vid.)S* | manifesta est Ω^sarelst cum Hier. in Hab. 3, 17; manifestatur Γ^M | bouis] Z*T*; bo(u)um QZ²T² cum Greg. M., P.L. 77, 863 A.

5. mentitur A wt cum LXX | profers X; + autem QOS²Ψ^Darelst cum LXX, cf. hebr. | ~ dol. testis AMQΦZ²Ψ^DΩ edd.

6. sapientiam] doctrinam Θ ex alt. parte versus | inueniet] Γ^A*; inuenit XΠ^H ADQ*YZ*TS*Γ^A²Ω edd., Spec., Beda | facilis + est L²(ut vid.)S².

7. nescito = GCXΣΠ^HM*Y*Z*TS* (-it o)ΓΨ^Dr Spec., cf. hebr.; nescit ALM²D QY²ΦΘZ²S²agelbst Beda; nesciet Ω | labia] X² (alt. a in ras.) | prudentiae] G*; i(n)prudenti(a)e G²Π^HL*TT^AM*Ψ^Da Spec.; praem. uia Γ^M².

8. sapientia — suam] in ras. M² | sapientiae Φ^P; sapientiam G* | callidior Ψ^D | est + et T* | prudentia Z*age. ¶ « imprudentia » Hug. | errat X.

9. stultos L; stultus G*Π^HDQY²(alt. u in ras.)ΦZΓΨ^DΩarelst Spec. ¶ al. stultus S; « stultus » communius habent heb. et latini, alia littera « stultis » Guill., item Iac. | inludet] Z*S*Γ^A*; i(n)ludit AQΦΘZ*TS² Γ^A²Ψ^DΩ | peccatum] Z²*; peccato Z² | inter = GXΦZTS*Ψ^DΩ Spec.; et inter S² cett. cum hebr. | gratiam A.

10. amaritudinem om. Φ^R | in om. ΣT* Miss. moz., P. L. 85, 306 | non om. Q* | miscebitur] ΣT²(ceb in ras.); misci[...] D²; miserebitur Σ^CDZ*Γ^M*; miseretur X.

11. tabernacula + uero MDYTST² Spec., cf. hebr. et LXX; + autem Σ Miss. moz. l. l.

12. est + autem Ω^s | homini] ΣT*; hominibus XΣT²Z*S*, cf. LXX | autem om. Φ^P²; + est Y* | deducunt] S* Spec.; deducunt MΘS²; ducunt ΣΓ^A* Greg. M., P.L. 75, 685 C, cf. 16, 25.

3. <in GCAM | <labia G | 4. <ubi non GCAM | <ubi autem A | <ibi A | 5. <testis GCAM | 6. <quaerit GCAM | 7. <vade GCAM | 8. <sapientia GC | <callidi AM | <et A | 9. <stultis GCA M | 10. <cor GCAM | <in A | 11. <domus GCM | 12. ¶ est XXXI. MDΦST²; Div. sine num. G Ψ^D; <est CA | <novissima A.

13 risus dolore miscebitur et extrema gaudii luctus occupat
 14 viis suis replebitur stultus et super eum erit vir bonus
 15 innocens credit omni verbo astutus considerat gressus suos
 16 sapiens timet et declinat malum stultus transilit et confidit
 17 inpatiens operabitur stultitiam et vir versutus odiosus est
 18 possidebunt parvuli stultitiam et astuti expectabunt scientiam
 19 iacebunt mali ante bonos et impii ante portas iustorum
 20 etiam proximo suo pauper odiosus erit amici vero divitum multi

21 qui despicit proximum suum peccat qui autem miseretur pauperi beatus erit
 22 errant qui operantur malum misericordia et veritas praeparant bona
 23 in omni opere erit abundantia ubi autem verba sunt plurima frequenter egestas
 24 corona sapientium divitiae eorum fatuitas stultorum imprudentia
 25 liberat animas testis fidelis et profert mendacia versipellis
 26 in timore Domini fiducia fortitudinis et filiis eius erit spes

13. occupat C(hocc.)A; occupavit G | 16. declinat malum GC cum Spec., cf. 16,17; declinat a malo A cum ant. vers., cf. 13,14 | 23. frequenter GC cum Spec.; ibi frequenter A.

Desunt Z(a v. 18, possidebunt, usque ad v. 21, pauperi, fol. lac., supplet Z^a, saec. XI)W.

13. dolore] Q*; dolori Π^HMQ³ | et om. L | occupat] Σ^{T*}; occupabit G³Σ^{T2} Γ^{AM2}r; occupavit G*Γ^{M*}.

14. stultus] status D | et — bonus] et supererit uir bonis Y*.

15. omnia G* | suos] tuos a; + filio doloso nihil erit boni seruo autem sapienti prosperi erunt actus et dirigetur uia eius Q²Ω^Sarels^c [[erunt] erit a; dirigetur] Q³, diligitur Q²] ex 13, 13 sec. LXX.

16. et (1°) om. G* | declinat] T*; declinet T² | malum] Z*T²(in ras.)S² Spec., Beda; a malo AL*MDΦZ²S³Υ^PΩ edd., cf. LXX, Lucif. de s. Athan. 1, 26, etc.; + et super eum erit uir bonus T², ex v. 14 | transibit Φ^P.

17. uersutus] uerbosus ΦΥ^P. ¶ uel uerbosus ZS; quidam libri habent « uerbosus » Hug. | odiosum Π^{H*} | erit Ω^S.

18. possider**unt L* | spectabunt G | ~ expect. astuti Ωarels^c.

19. iacebunt] Sal., Beda; tacebunt L DΦ^R | ante] inter D | et] D; om. D^o.

20. suo om. Π^H | erit] S*; est QΘS²a; + *** Z^a.

21. dispicit T | miserebitur A | pauperis Z²relbst; pauperibus XQ | erit + qui credit in domino (in deum Θ) misericordiam diligit L²QΦΘZ²STΥ^PΩarels^c.

22. errant + autem Q² | praeparat G*.

23. opere + bono Φ^{RP}Z²S²Ωarels^c; + bona Φ^G | ~ sunt uerba X | frequenter] Σ^{T*} Z* Spec.; ibi frequenter Σ^{T2}ALMQYΦΘ^HZ³ STΥ^PΩ edd., cf. 11, 2 et 14, 4 | autem] enim Ω^S | ~ egestas freq. Ω^{MS}.

24. sapientum D grelv | infatuitas Ω^{I*}.

25. liberas S*; uberat X | et om. X | mendacium Y(-tium)S*, ex v. 5; + uir MΦ^P.

26. filii G*; filius Γ^M.

13. <risus GCAM | 14. <viis GCAM | 15. <innocens GCAM | 16. ¶ sapiens Div. sine num. X; <sapiens GCAM | <stultus A | 17. <inpatiens GCAM | 18. <possidebunt GCAM | 19. <iacebunt GCAM | 20. <etiam CAM | <amici A | 21. ¶ qui despicit XV. ALΘ^A; Div. sine num. G; <qui despicit CM | <qui autem A | 22. <errant GCAM | <misericordia A | 23. ¶ in [.]XXII. D; <in GCAM | ¶ ubi XXXII. Γ; <ubi A | 24. <corona GCAM | <fatuitas A | 25. <liberat GCA M | 26. <in GCAM.

- 27 timor Domini fons vitae ut declinet a ruina mortis
 28 in multitudine populi dignitas regis et in paucitate plebis ignominia principis
 29 qui patiens est multa gubernatur prudentia qui autem inpatiens exaltat stultitiam suam
 30 vita carniū sanitas cordis putredo ossuum invidia
 31 qui calumniatur egentem exprobrat factori eius honorat autem eum qui miseretur pauperis
 32 in malitia sua expellitur impius
 sperat autem iustus in morte sua
 33 in corde prudentis requiescit sapientia et indoctos quoque erudiet
 34 iustitia elevat gentem miseros facit populos peccatum
 35 acceptus est regi minister intellegens iracundiam eius inutilis sustinebit
 XV. 1 responsio mollis frangit iram sermo durus suscitatur furorem
 2 lingua sapientium ornat scientiam os fatuorum ebullit stultitiam

29. qui autem inpatiens GC; qui autem inpatiens est A | 31. qui miseretur pauperis GA cum Spec.; qui miseretur pauperi C, ut supra v. 21, cf. etiam apparatus in 19,17 | 32. expellitur CA; expelletur G | peccatum GA; peccatorum C.

Desunt Z(a v. 2, os, fol. lac., supplet m. saec. XI)W.

27. declinet] Z*3Γ^{A*}, Spec. codd. P²CR et Beda; declinent XΣΠ^HDQYΦ^{RG}Z²ΤΓ^{A2} grel^{bst} Spec. codd. MP*S; deducet Ω^{M*}. ¶ ant. «declinent», hebr. habet impersonaliter «ad declinandum» Guill. et Iac. | ruina] uia X.

29. patiens] sapiens A | gubernatur] Ω^{M*}; gubernat Ω^{M2} | prud.] sapientia Ωare. ¶ «prudentia» iuxta hebr. et anti. Guill., item Iac. | inpatiens + est XΣALDQ ΦZ²STΨ^DΩ edd. et Spec. | exaltabit A; exultat D | stult.] inprudenciam A | suam om. Γ^{A2} ut vid.

30. ossuum] G*M*Θ^{H*}Z*3T*S*Γ^{A*}; ossum G²L*M²Θ^{H2}Γ^{A2}; ossium Z²T²S²Ω^{SJ} edd.

31. aegenti Θ | exprobat XII^HM* Γ^M | factorem A | eius] suo Ω^S | eum qui] in ras. Ω²; qui Γ^{A*} | pauperis] M*D(ut vid.)Z*T* Spec.; pauperi CΣ^{T2}(ex pauri)^C

M²D²YΦ^{P*}Θ^AZ²T²Ψ^D, cf. v. 21; pauperibus X.

32. expellitur] M*3S²Γ^{A*}; expelletur GΠ^HM²DYΦZ*S*3Γ^{A2}agrel^{bst} cum LXX, cf. hebr.; repellitur re; + uir M. ¶ mod. «expellitur», ant. «expelletur» Iac.

33. corde + enim S | requiescet Π^H LΩ^{SJ} cum Cassian. coll. 14, 16 | et om. L* | quoque] G*L*Q*Y*Θ^{A*}Z*S*3; quosque G² Σ^TΠ^HL²MQ²Y²Θ^{A2}H²Z²S²Γ^{A*}MΨ^DΩ edd. ¶ ant. «quoque» Iac. | haerudit C.

34. ***leuat Q* | gentem] egentem Ω^{M2}. ¶ «gentem» Hug. et Guill. hebr. ant. «gentem» Iac. | miseros + autem agrel^{bst} | peccatum] Q*; peccatorum CQ².

35. est om. Q*.

XV. 1. susc.] excitat X; sustinet Ω^M.

2. linguam sap. hornat scientia Σ^C | sapientum grelb | hornant C | fat]. stultorum T | stultissima Ω^{M*}.

27. <timor GCAM | 28. <in multitudine GCAM | <et A | 29. <qui patiens GCAM | <qui autem A | 30. <vita GCAM | 31. ¶ qui XXXII. Φ^P; <qui GCAM | <honorat A | 32. <in GCM | <sperat A | 33. <in GCAM | 34. ¶ iustitia XXXII. MΦ^{RG}S; Div. sine num. Ψ^D; <iustitia GCA | 35. <acceptus GCAM | <iracundiam A.

XV. 1. ¶ responsio XV. Ω; <responsio GCAM | 2. <lingua GCAM.

- ³ in omni loco oculi Domini contemplantur malos et bonos
⁴ lingua placabilis lignum vitae quae inmoderata est conteret spiritum
⁵ stultus inridet disciplinam patris sui qui autem custodit increpationes astutior fiet
⁶ domus iusti plurima fortitudo et in fructibus impij conturbatur
⁷ labia sapientium disseminabunt scientiam cor stultorum dissimile erit
⁸ victimae impiorum abominabiles Domino vota iustorum placabilia
⁹ abominatio est Domino via impij qui sequitur iustitiam diligitur ab eo
¹⁰ doctrina mala deserenti viam qui increpationes odit morietur

XV. 3. malos et bonos GA; bonos et malos C | 4. quae GC; quae autem A cum LXX | 5. astutior fiet] *addit* in habundantia iustitiae uirtus maxima est cogitationes autem impiorum eradicabuntur C cum LXX; *addit* in abundanti iustitiae uirtus maxima est cogitationes impiorum eradicabuntur G² | 6. in fructibus CA; fructibus G*; fructus G², cf. LXX | conturbatur GC; conturbatio A | 9. diligitur C, cf. hebr.; diligitur GA cum LXX, lectio *facilior* | 10. uiam GC; uiam uitae A, cf. 6,23; 10,17; 15,24; *Hierem.* 21,8.

Desunt D(a v. 5, qui)Z(usque ad v. 5, increpationes)WΓ^A(*partim* a v. 8, domino, fol. lac.).

3. ~ bonos et malos CXΣLΦΘΨ^DΩ
agrelst liber com. (ed. Morin, p. 271) et
Miss. moz., P.L. 85, 316, cum aliq. codd. graec.,
Cypr. de dom. or. 4, *testim.* 3, 56, etc., cf. *Matth.*
 5, 45.

4. quae = GCXΣΠ^H liber com. l. l.;
 + autem cett. et Beda cum LXX, cf. hebr. |
 inmoderata] immaculata Ω^M | conterit M*
 YTS*Γr.

5. inridet] inludet C | sui om. Ω^M
 cum LXX | increpatione Σ^C* | fit Σ^T*; + in
 abundanti iustitia uirtus maxima est cogitationes
 autem impiorum eradicabuntur G²
 CQ²ΘZ²(*erasit m. poster.*)Ωarels^c [[in abundan-
 tia (-ti G) iustiti(a)e GC; autem om.
 G]] cum LXX, cf. J. Schildenberger, p. 82. ¶ nec
 hebr. nec anti. habent hunc versum. habetur
 tamen in greco puto de LXX interpretibus
 Guill. et Iac.

6. tot. v. in ras. Q² | plur.] prima X |
 in fluctibus Q²; in fructus Γ^M; fructibus
 G*Y; fructus G²Π^HZ*, cf. LXX | contur-

batur = GCXY*Z*T* liber com. (ed. Morin,
 p. 271) cum hebr.; conturbabitur M; con-
 turbatio Y²Z²T² cett., *Miss. moz.* l. l., Beda.
 ¶ conturbatio Y.

7. sapientium Φ^GΩ^Mrelb | seminabunt
 C | cor + autem X cum LXX, cf. hebr.

8. iust.] stultorum S*, ex v. praec.

9. abominabile Q, cf. v. praec. | uia]
 uita Ω^S*. ¶ « uia » Hug. hebr. et anti. ha-
 bent « uia », non est ibi « uita » Guill. hebr.
 anti. « uia » Iac. | qui — ab eo om. X | iusti-
 tia* Y*; iustitia Π^H*Ψ^D | diligitur = CΠ^H
 LΓ^A*MΩ, cf. hebr.; diligitur T²(ilig in ras.)
 Γ^A² cett. cum LXX | ab ea TΩ^M; a domino
 QΘ.

10. deserenti] L*; deserentis C; dese-
 rentium L²Y†Ω^I*are^I Beda; deseret X | uiam
 = GCXΣΠ^HZ*TΩ^I²rw Beda cum hebr.; uiam
 uitae Ω^I* cett., cf. 6, 23; 10, 17; 15, 24. ¶ qui-
 dam habent « uite » sed hebr. non habet Hug.
 non est subiungendum quod dicitur « uite »
 Guill.

3. <in GCAM | 4. <lingua GAM | <quae CA | 5. ¶ stultus XVI. ALΘ^A; <stultus GCM | <qui
 A | <(in) GC | <(cogitationes) G | 6. <domus GCAM | 7. <labia GCAM | 8. <victimae GCA
 M | 9. <abominatio GCAM | <qui A | 10. <doctrina GCAM,

- 11 infernus et perditio coram Domino quanto magis corda filiorum hominum
 12 non amat pestilens eum qui se corripit nec ad sapientes graditur
 13 cor gaudens exhilarat faciem in merore animi deicitur spiritus
 14 cor sapientis quaerit doctrinam et os stultorum pascetur imperitia
 15 omnes dies pauperis mali securamens quasi iuge convivium
 16 melius est parum cum timore Domini quam thesauri magni et insatiabiles
- 17 melius est vocare ad holera cum caritate quam ad vitulum saginatum cum odio
 18 vir iracundus provocat rixas qui patiens est mitigat suscitatas
 19 iter pigrorum quasi sepes spinarum via iustorum absque offendiculo
 20 filius sapiens laetificat patrem et stultus homo despicit matrem suam
 21 stultitia gaudium stulto et vir prudens dirigit gressus
 22 dissipantur cogitationes ubi non est consilium ubi vero plures sunt consiliarii confirmantur

14. pascetur GC; pascitur A | 15. securam — conuiuium] *praem.* diuitis autem semper in aepulis C, *conflata lectio* | 16. parum GC; paruum A | 19. pigrorum GA; inpiorum C, *cf. supra* 12,26 et *ps.* 1,6 | 21. gressus GA; gressus suos C | 22. sunt G²CA; sint G^{*}.

Desunt DWI^A(*partim usque ad v. 16, insatiabiles*).

11. et] est I^A | corda *om.* Q.
 13. exilarat CXΣΠ^H; exillarar Ψ^{D*} Ω^M; exhilarat Ω^J | in merorem Q | animi] X²(*alt. i corr.*)L^{*}; animae L² | deicietur Ω^{SJ}; decipitur Y^{*}.
 14. sapiens ΣΠ^HΘ^AI^{M*} | quaerit] Z^{*}; qu(a)eret Π^HYΦ^{RG}Z²Ω^{SJ}are | os stul.] ostultorum L^{*}Φ^{G*}; stultorum Φ^{G2} | pascetur] Y^{*}S²; pascitur ΣALMY²ΘS²T^MΩaeflst.
 15. dies *om.* Y^{*} | pauperi Ψ^D | securam — conuiuium] *praem.* diuitis autem semper in aepulis C, *conflata lectio, ut vid. ex hexapl. recensione* | mentis Φ^P.
 16. paruum A *Spec. codd.* MP^{*}S; pauperem X | insatiabiles] L^{*}; instabiles XΣ L²Θ^AZ^{*}Ω^{M2}(*ex insab.*); saciabiles Y^{*}.
 17. uocari Ω^{SJ} *edd.*; *om.* A^{*} | caritate] G² (*cari in ras.*) | ~ sagin. uit. L^{*}.

18. et qui Y | pat.] sapiens C | suscit.] excitatas Σ *Brev. goth., P. L. 86, 172.*
 19. pigrorum] Z^{*}S²(*gr in ras.*); impiorum C(*inp.*)ΣΦΘZ²I^PΨ^{De} *Brev. goth. l. l.* sepes] ΣC^{*}Z^{*} (*saep.*); sepis (*vel saepis*) Σ^{TC2} A²(*in ras. lat.*)LMQΦZ²TSI^{A**M}Y^D *Beda* | absque offendiculum S[†].
 20. dispicit TS^{*}; letificat Ω^M | suam *om.* Π^H.
 21. stultitiam I^M | gaudium] G²(*um in ras.*) | stultum T^{*}; stulti T²; stult*** G^{*} dirigit] S²; diriget XQYΦZS²Ψ^PΩ | gressus + suos CXQ²ΘS²Ωaeflst *Brev. goth., 319.* ¶ *anti.* iuxta hebr. non subiungunt quod dicitur «suos» *Guill., item Iac.*
 22. sunt] sint G^{*}Φ^{RG*}; *om.* Ω^M | ~ sunt plures Ω^{SJ}agrelst | consiliari A^{*}; consilii XS^{*}a | confirmabuntur X.

11. <infernus GCAM | <quanto A | 12. <non GCAM | 13. <cor GCAM | 14. <cor GCAM | 15. <omnes GCAM | 16. <melius GCAM | 17. ¶ melius XXXIII. MΦ^{GP}ZS[†]; XXXVIII. Φ^R; *Div. sine num.* GY^D; <melius CA | 18. <vir GCAM | 19. <iter GCAM | <via A | 20. ¶ filius *Div. sine num.* Q; <filius GCAM | 21. <stultitia GCAM | 22. <dissipantur GCAM | <ubi vero A.

- 23 laetatur homo in sententia oris
sui et sermo oportunus est
optimus
- 24 semita vitae super eruditum ut
declinet de inferno novissi-
mo
- 25 domum superborum demolietur
Dominus et firmos facit termi-
nos viduae
- 26 abominatio Domini cogitationes
malae et purus sermo pul-
cherrimus
- 27 conturbat domum suam qui sec-
tatur avaritiam qui autem
odit munera vivet
- 28 mens iusti meditatur oboedien-
tiam os impiorum redundat
malis

23. sententia GC cum *Spec.*; scientia A | 25. domum CA; domos G cum *ant. vers.* | demolietur G et *codd. fere omnes*; demolitur CA cum *LXX* | 26. sermo pulch. GC; sermo pulch. firmabitur ab eo A | 27. uiuet] *addunt* per misericordiam (-as G) et fidem purgantur peccata timor autem domini declinat omnes a (homnes ha C) malo G²C cum *LXX* | 28. meditatatur G²C; meditabitur G²A, *cf. ps.* 36,30 | malis] *addit* acceptae apud dominum uiae iustorum et per ipsos etiam inimici amici fiunt G² cum *LXX*; *addit* accepta apud deum uia iustorum et per ipsos actiam inimici amihi fiunt C.

Desunt DW.

23. sententia] Q*Z* *Spec. et Beda*; scientia XAQ²ΦZ²S* | sermo** G | oportunus] operaturus Θ^A† | est] et Θ^A | ~ opt. est Ω.

24. semit(a)e ΣQ, *cf. LXX* | uitae om. Σ^c | eruditum] Z*; erudientem Z².

25. domum] Z*; domus L*Φ²Γ²M; domos GΦ²Z²Ω^M cum *LXX*, *Ps.-Aug. spec.* 39 et 118, etc.; donum Y*; bonum Ω². ¶ « domum » *Hug. ant.* « domos » *Guill. et Iac.* | superorum Q* | demolitur CA *Beda cum LXX* | facit = G*CAL*Q *Beda*; faciet G²L² *cett.*

26. abominationes Ω²* | domino G cum *LXX* et *Ps.-Aug. spec.* 45, *cf. 16*, 5 | pulcherrimus = GCXΣTT² cum *hebr., LXX, Ps.-Aug. spec.* 45; + firmabitur ab eo *cett., Brev. goth., P. L. 86*, 319, *Beda*.

27. munera — 31. uitae] *in ras.* G² | uiuet + per misericordiam et fidem purgantur peccata per timorem autem domini declinat omnis a malo G²CQ²ΘZΩ²SJ* *arefuxr Brev. goth. l. l.* [misericordias G; ~ fidem et mis. Ω^M; per timorem] timor G CZ; declinat] Q², declinet Q²; omnes GC

(hom.), om. Z]] cum *LXX*, *cf. Cassian. coll.* 20, 8 et *infra* 16, 6. ¶ « per misericordiam ... malo » *delet Hug.* « per misericordiam ... malo » uacat hic secundum *hebr.* et *anti.* set *infra xvi* (v. 6) habet locum. hic tamen habet *grecus* de *LXX* interpretibus set non *infra Guill. et Iac.*

28. tot. *vers. in ras.* G² | mens] *in ras.* T² | meditatatur] ΣT*Γ²A*; meditabitur G²ΣT² Π²ALQYΓ²A²Ψ²Ω²agrel *Spec. codd. MR et Brev. goth. l. l.*, *cf. ps.* 36, 30 | oboed.] sapientiam G²Ω²MSJ* (*ut vid.*)², *ex ps.* 36, 30. ¶ « sapientiam » uel « obedientiam », *hebr.* habet « laanoth » id est « ad respondendum » *Hug.* « obedientiam » secundum *hebr.* et *anti.*, alia littera « sapientiam », *hebr.* « ad obedientiam » uel « ad respondendum » *Guill. hebr. ant.* « obedientiam », alia littera « sapientiam » *Iac.* | et os ΣT cum *hebr.* | renundat A | malum G²; + acceptae apud dominum uiae iustorum et per ipsos etiam inimici amici fiunt G²CZ [accepta CZ; dom.] deum C; uia iustorum C, iustitia Z; per ipsam Z]] cum *LXX*.

23. ¶ laetatur *Div. sine num.* G; <laetatur CAM | 24. <semita GCAM | 25. <domum GCAM | 26. ¶ abominatio XXXIIII. MΦ²GPZSΓ; XXXVIII. Φ²; *Div. sine num.* Ψ²; <abominatio GCA | 27. <conturbat GCAM | <qui autem A | <(per misericordiam) C | 28. <mens GCA M | <os A | <(accepta) C.

- ²⁹ longe est Dominus ab impiis et
orationes iustorum exaudiet
³⁰ lux oculorum laetificat animam
fama bona inpinguat ossa
³¹ auris quae audit increpationes
vitae in medio sapientium
commorabitur
³² qui abicit disciplinam despicit
animam suam qui adquiescit
increpationibus possessor est
cordis
³³ timor Domini disciplina sapien-
tiae et gloriam praecedit hu-

- militas
XVI. ¹ hominis est animum praepa-
rare et Dei gubernare linguam
² omnes viae hominum patent
oculis eius spirituum ponder-
ator est Dominus
³ revela Domino opera tua et di-
rigentur cogitationes tuae
⁴ universa propter semetipsum ope-
ratus est Dominus impium quo-
que ad diem malum
⁵ abominatio Domini omnis arro-
gans etiamsi † manus † ad

32. qui adquiescit GC; qui autem adquiescit A cum LXX | 33. disciplina sapientiae G; disciplinam sapientiae A; disciplina sapientiam C | praecedit GA; praecedet C.

XVI. 1. animum G²A et codd. fere omnes; animam G²C, cf. infra 23, 19, ubi item C animam pro animum scripsit | dei GC cum Spec. et Beda; domini A cum hebr. | 5. habominatio domini C; abominatio domino G, cf. LXX; abominatio domini est A | manus ad manum restituimus, cf. recensionem hexaplarem Hieronymi (manus manui), vide etiam supra 11, 21: manus in manu, pro eodem textu hebraico; manu ad manum G cum Spec.; manum ad manum A; manum ad manu C.

Desunt DW.

29. tot. v. in ras. G² | ~ ex. iust. Ω^{M*}.

30. tot. v. in ras. G² | inpinguat] in-
pugnat Ω^M.

31. auris — uitae] in ras. G² | qui
Ω^M | sapientum relb; sapientiae Ψ^D.

32. abicit] Z³; abiecit Φ^RGZ²T*Ψ^D |
dispicit LZ*T | qui (2°) + autem Π^HALMQ
YΦΘZ²SG²Ψ^DΩ edd. et Spec. cum LXX, cf.
hebr. | adquiescet Σ^{TC*}.

33. domini om. Ω^{S*} | disciplinam
sapientiae AQY*Ψ^D Spec. cod. P*; sapientia
discipline Σ; disciplina sapientiam C | glor.]
gratiam Q; + domini Π^{H*} ut vid. | pr(a)e-
cedet CΣ Spec. cod. C.

XVI. 1. hom.] dominis α, errante rubr. |

animam G²CΩ^Marels^t. ¶ « animum » Hug.
ant. « animum », al. « animam » Iac.

~ animum est praep. M; ~ est praep. ani-
mum T | dei] Z* Spec. et Beda; domini AL*
(ut vid.)MQYΦΘZ²SG²Ψ^DΩ edd. cum hebr.; om.
Π^{H*}; + est Q | lingua Σ^C.

2. hominum] Σ^{T2}(um corr., ut vid.);
hominis Ω^Mrelb^sc cum hebr. | spiritus Y*.

3. a domino Γ^M | opera] uia Σ^{T*}C*,
cf. ps. 36, 5.

4. dominus om. M.

5. domini = CXΣ^{T*}CΠ^HL²Q²YZ*Tg
Spec.; domino G, cf. LXX; est domini Φ^PΩ;
domini est Σ^{T2}L*Q*Z² cett. et Greg. M.,
P.L. 77, 95 B | etsi Ω^M | manus ad manum =

29. <longe GCM | 30. <lux GCAM | 31. <auris GCAM | 32. <qui abicit GCAM | <qui adque-
scit A | 33. <timor GCAM.

XVI. 1. ¶ hominis XVI. Ω; Div. sine num. G; <hominis CAM | 2. <omnes GCAM | 3. <re-
vela GCAM | 4. <universa GCAM | 5. <abominatio GCAM.

manum fuerit non erit innocens
 6 misericordia et veritate redimitur
 iniquitas et in timore Domini
 declinatur a malo
 7 cum placuerint Domino viae
 hominis inimicos quoque eius
 convertet ad pacem
 8 melius est parum cum iustitia
 quam multi fructus cum iniquitate

9 cor hominis disponet viam suam
 sed Domini est dirigere gressus
 eius
 10 divinatio in labiis regis in iudicio
 non errabit os eius
 11 pondus et statera iudicia Domini
 sunt et opera eius omnes lapides
 † sacculi †
 12 abominabiles regi qui agunt impie
 quoniam iustitia firmatur solum

5. innocens] *add.* initium viae bonae facere iusta accepta autem (*om.* C) apud (apud C) dominum magis quam immolare (*inm.* C) hostias G²C *cum ant. vers.* | 6. in timore GA; timore C | 7. conuertet GC; conuertit A | 9. disponet A, *cf. hebr.*; disponit GC | 10. errauit GC | 11. sacculi *restituimus*, *cf. hebr.*; s(a)eculi GCA, *errante archetypo*.

Desunt DWΓ^A(partim a v. 9, sed, fol. lac.).

Ω^{MSJ}*arelbst Beda *ed.*, *cf. Hier. c. Ruf. 3, 43* (manus manui inferens); manum ad manum ALYTT^A; manum (-nu X) ad manu CX; manu ad manum Ω^J *cett.*, *Spec.*, *Beda cod.* ¶ «manu ad manum» *Hug.* *hebr. ant.* Beda «manu», *mod.* «manus» *Iac.* | fuerit] erit Θ^H | erit] est Ω^{MS}agrelst. ¶ *hebr.* Beda *ant.* «est» (*sic*) *Iac.* | innocens + initium viae bonae facere iusta accepta autem apud deum magis quam immolare hostias G²CQ* ΘZΩ^{MSJ}*arelst [iusta] iusti(t)iam ZΩ *edd.*; acceptae Θ, + est *edd.*; autem *om.* CZa; dominum GCQ] *cum LXX*, *cf. Gfb.*, *Lucif. de s. Athan. 1, 26 et Ps.-Aug. spec. 99.* ¶ «initium uie bone facere iustitiam accepta autem apud deum magis quam inmolare hostias» *del. Hug.* «initium uie bone facere iustitiam accepta autem apud deum magis quam immolare hostias» *nec hebr. nec anti. habent*, *set grecus de LXX Guill.* *hebr. ant.* non habent hunc uersum *Iac.*

6. in *om.* CT² | declinantur Y*.

7. placuerint dom. viae] S²; placuerit dom. uia S³ | inimicus Q²T²*; amicos Ω^J*, *ut vid.* | conuertet] Z²(*alt. e in ras.*)Γ^{A2}

(*alt. t corr.*); conuertit ALYTS*Ψ^DΩ^{MS}, *cf. Bedam*; conuertat Ω^J.

8. melior est Q; melius est**** Φ^P | parum] Σ^T*; paruū Σ^{T2}Q | iustitia] Z*;
 laetitia Φ^{RG}Z². ¶ *hebr. ant.* «iusticia» *Iac.*

9. disponet] M*Γ^A*; disponit GCΣ Π^HM²Φ^PΘZ*TSΓ^{A2}Marelbst. ¶ «disponet» *hebr. ant.*, uel «disponit» *Iac.* | eius] suos Ω^M.

10. non] nec Σ | errabit] Q*; errauit GCΣ^TΠ^HQ²YZ*ΣΓ^M.

11. iudicii g | ~ sunt domini Θ *Sal.* | omnes] et omnes Ω². ¶ neque *hebr.* neque grecus preponit «et» *Guill.*, *item Iac.* | sacculi = grwtst; *om.* Σ; s(a)eculi *cett.*, *Spec.*, *Sal.*, *Beda*. ¶ «seculi» ualde melius uidentur habere hebrei «sic et opera eius super omnes lapides sacculi» ut dicit Andreas [*cf. Gregorium Calandra*, *De historica Andreae Victorini expositione in Ecclesiasten*, *Panormi, 1948, pp. 68-69*] *Hug.* «sacculi» secundum *hebr.*, uel «seculi» secundum *anti. Guill.* *mod. ant.* «seculi», *hebr.* «saculi» *Iac.*

12. abominabile Σ^T* | ~ impie agunt Ω^M | iustitiae firmabitur Ψ^D; + eius L.

<(initium) C | 6. <misericordia GCAM | <et in A | 7. <cum GCAM | 8. <melius GCAM | 9. <cor GCAM | 10. ¶ divinatio XVII. AL; <divinatio GCM | 11. <pondus GCAM | 12. <abominabiles GCAM.

- 13 voluntas regum labia iusta qui
recta loquitur diligitur
14 indignatio regis nuntii mortis et
vir sapiens placabit eam
15 in hilaritate vultus regis vita et
clementia eius quasi imber
serotinus
16 posside sapientiam quia auro
melior est et adquire pruden-
tiam quia pretiosior est argento
17 semita iustorum declinat mala
custos animae suae servat
viam suam
18 contritionem praecedat superbia
et ante ruinam exaltatur spi-
ritus
19 melius est humiliari cum mitibus
quam dividere spolia cum su-
perbis
20 eruditus in verbo repperiet bona
et qui in Domino sperat bea-
tus est

13. diligitur L² cum archetypo, cf. hebr. et LXX; diligitur G; dirigitur CAL* cum Spec. et Beda |
14. nuntii GA; nuntium C, cf. LXX | eam GYZ cum Spec., cf. hebr.; eum C(ϕum)A cum Beda |
17. uiam suam] addit qui aexcipit disciplinam in bonis erit qui autem increpationes sapiens
fiet C; addit qui excipit disciplinam in bonis erit qui autem custodit increpationes sapiens fiet qui
custodit uias suas custodit animam suam diligens autem uitam parcat ori suo G² cum LXX |
18. exaltatur GA; exaltauitur C.

Desunt DWΓ^A (partim usque ad v. 17, animae).

13. regum] Γ^A*; regis Γ^A2 | rectae
Γ^M | diligitur = L²grwst cum hebr., cf. LXX;
diligitur GT; diligit eum Γ^A2; dirigitur Q²
rescr.; diregitur Z*; dir*g*** Γ^A*; diri-
gitur L*3Q²Z² cett., Spec., Beda. ¶ «dili-
gitur» secundum hebr., uel «dirigitur»
secundum anti. Guill. ant. «dirigitur», uel
«diligitur» secundum hebr. Iac.

14. nuntii] Q*; nuntius XII^HQ²@
Spec. codd. MPCR cum LXX; nuntium C |
placabit] T²(ca in ras.); placauit Q*S* |
eam] S* Spec.; eum C(ϕum)ΣΠ^HALMQ*
ΘS²Ω² Beda; illam X. ¶ «eum» Hug.
«eam» id est «indignacionem regis» in
feminino habent hebr. et anti. Guill. hebr.
et ant. «eam» Iac.

15. uita + eius Γ^A2 | eius] regis Ω^S.

16. et om. L* | pret.] melior X ex
priori parte v.; ***** ΩJ*.

17. semitae iust. declinant G cum
LXX | semitam Y* | declinet Ψ^D | custos G*

CXTS* | suae om. Y | uiam] Z*; uitam
Ω^S*J*ae; animam Z². ¶ «uiam» Hug.
hebr. ant. «uiam» nec habent «uitam»
Iac., item Guill. | suam + qui aexcipit disci-
plinam in bonis erit qui autem increpationes
sapiens fiet C, cf. Ps.-Aug. spec. 32; + qui
excipit disciplinam in bonis erit qui autem
custodit increpationes sapiens fiet qui custo-
dit uias suas custodit animam suam diligens
autem uitam parcat ori suo G²Σ cum LXX,
cf. Hier. c. Ruf. 3, 33 (qui diligit uitam parcat
ori suo).

18. contritionem] Y*; contritione Y²;
contritionem Ψ^D | praec.] concidit Y |
exaltatur] Σ^T*; exaltabitur C(-uitur)Σ^T2
Ω^SJ*are. ¶ mod. «exaltabitur», hebr. «exal-
tacio», ant. «exaltatur» Iac.

19. est om. G*, cf. hebr. et LXX | humi-
liare Q.

20. in uerbis Γ, cf. LXX | ~ sperat in
domino Ωarefust Beda.

13. <voluntas GCAM | 14. <indignatio GCAM | 15. <in GCAM | 16. <posside GCAM | 17. <se-
mita GCAM | <(qui) C | 18. ¶ contritionem Div. sine num. G; <contritionem CAM | 19. <me-
lius GCAM | 20. <eruditus GCAM.

- 21 qui sapiens corde est appellabitur prudens et qui dulcis eloquio maiora percipiet
 22 fons vitae eruditio possidentis doctrina stultorum fatuitas
 23 cor sapientis erudiet os eius et labiis illius addet gratiam
 24 favus mellis verba conposita dulcedo animae et sanitas ossuum
 25 est via quae videtur homini recta et novissimum eius ducit ad mortem
 26 anima laborantis laborat sibi

- quia compulit eum os suum
 27 vir impius fodit malum et in labiis eius ignis ardescit
 28 homo perversus suscitatur lites et verbosus separat principes
 29 vir iniquus lactat amicum suum et ducit eum per viam non bonam
 30 qui attonitis oculis cogitat prava mordens labia sua perficit malum
 31 corona dignitatis senectus in viis iustitiae repperietur

23. erudiet GC(her.); erudit A | 24. fauus mellis GC; fauum mellis A, cf. *apparatum in Iudic.* 14, 8 | et sanitas GΣYZ*, cf. *hebr.*; est sanitas AZ² cum Beda; sanitas C cum LXX | 29. ducit CA; ducet G | 31. senectus GC; senectus quae A.

Desunt DW.

21. ~ est corde Ω^{SJ}arelsst | eloquia a | percip.] Z*; re(p)periet Φ^{RGZ}Ω^{SJ}arels. ¶ « repperiet », Beda et aliqui ant. « percipiet » Iac.

23. cor sapiens Σ^{C*} | erudiat Ψ^D; erudit ΣA | os] cor X | labia illius addent Q | illius] eius Σ^Tarelsst.

24. fauum AL*Q | ~ composita uerba Ω^{SJ}arelsst | dulcedo S* | et = GXΣ YΘ^AZ*TI^r cum *hebr.*; est Π^HALMQΦΘ^H Z²S²Ψ^DΩ^{MS} Beda; om. CS*Ω^Iagelsst cum LXX. ¶ est Σ^C | ossuum] Π^{H*}M*Y*T*S* Γ^{A*}; ossum L*M²Γ^{A2M*}; ossium Π^{H2}Y²Z* T²S²Ω^{SJ} edd.

25. ~ hom. uid. recta Θ | homini] Σ^{T*}; hominibus Σ^{T2}Z*, cf. 14, 12 sec. LXX | nouissima X(nob.)Θ^Sarelsst cum LXX, cf. 14, 12. ¶ « et nouissimum eius ducit » Guill. uel « et nouissima eius ducunt », *hebr.* « et finis eius uia mortis » Iac. | ducit] S*; ducunt

Ω^Sarelsst; deducet S², cf. 14, 12.

26. compellit Z* ut vid.

27. impius] insipiens Ω^Sare. ¶ « impius » Hug. et Guill. Beda *hebr.* ant. « impius », mod. « insipiens » Iac. | fouit S* | in om. Ψ^D | exardescet Ω^M.

28. lites] rixas Q, cf. 15, 18; 26, 21; 29, 22 | uerbosus] *praem.* uir Γ^{A2} | sep.] suscitatur Ω^M.

29. oblactat Φ^G; oblectat Y*; obtrectat Y² ducet GΣ^{C*}T; deducet Σ^{Tc2} cum Paul.

30. adtonitis GCXΘ. ¶ anti. iuxta *hebr.* « attonitus », *hebr.* « annuens », alii habent « attonitis » Guill. et Iac. | praua] mala ΣQ | perficit T*; perficiet MΓagte.

31. senectus = GCXΣΠ^HL*Θ^AZ*T S*Γ^{A*M} cum *hebr.* et LXX; senectus qu(a)e L²Z²S²Γ^{A2} *cett.* | uiis] in ras. G² | repperitur (itur *rescr.*) Q.

21. <qui sapiens GCAM | 22. <fons GCAM | 23. <cor GCAM | 24. <favus GCAM | 25. <est GCAM | 26. ¶ anima Div. sine num. G; <anima CAM | 27. <vir GCAM | 28. ¶ homo XXXV. MΦ ZSΓ; Div. sine num. Ψ^D; <homo GCA | 29. <vir GCAM | 30. <qui GCAM | 31. <corona GCAM.

- ³² melior est patiens viro forte et
qui dominatur animo suo ex-
pugnatore urbium
- ³³ sortes mittuntur in sinu sed a
Domino temperantur
- XVII. ¹ melior est buccella sicca
cum gaudio quam domus
plena victimis cum iurgio
- ² servus sapiens dominabitur filiis
stultis et inter fratres heredi-
tatem dividet
- ³ sicut igne probatur argentum et
aurum camino ita corda pro-
bat Dominus
- ⁴ malus oboedit linguae iniquae
et fallax obtemperat labiis
mendacibus
- ⁵ qui despicit pauperem expro-
brat factori eius et qui in
ruina laetatur alterius non
erit impunitus
- ⁶ corona senum filii filiorum et
gloria filiorum patres sui
- ⁷ non decent stultum verba con-
posita nec principem labium
mentiens
- ⁸ gemma gratissima expectatio
praestolantis quocumque se

32. patiens CA; sapiens G cum ant. vers. | expugnatore GLM cum Spec. et Beda, cf. hebr. et LXX; expugnator est CA | 33. in sinu CA; in sinum G.

XVII. 2. diuidet GC; diuidit A | 3. igne GA; igni C | camino GA; in camino C cum ant. vers. | 5. exprobrat factori GC; exprobrat factorem A | 6. patres sui G cum Spec. et Beda; patres eorum CA cum Sal., cf. Paul. (patres illorum).

Desunt DW.

32. patiens] T²(pa in ras.); sapiens GY cum Ambr. de Abr. 2, 6, 28 et Ps.-Aug. spec. 38, cf. ib. 36 (codd. MVLC) | forte] M² (e in ras.) Z*Γ^{A*}; forti YΦZ²ΤΓ^{A2}Ω edd. | dominabitur T; dominat Y* | animo suo] amico suo Ω^{M*}; animoso G*; om. Y* | expugnatores Y*; expugnator est CXΣ^{TC*} AQΦ^PZ*(ut vid.); expugnator est Y²S*.

33. in sinum GXLMY²ΘZ*ΤSTΩ^{MJ} edd.; in senum Y* | deo Φ^R.

XVII. 1. melius C | domum plenam X; plena domus Ω^{SJ}.

2. sapiens] sensatus YS*(ut vid.), cf. Paul. (sensutus) | ~ stultis filiis Ω^{SJ}a | diuidit ATΓ^M | ~ diu. hered. Σ.

3. sicuti C | igni CΣ | in camino CX cum LXX, Paul., Ps.-Aug. spec. 28, etc. | corda]

T²(a in ras.) | probabit X | ~ proba(t) corda XZ* | deus XΩ^S. ¶ hebr. ant. « dominus » uel « deus » Iac.

4. mendaciis X.

5. despicit] S²; dispicit TS² | exprobrat XΣ^TT*Γ^AΩ^M | factorem AQ Spec. codd. M*P* | et om. Z* | in om. relusc | laet.] delectatur II^H.

6. senum] semini a | et gl. filiorum om. II^{H*} | et om. Ω^S | patris XY*T*S* Spec. codd. M*P*S | sui = GXII^HTS* Spec. et Beda; eorum S² cett., Sal., Brev. goth., P. L. 86, 399.

7. decet Q | stulto Z* | principem Σ^{T2}(ē in ras.); principum II^H | labiis II^H | mentientis II^HΦ^{G*}Ψ^D Brev. goth. l. l.

8. praestulantis L | uertit Ω^S edd. et Beda | intellegit] S*; intellig(e)get Φ^RGS²Ψ^D

32. ¶ melior Div. sine num. X; <melior GCAM | 33. <sortes CAM.

XVII. 1. ¶ melior XVII. Ω; <melior GCAM | 2. <servus GCAM | <et A | 3. <sicut GCAM | 4. <malus GCAM | 5. <qui despicit GCAM | <et A | 6. ¶ corona Div. sine num. GΨ^D; <corona CA M | 7. <non GCAM | 8. <gemma GCAM | <quocumque A.

- verterit prudenter intellegit
⁹ qui celat delictum quaerit amicitias qui altero sermone repetit separat foederatos
¹⁰ plus proficit correptio apud prudentem quam centum plagae apud stultum
¹¹ semper iurgia quaerit malus angelus autem crudelis mittetur contra eum
¹² expedit magis ursae occurrere raptis fetibus quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua
¹³ qui reddit mala pro bonis non

- recedet malum de domo eius
¹⁴ qui dimittit aquam caput est iurgiorum et antequam patiatur contumeliam iudicium deserit
¹⁵ et qui iustificat impium et qui condemnat iustum abominabilis est uterque apud Dominum
¹⁶ quid prodest habere divitias stultum cum sapientiam emergere non possit
¹⁷ omni tempore diligit qui amicus est et frater in angustiis comprobatur

12. confidenti sibi GC; confidenti A | 15. et qui iustificat GA; qui iustificat C | abominabiles A | apud (apud C) dominum CA; apud deum G cum ant. vers. | 16. non possit] add. qui altam facit domum suam quaerit ruinam et qui deuitat (ex diu.) discere incidet in mala G^a cum LXX; addit qui altam facit domum suam querit ruynam et qui heuitat discedere incedit in malum C.

Desunt D(usque ad v. 13, non)W.

Ω^Mω.

9. altero] alto Ω^M. ¶ « altero » uel « alto », hebr. neutrum habet Hug. hebr. ant. « altero », uel « alto » Iac. | sermone om. L* | foederatus Y*T*; scelerato Ω^M†.

10. profecit Z* | correptio] Q*; correctio Q²Γ^MΩ³Jare. ¶ « correpcio » per p Guill. al. « correptio » Iac. | prudent*** Θ^A*.

11. ang. autem crud.] crudelis autem G* | mittitur ΣLYS*Γ.

12. expetit Γ^A* | fetibus] catulis X, ex Sam. (II Reg.) 17, 8, vel Os. 13, 8 | confidenti] G²(fi in ras.); confidenti Y*Γ^M* | sibi om. A ωst et Beda.

13. reddit Π^HZ*S; reddidit X²(red in ras.)Σ^T | recedet] Z*; recedit XΣM*D Q*Y*ΦZ*T²(ex redit)S*ΓΨ^DΩ^J; recedunt Y². ¶ « recedit » uel « recedet » Iac. | mala Y | domu Φ²†^{GP}.

14. demittit LD(ut vid.)T* | est] eius T† | iurgiosum Θ^A | contumelia C.

15. et (1°) om. CXrelust | abominabiles A*Z*; abominabile Y*Ψ^D(abho.) |

~ uterque abom. est X | dominum = CA MDQΦZ*SΩω Spec. codd. MPC cum hebr.; deum Z^a cett. et Spec. codd. RS cum LXX, Lucif. de s. Athan. 1, 26; Hier. in Is. 2, 20; Ps.-Aug. spec. 109, etc. ¶ hebr. ant. « dominum », al. « deum » Iac.

16. qui Ψ^D* | habere diuitias stultum = G*CXII²ALYΦZTS; hab. diu. stultē Q² resc.; hab. diu. stulto G²ΣMD Ψ^DΩg Beda; diu. hab. stulto Γ; diu. stulto hab. Θ; stulto hab. diu. arelust | sapientia Q*Y*Ψ^D | emere] mere** Γ^M* | posset ΣD; potest D^e; + qui altam facit domum suam quaerit ruinam et qui euitat discere incidet in mala G²CΘZΩarelst [deuitat G², diuitat G²Z; dicere Ω²*, discedere C; incidit ΘΩ, incedit C; in malum CZa] cum LXX, cf. Ps.-Aug. spec. 118. ¶ « qui altam ... mala » del. Hug. « qui altam ... mala » nec hebr. nec anti. habent set grecus de LXX Guill., item Iac.

17. diligit Ω^M | qui] quia Ψ^D* | probatur T*.

9. <qui celat GCAM | <qui altero A | 10. <plus GCAM | 11. ¶ semper XVIII. ALΘ^A; <semper GCM | <angelus A | 12. <expedit GCAM | 13. <qui CAM | 14. <qui GCAM | 15. <et qui iustificat GCAM | 16. <quid GCAM | <(qui altam) C | 17. ¶ omni XXXVI. MDΦZST; Div. sine num. Ψ^D; <omni GCA.

- 18 homo stultus plaudet manibus
cum spoponderit pro amico suo
19 qui meditatur discordiam diligit
rixas et qui exaltat † ostium †
suum quaerit ruinam
20 qui perversi cordis est non inve-
niet bonum et qui vertit lin-
guam incidet in malum
21 natus est stultus in ignominiam
suam sed nec pater in fatuo
laetabitur
22 animus gaudens aetatem flori-
dam facit spiritus tristis exsic-
cat ossa
23 munera de sinu impius acci-
pit ut pervertat semitas iudi-
cii
24 in facie prudentis lucet sapien-
tia oculi stultorum in finibus
terrae
25 ira patris filius stultus et dolor
matris quae genuit eum
26 non est bonum damnum inferre
iusto nec percutere principem
qui recta iudicat
27 qui moderatur sermones suos
doctus et prudens est et pre-
tiosi spiritus vir eruditus

19. discordiam GC; discordias A | ostium suum *restituimus cum* Σ^{TC*}, *qui hic ex hebr. correcti videntur*; os suum GCA *et ipse archetypus, ex contextu* | ruinam GA; ruynas C | 20. incidet GA; incedit C | 25. dolor matris GC; dolor matri A *cum hebr. et LXX.*

Deest W.

18. ~ stultus homo *agrelst* | plaudit Π^HDZ*TSΓ^{A**M}ΩJ*. ¶ «plaudit» Hug. «plaudet» Guill. ant. «plaudet» Iac. | manibus + suis Ω^{SJ*}ae. ¶ «manibus» Hug. et Guill. hebr. ant. non habent «suis» Iac. | sponderit XΣ^TD(*ut vid.*) | proj cum Y.

19. discordiam = GCXΣQΘ *cum hebr.*; discordia S* *ut vid.*; discordias S² cett. | roxas Ω^M | quae Γ^{M*} | ostium suum = Σ^{TC*} (*ut vid.*)g *cum hebr.*; ostium *rwet*; cor suum Σ^{C2}Ω^{SJ*}; os suum Ω^{J2} cett. ¶ «os» Hug. hebr. pro eo quod est «os» habet «hostium» et similiter grecus Guill. hebr. ant. «os» Iac. | ruinas C(ruyn.)XQ.

20. *tot. vers. in ras. brev. spat.* Φ^{P2} | peruersi cordis] Z²(rsi c *in ras.*); peruersi corde Q; peruerso corde Y | inueniet] *in ras.* Ω^{J2}; inuenit Ω^{5a}. ¶ hebr. ant. «inueniet», Beda «ueniet in bonum» Iac. | bona G, cf. 16, 20 et 19, 8 | uertitit Φ^{P2} | linguam] S*³; linguam suam S²Γ *cum hebr.* | incidit Σ^CSI^MΩ^M; incedet Y*; incedit CDZ* TΓ^A | malum] eum Φ^{P2}.

21. natus] Φ^{P2}(*na in ras.*); factus G*

ut vid. | in ignominiam suam] Q*Z*S*³ Γ^{A*}; ad ignominiam suam Ω⁵; in ignominia sua MQ²ΦZ²S²Γ^{A2}Ω^{MJ}; ignominiam suam A*; in ignominiam X | in (2°) om. T | fatuo + filio TΩ^{M5}, cf. LXX et Ps.-Aug. spec. 60.

22. animas Γ^{M*}; amicus Ω^M | spir.] anima D, *ut vid.*; *praem.* et M *cum hebr.* cf. LXX | tristis] fictus Ω^{M†}.

23. de om. Σ^{T*}C | impii Y | accepit Z*T*S*Γ^M.

24. in faciem prudentis LQY*; in prudentis faciem (*ex facie*) T; infantie prudentis Φ^G | lucescit T | sapientiam Π^{H*}; sapientiae Q | oculis QY^D.

25. patri Σ^T *cum hebr.*, LXX, Ps.-Aug. spec. 88; + *** Y* | stultus + est YTS* | matri ΣAL*T *cum hebr. et LXX*; *praem.* stultus Ω^{M†}.

26. nec om. L* | princ.] iudice Γ^M | qui recte iud. Φ^GTΩ^M; om. X.

27. et (1°)] ac Θ | prudens] erudiens D²; *rudens D* | et (2°)] ut Y* | pretiosus D; pretiosior Π^H.

18. ¶ homo Div. sine num. G; <homo CAM | 19. <qui (1°) GCAM | 20. <qui (1°) GCAM | 21. <natus GCAM | 22. <animus GCAM | 23. <munera CAM | 24. <in facie GCAM | 25. <ira GCAM | 26. ¶ non Div. sine num. G; <non CAM | <nec A | 27. <qui GCAM.

²⁸ stultus quoque si tacuerit sapiens putabitur et si conpresserit labia sua intellegens

XVIII. ¹ occasiones quaerit qui vult recedere ab amico omni tempore erit exprobrabilis

² non recipit stultus verba prudentiae nisi ea dixeris quae versantur in corde eius

³ impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit sed sequitur eum ignominia et obprobrium

⁴ aqua profunda verba ex ore viri et torrens redundans fons sapientiae

⁵ accipere personam impii non est bonum ut declines a veritate iudicii

⁶ labia stulti inmiscunt se rixis et os eius iurgia provocat

⁷ os stulti contritio eius et labia illius ruina animae eius

⁸ verba bilinguis quasi simplicia et ipsa perveniunt usque ad interiora ventris

XVIII. 3. contemnit sed sequitur CA; contemnet sed sequetur G | 7. illius GC; ipsius A | ruina GC; ruinae A | 8. usque ad CA; ad G, cf. *infra* 26, 22 | uentris] *addit* pigrum deicit timor animae autem effeminatorum esurient G³ *cum ant. vers.*; *addit* pigrum decidit timorem anima autem effeminatorum hesuriet C.

Deest W.

28. quoque *om.* Q* | si (1°) cum ΩJ* | taceat D | putabitur] Z*S*; reputabitur L²(*re in ras.*) MΦΘZ²S²Ψ^DΩ^{MSJ}agrelst; uocauit C; *om.* ΩS* | si (2°) sic ΘA*S* | cum presserit S*.

XVIII. 1. quaerit *om.* L* | reced.] discedere TΩ^M | amico + suo LS*(*ut vid.*) | exprobrabilis XΣ^CS; execrabilis Ω^{SJ}*, ¶ « exprobrabilis » Hug. hebr. ant. Beda « exprobrabilis », uel « execrabilis » Iac.

2. recepit YZ*S*; recipiet X | prud.] sapientie X | ea *om.* ΦG* | dixeris] ΦG*Z*; dixerit Φ^{RG2P}Z²Ψ^DΩJ*, ¶ hebr. ant. « dixeris », uel « dixerit » Iac. | ~ dixeris ea Q | uersatur Y*.

3. in profundum] Z*; in profundo ΦZ²Ω; profundum T; in fundum L* | contemnit] M*Y*(contempn.); contem(p)net G M²ΦG*ΘZ*Ψ^D; contempnitur Y² | sequitur] Φ^{P2}(*i in ras.*); sequetur GΠ^HMΓ^A*M | eum] animi Ω^M.

4. uerba *om.* a | renundans A.

5. impii] uiri X, *ex Iob* 32, 21; + in iudicio Q²ΦZ²S*Ψ^DΩagels, cf. 24, 23 | declines] L*; declinet L²Θ | a uer.] auctoritate Γ^M.

6. inmiscunt] Z*; inmiscunt ΣMYZ² TSΩ^M; miscunt L* *ut vid.*; miscent Ω^{SJ} edd. | rixas M* | et] sed et Θ; *om.* Q* | prouocant Σ^T.

7. et *om.* Ω^S | illius] Z*Γ^A*; ipsius ALΦZ²Γ^{A2}Ψ^DΩ edd.; eius Σ *cum Ps.-Aug. spec. 88* | ruinae AΨ^D | eius (2°) illius Π^H.

8. uerbo Y* | bilinguis Γ^M* | ueniunt Y | usque *om.* GXL*ΩJ, cf. 26, 22 | uentris + pigrum deicit timor animae autem effeminatorum esurient G²CQ²Θ^{HA2}(*partim in ras.*) [Z *spat. vac. rel.*] Ω^{MSJ}*arelst [[decidit timorem C; anima C; hesuriet C] *cum LXX et Ps.-Aug. spec. 86.* ¶ « pigrum ... esurient » *del. Hug.* « pigrum ... esurient » nec hebr. nec anti. habent Guill., *item Iac.*

28. <stultus GCAM | <et A.

XVIII. 1. ¶ occasiones XVIII. Ω; <occasiones GCAM | 2. <non GCAM | 3. ¶ impius XXXVII. MDΦZSΓ; *Div. sine num.* Ψ^D; <impius GCA | <sed A | 4. <aqua GCAM | 5. <accipere GCAM | 6. <labia GCAM | 7. <os GCAM | 8. ¶ verba XVIII. ALΘ^A; <verba GCM | <(pigum) C.

- ⁹ qui mollis et dissolutus est in opere suo frater est sua opera dissipantis
¹⁰ turris fortissima nomen Domini ad ipsum currit iustus et exaltabitur
¹¹ substantia divitis urbs roboris eius et quasi murus validus circumdans eum
¹² antequam conteratur exaltatur cor hominis et antequam glorificetur humiliatur
¹³ qui prius respondit quam audiat stultum se esse demonstrat et confusione dignum
¹⁴ spiritus viri sustentat inbecillitatem suam spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere
¹⁵ cor prudens possidebit scientiam et auris sapientum quaerit doctrinam
¹⁶ donum hominis dilatat viam eius et ante principes spatium ei facit
¹⁷ iustus prior est accusator sui venit amicus eius et investigabit eum
¹⁸ contradictiones conprimit sors et inter potentes quoque diiudicat
¹⁹ frater qui adiuvatur a fratre quasi civitas firma et iudicia quasi vectes urbium
²⁰ de fructu oris viri replebitur venter eius et genimina labiorum illius saturabunt eum

17. inuestigavit A | 20. labiorum illius CA; labiorum eius G | saturabunt eum GA; saturabuntur eum C.

Deest W.

9. et desolutus est D; est et dissolutus $\Sigma^{\text{T}*C}$; est et dissolutus est Σ^{T^2} | opere] corde Ω^{M} .

10. ad ipsam Σ^{TC} (ibsam) $\Pi^{\text{H}}\text{LY}\Phi^{\text{RGZ}}$ $\text{S}^*\Gamma^{\text{YD}}\Omega^{\text{M}}\text{agrelus}$ *Spec.*; ad ipsa D(*ut vid.*) Φ^{P} . ¶ « ipsum » *Hug.* anti. « ipsam » *Guill.* hebr. « ipsum », ant. « ipsam » *Iac.* | currit] L^* ; concurrit L^2 ; corripit T^* | iustis $\Gamma^{\text{M}*}$.

11. diuitis] eius $\Omega^{\text{M}*}$.

12. exultatur C | humiliabitur $\text{M}\Phi^{\text{P}}$ *Spec. cod.* S^* .

13. primus $\Gamma^{\text{A}*}$ | respondit] $\text{M}^*\Phi^{\text{P}*}$ Z^*S^* ; respondet $\text{M}^2\Phi^{\text{RGP}^2}\Theta\text{Z}^2\text{S}^2\Omega$ *edd. et Beda* | audit S^* | ~ dem. esse Ω^{S} | confusione X | dignus Y.

14. uiri — spiritum *om.* X | uiri] ueri $\Gamma^{\text{M}*}$; *om.* C; *praem.* autem Ω^{S} | spiritum] spiritus Q^* | facile $\text{X}\Phi^{\text{RGZ}}\Psi^{\text{D}}$ | poteris $\Omega^{\text{J}*}$.

15. prudens] L^* ; prudentis $\text{L}^2\text{T}\Omega^{\text{SJ}}$ *are cum LXX* | aures sap. querent Π^{H} | sapientum $\Gamma^{\text{A}*}\text{M}$ | quaerit] $\text{Z}^2\Gamma^{\text{A}*}$; qu(a)eret $\Phi\Theta\text{Z}^2\Gamma^{\text{A}^2}\Psi^{\text{D}}$.

16. donum] domum Θ | homini $\Pi^{\text{H}*}$.

17. prius $\Omega^{\text{J}*}$. ¶ anti. « prior » *Guill.* « prior » uel « prius » *Iac.* | inuestigavit $\Pi^{\text{H}}\text{AQ}^*\text{Z}^*\text{TS}^*\text{r}$. ¶ mod. ant. « inuestigabit », *Beda* hebr. « inuestigavit » *Iac.*

18. conpremit DZ^* ; conprimet Γ^{M} | quoque *om.* $\Omega^{\text{S}*}$.

19. iuuatur T | iudicia + eius Z^2 .

20. uiri] sui $\text{XL}\Theta$ *cum LXX et Ambr. in Luc. 10, 29.* ¶ hebr. et anti. « uiri » *Guill.* | et — eum *om.* X | genimina] $\Gamma^{\text{A}*}$; gemina $\text{S}^*\Gamma^{\text{A}^2}$ | illius] Z^2 *rescript.*; eius GL^* ; ipsius $\Omega^{\text{J}}\text{arelus}$ | saturabuntur eum C(Σ um) Θ^{A} ; sa[...]buntur D.

9. <qui GCAM | 10. ¶ turris *Div. sine num.* G; <turris CAM | 11. <substantia GCAM | 12. <antequam GCAM | 13. <qui GCAM | 14. <spiritus GCAM | 15. ¶ cor *Div. sine num.* X; <cor GCA | <et A | 16. <donum GCAM | 17. <iustus GCAM | 18. <contradictiones GCA M | 19. ¶ frater *Div. sine num.* G; <frater CAM | 20. <de GCAM.

²¹ mors et vita in manu linguae
qui diligunt eam comedent
fructus eius

²² qui invenit mulierem invenit bo-
num et auri et iucunditatem
a Domino

²³ cum obsecrationibus loquetur
pauper et dives effabitur rigide

²⁴ vir amicalis ad societatem magis
amicus erit quam frater

XIX. ¹ melior est pauper qui am-
bulat in simplicitate sua quam
torquens labia insipiens

² ubi non est scientia animae non
est bonum et qui festinus est
pedibus offendit

21. in manu GA; in manibus C cum ant. vers. | 22. mulierem G*Σ^c cum archetypo et codd. P*CS Spec., cf. hebr. et Sirach 36, 26, ubi melioris notae codd. bonam omittunt; mulierem bonam G²C cum LXX; bonam mulierem A | 23. loquetur GA; loquitur C | 24. amicalis GZ* cum codd. MPC Spec.; amicalis C et plures codd. cum codd. RS Spec., correctio prioris lectionis, ut vid.; amabilis A cum Beda.

XIX. 1. quam torquens GC; quam diues torquens A, cf. ant. vers. et infra 28, 6 | 2. offendit C(hoff.)A; offendet G.

Deest W.

21. in manu] L*; in manibus CL²M ΘΩ²Iare Spec. cod. P, Sal. (col. 975 A), cum Sang., Lucif. de s. Athan. 1, 27, Aug. passim, etc. ¶ hebr. et anti. habent « manu » Guill. Beda « manibus », hebr. et ant. « manu » Iac. | ~ lingue in manu Ω^M | diligunt] continent G²(in ras.)Σ^TT cum LXX | ea Ψ^D | comedunt XΣ^TDTΨ^D(comm.) Spec. cod. S.

22. tot. vers. rescripsit Z³ | mulierem = G*Σ^c Spec. codd. P*CS, cum hebr.; bonam mulierem ALQ; mulierem bonam G² cett. et Spec. codd. MP²R | inueniet C | bonum + thesaurum X | auri et] L*M*S*; hauriet Π^H L²M²YΦQZ²TS²Ψ^DΩ edd. | iocunditatem Π^HMQYΦR^GZ²TT²Ψ^DΩa | domino + qui expellit mulierem bonam expellit bonum qui autem tenet adulteram expellit bonum et impius G²Q²ΘZΩ^MSJ*arels^c [expellit] aspernit Ω^M; bonum] bona QOZ; continet adulteram G, adulterat Z; impius] insipiens QΘΩarels^c cum LXX et Valv. ¶ « qui expellit mulierem bonam expellit bonum qui autem tenet adulteram stultus est et insi-

piens » del. Hug. hebr. ant. non habent hunc uersum Iac., item Guill.

23. obsecr.] obscurationibus Θ^A | loquitur CXΣMDYΘ^AZ*S*Ψ^DΩJ*agels^c Spec.; loqueretur T²(pr. e ex i). ¶ « loquetur » al. « loquitur » Iac. | rigide] rigi[.] D^e; regi D.

24. amicalis = GL²Z*T Spec. codd. MPC; amabilis AL*MΦZ²t Beda; amica- bitur Ω^M*; amicalis Ω^M² cett., Spec. codd. RS, Brev. goth., P. L. 86, 509. ¶ mod. « ami- cabilis », Beda ant. « amabilis » Iac. | so- ciet.] satietatem D.

XIX. 1. melius Σ^c | torquens = GC XΣZ*TT² Spec. cum hebr., cf. codd. graec. 23, 103, 253, qui hexapla rem textum praebent; diues torquens DZ² cett. et Beda, cf. cod. graec. 106, Sang., Ps.-Aug. spec. 43, vide etiam infra 28, 6 | labia + sua Z²; + sua et Ω^{SJ} edd. cum hebr.; + ut Ω^M. ¶ anti. iuxta hebr. « labia insipiens » Guill. Beda aliqui ant. non habent « sua et », mod. hebr. habent Iac.

2. ubi om. A* | offendit] Z*; offendet GQZ² edd.

21. <mors GCAM | <qui A | 22. ¶ qui XXXVIII. MDΦZSF; Div. sine num. Ψ^D; <qui GC A | <et A | 23. ¶ cum Div. sine num. G; <cum CAM | 24. <vir GCAM.

XIX. 1. ¶ melior XIX. Ω; XX. ALΘ^A; <melior GCM | 2. <ubi GCAM | <et A.

- ³ stultitia hominis subplantat gressus eius et contra Deum fervet animo suo
⁴ divitiae addunt amicos plurimos a paupere autem et hii quos habuit separantur
⁵ testis falsus non erit inpunitus et qui mendacia loquitur non effugiet
⁶ multi colunt personam potentis et amici sunt dona tribuenti
⁷ fratres hominis pauperis oderunt eum insuper et amici procul recesserunt ab eo
 qui tantum verba sectatur nihil habebit ⁸ qui autem possessor est mentis diligit animam suam et custos prudentiae inveniet bona
⁹ testis falsus non erit inpunitus et qui loquitur mendacia peribit
¹⁰ non decent stultum deliciae nec servum dominari principibus
¹¹ doctrina viri per patientiam noscitur et gloria eius est iniqua praetergredi
¹² sicut fremitus leonis ita et regis ira et sicut ros super herbam ita hilaritas eius
¹³ dolor patris filius stultus et tecta iugiter perstillantia litigiosa mulier
¹⁴ domus et divitiae dantur a patribus a Domino autem proprie uxor prudens

4. hii G²C; hi G*A | 6. dona tribuenti XΣA et *Spec. cum hebr.*; dona tribuentis GC, *fortasse vi genitivi potentis praecedentis, cf. Symm.* | 13. perstillantia GA; prestillantia C | 14. a patribus G²C; patribus G*; parentibus A.

Deest W.

3. stultitia + **** Q* | eius om. D | et om. ΣT | dominum ΠH^τ cum hebr. | feruet] seruet Θ^A.

4. addunt] adducunt A | et hii] Z* T*S*; et hi G*Π^HAL*DQYΦZ²T²S²Γ^M Ψ^Dgrelvsc; et hi* M; in his X | separantur] *Spec. et Beda*; separabuntur A.

5. inpunitus] Θ^{A2}(alt. i in ras.). ¶ prosper G | mendacium G | loquetur L | ~ loq. mend. Y, *cf. v. 9.*

6. colunt] quorum Y* | tribuenti = XΣΠ^HALMDQ*YΘTSTΓ^MW *Spec. codd. MP CRS² cum hebr.*; tribuentis GCQ²ΦZΓ^AΨ^D Ωagrelvsc *Spec. cod. S* et Brev. goth., P. L. 86, 299 et 509, cum Symm.*

7. hominis paup.] homines pauperes oderunt T* | hominis] omnes τ cum hebr.; *** Q* | sectantur DT*.

8.ustus XDT*S*Γ^M.

9. falsus] in ras. Φ^{P2} | ~ falsus testis

Ωarelvsc. ¶ hebr. ant. « testis falsus » Iac. | mendacium Γ *Brev. goth., 299.*

10. stulto T | deliciae] diuiti(a)e æ. ¶ « delitie » Hug. hebr. ant. « delicie », al. « diuicie » Iac.

11. doctrinam G*Σ^C | per pa(t)ientia Y*S*Γ^MΨ^D | noscitur] nascitur Y*; loquitur ΣT.

12. sicuti (utroque loco) C | ita (1°)] sic Q | ~ ira regis YST | et (2°) om. C | ita (2°) + et QΦZ²Ψ^DΩarelvsc.

13. patris] Γ^{A*} cum Sang.; patri Γ^{A2} cum hebr., LXX et Vind. | prestillantia CX | litigiosa L | ~ mulier litig. Θ.

14. a (1°) om. G*A* | patribus = GC XΣT*^CΘZ*TΩ^S; parentibus ΣT²Q²(in ras. brev. spat.)Z²Ω^{I2}(in ras.) cett. ¶ « parentibus » Hug. hebr. ant. « parentibus », al. « patribus » Iac. | propria C; proxima Θ; om. L*Q* *Brev. goth., 299.*

3. <stultitia CAM | 4. <divitiae GCAM | <a A | 5. <testis CAM | <et G | 6. <multi GCAM | 7. <fratres CAM | <qui GCAM | 8. <qui A | <et A | 9. <testis GCAM | 10. ¶ non Div. sine num. G; <non CAM | 11. <doctrina GCAM | 12. <sicut (1°) GCAM | 13. <dolor GCAM | 14. <domus GCAM | <a domino A.

- ¹⁵ pigredo inmittit soporem et anima dissoluta esuriet
¹⁶ qui custodit mandatum custodit animam suam qui autem negligit vias suas mortificabitur
¹⁷ feneratur Domino qui misereatur pauperis et vicissitudinem suam reddet ei
¹⁸ erudi filium tuum ne desperes ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam
¹⁹ qui inpatiens est sustinebit damnum et cum rapuerit aliud adponet
²⁰ audi consilium et suscipe disciplinam ut sis sapiens in novisimis tuis
²¹ multae cogitationes in corde viri voluntas autem Domini permanebit
²² homo indigens misericors est et melior pauper quam vir mendax
²³ timor Domini ad vitam et in plenitudine commorabitur absque visitatione pessimi
²⁴ abscondit piger manum suam sub ascella nec ad os suum adplicat eam

16. uias suas GA; uitam suam C | 17. qui misereatur pauperis GA, cf. 14, 31; qui misereatur pauperi C_{cum Spec.}, cf. 14, 21 | 18. ad interfectionem autem G²CA; ad interfectionem G* | 22. et melior G* C; et melior est G²; melior A | 23. absque uisitatione pessimi G; absque uisitatione pessima A; habsque abitatione pessimi C | 24. manum suam sub CA cum Sal., Greg. M., Beda, cf. hebr. et LXX; manum sub G, cf. 26, 15.

Desunt WΓ^A (partim a v. 22, est, fol. lac.).

15. pigredo] T*; pigrido LM*Φ^{RG} T^S*; putredo Γ^A rescript. | mittit L* | dissol.] desolata D.

16. negligit] Σ^T*(neglig.); negliget Σ^T² | uiam suam Π^HΘΩ^{SJ}arefsc; uitam suam C; animam suam X. ¶ hebr. et anti. « uias suas » Guill. mod. « uiam suam », al. hebr. ant. « uias suas » Iac. | mortificatur Γ^A.

17. fenerabitur Γ^A; fenerator L*(foen.) a | pauperis] Z*T^S*; pauperi CΣ^T²CQY ΦZ^ST^S²Γ Spec. codd. MPCR et Brev. goth. l. l., cf. J. Schildenberger, p. 158; pauper*** Σ^T* | reddit DT* | eis Π^H.

18. erude X | suum Θ^A* | autem om. G*Σ^T* Brev. goth. l. l. | ne] non A | pones Φ^RT | animum tuum ΓΨ^D.

19. qui + enim Ω^{SJ}*are | et om. Y | adponit XT(app.).

20. audi + fili mi G², cf. LXX, Gfb., Vind.

21. uiri] S² (ri in ras.) | autem om. A* | permanet Ω^{SJ}; praem. in eternum Ω^{SJ}are cum LXX. ¶ « domini permanebit » Hug.

22. et om. AL*Q | melior + est G²LM QΘZ*Ω^Marelvsc cum Hier. c. Rufin. 3, 43 | pauper] praem. uir Z*; + iustus G²Ω^{MS}age cum LXX, Ambr. in Luc. 5, 53, Hier. l. l. | uir] G* ut vid.; diues G² cum LXX et Ambr. l. l., cf. Hier. l. l.

23. uitam + nam qui sine timore est habitat in locis quae non uisitat aeternus G² cum codd. graec. 23, 106, 161, 252, cf. cett. codd. graec., Vind., Ps.-Aug. spec. 6; + et si cum sancto fuerit directa est uia eius C ex hexapl. recensione 20, 11 | in plenitudinem X | absque uisitatione pessima At; absque uisitationem pessimam X | absque] a*que L* | uisit.] abitatione C.

24. suam om. GL*Ψ^D*, cf. 26, 15 | hascilla C; axscella D; ascellam QΨ^D; ascillam Γ^M; as*llam Γ^A | eam] ill[.] D.

15. <pigredo GCAM | 16. <qui custodit GCAM | <qui autem A | 17. ¶ feneratur XXXVIII. MDΦSI; Div. sine num. Ψ^D; <feneratur GCA | 18. ¶ erudi XXVII. Q; <erudi GCAM | 19. <qui GCAM | 20. ¶ audi Div. sine num. GL; <audi CAM | 21. <multae GCAM | 22. <homo GCAM | <melior A | 23. <timor GCAM | 24. <abscondit GCAM.

- ²⁵ pestilente flagellato stultus sapientior erit sin autem corripueris sapientem intellet disciplinam
²⁶ qui affligit patrem et † fugat † matrem ignominiosus est et infelix
²⁷ non cessas fili audire doctrinam nec ignores sermones scientiae
²⁸ testis iniquus deridet iudicium et os impiorum devorat iniquitatem
²⁹ parata sunt derisoribus iudicia et mallei percutientes stultorum corporibus

- XX. ¹ luxuriosa res vinum et tumultuosa ebrietas quicumque his delectatur non erit sapiens
² sicut rugitus leonis ita terror regis qui provocat eum peccat in animam suam
³ honor est homini qui separat se a contentione omnes autem stulti miscentur contumeliis
⁴ propter frigus piger arare noluit mendicabit ergo aestate et non dabitur ei
⁵ sicut aqua profunda sic consilium in corde viri sed homo sapiens exauriet illud

25. sin autem CA; si enim G | 26. fugat restituimus cum hebr., cf. LXX et ant. vers. (repellit); fugit GCA cum Spec., errante archetypo, cf. tamen Aquilam (ἀποδιδοῦσάων) | 27. filii A.

XX. 2. ita terror G; ita error A; ita et terror C.

Desunt WΓ^A (partim usque ad v. 28, deridet).

25. pestilenti XZ* | stulto X | sin autem = CXΣΠ^HAL*Q*ΦPZ*TS Spec.; si enim G; si autem L²Q²Z² cett. | corripuerit XDΓ^M | intellet G | Γ^A*; intellegit DQ*Z*TS*Γ^A² | discipl.] sapientiam Ω^{SJ}agre.

26. fugat = gwr cum hebr., cf. LXX, Vind., Ps.-Aug. spec. 21 (repellit); effugit G²Γ; om. Y; legi nequit D; fugit G* cett. et Spec. cum Aquila | ~ matr. fugit Ω^{SJ} | erit ΘΩ^{SJ}agre, cf. LXX, Vind., Ps.-Aug. l. l. | ~ et inf. est T.

27. cessas G | filii AY^D Spec. codd. M*P* | ~ aud. fili Ω^Sar | doctrinam] Z*; disciplinam L*Z², cf. LXX, Vind., Ps.-Aug. l. l., etc. | nec] S*; ne S²ΩJ | sermonem Γ^A*.

28. deridit D | deuoret C*.

29. mallei] male G* | percutientis Z*TS* | corpora X.

XX. 1. luxuriosa] Π^H²(alt. u in ras.)

Z*; luxuriosa LM*YΦ^{GP}ΘZ²T*S*Γ^A | uinum] praem. est S, cf. Ambr. de off. 2, 21, 109 et Ps.-Aug. spec. 52 | ~ ebr. tumult. L* | his om. S* | delectauerit Q.

2. sicuti C | ita] ΣT*Q*S*²; ita et CXΣT²Q²YΦZS²ΓY^DΩ edd. | terror] error A.

3. hominis DY | contentione LQ, cf. hebr. et LXX; contemtionibus X; contemptio-nibus Γ^M | miscuntur Θ; commiscuntur LQ, cf. LXX; se miscent Π^HDT, cf. 18, 6.

4. nolit T | mendicabit] in ras. Ω^J²; mendicauit Π^HDQ*TT^M* (med.); mendicabat Φ^G; mendicabitur XΘ^H* (ut vid.)^A | ergo] in ras. Ω^J²; autem ΣΘ; om. X | in estate Ω^M | ei] illi arelset; om. L.

5. sicuti C | sed] et S*, cf. hebr. | exauriet] M*Y*; exhaustiet Π^HM²Y²ΦΘZSΨ^D Ω edd.; exaudiet D.

25. <pestilente GCAM | <sin A | 26. <qui GCAM | 27. <non GCAM | 28. <testis GCAM | 29. ¶ parata Div. sine num. G; <parata CAM.

XX. 1. ¶ luxuriosa XX. Ω; XXI. LΘ^A; <luxuriosa GCAM | <quicumque GA | 2. <sicut CAM | <qui A | 3. <honor CAM | <omnes GA | 4. ¶ propter Div. sine num. G; <propter CAM | 5. <sicut GCAM.

- ⁶ multi homines misericordes vocantur virum autem fidelem quis inveniet
⁷ iustus qui ambulat in simplicitate sua beatos post se filios derelinquet
⁸ rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo
⁹ quis potest dicere mundum est cor meum purus sum a peccato
¹⁰ pondus et pondus mensura et mensura utrumque abominabile est apud Deum
¹¹ ex studiis suis intellegitur puer si munda et si recta sint opera eius
¹² aurem audientem et oculum videntem Dominus fecit utrumque
¹³ noli diligere somnum ne te egestas opprimat aperi oculos tuos et saturare panibus
¹⁴ malum est malum est dicit omnis emptor et cum recesserit tunc gloriabitur
¹⁵ est aurum et multitudo gemmarum vas autem pretiosum labia scientiae

8. omne malum G²A et plures codd., cf. hebr. et LXX; omnem (hom. C) malum G*C | intuitu GA; in intuitu C | 10. est G; est C; om. A | deum GC; dominum A cum hebr., sed et cum LXX et ant. vers., cf. v. 23 | 11. et si recta CA et Spec. cum hebr.; et recta G cum Beda | 15. est aurum G C; aurum A | uas autem GC; et uas A.

Deest W.

6. inuenit A†.

7. iustus + autem QΘS²Ω^{MS} | beatus DY*Θ^H | derelinquit X(-id)re; relinquet Q cum Cypr. de op. et elem. 19 et testim. 3, 1; relinquit T(-id)a.

8. sedet] Y*; sedit L*M*Y²Z*TS* | omnem G*C(hom.)Q*Y*Φ^PY^D | malum om. Γ^{M*} | intuitu Y*; praem. in CQ²ΘT²S* Γ^{A2}ΩI²(om. ΩI³)a.

9. poterit Θ | purus] praem. et X.

10. et mensura om. ΣC† | utraque X | est om. A Sal. | deum] L*; dominum AL²M DQgrw Beda (ut vid.) cum hebr., LXX, Ambr. de vid. 13, 78, etc.

11. intelligetur Ω^{SJ}. ¶ mod. hebr. « intelligetur », uel « intelligitur » hebr., Beda ant. « intelligatur » Iac. | puer] uir Q | et om. Θ | si (2°) = CΣΠ^HALMDQΘ^{H*}A Z*TS*Γ Spec. cum hebr.; sic Θ^{H2}; om. Z²S²

cett. et Beda cum Theodotione | sunt X*(ut vid.) ΣYTT^MΩ^{SJ} Spec. codd. MR | ~ si munda et recta opera sunt eius Ω^{S*}; ~ si munda sint (si) recta opera eius Θ | eius + et si cum sancto fuerit directa est uia eius G², ex hexapl. recensione Hier., ut vid.

12. facit S* | ~ utr. fecit dom. ΩJ.

13. te om. Γ^{M*}.

14. est (1°)] resc. Z² | malum est (2°)] malum Θ^{A*}; ***** Γ^M; om. S² | et cum] L*; cum autem L² | gloriabitur] L*ΩI²(abitur in ras.); glorificabitur XL²S*.

15. est] Z²; est autem Γ; om. AL*Y ΦZ²S²Ω^{SJ*} Beda. ¶ Beda et anti. « aurum » Guill. hebr. ant. « est aurum », Beda aliqui ant. « aurum » Iac. | uas autem pretiosum] D(ut vid.)Z*(praet.)S¹; et uas pr(et)iosum AQYΦ^{RG}Z²S¹Y^DΩ^{wt} Beda, cf. hebr.; et uasa pretiosa Φ^P. ¶ « et uas preciosum » Guill.

6. <multi GCAM | <virum A | 7. <iustus GCAM | 8. <rex GCAM | 9. ¶ quis XL. MDΦZSΓ; Div. sine num. GY^D; <quis CA | 10. <pondus et GCA | <utrumque A | 11. <ex GCAM | 12. <aurem GCAM | 13. ¶ noli XXVIII. Q; <noli GCAM | <aperi GA | 14. <malum (1°) CAM | <et A | 15. <est GCAM | <vas G,

- 16 tolle vestimentum eius qui fide-
iussor extitit alieni et pro
extraneis aufer pignus ab eo
17 suavis est homini panis men-
daci et postea implebitur os
eius calculo
18 cogitationes consilii roborantur
et gubernaculis tractanda sunt
bella
19 ei qui revelat mysteria et ambu-
lat fraudulenter et dilatat la-
bia sua ne commiscearis
20 qui maledicit patri suo et matri
extinguetur lucerna eius in
mediis tenebris
21 hereditas ad quam festinatur in
principio in novissimo bene-
dictione carebit
22 ne dicas reddam malum ex-
pecta Dominum et liberabit te
23 abominatio est apud Deum pon-
dus et pondus statera dolosa
non est bona
24 a Domino diriguntur gressus viri
quis autem hominum intel-
legere potest viam suam

19. ei qui GCA¹; et qui A[†] *ut vid.* | 20. maledicit GA; maledicet C | 21. benedictione carebit GA; benedictionem carebit C | 22. liberauit GC | 23. deum GC *cum Spec.*; dominum A *cum hebr.*, *sed et cum LXX et ant. vers.*, cf. v. 10 | bona GC; bonum A *cum ant. vers.*

Desunt D(a v. 24, hominum)W.

16. extiterit Σ^c | alieni] alicui a | aufert Ψ^d; aufers XT; aufe** Y*.

17. hominis T*.

18. cogit.] [...]itationis D | consilii QΦPΘ^AΨ^de *Miss. moz., P. L. 85, 333* | roborantur] Z³S*; roburantur A; roboratur Q*; roborabuntur Q³YΦZ³S³. ¶ mod. « roborantur », ant. « roborabuntur » Iac.

19. ei] et XΠ^H*A[†](*ut vid.*)Θ^H*TS* Ω^M *Miss. moz. l. l. et Beda* | ambulet Σ^T; ambulabat Φ^P | commiseris T*; commiscaris DT²Γ^M.

20. maledicet CΣQ* | et] L*; uel L²; aut Ω^M | extinguetur DYT* | lumen Ω³Ja^e. ¶ « lucerna » iuxta hebr. et anti. *Guill.*, *item Iac.* | ~ tenebris med. Ω^M.

21. quem XΣ^T | festinatur] Q³ (*ur in ras.*); festinantur Φ^P | benedictionem CX.

22. reddam] Z³*; redde Z² *ut vid.* | malum + pro malo G²Π^HLMD(*ut vid.*)QY

ΘT²SGΨ^dΩ³Ja^e *Miss. moz. l. l.*; + pro bono Ω^M. ¶ hebr. et anti. non subiungunt « pro malo » *Guill.* Beda hebr. non habent « pro malo », plures ant. habent et mod. *Iac.* | expectato X | deum Σ | liberauit G*CS^cQ* Γ^M*.

23. abominabile Θ, *ex v. 10* | deum = GCΣΓ^AΨ^dΩ³Ja^e *Spec.*; dominum *ceit. cum hebr. et LXX.* ¶ hebr. et anti. habent « dominum » *Guill.*, *item Iac.* | statera] stera G; *praem. et Cg Spec. cod. S cum hebr., LXX, Ambr. in ps. 61, 31, Cassian. coll. 21, 22* | bona] *Spec.*; bonum AL*MDY *Beda cum LXX, Ambr. in ps. 48, 6; Ps.-Aug. spec. 64; Cassiano l. l.*

24. hominem Φ^G | poterit XΠ^HMΘ Z*TS *Miss. moz. l. l. cum Hier. c. Pelag. 1, 39 et Greg. M., P. L. 76, 496 B* | uiam] uitam Ω^s | ~ intell. uiam suam potest L*; ~ potest intell. (uiam) suam Ω³J.

16. <tolle GCAM | 17. <suavis GCAM | 18. <cogitationes GCAM | 19. <ei GCAM | 20. ¶ qui *Div. sine num.* G; <qui CAM | 21. <hereditas CAM | <in novissimo G | 22. <ne CAM | 23. ¶ abominatio XLI. MDΦZSG; *Div. sine num.* Ψ^d; <abominatio GCA | 24. <a GCAM | <quis A.

25 ruina est hominis devorare sanctos et post vota tractare
 26 dissipat impios rex sapiens et curvat super eos fornicem
 27 lucerna Domini spiraculum hominis quae investigat omnia secreta ventris
 28 misericordia et veritas custodiunt regem et roboratur clementia thronus eius
 29 exultatio iuvenum fortitudo eorum et dignitas senum canities

30 livor vulneris abstergit mala et plagae in secretioribus ventris
 XXI. ¹ sicut divisiones aquarum ita cor regis in manu Domini quocumque voluerit inclinabit illud
² omnis via viri recta sibi videtur appendit autem corda Dominus
³ facere misericordiam et iudicium magis placent Domino quam victimae
⁴ exaltatio oculorum et dilatio

25. deuorare GA, cf. *Iob* 39, 30, lambere, et *Abd.* 16, absorbere, pro eodem verbo hebraico; deuotare C, cf. *LXX* | 30. absterget C(habs.)A cum *Beda*, cf. *Symmachum*; abstergit G.

XXI. 1. domini GC cum *hebr.*; dei A cum *ant. vers.* | inclinavit GA | illud G; illut C; illum A | 3. placent CA*, constructio ad sensum; placet GA³ cum *ant. vers.* | 4. exaltatio GA; aexultatio C.

Desunt D(usque ad v. 1, aquarum)WT^A(partim a v. 26, dissipat, usque ad v. 30, uentris, fol. lac.).

25. hominis = GCXΠ^HALQY^TΩ^{SJ}
Sal., *Beda*, cum *hebr.*, cf. *Hier.* in *Ezech.* 44, 19 (uiri); hominum Y^T; homini *cett.* et *Miss. moz. l. l.* cum *LXX* | deuorare] Γ^{A2} (*pr. r corr.*) *Sal.*; deuotare CΣ^TΩ^{ael} Miss. *moz. l. l.*, cf. *LXX* (ἀνύσσει) et *Hier. l. l.* (sanctificare). ¶ quidam *hebr.* sic exponunt « deuotare » ... sed *Beda* et *ant.* et quidam *hebr.* sic habent « deuotare » *Hug.* « deuorare » iuxta *hebr.* et *anti.* *Guill.*, item *Iac.* | sanctum ω, cf. *hebr.* | retractare Ω^{MSJ*} *arels*, cf. *LXX*. ¶ « retractare », *Beda* et *ant.* « tractare » *Hug.* « tractare » iuxta *hebr.* et *ant.* *Guill.* *Beda ant.* « tractare », mod. « retractare » *Iac.*

26. impius L*Y^YΩ^D | curuat] Q*Z* S*; incuruat Q²ΦZ²S²Γ^MΩ^D *edd.*

27. inspiraculum C | qui YΩ^{SJ*} *Miss. moz. l. l.* | inuestigat] S² (*alt. t in ras. lat. spat.*).

28. et (2°) om. Ω^{S*} | roborantur Γ^M; roborabitur Z*TS*Ω^D *Miss. moz. l. l.*; corroboratur Z²; laboratur Φ^G.

29. canitiem Ω^D.

30. libor CXΣ^CΠ^HΓ^A; labor Σ^TΓ^M | absterget] Z²; abstergit GΣMYΦΘZ**TS* Γ^YΩ^DΩ^M | ~ abst. mala uulneris L* | et] si Ω^M | plaga Φ^R | secretioribus] obsecrationibus A.

XXI. 1. sicuti C | ita + et Ω^M | in manum a | domini] dei AQ *Sal.* et *Beda* cum *LXX* et *ant. vers.* | inclinavit G*AQ*YZ* | illum AQ*.

2. ~ uidetur sibi Θ, cf. *LXX* et *Hier. c. Pelag.* 1, 39 | appendit] Q*; appendet Q² | cor G*.

3. miseric.] iustitiam r cum *hebr.*; *praem.* autem Ω^{I*} | placent = CΣA*YΦ Z²S*Ω^D; placebit Z* ut *vid.*; placet A²S² *cett.* cum *Lucif. de s. Athan.* 1, 28 et *Ps.-Aug. spec. 10.* ¶ « placent » *Guill.* | domino] deo M. ¶ *ant.* « domino », uel « deo » *Iac.* | uictima T.

4. exultatio C(aex.)XΠ^HQΘ^AS*; + autem L | et] S*³; est Σ^CΩ^DΩ^{MJ} *arels*; om. S²Ω^S. ¶ « et » *Hug.* *hebr. ant. mod.* « est » *Iac.* | dilatio] S*³; dilatio Σ^C*L*; delecta-

25. <ruina GCA | 26. <dissipat GCAM | 27. <lucerna GCAM | 28. <misericordia GCAM | 29. <exultatio GCAM | 30. <livor GCAM | ¶ et XXI. Ω^M.

XXI. 1. ¶ sicut XXI. Ω^{SJ}; <sicut GCAM | <quocumque A | 2. ¶ omnis *Div. sine num.* G; <omnis CAM | 3. ¶ facere XXVIII. Q; XLII. MDΦZSΓ^M; *Div. sine num.* Ω^D; <facere GCA | 4. <exaltatio GCAM.

- cordis lucerna impiorum peccatum
 5 cogitationes robusti semper in abundantia omnis autem piger semper in egestate
 6 qui congregat thesauros lingua mendacii vanus est et inpingetur ad laqueos mortis
 7 rapinae impiorum detrahent eos quia noluerunt facere iudicium
 8 perversa via viri aliena est qui autem mundus est rectum opus eius
 9 melius est sedere in angulo domatis quam cum muliere litigiosa et in domo communi
 10 anima impii desiderat malum non miserebitur proximo suo
 11 multato pestilente sapientior erit parvulus et si sectetur sapientem sumet scientiam
 12 excogitat iustus de domo impii ut detrahat impios in malum
 13 qui obturat aurem suam da clamorem pauperis et ipse clamabit et non exaudietur
 14 munus absconditum extinguet iras et donum in sinu indignationem maximam

4. lucerna GA; et lucerna C | 5. semper (2°) GC; om. A | 6. lingua mendacii CA; linguam mendacii G | 9. domatis GA; domus C | et in domo GC; in domo A, *ut iterum* 25, 24 | 12. in malum GC; a malo A | 13. qui obturat (opt. A) aurem suam GA; qui hobdurat aurem suam C | 14. extinguet GA; extinguit C | in sinu CA; in sinum G.

Desunt D(a v. 6, uanus, usque ad v. 13, clamorem)W.

tio S³ | et lucerna CZ³(et in ras.)Ω^M.

5. in abundantiam D | semper (2°) om. Σ^T*AQ*gre | in egestatem Π^H*; + est Σ^T*L*QΦΘZ²S²Ψ^DΩ *edd.*

6. thesaurum Q | linguam GX | uanus + et excors Σ^T2Q²YΦZ²S²Γ^{AM}(om. et)Ψ^D Ωareise, ex 12, 8 | inpingitur ΘT | ad laq.] in ras. S¹; ad (a Q*) laqueum Q.

7. rapina Q*; rapinam Ψ^D | detrahent] S*; detrahunt S² | quia] T*S*; qui XT²S²Γ^MΨ^DΩ^M | noluerint X.

8. est (1°) + a deo Ω^Sae, cf. LXX. ¶ non est subiungendum quod dicitur « a deo » Guill. | opus est eius Ω^M; est cor eius X.

9. domatis] domus CX; dogmatis Ω^{SJ} | cum om. A* | litigiosa G*L | et in] S*; in XAYS²W Beda, cf. Hier. adv. Iovin. 1, 28 et infra 25, 24 sec. LXX; et ΘZ; ** ΩJ* | domu LΦ | communi] conuiuii Ω^S.

10. miserebitur] S*; miseretur L*S².

11. mutato X | pestilentie Ω^M | sa-

pietior] sapiens Θ^A, cf. hebr. | si] sic Y | sectatur T | sapientem] Z*S²; sapientiam Π^H YΦZ²TS*³Γ^AΨ^D; sapientia Γ^M; scientem G | sumit Y; sumat Ω^M; assumet M.

12. de domu Φ^G | impios] i(m)pious XY* | in malum = GCXΣΘZ*TSg cum hebr.; a malo Z² cett. ¶ al. a malo S.

13. obturat] Y*S*; obdurat C(hob.) XΣY²ΘS² cum Ps.-Aug. spec. 14 et 24 | aures suas Ω^S cum LXX et ant. vers.; uocem suam X | ad clamorem] Z*; a clamore Z²Ψ^D; a clamorem Y* | pauperis] Γ^A*; pauperum ΘΓ^{A2} | et (1°) om. X | clamauit ΣCQ*T.

14. munus] manus Θ^{HA}* | extinguet = GALQΦ^GZS²ΩJ^W Spec. et Beda cum hebr.; extinguit S* cett. cum LXX. ¶ Beda hebr. ant. « extinguet », uel « extinguit » Iac. | iram Q cum hebr. ¶ iram L | donum] domum XΘ^H* | in sinum GQ; insignum Ψ^D; minuit T; om. Y | indignatione maxima Π^HY*; indignatio maxima Z*.

5. <cogitationes CAM | <omnis GA | 6. <qui GCAM | <vanus A | 7. <rapinae GCAM | 8. <perversa GCAM | 9. <melius GCAM | 10. <anima GCAM | 11. <multato GCAM | <et A | 12. <excogitat GCAM | 13. <qui GCAM | 14. <munus GCAM.

¹⁵ gaudium iusto est facere iudicium et pavor operantibus iniquitatem

¹⁶ vir qui erraverit a via doctrinae in coetu gigantum commorabitur

¹⁷ qui diligit epulas in egestate erit qui amat vinum et pingua non ditabitur

¹⁸ pro iusto datur impius et pro rectis iniquus

¹⁹ melius est habitare in terra deserta quam cum muliere rixosa et iracunda

²⁰ thesaurus desiderabilis et oleum in habitaculo iusti et imprudens homo dissipabit illud

²¹ qui sequitur iustitiam et mise-

ricordiam inveniet vitam et iustitiam et gloriam

²² civitatem fortium ascendit sapiens et destruxit robur fiduciae eius

²³ qui custodit os suum et linguam suam custodit ab angustiis animam suam

²⁴ superbus et arrogans vocatur indoctus qui in ira operatur superbiam

²⁵ desideria occidunt pigrum noluerunt enim quicquam manus eius operari

²⁶ tota die concupiscit et desiderat qui autem iustus est tribuet et non cessabit

20. thesaurus (thens. C) desiderabilis GC; thesauros desiderabiles A | dissipavit G | 24. uocatur GA; uocauit C.

Desunt D(a v. 19, deserta)W.

15. iusto] Π^{H2} (o in ras.); iusti Γ^{A*MM} | pavor] Γ^{A*} ut vid.; sanctis Γ^{A2} | operantium X | iniq.] Γ^{A*} ; equitatem Γ^{A2} .

16. erravit LT | a] in æ | gigantum] Z*; gigantium XYZ²Y^Dar.

17. diligit Ω^M | erit] est D | pingua LYS* Γ^M ; pingui* a Z* | ditabitur] dabitur Θ^A .

18. datur] Z*S*; dabitur $\Sigma\Phi\Theta^{A*}Z^3$ S² Ω^{MS} ael $\S$ | recto Ω^S are. ¶ Beda ant. hebr. « rectis », uel « recto » Iac. | iniqui Y; ini quis Ψ^D .

19. melior G | est om. Y* | rixosa Z³ (rix in ras.) | iracunda] Γ^{A2} (alt. a in ras.).

20. thesaurus] M² (aurus in ras.); thesauros A | desiderabiles AL* | in habitaculum Q | et (2°) om. Θ Beda | dissipavit GLQ*Y Θ Z*TT^{M*}; disputabit Ψ^D .

21. et iustitiam] iustitiam *grelve cum hebr.*; om. Y Φ Z² $\S$ cum LXX. ¶ « et iustitiam » Hug. anti. « uitam et gloriam », noui cum hebr. repetendo « iustitiam » sic habent anti. (sic) « uitam et iustitiam et gloriam » Guill.

22. ascendit] accendit Ψ^D | et extruxit Σ^C ; destruxitque Ω^S Jagrel; detraxitque $\S$ | robur] M²; robor XL*M²Q*YZS* Γ^M * | fiducia XS* Ψ^D Miss. moz., P. L. 85, 343.

23. custodit (2°) om. A* | ab angustia Θ .

24. uocabitur C(-ui-)L; uocatus Ω^J * | qui] quia Ω^S .

25. occidit T*; **cidant G* | enim om. L* | manu T*.

26. die*** Y | conc. et des.] in ras. brev. spat. Ω^J | tribuit XY | et (2°) om. G* | cessauit Q*Y*Z*.

15. <gaudium GCAM | 16. <vir GCAM | 17. <qui diligit GCAM | <qui amat A | 18. <pro iusto GCAM | 19. <melius GCAM | 20. <thesaurus GCAM | 21. <qui GCAM | 22. <civitatem GCAM | 23. <qui GCAM | 24. ¶ superbus XLIII. M Φ ZSF; Div. sine num. Ψ^D ; <superbus GC A | 25. <desideria CAM | <noluerunt G | 26. <tota CAM.

27 hostiae impiorum abominabiles
quia offeruntur ex scelere
28 testis mendax peribit vir oboe-
diens loquitur victoriam
29 vir impius procaciter obfirmat
vultum suum qui autem rec-
tus est corrigit viam suam
30 non est sapientia non est pru-
dentia non est consilium con-
tra Dominum
31 equus paratus ad diem belli Do-
minus autem salutem tribuet
XXII. 1 melius est nomen bonum

quam divitiae multae super
argentum et aurum gratia
bona
2 dives et pauper obviaverunt sibi
utriusque operator est Dominus
3 callidus vidit malum et abscon-
dit se innocens petransiit et
afflictus est damno
4 finis modestiae timor Domini
divitiae et gloria et vita
5 arma et gladii in via perversi
custos animae suae longe re-
cedit ab eis

27. quia offeruntur G²C(hoff.)A; qui offeruntur G* | 28. loquitur G*A; loquetur G²C |
31. paratus CLY cum archetypo, cf. hebr.; paratur GA cum LXX | tribuet CA; tribuit G.

XXII. 1. argentum et aurum GA cum hebr. et LXX, cf. supra 17, 3 et Eccle. 2, 8; aurum et
argentum C | 3. uidit GC; uidet A | 5. custos G; custus C; custos autem A cum LXX.

Desunt DW.

27. quia] Q*ΦP* Spec.; qu(a)e LQ²Y
ΦRG²ZTS²Y²Ωagrels cum Greg. M., P. L.
77, 88 C et 1030 B; qui G*S* | offerentur
S; offerunt Γ²A | ex] ob Y*; ab Y²; om.
ΦP.

28. loquitur = G*XΣALYΘZ*T Spec.,
Greg. M., P. L. 76, 765 C, Beda; loquetur
G²(-εtur)Z² cett. cum hebr., LXX, Ps.-Aug.
spec. 42 | uictoriae Ψ²D.

29. uir + autem Q | impius] iniquus
X | obfirmat] L*; obfirmat Π²H²YΦ²PTΩ²;
obfirmabit L²; adfirmat Θ | uiam] ¶ hebr.
ant. «iram» Iac.

30. non (1°)] praem. et T | non (2°)]
praem. et ΦΨ²Ω²M cum hebr. ¶ hebr. et anti.
interponunt «et» Guill., item Iac. | pruden-
tie Q | dominum] deum G.

31. paratus = CXΠ²HL²YΦ²PT²MΨ²D
cum hebr.; paratur Q² (alt. r in ras.) cett.,
Miss. moz. l. l., Greg. M., P. L. 76, 597 B et
Beda, cum LXX et Cassian. coll. 3, 15, 3 | tri-
buet] Z²; tribuit GXΣΠ²H²MQ*Z²S²*arelsb²c

Greg. M. l. l. et Beda; praebuit Y. ¶ mod.
«tribuet», Beda ant. «tribuit» Iac.

XXII. 1. argentum + enim Ω²M²are;
+ uero L², cf. LXX et Ps.-Aug. spec. 22 | ~
aurum et arg. CXΘ Brev. goth., P. L. 86,
496 | bona + est Z² cum Ps.-Aug. spec. 22.

2. obuiam fuerunt X, cf. 29, 13;
obuiam ueniunt Y* | utrisque X | opera-
tus est XY*Γ²M.

3. uidit] Z*; uidet AΦ²RG²ΘZ²Ψ²DΩ²S²
aels Beda ed. | innocens] praem. et Ω² | per-
transiit] Z*; pertransit Z²; pertransibit X;
perransiet Θ.

4. fines T | modestia et X | et (1°) om. Θ.

5. peruers* S*; superbi Ω²S²J²ae. ¶
«peruersi» ita habent hebr. Beda Andreas
et ant. Hug. uel «superbi», hebr. Beda ant.
«peruersi» Iac. | custos] L*; custus CXL²
Q*Y*S*; *custos Z*; + autem AMQYΦ
Θ²H²Z²S²Γ²Ψ²DΩ² edd. cum LXX | suae om. L* |
recedit] Q*; recedet ΣLQ², cf. v. seq.; reces-
sit S* ut vid.

27. ¶ hostiae XXII. LΘ²A; Div. sine num. G; <hostiae CAM | 28. <testis GCAM | 29. <vir
GCAM | <qui A | 30. <non est sapientia GCAM | 31. ¶ equus Div. sine num. G; <equus CAM |
<dominus G.

XXII. 1. ¶ melius XXII. Ω; <melius GCAM | 2. <dives GCAM | 3. <callidus GCAM |
4. <finis GCAM | 5. <arma GCM | <custos A.

- ⁶ proverbium est adulescens iuxta
viam suam etiam cum se-
nuerit non recedet ab ea
⁷ dives pauperibus imperat et qui
accipit mutuum servus est fe-
nerantis
⁸ qui seminat iniquitatem metet
mala et virga irae suae con-
summabitur
⁹ qui pronus est ad misericordiam
benedicetur de panibus enim
suis dedit pauperi
¹⁰ eice derisorem et exhibit cum eo
iurgium cessabuntque causae
et contumeliae
¹¹ qui diligit cordis munditiam
propter gratiam labiorum
suorum habebit amicum regem
¹² oculi Domini custodiunt scien-
tiam et subplantantur verba
iniqui
¹³ dicit piger leo foris in medio
platearum occidendus sum
¹⁴ fovea profunda os alienae cui
iratus est Dominus incidet in
eam

8. uirga irae suae consummabitur A et Beda cum hebr., cf. Symm.; uirgam irae suae consummabit (-uit G) G* C cum LXX; uirga irae suae consumabit G² | 9. benedicetur GC; benedicetur A.

Desunt D(usque ad v. 12, iniqui)W.

6. iuxta uiam suam] ibat a uia (uiam Y*) sua (suam Y*) Y | iuxta] iu***** G* | etiam] et Ω⁵ | recedit XΣYZ*TS*Γ, cf. v. praec. | ab eo Σ; ab eis M, cf. v. praec.

7. et om. C | accepit XZ*TS* | mutuo T; mutuum Q* | uenerantis L*.

8. metit XΣ^CYT; + et S* Brev. goth., P. L. 86, 497 | malum S*Γ, cf. hebr. | et] in Y | uirgam ... consummabit CΣ^TΘ^AZ*Γ^A Brev. goth. l. l.; uirgam ... consummauit (-uitur T*) G*Σ^CT; uirga ... consum(m)a-bit G²Θ^H; uirga ... consummauit Γ^M; uirgam ... non consummabit X | ira L | suae om. Π^{H2} ut vid.

9. pronus] promptus Σ^{T*}(ut vid.)^C | benedicetur AYT Spec. codd. MPCR | pauperibus XLYΦ^PΩ^{J*}, ex ps. 111, 9; + uictoriam et honorem adquiret qui dat munera animam autem auferet accipientium Q²Θ Ω^{MSJ*}arelbstc [[acquirat Ω^I, adquirat Θ^{A*}; aufert Ωarelbstc] cum LXX. ¶ « uictoriam et honorem acquirat qui dat munera. animam autem aufert accipientium » del. Hug. quod de LXX ante « eice » sic ponitur « uicto-

riam et honorem acquirat qui dat munera animam autem affert accipientium » nec hebr. habet nec anti. Guill. « uictoriam et honorem acquirat qui dat munera animam autem aufert accipientium » hebr. ant. non habent Iac.

10. eice] ecce X | et (1°) om. G* | exhibit] Γ^{M*}; exiuit ΣQ*YTS*Γ^A Spec. codd. MP^C; exiit Γ^{M2} | iurgia Q.

11. munditia Y* | propter gratia Y* | habebit] G² (ebi in ras.); habet M | ~ amicum hab. Θ.

12. custodient T; custodit Γ^{M*} | scientia Y* | subplantatur Y | iniqui] L*; iniqua L³ Beda cod.; impii Ω^M.

13. dicit] G²(it in ras.)Z*; dicet ΦZ² Ω^{5J} | foris] L*Z*S*; fortis Q*; est foris ΣQ² YΦΘ^{H2}Z²S²Γ^{Y^D}Ω edd. et Spec.; foris est Π^HL² | occidendum sum Σ^C; occidendus sit T.

14. os aliena Z*Γ^{M*}; os alieni C, cf. LXX; os leenae T, cf. v. praec.; uxor aliena Π^H | incidit YT²; incidat A; incedit XT* | in eum X; in ea ΣY*Θ^{AS*}.

6. <proverbium GCAM | 7. <dives GCAM | 8. <qui GCAM | 9. <qui GCAM | <de A | 10. <eice GCAM | <cessabuntque G | 11. <qui CAM | 12. ¶ oculi Div. sine num. G; <oculi CAM | 13. <dicit GCAM | 14. <fovea CAM | <cui G.

- ¹⁵ stultitia conligata est in corde
pueri et virga disciplinae fu-
gabit eam
¹⁶ qui calumniatur pauperem ut
augeat divitias suas dabit ipse
ditiori et egebit
¹⁷ inclina aurem tuam et audi
verba sapientium
adpone autem cor ad doctrinam
meam ¹⁸ quae pulchra erit
tibi cum servaveris eam in
ventre tuo et redundabit in
labiis tuis
- ¹⁹ ut sit in Domino fiducia tua
unde et ostendi eam tibi hodie
²⁰ ecce descripsi eam tibi tripliciter
in cogitationibus et scientia
²¹ ut ostenderem tibi firmitatem
et eloquia veritatis respon-
dere ex his illi qui misit te
²² non facias violentiam pauperi
quia pauper est neque con-
teras egenum in porta
²³ quia Dominus iudicabit causam
eius et configet eos qui con-
fixerint animam eius

17. inclina GA; fili mi inclina C | uerba sapientium GA; uerba sapientiae C | 18. eam GA; ea C | redundauit A | 19. eam tibi GC; tibi eam A | 20. scientia CA; scientiam G | 21. respon-
dere ex his illi qui misit te *scribimus cum* ΘS*Ψ^D, cf. *Aq. et Theod.*, ex quo *textu* (nisi restituendum
esset: [et] responderes ex his illi qui misit te, cf. C) *variae lectiones fluere videntur, scil.:* responderes ex
his illi qui misit te C; responderes illi qui misit te G; respondere ex his illis qui miserunt te A,
cf. *hebr. et LXX* | 23. iudicabit G²CA; iudicauit G* | confixerint C *cum Spec. cod. S*; confixerunt GA.

Deest W.

15. fugabit] S*; fugauit Q*YZ*ΤΓ^M;
effugabit ΘS².

16. pauperi T; paupere Ψ^D | augeat]
[..]deat D | ditiori] diuitiori Q* | egebit]
egens erit T; augebit ΩS*.

17. inclina] *praem.* fili mi CΘS²Ωael²,
cf. *Beda*. ¶ «fili mi» *del.* *Hug.* *hebr. ant.*
Beda non habent «fili mi» *Iac.* | sapientiae
CX(-ie) | apponit T* | cor + tuum T²Ω^M
cum hebr. et LXX.

18. cum seru.] conseruaueris Y* |
ea CY* | uentre] Z*; corde XMYΘZ²Ω^M
cum LXX, cf. Beda; ore Φ. ¶ «uentre» *Hug.* |
et *om.* Γ^{A2} | redundauit AQ*Γ^M; + tibi
Γ^{A2} | labiis] a**iis T*.

19. ostendi] L*S²(i in *ras.*); ostendam
L²YΩ²aer; ostende Φ^R. ¶ *hebr. ant.* «ostendi»
Iac. | eam *om.* Y*r *cum hebr.* | ~ tibi eam AQ
Y²Ω². ¶ *hebr.* «eam tibi» *Iac.*, *quae nota*
potius ad v. seq. pertinet | hodie *om.* ΣC*.

20. ecce — tibi *om.* ΣC | tibi *om.* ΩM².
¶ «tibi» *Hug.* | cogitationibus + tuis L²
T² | scientiam GY*.

21. ostendam ΩS* | firmit.] firmamen-
tum Y | eloquentiam Γ^M; *praem.* sanitatem
Ψ^D | respondere = ALMDQYΦΘS*²Γ
Ψ^D *edd.*; responderes GCX(-ris)ΣΠ^HZT
S²Ω²I, cf. *Hier. in Ez. 16, 30 et 42, 1 et ep.*
120, 12, 8 (ut respondeas); respondens Ω^M |
ex his] ex eis a; ex Π^HΩ^M; *om.* GΣZ* | illi
qui misit te = GCΣΘ^{HA2}(misit te in *ras.*)Z*
TS*Ψ^D, cf. *Aq. et Theod.*; illis qui misit te
Π^HQ*; qui misit te X; illis qui miserunt
te ALDQ²YΦZ²S²Ω²I *edd. cum hebr., cf. LXX*;
illis qui te miserunt MΓΩ^M.

22. non] ut Ω^M | facies XΣC LQ |
uiol.] Θ^{A2} (iolentia in *ras.*); dolentiam Ψ^D.
¶ al. «molestiam» *Iac.* | conteras] conuer-
tas Ω^M.

23. iudicauit G*DQ*YZ*T *Spec. codd.*
*M*P** | ~ iud. dominus arelusc | et — eius
(2°) *om.* Σ^TY* | configet] L²S²Y²; configit
Z*; conf[.]git D; confinget Y²; confringet
L²Ψ^D | confixerint = CΣC^TS* *Spec. cod. S*,
Beda ed.; confixerit Π^H; fixerint M; conflixe-
runt Γ^M; confixerunt S² *cett.*

15. <stultitia GCAM | 16. <qui GCAM | 17. <(fili) C | <inclina GAM | <adpone CA | 18. <quae
GM | 19. <ut GCA | 20. <ecce GCAM | 21. <ut CA | <respondere A | 22. <non GCAM | <ne-
que A | 23. <quia C | <et A.

24 noli esse amicus homini iracundo neque ambules cum viro furioso
 25 ne forte discas semitas eius et sumas scandalum animae tuae
 26 noli esse cum his qui defigunt manus suas et qui vades se offerunt pro debitis
 27 si enim non habes unde restituas quid causae est ut tollat operimentum de cubili tuo
 28 ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui
 29 vidisti virum velocem in opere suo coram regibus stabit nec

erit ante ignobiles
 XXIII. 1 quando sederis ut comedas cum principe diligenter adtende quae posita sunt ante faciem tuam
 2 et statue cultrum in gutture tuo si tamen habes in potestate animam tuam
 3 ne desideres de cibis eius in quo est panis mendacii
 4 noli laborare ut diteris sed prudentiae tuae pone modum
 5 ne erigas oculos tuos ad opes quas habere non potes quia facient sibi pinnas quasi aquilae et avolabunt in caelum

26. qui vades se offerunt GA; qui se offerunt C | 27. non habes unde restituas GC; non habet unde restituat A cum LXX | 29. stabit G²C; stauit A; statuit G*, ut vid.

XXIII. 2. in gutture GA; gutturi C | in potestate GC; in potestatem A | 5. facient GA; faciunt C | auolabunt GC; uolabunt A.

Deest W.

24. nolite Ω^M | hominis Γ^M .

25. dicas $\Phi^{G*}\Theta$.

26. defigunt G*; deficiunt T | uades se] adesse X | uadem M; uadens $\Pi^H Y^* T^*$; uiles Q²; ***es S*; om. CQ*.

27. habes] M*; habet AL*M²DY Ω^M Beda cum LXX. ¶ « habes » Guill. Beda ant. « habet » Iac. | restituas] M*; restituat AL* M²Y Ω^M Beda cum LXX. ¶ « restituas » Guill. | causa Q*Y* | tollat] L* $\Phi^{P*}Z^*$ Beda; tollas X $\Sigma^C L^2 \Phi^{RG P^2} Z^2 \Omega^{SJ}$; tolla** G*. ¶ « tollas » Guill. | oper. + tuum $\Sigma \Gamma \Omega^J$ cum hebr. | de cubile Y*Y^P; de cubiculo Θ ; de cubiculi L* | suo Ω^M .

28. ne] non Θ | transgredieris $\Sigma^T L$ Beda cod.

29. uirum] hominem Ω^M | opere] ore G* | stabat Y; statuit G*(ut vid.)Q*; praem. ne Q² ut vid. | erat Y | ante ignobiles] *****nobiles G* | ignobilis Φ^{RG} .

XXIII. 1. attente Π^H | posita] Q*S²; a(d)posita XMQ² $\Theta Z^* S^2$ elbst, cf. ant. vers. et Sang. (adponentur) | sint ΣL^2 (in ras.) ΘT Miss. moz., P. L. 85, 377, Beda | ~ sunt posita ΩA .

2. tot. vers. om. Y* | in guttore M*T*; in gutturi Γ^M *; gutturi CS* Ω^M | in potestate] Z* Beda; in potestatem AM* $\Phi^{PS} \Omega^S$; potestatem in $\Sigma Q^2 \Phi^{RG} Z^2 S^2 \Psi^D$ Miss. moz. l. l.; potestatem Q*.

3. de] in Γ^M | eius om. G | in quos D; in quibus G²; quibus G*.

4. nolite Ω^{M*} | prudentiae om. Ω^{M*} | ~ modum pone Θ .

5. ne] L*; nec L² | **oculos X | quas habere non poteris C; quas non potes habere $\Omega^{SJ} \text{are} \text{st}$; om. Σ^T * | faciunt CXQ $\Phi^{P*} \Theta \Gamma^M$ Ω^{MS} | pinnas = G*CX Σ^T ALM*Q* ΘZ^* ; pennas G²M²Q²Z² cett. | auolabunt = GC $\Pi^H M Q \Theta T \Psi^D$; uolabunt cett.

24. ¶ noli XXIII. L Θ^A ; XLIIII. MD $\Phi Z S \Gamma$; Div. sine num. GY^PD; <noli AC | 25. <ne CA | 26. <noli GCAM | 27. <si GCAM | 28. ¶ ne XXIII. Ω^M ; <ne CAM | 29. <vidisti GCAM.

XXIII. 1. ¶ quando XXIII. Ω^{SJ} ; Div. sine num. G; <quando CAM | 2. <et CA | <si G | 3. <ne CAM | 4. <noli GCAM | 5. <ne GCAM.

- ⁶ ne comedas cum homine invidio
et ne desideres cibos eius
⁷ quoniam in similitudinem arioli
et coniectoris aestimat quod
ignorat
comede et bibe dicet tibi et
mens eius non est tecum
⁸ cibos quos comederas evomes
et perdes pulchros sermones
tuos
⁹ in auribus insipientium ne lo-
quaris quia despicient doc-
trinam eloquii tui
¹⁰ ne adtingas terminos parvulo-
rum et agrum pupillorum ne
introeas
- ¹¹ propinquus enim eorum fortis
est et ipse iudicabit contra
te causam illorum
¹² ingrediatur ad doctrinam cor-
tuum et aures tuae ad verba
scientiae
¹³ noli subtrahere a puero disci-
plinam si enim percusseris
eum virga non morietur
¹⁴ tu virga percutis eum et animam
eius de inferno liberabis
¹⁵ fili mi si sapiens fuerit animus
tuus gaudebit tecum cor-
meum ¹⁶ et exultabunt renes
mei cum locuta fuerint rec-
tum labia tua

7. in similitudinem GC; in similitudine A | dicet GA; dicit C | 9. insipientium CA; insipientium G | despicient G²CA; despiciunt G* | 11. eorum CA; illorum G, *ex alt. parte versus* | iudicabit G²CA; iudicavit G* | 14. percutis CA; percutes G | 16. et exultabunt G²CA; exultabunt G*.

Deest W.

6. invidio] L*; inuidioso L² | desid.]
ederis Γ^{M*}.

7. in similitudinem] Z*; in similitu-
dine XΣAYΦZ²Ψ^DΩ | ariolo Φ^G | et incon-
iectoris X; *om.* Ω^{M*} | dicit CXΣ^CMDΘZ*
TΓ^A. ¶ «dicet» uel «dicit» *Iac.*

8. euomas Q* | et] ut Ω^{M*} | ~ serm.
tuos pulchros Γ^M; ~ tuos pulchros serm. Ω^S.

9. insipientium GL* | ne loquaris *om.*
Ω^{M*} | despicient] L*Θ^{A2}(*cs in ras.*); despi-
ciunt G*XL²Q; dispicient DYZ²(*e in ras.*);
despici Ω^{M*}

10. paru.] parum Π^{H*} | ~ paru. ter-
minos Ω^Sagrelst | agrum] Σ^{T*}; agros Σ^{T2}
cum hebr. | ne] non Ψ^D.

11. enim *om.* Ω^M | eorum] illorum
GΠ^HΘ²arelst; *om.* L* | fortior C | est *om.*
X | iudicavit G*DQ*Y; diiudicabit X |

illorum] eorum Σ.

12. ad doctrinam] doctrina A*; in
doctrina A² | scientiae] sapientie X. ¶ pru-
dentiae L, *cf.* 1, 2 et 18, 2.

13. a *om.* A.

14. tu + ergo Ω^M | percutis] L*;
percutes GXΣ^TΠ^HL²MΦ^{P*}ΘZ*TSΓ^MΩSM
edd. Spec. cod. S, Miss. moz., P. L. 85, 377,
Brev. goth., P. L. 86, 339 | ~ perc. eum
uirga Ω^M | et *om.* Y | anima AY* | eius]
illius Π^H *cum Caes. Arel. serm. 235 (ed. Mo-*
rin, p. 891) | liberabis] ¶ uel «liberas» *Iac.*

15. fueris Π^{H*}, *cf.* 9, 12 | tuus *om.* Ω^M |
meum] tuum DΩ^M.

16. et *om.* G*D | mei] tui Ω^M | recta
Lagrel *Brev. goth. l. l. cum hebr.*; tecum X;
om. Ω^M | ~ rectum loc. fuerint C | tua] mea
D *Brev. goth. l. l.*

6. <ne (I⁰) GCAM | 7. <quoniam GAM | <comede GCAM | 8. <cibos GCAM | 9. <in GCAM |
10. <ne (I⁰) GCAM | 11. <propinquus GCAM | 12. <ingrediatur GCAM | 13. ¶ noli *Div. sine*
num. G; <noli CAM | <si A | 14. <tu GCAM | 15. ¶ fili XXX. Q; XLV. MΦZS(*sub ras.*)Γ;
Div. sine num. XLΨ^D; <fili GCA | 16. <et A.

- 17 non aemuletur cor tuum peccatores sed in timore Domini esto tota die
 18 quia habebis spem in novissimo et praestolatio tua non auferetur
 19 audi fili mi et esto sapiens et dirige in via animum tuum
 20 noli esse in conviviis potatorum nec in comesationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt
 21 quia vacantes potibus et dantes symbola consumentur et vestietur pannis dormitatio

- 22 audi patrem tuum qui genuit te et ne contemnas cum senuerit mater tua
 23 veritatem eme et noli vendere sapientiam et doctrinam et intellegentiam
 24 exultat gaudio pater iusti qui sapientem genuit laetabitur in eo
 25 gaudeat pater tuus et mater tua et exultet quae genuit te
 26 praebe fili mi cor tuum mihi et oculi tui vias meas custodiant
 27 fovea enim profunda est meretrix et puteus angustus aliena

19. animum tuum GA; animam tuam C | 21. dormitatio G cum *codd. fere om.*; dormitationis CA | 25. quae genuit te G cum *hebr.*; qui genuit te CA | 26. praebe (preue C) fili mi cor tuum mihi CA; praebe mihi fili cor tuum G cum LXX.

Deest W.

17. non] ne Σ | peccatoris T; cum peccatores (-re D^o) D.
 18. quia] qui YT^o D.
 19. animam tuam CXΣLMDQ.
 20. in conuiuiis A*; in conuiuio Θ | comesationibus L; comessionibus M² arelbus; commessionibus Π^H*QYΦ^{RP}TT^A Ψ^DΩ; comisationibus Z*S*; commisationibus GM*(conn.)DΓ^A* | ad uesc. conferunt] in ras. Ω^J.
 21. quia] qui LQ* | uacant sputibus X | potus Y*; potu Y² | simbola XΣ^T*CDT SΨ^DΩJ^a; symbula LM*ΘΓ^M; symbolum Q* ut vid.; symbolum Ω^M; simbolam T; cim-bala Y*; cymbala Y²; sibila Σ^T | consume-tur G; consummentur XD; absumentur Ω^M | uestientur QS*Ω^M* | dormitationis CA; dormitationibus Q*; dormitio DΓ^M*.
 22. ne] nec Ψ^D; neque Q | contemnas] contendas X; conten[...] D.

23. uendere] emere X.
 24. exultate S*; exultet Ω^M | gaudium TS*Γ^M | qui] S*; quia S². ¶ ant. « quia » ... al. habent « qui » Guill. mod. « qui », ant. « quia » Iac. | sapienter Y* | laetatur Γ^M.
 25. gaud** G* | et exultet] Γ^A*; exultet LΓ^A²; om. Y | quae] qui CXΣ^CΠ^H AY*Ω^SJa Brev. goth., P. L. 86, 334 et 346, Beda; om. S*. ¶ « qui » Hug. mod. « qui », ant. « que », hebr. « genitrix tua » Iac.
 26. mi om. GΠ^HYΩ^M cum LXX et Antiph. miss. rom. (resp. Praebe fili) | ~ praebe mihi fili cor tuum G cum LXX; ~ fili mi pr[...] D | oculos tuos X | meas] tuas Ω^M | custodi Ω^M*.
 27. enim] autem Ω^M; om. C | ~ autem fouea Ω^M* | ~ mer. est Ω^M* | angustus] alienus Ω^M*.

17. <non GCAM | 18. <quia GCAM | 19. ¶ audi XXXI. Q; Div. sine num. G; <audi CAM
 20. ¶ noli XXIII. LΘ^A; <noli GCAM | 21. <quia GCAM | <consumentur G | 22. <audi GCA
 M | 23. <veritatem GCAM | 24. <exultat GCAM | 25. <gaudeat GCAM | 26. ¶ praebe XXXII.
 Q; Div. sine num. X; <praebe GCAM | 27. <fovea GCAM.

28 insidiatur in via quasi latro et
quos incautos uiderit interficit
29 cui vae cuius patri vae cui rixae
cui foveae cui sine causa vul-
nera cui suffusio oculorum
30 nonne his qui morantur in vino
et student calicibus epotandis
31 ne intuearis vinum quando fla-
vescit cum splenderit in vi-
tro color eius
ingreditur blande 32 sed in no-
vissimo mordebit ut coluber
et sicut regulus venena dif-

fundet
33 oculi tui videbunt extraneas et
cor tuum loquetur perversa
34 et eris sicut dormiens in medio
mari et quasi sopitus guber-
nator amisso clavo
35 et dices verberaverunt me sed
non dolui traxerunt me et
ego non sensi
quando evigilabo et rursum
vina repperiam
XXIV. 1 ne aemuleris viros malos
nec desideres esse cum eis

28. uiderit GA; inuenerit C | 31. ne intuearis uinum GC; ne intueris in uino A | 33. lo-
quetur GA; loquitur C | 35. euigilabo G²C(heu.); uigilabo G²A | rursum CA; rursus G.

XXIV. 1. ne ... nec CA cum hebr.; ne ... ne G, cf. *infra* v. 19.

Desunt WT^A (partim a v. 32, diffundet, usque ad v. 1, eis, fol. lac.).

28. uiderit] inuenerit CXΣLYΘagre |
interficit] Z²*; interficiet YΦΘZ²ΣΓΨ²Ω
edd.; interfecit D.

29. cui vae om. Ω^M* | cuius] cui Φ^P |
patris Ω³; patris X; patri*** Q | rixae]
irae A, cf. *Caes. Arel. serm. 46, 3* (ed. Morin,
p. 198) | cui (ante suf.)] cuius G* | suffusio
Θ(subf.)Ω³Σ²; seffusio G²; effusio G*; suf-
focatio Ω^M; confessio a. ¶ «suffusio» sic
habent hebr. Beda et ant. *Hug.* «suffusio» ...
simile III Reg. viii (v. 11) *Guill.* Beda hebr.
ant. «suffusio» set glosa uidetur exponere
«suffusio» Iac.

30. morantur] L*; commorantur L²
ΘΩ edd. cum *Ps.-Aug. spec. 52.* ¶ Beda «mo-
rantur» Iac. | et] ut Ω^M | calicibus epotan-
dis] in ras. Q² | calices Y*; calices Σ¹*T*.
¶ al. calicibus T | se potandis CT; potandis
XΣ¹ΘZΓ^M; optandis DΩ^M; et potibus M |
~ optandis cal. Ω^M*.

31. intueris A; intuaris Ω^M*; intu*ris
M* | in uinum L; in uino A; uino Q* |

flauescet M; flauiscet Σ^T; fluescit Γ^M *Spec.*
codd. MP C* | splenderis Y*Φ^P | uitro] ni-
tro X | ~ color eius cum spl. in uitro A |
ingreditur M; + enim A cum *Caes. Arel.*
serm. 46, 5 (ed. Morin, p. 199).

32. sed] et Σ^Tae *Spec. codd. MPCR* |
diffundit XYZ²T.

33. extraneos XQ; extranea Σ^T |
~ extr. uid. Ω^M | loquitur CYa; [...]itur D |
peru. loq. Ω^M.

34. erit Γ^M | sicuti C | et (2°) om. G*
omisso G*.

35. et dices Y; om. D; + ** G* |
uerberabunt S* ut *vid.*; uulnerarunt Q |
sed] et QΩ^Ms cum *LXX.* ¶ Beda ant. «set»,
mod. [«et»], hebr. non habet «set»
neque «et» Iac. | non doleui Ω^M*; nolui X
et (2°)] sed XY, cf. *LXX* | euigilabo] Z*;
euigilauit Q*Y*(euig.); uigilabo G*Π²AΦ^{RG}
Z²Ψ²Ω^M* | rursum] Z*; rursus GMYΦZ²
Ψ²Ω edd.

XXIV. 1. nec] ne GΩ^M | cum eis]

28. <insidiatur CAM | 29. ¶ cui (1°) *Div. sine num.* G; <cui (1°) CAM | <cuius C | <cui (2°)
C | <cui (3°) C | <cui (4°) C | <cui (5°) C | 30. <nonne GCA | 31. ¶ ne XXXIII. Q; <ne
GCA | <ingreditur CAM | 33. <oculi GCAM | 34. <et eris GCAM | <et quasi A | 35. <et dices
CAM | <traxerunt A | <quando GAM.

XXIV. 1. ¶ ne XXIV. Ω; XXXIII. Q; *Div. sine num.* G; <ne CA.

² quia rapinas meditatur mens
eorum et fraudes labia eorum
loquuntur

³ sapientia aedificabitur domus et
prudencia roborabitur

⁴ in doctrina replebuntur cellaria
universa substantia pretiosa et
pulcherrima

⁵ vir sapiens et fortis est et vir
doctus robustus et validus

⁶ quia cum dispositione initur bel-
lum et erit salus ubi multa
consilia sunt

⁷ excelsa stulto sapientia in porta
non aperiet os suum

⁸ qui cogitat malefacere stultus
vocabitur

⁹ cogitatio stulti peccatum est et
abominatio hominum detractor

¹⁰ si desperaveris lassus in die
angustiae inminuetur fortitu-
do tua

¹¹ erue eos qui ducuntur ad mor-
tem et qui trahuntur ad inte-
ritum liberare ne cesses

¹² si dixeris vires non suppetunt
qui inspector est cordis ipse
intellegit et servatorem ani-
mae tuae nihil fallit reddet-
que homini iuxta opera sua

8. malefacere GC; mala facere A | 9. detractor G²CA; detractor G*, cf. *infra* v. 21 |
12. fallit reddetque C et *Spec.*; fallet reddetque G; fallit redditque A cum LXX.

Deest W.

tumens Ω^M.

2. qui rapinas meditantur C | rapinam
XΠ^HY²Ω^Sg cum *hebr.*; rapina Y*Ψ^D | me-
ditabitur MS*Γ^{M*}(*ut vid.*) | mens] cor X
cum *hebr.*, LXX, *Lucif. de non conv. c. haer.* 6 |
loquuntur] M*; locuntur GCAM²QΨ^DΩ³a;
loquentur X.

3. aedificatur L* | roboratur Q*.

4. in] et Ω^M cum *hebr.* | et om. X |
~ pulcherrima et pret. Θ.

5. et (1°) om. Π^HLQΓ^AΩ^{are}lvst |
~ est fortis Z | et (2°) om. Gr | robustus]
S*; et robustus S².

6. quia] M*; qui M²S*; qua Π^{H*} |
initur in Ω^{M2}; itur in Ω^{M3}; itur ad Ω^I.
¶ ant. «initur bellum», mod. «itur ad»
uel «in bellum» *Iac.* | erit + ***** Q.

7. exc.] L*; et excelsa L² | in porta
om. L* | in om. X | aperit X; aperuit Ψ^D.

8. malefacere] Z*; mala facere Π^HA
QΦ^{RG}ΘZ²ST¹Ψ^DΩ^{are}lvst *Beda.*

9. peccat*um Θ^H | et + est L² |

abom.] habitatio X | detractor] L*; detrac-
tor G*L², cf. v. 21.

10. desp.] dissipaveris Θ | lassus]
Y*; lassos Π^HY²; lapsus Φ^{RG}ZΨ^DΩ^{are}lvst,
cf. 25, 19; lapsos Θ; lesus X. ¶ lapsos Y;
«lapssus» *Hug.* «lassus» *Guill.* *Beda* «las-
sus» *Iac.* | ~ in die ang. lapsus Ω^{M*} | in-
minuitur Y*; minuetur Θ; *praem.* non Ω^{I*}.

11. trahuntur] L*; detrahuntur L²;
ducuntur Π^H | ne cesses] necesse est XQ* |
ne] non Ω^M. ¶ «ne» *Guill.*

12. si] quod si Γ | inspecta[.]r D |
intelliget Θ, cf. *hebr.*; intelligat Ω^{M*} | et
om. G | servator est Ω^S; servat honorem C.
¶ sec. anti. «saluatorem», alii iuxta *hebr.*
habent «servatorem» *Guill.*, *item Iac.* |
suae Ω^M | nihil] nec Ω^S | fallit] *Spec.*; fallet
G, cf. *hebr.*; om. Ω^{M*} | reddetque] *Spec.*;
redditque ΣALQ* cum LXX | iuxta] secun-
dum Θ cum *Lucif. de S. Athan* 1, 28; *Hier.*
in Is. 8, 26; *Ps.-Aug.*, *spec.* 111; cf. *Mt* 16,
27 et *Rom.* 2, 6.

2. <quia GCAM | 3. <sapientia GCAM | 4. <in GCAM | <universa A | 5. <vir sapiens GCA
M | 6. <quia GCM | <et A | 7. <excelsa GCAM | 8. <qui GCA | 9. <cogitatio GCAM | 10. <si
GCAM | 11. ¶ erue XLVI. MDΦZST; *Div. sine num.* Ψ^D; <erue GCA | 12. <si GCAM | <et A.

- 13 comede fili mi mel quia bonum
est et favum dulcissimum gut-
turi tuo
- 14 sic et doctrina sapientiae ani-
mae tuae
quam cum inveneris habebis in
novissimis et spes tua non
peribit
- 15 ne insidieris et quaeras impie-
tatem in domo iusti neque
vastes requiem eius
- 16 septies enim cadet iustus et re-
surgit impii autem corrue-
nt in malum
- 17 cum ceciderit inimicus tuus ne
gaudeas et in ruina eius ne
exultet cor tuum
- 18 ne forte videat Dominus et dis-
pliceat ei et auferat ab eo
iram suam
- 19 ne contendas cum pessimis nec
aemuleris impios
- 20 quoniam non habent futuro-
rum spem mali et lucerna
impiorum extinguetur
- 21 time Dominum fili mi et regem
et cum detractoribus non con-
miscearis
- 22 quoniam repente consurgit per-
ditio eorum et ruinam utrius-
que quis novit.
- 23 Haec quoque sapientibus

13. fili mi mel G cum plur. codd. et hebr.; fili mel CA, cf. LXX | 16. cadet iustus et resurget GC; cadit iustus et resurgit A | 19. ne ... nec G²CA cum Spec.; ne ... ne G* cum hebr., sed cf. supra v. 1 | 21. detractoribus C cum Spec.; detractoribus GA, cf. supra v. 9.

Deest W.

13. mi om. CXALQYΩ^{MS} Beda cum LXX | et om. Ψ^D | dulcissimo X | gutturi M*T*.

14. sapientia T | animae om. L* | ~ an. sap. Ω^M | inu.] ueneris Ψ^D | in nouissimis] praem. spem L²Q²YΘS²g; + spem ΦZ²Ψ^DΩarelvst Brev. goth., P. L. 86, 488.

15. et] ut LΩ^M Beda | impietate Π^H; iniquitatem Ω^S | domo] Z³; domu LΦ^{P*} Z² | et neque C | uastas Θ^A; uasteris S* | ~ req. uast. Ω^{M*}.

16. enim] autem Φ^R; + in die L²aeß Brev. goth., P. L. 86, 433, cf. Luc. 17, 4. ¶ non est ibi « in die » Guill. | cadit XADTS* Γ^{A*} Beda | resurgit XΣT*ADTS* Beda; surgit Γ^{M*} cum Sang. | inpius uero conruet X² (conr. in ras.) | co(r)ruunt TS*Γ^{M*}; conru** G*; cadent Ω^{M*}.

17. cumque Ω^{J*} | ceciderit] c[.]derit D | et om. X Brev. goth. l. l. | in ruina X |

ne (2°)] non Ψ^D | exaltet Y*.

18. displiciat CA*DT*S* | ei] eis D | auferet Φ^P.

19. ne] nec Ψ^D; non Ω^S | condas T* | nec] Spec.; ne G*S*Γ^{M*}Ω^{MJ} cum hebr., cf. supra v. 1. ¶ hebr. ant. « nec » Iac. | haemularis C; imiteris X.

20. habet Σ^C | futurum Y*; furorem X | ~ spem fut. mali T; ~ mali fut. spem Π^H | extinguitur TΓ^{M*}.

21. dom.] deum Ω^M | et (1°) om. Q* | et (2°) om. S* | detractoribus] Z³ Spec.; detractoribus GALZ² Beda cod., cf. v. 9 | non] ne Π^HZΨ^DΩ^{MJ}, cf. Hier. in Ez. 16, 12.

22. consurgit ΣDT Spec. codd. MPCR; surgit Ω^M; ueniet Θ cum Hier. ep. 125, 19 et in Ez. 16, 12 | eorum] illorum Ω^M | ruina Y* | utrisque X.

23. sap.] praem. de Σ^T; + dico s,

13. ¶ comede XXXV. Q; Div. sine num. GX; <comede CAM | 14. <sic CAM | <quam GCA | 15. ¶ ne XXXVI. Q; <ne GCAM | 16. ¶ septies XLVII. MDΦZSΓ; <septies GCA | 17. ¶ cum XXV. ALΘ^A; <cum GCM | 18. <ne CA | 19. <ne GCAM | 20. <quoniam GA | 21. ¶ time XXXVII. Q; Div. sine num. G; <time CAM | 22. <quoniam GCAM | <et A | 23. <haec G.

- cognoscere personam in iudicio
non est bonum
- 24 qui dicit impio iustus es maledicent ei populi et detestabuntur eum tribus
- 25 qui arguunt laudabuntur et super ipsos veniet benedictio
- 26 labia deosculabitur qui recta verba respondet
- 27 praepara foris opus tuum et diligenter exerce agrum tuum ut postea aedifices domum tuam
- 28 ne sis testis frustra contra proximum tuum nec lactes quemquam labiis tuis
- 29 ne dicas quomodo fecit mihi sic faciam ei reddam unicuique secundum opus suum
- 30 per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti
- 31 et ecce totum repleverant urticae operuerant superficiem eius spinas et maceria lapidum destructa erat
- 32 quod cum vidissem posui in corde meo et exemplo didici disciplinam

24. qui dicit CA; qui dicunt G | iustus es G²CA; iustus est G*, ut vid. | maledicent ei A; maledicent eum C; maledicunt eis G | detest. eum C(ēum)A; detest. eos G | 26. verba respondet C, cf. hebr. et LXX; verba respondit G cum Spec.; respondit A cum Beda | 29. sic faciam GC cum hebr.; faciam A et Beda cum LXX | reddam GA; et reddam C, cf. LXX | 31. repleuerant GA; repleuerunt C | operuerant G²A; operuerunt G*C(hop.) | superficiem CA; superfaciem G | 32. et exemplo GA; exemplo C cum hebr., sed minus recte ut vid.

Desunt WΓ^A(partim a v. 29, sic, fol. lac.).

cf. LXX | cognoscere] erubescere X cum LXX et Lucif. de S. Athan. 1, 28; om. Ω^{M*} | non bonum Γ^{M*}, cf. hebr. et LXX; non bonum est Γ^{M2}.

24. dicit] Φ^{P*} ut vid.; dicit Q; dicunt GΦ^{RGP2}ΘΩarel̄st̄ | impio iustus] iusto impius Y*Y^P, cf. Ps.-Aug. spec. 10 et 109 | iustus] praem. non T* | es] est G*(ut vid.) L*Y*Y^PΩ^M cum LXX | maledicetur in populo S* | maledicunt G | ei] eis GΘΩarel̄st̄; eum C(ēum)Γ^M | detestantur Y | eum] eos GΘΩarel̄st̄.

25. arguunt + eum arel̄st̄ | ipsos] in ras. G²; eos Ωa.

26. labia + eius Π^HL² | deosculabitur Σ^{T*}; deosculabuntur Σ^{T2} | qui — resp.] respondentia verba recta Σ, cf. hebr., LXX et Gloss. (J. Schildenberger, p. 90) | qui] quo ΩJ* | verba om. A Beda | respondit GΠ^HA LQYΦZTS*Γ^MY^P Spec. et Beda; respon-

derit X.

27. exercere Σ^TY*Φ | ut] et arel̄st̄; om. Ω^S | aedifices om. Σ^{T*} | tuam om. Ω^M.

28. tuum om. ΩJ² | nec] ne YΩJa | lactes] ledas Y. ¶ lactes Y.

29. ne] nec LS | ~ mihi fecit L | sic om. A Beda cum LXX | reddam] praem. et CΩ^SJae, cf. LXX.

30. pigri] in ras. T¹ | ~ stulti uiri L*Ω^SJ.

31. et om. Q* | repleuerunt CX(-be-) Q Spec. cod. S | urticae XY*; horticae C; **rtice G*; uirtute Ω^{M†} | operuerunt G* C(hop.)XΣ^cLMQYΘΨ^DΩJ* Spec. cod. S; praem. et Γ^Aael̄st̄ | superficiem] Γ^{M2} (fi in ras.); superfaciem GΣ^TY*Y^PΩ^M | eius om. Σ^T | spina Y* | macheria CLM*QY*Z*TS*Γ^M.

32. quod] quo Q | uid.] audissem Φ^G | meo om. Ω^M | et om. CΓ^M Spec. codd. MP*CR cum hebr. | exemplo] Σ^{C*}; extemplo Σ^{T*}C².

<cognoscere A | 24. <qui GCAM | 25. <qui GCAM | 26. <labia GCAM | 27. <praepara CAM
28. <ne GCAM | 29. <ne GCAM | 30. ¶ per agrum XLVIII. MDΦZSΓ^M; Div. sine num. Y^P;
<per agrum GCA | 31. <et GA | <operuerant GC | <et maceria A | 32. <quod GCAM.

³³ parum inquam dormies modicum dormitabis pauxillum manus conseres ut quiescas

³⁴ et veniet quasi cursor egestas tua et mendicitas quasi vir armatus.

XXV. ¹ HAEC QUOQUE PARABOLAE SALOMONIS QUAS TRANSTULERUNT VIRI EZECHIAE REGIS IUDA

² Gloria Dei celare verbum et

gloria regum investigare sermonem

³ caelum sursum et terra deorsum et cor regum inscrutabile

⁴ aufer robiginem de argento et egredietur vas purissimum

⁵ aufer impietatem de vultu regis et firmabitur iustitia thronus eius

⁶ ne gloriosus appareas coram rege et in loco magnorum ne steteris

33. pauxillum G^a (ex paus.); pusillum A; paululum C, cf. 6, 10 | 34. ueniet G^aC cum hebr. et LXX; ueniet tibi G^aA, cf. 6, 11 | egestas tua et mendicitas GA; egestas tua et mendicitas tua C cum hebr. et LXX.

XXV. 1. haec quoque parabola GC; haec quoque parabola A | 2. gloria dei C; gloria domini A; gloria dei est G | 3. terra GC; terram A | 6. magnorum GA; magnatorum C | steteris GC; consteteris A.

Desunt WT^a (partim usque ad v. 33, dormies).

33. paruum L^a; praem. usquequo piger dormis usquequo de somno consurgis Q² ΘS²Ω^{MSJ}*arel^s [dormies arel^s; usq. (2°) — consurgis om. S²; usq. (2°)] quando Ω^M; consurgis Θ^{HA2}(gis in ras.), ex 6, 9, cum vers. sahidica. ¶ «usquequo ... consurgis» hoc hebr. et ant. non habent hic sed supra vi (v. 9) Hug. «disciplinam parum» Guill. «usquequo ... consurgis» plures ant. hebr. non habent Iac. | dormies om. ΣT^a; + et L | ~ dormies inquam Γ^M | pauxillum Z^a; pausillum G^aM^aY^aZ^a; paxillum Z^a; pauxillulum XΠ^H; pusillum A; paululum CLT cum 6, 10 | manibus Γ^M | conseris XY TS^a; coneres G^a.

34. ueniat ΩJ^a; + tibi G^aX^aΣT^aAL^a ΓΩ^{MSJ}*agrel^sst, cf. supra 6, 11. ¶ «ueniet quasi» Guill. «tibi» hebr. ant. non habent Iac. | tua om. st cum 6, 11 | mendicitas + tua CΩ cum hebr. et LXX | armatus + hoccuret tibi C, cf. 6, 11 in eodem cod.

XXV. 1. tot. vers. om. a. ¶ quidam ant. non habent hunc uersum, aliqui ant. mod. hebr. habent Iac. | haec] ΦG^aS^a; hae

Π^HM^aQΦ^{RG2P}ZS^aΓ^MΨ^Dagrel^sst; heae A; hee ΣCΩ; he M^a; h[.] D | quoque] sunt Q; quoque sunt ΣC; om. Ω^M | parabola LY* (-le)Γ^M | salomonis om. Q^a | ezechie Θ^HΩ; ezechie ΣS; ezechie X; hezechie C; iezechie g; hiezechiae Q | iuda* G^a; iudae G^aΣQT; iude XΨ^D; + diapsalma Θ.

2. dei] S^a ut vid.; domini AS^a* Sal.; regum X Greg. M., P. L. 76, 829 A et Beatus in Apoc. 3, 4, 3; + est GXQ^aΦZ^aST^aΨ^DΩ arel^sst Sal. et Beatus l. l. ¶ «gloria dei celare» Guill. | celare] inuestigare ΣCΓ^a | uerbum] ΣC^a; sermonem ΣC^a | regis Ω^M; dei est X Greg. M. et Beatus ll. ll. | inuest.] celare ΣCΓ^a (cēl.) | sermonem] ΣC^a; sermonum Y^a; uerbum ΣC^a.

3. sursum + est M | terram XAQ.

4. robiginem = GA; rubiginem cett. | egredietur S^a (ult. e in ras.); egredietur XΣT^a ΩJ. ¶ «egreditur» uel «egredietur» Iac.

5. aufers T | firmatur ΣC^a.

6. ne (r^o) D^a; nec D^a | coram regem Π^H*Γ^M* | magnatorum CXY cum Brev. goth., P. L. 86, 189. ¶ uel «magnatorum» Iac. |

33. <parum GCAM | 34. <et veniet CA.

XXV. 1. ¶ haec XXXVIII. Q; Div. sine num. AL; <haec GCM | 2. ¶ gloria dei XXV. Ω; Div. sine num. GXΨ^D; <gloria dei CAM | 3. <caelum GCAM | 4. <aufer GCAM | 5. <aufer GCAM | 6. <ne gloriosus GCAM.

- 7 melius est enim ut dicatur tibi
ascende huc quam ut humili-
lieris coram principe
8 quae viderunt oculi tui ne pro-
feras in iurgio cito
ne postea emendare non possis
cum dehonestaveris amicum
tuum
9 causam tuam tracta cum amico
tuo et secretum extraneo non
reveles
10 ne forte insultet tibi cum audie-
rit et exprobrare non cesset
11 mala aurea in lectis argenteis
qui loquitur verbum in tem-
pore suo
12 inauris aurea et margaritum ful-
gens qui arguit sapientem et
aurem oboedientem
13 sicut frigus nivis in die messis
ita legatus fidelis ei qui misit
eum animam illius requiescere
facit
14 nubes et ventus et pluviae non
sequentes vir gloriosus et pro-
missa non complens
15 patientia lenietur princeps et lin-
gua mollis confringet duritiam

7. quam ut humilieris GC; quam humilieris A²; quam mulieris A* | coram principem A |
8. in iurgio GC cum Spec.; iurgio A | 9. non reueles G et aliquot al. cum Spec.; ne reueles CA | 13. fa-
cit A et codd. fere omnes; faciet GC | 15. lenietur A; lenitur C; linietur G | confringet CA; con-
fringit G.

Desunt D(a v. 15, confringet)W.

consteteris A Beda, cf. Aq., Symm., Theod. (ἐπι-
στῆς).

7. es Θ^A | enim om. Ψ^D | dicatur —
ut (2°) om. X | ascende] accede Σ | hunc
Γ^{M*}; om. Z* | quam — principe om. Ω^M |
ut humilieris] Θ^{A1}(ut hu in ras.); ut mu-
lieris Φ^P; humilieris A²Y; mulieris A* | co-
ram principem AY*.

8. quae uiderant G*; ne uiderint Ω^M |
in] Spec.; om. AQ* Beda cod. | possis] poteris
Q Brev. goth. l. l.; [...]es D | dehonestaberis
XS*.

9. cum] in ras. Γ^{M2} | secreto M*;
secreta M²; + tuum Ω^I. ¶ «secretum ex-
traneo» Guill. | extraneo] Σ^{T2} (eo in ras.) |
non = GXLTS*Ω^S Spec.; ne cett.

10. insultent T* | audieris Ω^M | expro-
bare SI^M | non om. Ω^{M*} | cesset + gratia
et amicitia liberant quas tibi serua ne expro-
brabilis fias Q²(ut vid.)ΘΩ^{MSJ}*arelsct [[expro-
babilis Ω^M; fies Θ] cum LXX, cf. Ps.-Aug.
spec. 7 et 49. ¶ «gratia ... fias» del. Hug.
«gratia ... exprobrabilis fias» nec hebr.

nec anti. habent set LXX Guill. «gratia ...
fias» hebr. ant. non habent Iac.

11. loquetur Φ^{RG} | uerba Φ^{P*}; ueri-
tatem C, cf. ps. 14, 3 et Is. 33, 15; om. Ω^{M*}.

12. inaures DQ*Γ^MΨ^D; in aureis A |
aureae Γ^M | margaretum T; margarita
Ω^{2J*}a Spec. codd. MCR. ¶ «margaritum»
Guill. uel «margarita» Iac. | arguet Σ^{C*}Z;
arguat Ψ^{D*} | et (2°) in X | aurum G |
obaudientem X.

13. sicuti C | niues Y*; ni* Ω^{M*} |
in diem Σ^{TZ*} | messis] mensis Ω^M | ligatus
Γ^M | miserit are | eum] illum Ω^S | anima
Γ^MΩ^M; animus Ψ^D; praem. et X cum hebr.,
cf. LXX | illius] Z*; eius QZ²Ω^{MS}; ipsius ar
elbst | faciet GC, cf. hebr. | ~ requiescere
facit an. illius Θ Brev. goth., P. L. 86, 189.

14. complens] soluens Ω^M.

15. patientiam Y*; sapientia Φ | le-
nietur M*Y*S*; lenitur C; linietur GXII^H
M*Y²ΘS²Γ^M; linitur Σ; lanietur Ω^{M*}; l*ne-
tur T* | mollis] mollit D; + est Ψ^D | con-
fringit GXST^TA.

7. <melius GCAM | 8. <quae GCAM | <ne postea A | 9. ¶ causam Div. sine num. G; <causam
CAM | 10. <ne CA | 11. <mala GCAM | 12. <inauris GCAM | 13. <sicut CAM | <animam G |
14. <nubes CAM | <vir G | 15. <patientia GCAM.

- ¹⁶ mel invenisti comede quod sufficit tibi ne forte saturatus evomas illud
¹⁷ subtrahe pedem tuum de domo proximi tui nequando satiatu-
 tus oderit te
¹⁸ iaculum et gladius et sagitta acuta homo qui loquitur contra proximum suum testimo-
 nium falsum
¹⁹ dens putridus et pes lapsus qui sperat super infideli in die angustiae ²⁰ et amittit pallium in die frigoris
 acetum in nitro et qui cantat carmina cordi pessimo
²¹ si esurierit inimicus tuus ciba illum et si sitierit da ei aquam bibere

16. quod sufficit GA; quod sufficiat C | saturatus A; satiatu G(sac.)C cum recens. hexapl., ut vid., cf. etiam v. seq. | 17. nequando GA; ne forte C, ex v. praec. | 18. gladius GC; gladium A | 19. pes lapsus C, cf. hebr. et Deut. 32, 35; pes lassus GA, lectio facilior | 20. cordi A cum hebr.; corde GC | pessimo] addit sicuti tinea uestimento et uermis ligno ita tristitia uiri nocet cordi C cum LXX | 21. et si GC cum Spec. et hebr.; si A cum Rom. 12, 20.

Desunt DW.

16. commedisti Q²(disti in ras.) | quod] in ras. S² | sufficit L; sufficiat CΘ^{HAA}Ψ^D | saturatus] Z* Beda; satiatu (sac. GΩ^{SJ})GCM YΦΘZ²Ψ^DΩ edd. Brev. goth., P. L. 86, 488, cum Sang., Hier. tr. s. Pachomii ep. 4, et v. seq. | euomes Ω^M.

17. domo] Z*; domu LΦ^{RG}Z² | nequando] ne forte CΦΘΨ^D cum Sang. et v. praec. ¶ « ne forte » Z; mod. « nequando », hebr. ant. « ne forte » Iac. | satiatu] saturatus X, ex v. praec.; + tui Σ Brev. goth. l. l. cum hebr., LXX, Sang.

18. et (1°) om. Ω^M | gladium AQΦ^{RG} | suum om. Σ^T | ~ falsum testimonium LΩ arelbr.

19. lapsus = CXII^HLΦ^{R*}ΘΩ^{M*} Brev. goth. l. l., cf. hebr.; lapssus Z²; lassus Φ^{R2} Z*Ω^{M2} cett. et Beda. ¶ « lapsus » Hug. et Guill. hebr. al. ant. « lassus », ant. mod. « lapsus » Iac. | sperat] separat X | super infidele S*; super infidelem C | angustiae + suae L.

20. et (1°) om. Z² | admittit G*; mittit Y† | die frig.] corde peruerso Ω^{M*} | nitro]

L²T²(n in ras.)Ω^{M2}(in ras.); nithro relb; uitro L*³Ω^S Spec. codd. MP*CR. ¶ « nitro » Hug. « uitro » Guill. | et] ei M; om. Ω edd. | cantant Y | carm. — pessimo om. Ω^{M*} | corde GCYΘZ*Γ^AΨ^DΩJ*g Spec. codd. P²S; praem. ** Σ^{C*}Z* | pessimo] peruerso ΘΩ^{M2SJ}; + sicut tinea uestimento et uermis ligno ita tristitia uiri nocet cordi CQ²ΘΩ^{MSJ}*arelbr Brev. goth. l. l. [sicuti C; tynea Ω^M; uiri] ** Ω^{M*}] cum LXX et Cassian. instit. 9, 2, cf. Hier. in Is. 66, 24. ¶ « cordi pessimo » Andreas Beda et ant. sic habent, « sicut ... cordi » [non habent] Hug. hebr. et anti. « cordi possimo » [sic], quod postea ponitur sic « sicut ... uiri » nec hebr. nec anti. habent set LXX Guill. mod. « peruerso », ant. hebr. Beda Gregorius « pessimo », « sicut ... cordi » hebr. ant. non habent set LXX Iac.

21. esur.] esuerit Q*Θ^A | et si = GC XΩ^M Spec. cum hebr.; si cett. et Brev. goth. l. l. cum Rom. 12, 20 et Ps.-Aug. spec. 16 | sitierit] T*; sitit T²Ω^{S*}ae Brev. goth. l. l. cum Rom. 12, 20 et Ps.-Aug. l. l. | illi XΓ^MΩ^S cum Rom. 12, 20 | ~ bibere aquam Ψ^D.

16. ¶ mel XXVI. ALΘ^A; <mel GCM | 17. ¶ subtrahe XLVIII. MΦZSΓ; Div. sine num. Ψ^D; <subtrahe GCA | 18. <iaculum GCAM | 19. <dens GCAM | 20. <acetum GCAM | <(sicut) C | 21. <si esurierit GCAM.

- 22 prunam enim congregabis super
caput eius et Dominus reddet
tibi
- 23 ventus aquilo dissipat pluvias et
facies tristis linguam detra-
hentem
- 24 melius est sedere in angulo do-
matis quam cum muliere liti-
giosa et in domo communi
- 25 aqua frigida animae sitiēti et
nuntius bonus de terra lon-
ginqua
- 26 fons turbatus pede et vena cor-
rupta iustus cadens coram im-
pio
- 27 sicut qui mel multum comedit
non est ei bonum sic qui scru-
tator est maiestatis opprimetur
gloria
- 28 sicut urbs patens et absque mu-
rorum ambitu ita vir qui non
potest in loquendo cohibere
spiritum suum
- XXVI. 1 quomodo nix aestate et
pluvia in messe sic indecens
est stulto gloria

22. prunam G, cf. *Spec. et infra* 26, 21; pruna A; prunas C, ut saepius in hac versione | 23. lin-
guam detrahentem CA; linguam detrahentium G | 24. dogmatis C | et in domo GC cum hebr.;
in domo A et Beda cum LXX, cf. *apparatum* in 21, 9 | 27. qui mel multum comedit G³ (it in ras.);
qui mel multum comedet C; qui mel comedet multum A | 28. et absque GC cum *Spec. et Beda*;
absque A cum hebr.

XXVI. 1. pluia G; pluia C; pluuiæ A | indecens est stulto CA; indecens stulto G.

Desunt DW.

22. prunam = GT *Spec. cod. S*; pruna
A *Spec. codd. MP* C**; pruna Y*; prunas Y²
cett., *Brev. goth. l. l.*, Beda | enim om. Γ^A |
supra G | tibi] Z* ut vid.; ei ΦZ³. ¶ ant.
« ei » Hug. hebr. mod. « tibi », hebr. [sic]
ant. « ei » Iac.

23. dissipabit C, cf. hebr. | pluuiam
Ω^M cum hebr.; pruinās Γ^A | tristes Y* | detra-
hentium G cum *Hier. ep. 125, 19*; detrahenti
Γ^{M*}.

24. tot. vers. om. 8 | est om. Y*Φ^P |
angulis Z* ut vid. | domatis] domus X; dog-
matis CΓ^MΩ^S | litigiosa — communi] rixosa
et iracunda X, ex 21, 19 | litigiosa L | et om.
AS²Ω^{MJ} Beda cum LXX, cf. *Hier. adv. Iovin.*
1, 28 | in om. Y* | domo] Z³; domu LZ³ |
communi] conuiuii Ω^S.

25. anima ΣCZ*Γ^{M*}.

26. uena] Q*; uela Q².

27. sicuti C | mel om. Ω^{M*} | co(m)e-
det CXAQΦ^{RGZ}Ψ^D; comed** G* | ~ com.
multum ALQΦΨ^DΩ^{M1SJ} Beda | non] S*³;
et non ΘS²(ut vid.)Γ^MΩ^{SJ*} | est om. Q* cum
hebr. et LXX | ei om. XY cum hebr. et LXX |
sic] ita QΩ^M | perscrutator Ω; praescruta-
tor Θ | ¶ maiestati Θ; maiestas Φ^P | oppri-
mitur] Y*Z*; o(p)rimetur XQY²Φ^{RG}ΘZ³
Ψ^DΩ^{agrelst}; + a MQ²YΦ^{RG}ΘZ³S²Ψ^DΩ
edd. et *Greg. M., P.L. 75, 1056 B*.

28. sicuti C | patet** Γ^{M*}; patiens
M* | et om. ALΓ^Mω cum hebr. | spiritum suum]
Z*; linguam suam Z³.

XXVI. 1. aestate] X*(est.); in (a)esta-
te X³Ω^{M2}arelvst; om. Ω^{M*} | pluuiæ AYΦ
Ψ^DΩ edd. et Beda | sicque Y* | indecens] ΘA²
(cens in ras.); indigens X* | est om. GΘ |
stultus X | gloriam X*; praem. et S*.

22. <prunam GCAM | 23. ¶ ventus Div. sine num. G; <ventus CAM | 24. <melius GCAM |
25. <aqua GCAM | 26. <fons GCAM | 27. <sicut GCAM | <sic A | 28. <sicut GCAM | <ita G.
XXVI. 1. ¶ quomodo XXVI. Ω; <quomodo GCAM.

- ² nam sicut avis ad alia transvolans et passer quolibet vadens sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet
³ flagellum equo et camus asino et virga dorso imprudentium
⁴ ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam ne efficiaris ei similis
⁵ responde stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens esse videatur
⁶ claudus pedibus et iniquitatem bibens qui mittit verba per nuntium stultum
⁷ quomodo pulchras frustra habet claudus tibias sic indecens est in ore stultorum parabola
⁸ sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii ita qui tribuit insipienti honorem
⁹ quomodo si spina nascatur in manu temulenti sic parabola in ore stultorum
¹⁰ iudicium determinat causas et qui inponit stulto silentium iras mitigat
¹¹ sicut canis qui revertitur ad vomitum suum sic imprudens qui iterat stultitiam suam

2. nam C cum plur. codd.; non A; om. G cum hebr., sed et cum LXX et vers. ant. | ad alia GA et Spec.; ad alta C | transvolans GC; transvolat A | 4. ne efficiaris — 5. suam om. C per homoeoteleuton | 5. iuxta stultitiam G; contra stultitiam A cum ant. vers. | 10. inponit G²C et codd. fere omnes; ponit G¹A.

Desunt D(usque ad v. 10, mitigat)W.

2. nam] Spec. cod. S et Beda; non AT*; om. GMS*Γ^M edd. et Spec. codd. MPCR cum hebr., LXX, Hier. c. Ruf. 3, 43, Ps.-Aug. spec. 100. ¶ «nam» Guill. ant. «nam» Iac. | sicuti C | aues YT* | alia] Q*; aliam Σ; alta CMQ²ΦTS*Ψ^DΩages. ¶ alta S; «alta» Guill. | transvolat AY, cf. LXX et Hier. l. l. | quodlibet ΣC* | superuen.] ueniet Q*.

3. chamus CY²S*Γ^AM²ΩJ^a; camum XY*; chamum Γ^M*; camos A | dorsum Y*; praem. in ΣΦZ²S²Ωaelst, cf. 10, 13 | imprudentiam G*.

4. stulto] T² (o in ras.) | ne effic. — 5. suam om. CY*T | eis Γ^M*.

5. stulto] L²*; uiro stulto L³ | iuxta] contra AQ cum Ps.-Cypr. de singul. cleric. 20 et Aug. c. Crescon. 4, 66, 82, cf. LXX (κατά) | suam om. Ω^M | sibi] tibi Ω^M | esse om. X cum LXX et Aug. l. l. | ~ uid. esse Ω^M.

6. iniquitatem] Y*; iniquitate QY² Ψ^D; praem. in Γ^M | uibens C; uiuens QY*;

uidens X | qui mitit Q² in ras. | uerbum ΣΠ^HL; + sua Q² | ~ uerba mit. Ω^M | per] super C.

7. pulchras — tibias] frustra pulchras hab. claudus tibias X; frustra pulchras claudus hab. tibias Θ; frustra claudus pulchras hab. tibias L; claudus frustra hab. pulchras tibias G² in ras. | pulchra S* | frustra om. Ω^M | habet] G³; habeat G²XΣ | tybias Ω^S | indicens L*; indigens XY*Γ^M* | stulti Ω^M, cf. 14, 3 | parabola L*T.

8. sicuti C | lapides M | mercuri T* | ita + uir C, cf. 25, 28 | tribuet Γ^A*.

9. temulentis C | sic] sicut Ω^M | parabola TS | ore] manu Φ^P.

10. iudicium] in deum Ω^M* | determinans (ex -nas) T²; terminat A | inponet XΨ^D; ponit G¹A | silentio Q* | iras mit.] in ras. Ω^J2.

11. sicuti C | canis] auis a | qui] G² (i in ras.); om. Q* | iterat] uertat Ω^M*.

2. <nam GCAM | <sic GA | 3. <flagellum GCAM | 4. <ne respondeas GCAM | 5. ¶ responde L. ΦSF; <responde GAM | 6. <claudus GCAM | 7. <quomodo GCAM | <sic A | 8. <sicut GCAM | 9. <quomodo GCAM | 10. <iudicium CAM | 11. <sicut GCAM.

12 vidisti hominem sapientem sibi
videri magis illo spem habebit
stultus

13 dicit piger leaena in via leo in
itineribus

14 sicut ostium vertitur in cardine
suo ita piger in lectulo suo

15 abscondit piger manus sub ascel-
las suas et laborat si ad os
suum eas converterit

16 sapientior sibi piger videtur sep-

tem viris loquentibus senten-
tias

17 sicut qui adprehendit auribus
canem sic qui transit et inpa-
tiens commiscetur rixae alte-
rius

18 sicut noxius est qui mittit lan-
ceas et sagittas et mortem

19 sic vir qui fraudulenter no-
cet amico suo et cum fuerit
deprehensus dicit ludens feci

14. in lectulo CA; in lectu G | 15. manus sub ascellas suas C; manum sub ascella sua G² A, cf. hebr. et LXX et supra 19, 24 | eas GC(φas); eam A, cf. 19, 24 | 16. sapientior sibi piger GA; sapiens sibi C, ex 28, 11 | 18. et mortem GA et Spec.; ad mortem C.

Deest W.

12. ~ sibi sapientem uid. Σ Spec. cod. C; ~ uid. sibi sapientem Φ^P | habet Ω^M; habuit Ψ^D | ~ hab. spem C | stultus] insipiens Ωarel̄st Beda cum Ps.-Aug. spec. 75. ¶ al. mod. «incipiens», ant. «stultus» Iac.

13. dicit Ω^{SJ}; sicut Ω^{M*}; sicut dicit Ω^{M2}. ¶ hebr. Beda ant. «dicit» Iac. | le(a)ena in uia leo] L*Z* Spec. et Beda; leena est in uia leo Σ; leena in uia et leo L²; le(a)ena in uia leo est S*Γ^M; leo in uia (+ et w) le(a)ena Φ^{RGP}(leene)YZ²S²w; leo est in uia (+ et arel̄st) leena Ψ^DΩarel̄st, cf. Paulin. Nol. ep. 9, 2.

14. sicuti C | lecto Σ^CM²DQYΓ^AΩ^M Spec. codd. MPCR cum Ps.-Aug. spec. 86; lectu GΣ^TM*Φ^GΨ^D. ¶ «lectulo» Guill.

15. absc. piger manus] Z*; manus mittit Z² | abscondet Ω^M | piger om. L*Y | manus] G¹ Spec.; manu G¹Θ^A; manum G² AΓ^Ast, cf. 19, 24; man[.] D; manus suas Ω^M | sub ascellas suas] Z*S²; sub ascella sua G²(asc. sua in ras. brev. spat.)ΣΠ^HALD (a[.]ela)Q²ΘZ²TS*Γ^MΩ(acela Ω^{MJ}*) edd., Spec. codd. P*S, cf. 19, 24; sub ascellam suam Γ^A. ¶ «sub ascellas suas», qui ponunt ibi «sub ascella» quia hebr. habet, numquid ponent ibi «manum» quia hebr.

habet? Guill. mod. «ascella sua», ant. «ascellas suas» Iac. | si] ut X | eam AD S*Γ^Ast, cf. 19, 24 | conuerterit] G²(i corr.); conuertit QΩ^M; conuertat X | ~ eas ad os suum conuertat X; ~ ad os suum conuertit eas Q.

16. sapiens C | sui D | piger] stultus aē; om. CXΩ^M | uidetur om. Φ^R | ~ uid. piger Π^{HT} Spec. codd. RS et Greg. M., P. L. 76, 233 A | septem] praem. si D | uiri D | sententiis Z*; parabolas Θ.

17. sicuti C | adprehendit S*; -det ΦS² | canem] carnem Γ^{M*} | transiit Ω^M | et inpatiens] Z*S*; et patiens G*; impatiens et S²Ω^{SJ}r̄l̄st; i(n)patiens YΦZ²g Spec. codd. RS; et impatiens et ē | commiscetur] G*(conm.); commiscitur G²(conm.)ΣS*; [...] iatur D.

18. sicuti C | est om. Ω^M, cf. hebr. | ~ sagittas et lanceas arel̄st | et (ante mortem) = GΠ^HAMQYΦ^RGZ*S*Γ^Aw Spec. cum hebr.; ad CΣΨ^D; in XLDΦ^PΘZ²TS*Γ^MΩ agrel̄st Miss. moz., P. L. 85, 364. ¶ al. et S.

19. sic] ita Ω^{MJ}arel̄st; sicut Ω^S | nocet amicum suum X; facit amico suo Θ; ledit amicum suum Π^H. ¶ nocet amico suo Π^H | dicit] G*; dicit G²XΠ^HΘΩ^Sa | feci] fui D.

12. ¶ vidisti Div. sine num. G; <vidisti CAM | 13. <dicit GCAM | 14. <sicut GCAM | 15. <abscondit GCAM | 16. <sapientior GCAM | 17. <sicut CAM | 18. <sicut GCAM | 19. <sic A.

- ²⁰ cum defecerint ligna extinguitur ignis et susurrone subtracto iurgia conquiescunt
²¹ sicut carbones ad prunam et ligna ad ignem sic homo iracundus suscitatur rixas
²² verba susurronis quasi simplicia et ipsa perveniunt ad intima ventris
²³ quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile sic labia tumentia cum pessimo corde sociata
²⁴ labiis suis intellegitur inimicus
- cum in corde tractaverit dolos
²⁵ quando submiserit vocem suam ne credideris ei quoniam septem nequitiae sunt in corde illius
²⁶ qui operit odium fraudulenter revelabitur malitia eius in concilio
²⁷ qui fodit foveam incidet in eam et qui volvit lapidem revertetur ad eum
²⁸ lingua fallax non amat veritatem et os lubricum operatur ruinas

20. cum GC; et cum A, ex v. *praec.* | defecerint GA; defecerit C | extinguitur GA; extinguitur C | susurrones subtracto iurgio G | conquiescunt GC; conquiescent A | 21. ad prunam A, cf. *Spec.* et 25, 22; ad prunas G; et prunas C | 22. ad intima G; usque ad intima C et ad interiora A ex 18, 8 (usque ad interiora) | 23. uelis GC; uelles A | 27. incidet GA; incedit C.

Deest W.

20. et cum AQ* | defecerit CXΘ^A | extinguitur CΣΠ^HMDTT^M | susurrones G* D (ut vid.) | subtr.] detracto Π^HΦ^P *Spec. codd.* MCR | iurgio GQ* | conquiescent A^W; conquiescant D; quiescunt Ω^M.

21. sicuti C | ad (1^a) | et C | prunam = AQT; pruna D*Z* *Spec. codd.* M*P*C; prunas D²Z² *cett.*, *Spec. codd.* M²P²RS, *Miss. moz. l. l.* | iracundo Θ^A | prouocat Θ *Miss. moz. l. l.*, cf. 15, 18.

22. susurronum Θ, cf. LXX; susurratoris T *Spec.* | ad] S*³; usque ad C(hus.)Θ S² *Miss. moz. l. l.*, cf. 18, 8 | interiora XA *Sal. et Beda*, cf. *Ps.-Aug. spec.* 15 et vide supra 18, 8 | uentris] cordis Ω^{ae}r. ¶ «intima uentris» *Hug.* «cordis» uel «uentris» *Iac.*

23. uellis XDQ*T*; uelles A | sic + et X | cum pes. corde] in corde pessimo

Ω^{M2} in ras. | socia X.

24. labiis] *praem.* a L²S² | intellegitur S* | in om. A | corde + suo Q² | dolos] S² (os in ras.); dolus XΦ^GTT^M *Spec.*; dolum Q *Miss. moz. l. l. cum hebr.*

25. submis.] sumpserit G | ne] non D | illius] ipsius L; eius ΘΩ^M.

26. aperit Ω^M | reuelabit Φ^R | consilio G*^{el}.

27. incidit XΣM*YZ*T³Ψ^DΩ^M *Spec. codd.* CR cum *Eccle.* 10, 8; incedit CT* *Spec. cod. M*; *praem.* ipse Φ^P, cf. *Cypr. testim.* 3, 108; *Cassian. coll.* 16, 18; *Cassiod. in ps.* 7, 16 | in ea Σ^TΨ^D; eam Γ^M | uoluet Θ; uolberit X² (b ex u) | reuertitur DYΦ^PT *Spec.* | ad] Q*; in Q² | eam Ψ^DΩ^M.

28. amat] audit Φ^P | et om. Ω^M | os] cor C | ludibriorum X | operat Γ^A.

20. <cum GCAM | 21. <sicut CAM | 22. <verba GCAM | 23. <quomodo GCAM | 24. ¶ labiis LI. MDΦST; *Div. sine num.* Ψ^P; <labiis GCA | 25. <quando GCAM | <quoniam G | 26. <qui GCAM | 27. ¶ qui fodit XXVII. LΘ^A; <qui fodit GCAM | 28. <lingua GCAM.

XXVII. ¹ ne glories in crastinum
ignorans quid superventura
pariat dies

² laudet te alienus et non os tuum
extraneus et non labia tua

³ grave est saxum et onerosa harena
sed ira stulti utroque gravior

⁴ ira non habet misericordiam nec
erumpens furor et impetum
concitati ferre quis poterit

⁵ melior est manifesta correptio
quam amor absconditus

⁶ meliora sunt vulnera diligentis
quam fraudulenta odientis
oscula

⁷ anima saturata calcabit favum
anima esuriens et amarum
pro dulce sumet

⁸ sicut avis transmigrans de nido
suo sic vir qui relinquit locum
suum

⁹ unguento et variis odoribus de-
lectatur cor et bonis amici
consiliis anima dulcoratur

¹⁰ amicum tuum et amicum patris
tui ne dimiseris et domum fra-
tris tui ne ingrediaris in die
afflictionis tuae

melior est vicinus iuxta quam
frater procul

XXVII. 1. pariat CA; pariet G | 6. odientis oscula A; hodiens hoscula C; oscula odientis G | 7. calcabit G²C; calcauit G*A | sumet G²CA; sumit G* | 8. de nido GA; de nidu C.

Desunt WΓ^A(a v. 3, grauior).

XXVII. 1. ignorans] *Beda*; ignoras XΣM*YZ*Γ^M*Ω^M *Spec. cod. S[†], cf. Hier. c. Pelag. 2, 5 et in Ez. 16, 15* (nescis) | pariat] Z*; pariet GΘZ²; pareat Y*T*; pereat M*.

2. laudat Σ^cΦ^G | alienus] Π^H*; alienum Π^{H2}YΦ^{RG}ΘΩ^M; os alienus M* | non (2°) om. Ω^{S2}.

3. sexum Ψ^D | honerosa CXΣA*DQ YTSΓΩ; onerosa Φ^G; honorosa Φ^P | stulto T*.

4. nec] neque X | furorem Σ | impetus T | concit.] incitati Θ; + spiritus Ω^{MSJ}* agels. ¶ «spiritus» *del. Hug.* non est ibi «spiritus» *Guill.* hebr. ant. *Beda* non habent «spiritus» *Iac.* | ferre quis pot.] *in ras.* Ω^{I2}; quis ferre poterit Ω^M. ¶ «ferre quis poterit» *Hug.* | ferri M*.

5. *tot. vers. om.* A* | correctio Γ^M* Ω^{SJae}. ¶ «correptio» per p *Guill.* al. «correptio» *Iac.* | amor absconditum Y; absconditum odium M.

tum Y; absconditum odium M.

6. dilig.] agentis Ω^{M†} | fraudulentia X; fraudenta Φ^R | ~ oscula odientis GT arel^{bst} *cum hebr. et Caes. Arel. serm. 233 (ed. Morin, p. 884).*

7. satur.] satiata XΘ | calcabit] Q*; calcauit G*Π^H*AQ²Y*Z*Γ^M | anima (2°)] *praem. et arelst*; + uero Y | esurientis Φ^P | et] etiam Ω^{SJ}arel^{bst}; *om.* XL* | pro dulce] D(*ut vid.*)Z*Γ²; pro dulce* Π^H; pro dulci MZ²T²Ω *edd.* | sumit G*QT.

8. sicuti C; sic L* | aues YS* | transmigrat A†Γ^M; transmigra Y* | de nidu CΣQ Θ^{HT}* | relinquit C; derelinquit arelst | loc. suum] domum suam X.

9. unguentis X; unguentum QΘ^A | amicis S* | dulcorauit C.

10. patris] fratris X | demiseris L | domus Q* | fratris] patris XDΩ^M | tuae] sue Ω^M | melius XΣΠ^H.

XXVII. 1. ¶ ne XXVII. Ω; *Div. sine num.* GX; <ne CAM | 2. <laudet GCAM | 3. <grave GCAM | 4. <ira GCAM | 5. ¶ melior LII. MDΦST^M; *Div. sine num.* Ψ^D; <melior GCA | 6. <meliora GCAM | 7. <anima saturata GCAM | 8. <sicut GCAM | 9. <unguento GCAM | 10. <amicum tuum GCAM | <et domum A | <melior GCAM.

- 11 stude sapientiae filii mi et laetifica
cor meum ut possim expro-
branti respondere sermonem
12 astutus videns malum abscondi-
ditus est parvuli transeuntes
sustinuere dispendia
13 tolle vestimentum eius qui spo-
pondit pro extraneo et pro
alienis auferto pignus
14 qui benedicit proximo suo voce
grandi de nocte consurgens
maledicenti similis erit
15 tecta perstillantia in die frigoris
et litigiosa mulier comparantur
16 qui retinet eam quasi qui ven-
tum teneat et oleum dexterarum
suae vocabit
17 ferrum ferro acuitur et homo
exacuit faciem amici sui
18 qui servat ficum comedet fructus

11. ut possim G et aliquot codd. cum hebr.; ut possis CA, cf. LXX | 12. sustinere G³XLMZ et aliquot al.; sustinere G*CA, confusione frequenti, vide e. g. apparatus in Hester 9, 12, interfecere | 13. auferto A cum archetypo, ut vid.; aufers C; aufer ei G, cf. 20, 16 | 14. qui benedicit ... similis erit G²C; qui benedixit ... similis erit G*; qui benedictet ... similis est A | 15. perstillantia GA; prestillantia C | 16. uocabit GC, cf. Aquilam; uocet A | 17. exacuit GC; exacuet A | 18. fructus GC; fructum A cum hebr.

Desunt WΓ^A.

11. sapientiam XΣΨ^D cum Brev. goth., P. L. 86, 375 | filii L | letifico Ω^M | meum] Θ^{A2} (eu in ras.); tuum Ω^M cum LXX; om. L*. ¶ hebr. ant. non habent « tuum », glosa « meum » uel « tuum » Iac. | possim = GXYΘ^{AZ}*grels cum hebr.; possem D; positis Ω^M; possis Z²S²(ult. s in ras.) cett. et Brev. goth. l. l., cf. LXX | exprobrantibus Π^H†; exprobrantis T²(i ex e); exprobranti ΣΓ^M | sermonem] uerbum D, cf. Mt. 22, 46; om. X.

12. absconditus est] Y*S³*; abscondit se QY²S², ex 22, 3 | transeuntes] Y*; trans-euntis Y²; euntes X | sustinuere] Z*³; sustinuerunt Ωarelst; sustinere G*CAQ*Y*Z²Ψ^D.

13. eius om. Y | qui] quia X | spopondit] Q*; spoponderit Q²Y; expopondit XD(ut vid.); fidem facit Θ Brev. goth. l. l., cf. 11, 15; praem. fidem S² | alieno Ω. ¶ « alienis » Guill. mod. « alieno », ant. « alienis » Iac. | auferto = AQΘ^A; aufer tu M; aufert L; aufers CT; aufer cett. et Brev. goth. l. l., cf. 20, 16 | pignus = CAL*Θ; pignus ei X; pignus ab eo L²M, ex 20, 16; et pignus Γ^{M2}; ei pignus Γ^{M*} cett. et Brev. goth. l. l. ¶ « aufer ei » Guill.

14. benedicit] Z*; benedictet XΣAQ Φ^RGZ²; benedixit G* | suo om. Ω^{S*} | grande T | maledicentis Π^HY*; maledicti Ω^M | erat Φ^R; est AMDQYSΓ^M Greg. M., P. L. 76, 1053 B et Beda.

15. tecta] Z*; tecto Z²; *** M* | prestillantia CX | et om. C | litigiosa L | comparatur C.

16. retinet] tenuerit Γ^M | qui (2°) om. LQ, cf. hebr. | uentum] uenditum X | teneat] S*; retineat ΘS²Ω^M | dextra sua Q | dex-tr(a)e ag | uocabit] S*; uocauit ΣΓ²; uocet ALΦ^PΘ^Hrw; euocet DY*(eu-)Γ^MΩ^M; uacuat Π^HS²; uacuet M; euacuat Y²(eu-)ae; euacuet QΩ^{SJ}; euacuabit s. ¶ al. uocabit S; hebr. « euocet », Andreas « uocabit » Hug. hebr. et anti. « uocabit », alia littera « euocet » Guill., item Iac.

17. acuitur] exacuitur ΣΩ^Sarelbst | exacuit] Z*S*Γ^{M2}(uit in ras.); exacuet XA Φ^RGZ²S²Ψ^D Beda ed.; acuit Q; + ***** Θ^A | amici] proximi Q; inimici Γ^M.

18. ficum + suam Ω^M†; + suum Ω^{M1} | comedit DYTS*; comedit Ω^M fructus] Z*; fructum ALΦΘZ²Γ^MΨ^Dw cum

11. ¶ stude XXXVIII. Q; Div. sine num. GX; <stude CAM | 12. <astutus GCAM | 13. <tolle G CAM | 14. <qui GCAM | 15. <tecta GCAM | 16. <qui retinet GCAM | 17. <ferrum GCAM | 18. <qui servat GCAM.

- eius et qui custos est domini
sui glorificabitur
- ¹⁹ quomodo in aquis resplendent
vultus prospicientium sic cor-
da hominum manifesta sunt
prudentibus
- ²⁰ infernus et perditio non replen-
tur similiter et oculi hominum
insatiabiles
- ²¹ quomodo probatur in conflato-
rio argentum et in fornace au-
rum sic probatur homo ore
laudantis
- ²² si contuderis stultum in pila
quasi tisanas feriente desuper
pilo non auferetur ab eo stul-
titia eius
- ²³ diligenter agnosce vultum pecoris
tui tuosque greges considera
- ²⁴ non enim habebis iugiter potes-
tatem sed corona tribuetur in
generatione generationum

20. non replentur G cum Spec.; non replebuntur A; numquam replentur C, cf. infra 30, 15, 16 | 21. quomodo] praem. cor iniqui exquiret mala cor autem rectum exquiret scientiam C, cf. LXX | 22. contunderis C | 24. in generatione generationum A cum Sal. et Beda, cf. hebr.; in generatione et generatione GC, sec. communioem modum dicendi.

Desunt W(usque ad v. 19, manifesta)Γ^A.

hebr. ¶ « fructum » hebr. et anti. habent in singulari accusatio Guill. hebr. ant. « fructum » Iac. | qui (2°) om. Γ^{M*} | custos CXD Q*Y*TS*; iustus Ω^M | gloriabitur Γ^M.

19. in aqua Θ | resplendent X; resplendet Σ; resplendens YΨ^D | vultus + eius Y^D | respicientium Π^H.

20. non] S* Spec.; nu(m)quam CΘS² Ωagrelst Brev. goth., P. L. 86, 375. ¶ mod. « nunquam » Iac. | replentur] Z*S* Spec.; replebuntur Π^HALMDQYΦZ³W*S*Γ^MΨ^DW Beda, cf. hebr.; implentur grelst. ¶ Beda hebr. ant. « replebuntur » uel « implebuntur » Iac.

21. quomodo] praem. cor iniqui exquiret mala cor autem rectum exquiret scientiam C cum Brev. goth. l. l., quae verba in aliq. codd. post verbum scientiam huius v. leguntur, vide infra | probatur (1°) *****catur Q* | in — probatur (2°) om. Ω^M | conflatorio] X² (io in ras.); conflatorio Y*T* | ore] uoce X | laudantis] S†; laudantium WS¹Γ^M Ω^{M2}(alt. a ex e)^{SJ}; + cor iniqui exquiret mala cor autem rectum exquiret scientiam Q²ΘZ²Ωarelst [exquiret (1°) Q²(-ret Q³)ZΩ, inquit arelst; exquiret (2°) ZΩ, inquit arelst; scientiam] mala cor autem rectum

exquiret sapientiam Ω^M] cum LXX. ¶ « cor iniqui exquiret ... exquiret scientiam » del. Hug. « cor iniqui exquiret ... exquiret scientiam » nec hebr. nec anti. habent set LXX Guill., item Iac.

22. si] cum Ω^M | contuderis] D^e; contunderis CXLQ*YTS*Γ^M; contuseris ΣD | stulto Y* | in pilam Σ^C; in penitentia Ω^M | quasi] sicuti C | tisanas = GCXADΓ^M; ptisanas Π^HM²YΦ^{GP}Z³T*WSgrelbst; ptisanas M*ΘZ*; ptipsanas Φ^R; tipsanas Σ^{TC}* T²Ψ^DΩ^{SJ}a; tpsanas QΩ^M; tipsynas Σ^{Ca}; tbsinas L | feriente] Z³; ferientem Z²Ψ^D*; ferientes Y*; + pede Σ^T | ~ pilo desuper Ω^M | ab eo om. L*.

23. agnosce] adtende Π^H(att.)Y, cf. 23, 1.

24. ~ iugiter hab. potest. Γ^MΩ^M; ~ potest. iugiter hab. L | tribuitur DYΓ^M; + tibi Φ^PΩ^MSJ*ae Miss. moz., P. L. 85, 324. ¶ Beda hebr. ant. mod. non habent « tibi » Iac. | in generatione generationum = ADY ΦZ²Γ^{M2}(et generationum Γ^{M*})Ψ^DΩ^MSJ²W Sal. et Beda; in generatione et generatione GCX Σ^TLZ*SΩ^M* Miss. moz. l. l.; in generatione (-nem r) et generationem Σ^CΠ^HMΘTWag relst; in generatione et generationes Q.

19. <quomodo GCAM | 20. <infernus GCAM | 21. <(cor iniqui) C | ¶ quomodo Div. sine num. G; <quomodo CAM | 22. <si GCAM | <non G | 23. <diligenter GCAM | 24. <non GCAM,

²⁵ aperta sunt prata et apparuerunt herbae virentes et collecta sunt faena de montibus

²⁶ agni ad vestimentum tuum et hedi agri pretium

²⁷ sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos in necessaria domus tuae et ad victum ancillis tuis

XXVIII. ¹ fugit impius nemine persequente iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit

² propter peccata terrae multi principes eius et propter hominis sapientiam et horum

scientiam quae dicuntur vita ducis longior erit

³ vir pauper calumnians pauperes similis imbri vehementi in quo paratur fames

⁴ qui derelinquunt legem laudant impium qui custodiunt succenduntur contra eum

⁵ viri mali non cogitant iudicium qui autem requirunt Dominum animadvertunt omnia

⁶ melior est pauper ambulans in simplicitate sua quam dives pravis itineribus

27. in cibos tuos C; in cibis tuis A.

XXVIII. 1. nemine persequente A cum codd. fere om.; neminem persequentem C | 2. quae dicuntur A; qua ducuntur C, minus recte ut vid. | uita ducis A; uita dulcis C | 3. similis CΣZ* cum archetypo, ut vid., cf. supra 12, 4, corona; similis est A cum Spec.

Desunt G(a v. 25, et collecta)Γ^A.

25. ~ uir. herbe Ω^M | feni T; uena a | de] D ut vid.; om. D^o | montibus] uiribus Ω^M.

26. agni] in ras. ΩJ²; + sunt Ω^{MS}e. ¶ hebr. et ant. « agni ad » Guill. | tuum] suum Ω^M; om. X. ¶ « tuum » Guill. | hedi om. Γ^{MS} | agri] in ras. T²; praem. ad XΘAZ* Γ^{MS}Ω^{MSJ}*arewst. ¶ hebr. et anti. « hedi agri precium » Guill.

27. in cibis tuis ADQY Beda. ¶ cibos tuos Y | in (2°) et in XY* edd. et Miss. moz. l. l.; et ad ΘS²(in ras.)Ω^M; ***** II^H | necessariae Y*Ψ^D; necessari** Φ^P*; uitam Ω^M | domui Σ.

XXVIII. 1. fugit] fuit ΣT* | neminem persequentem CΓ^M* | terrore] timore Y.

2. tot. vers. om. Φ^P* | terrae om. Γ^M* | hominum LQΩ^M | sapientia Ψ^D | horum] eorum C; honorum X | scientiam] W*; scientia Y*Φ^QW² | ~ scientiam et horum sap. Ω^M | quae] qua C; quo Σ; qui L*;

om. Y* | ducuntur CXΣ | ducis] dulcis CM* DQYZ*T²(i ex e)S*Ψ^D; lucis X; principis Σ | longior] Φ^P²; longius Φ^P².

3. uir] ubi Ω^M | pauperes] pauperi LΘ Spec. cod. P et Miss. moz., P. L. 85, 324; pauperis II^HM*Q Spec. cod. C | similis = CΣZ*; similes T; similes est Γ^M; similis est Z² cett., Spec., Miss. moz. l. l. | famis XLYΘZ* T*WΓ^M*.

5. non om. ΣT | perquirunt Θ; inquirunt arewst, cf. ps. 33, 11 | deum Γ^M | ~ dominum requirunt A* | animaduertent LZ* TWS* Spec. codd. PCS; animum aduertunt D²(um in ras.).

6. ambulans] A²(ns in ras.); om. II^H* Spec. codd. MCR | ~ in simpl. sua amb. X | prauis itineribus] Q*; in prauis itineribus ΣT²(itineri in ras.)^C; in itineribus prauis Θ; prauus (+ in Q) itineribus Q²Γ^MΩ^M cum hebr.; prauis itineribus II^H*. ¶ hebr. « diues prauis » Iac.

25. ¶ aperta LIII. MDΦZSΓ^M; Div. sine num. Ψ^D; <aperta GCA | 26. <agni CAM | 27. <sufficiat CAM.

XXVIII. 1. ¶ fugit XXVIII. ALΘ^AΩ; <fugit CM | <iustus A | 2. <propter peccata CAM | <et propter A | 3. <vir CAM | 4. <qui derelinquunt CAM | 5. <viri CAM | 6. ¶ melior Div. sine num. X; <melior CAM.

- 7 qui custodit legem filius sapiens
est qui pascit comesatores con-
fundit patrem suum
8 qui coacervat divitias usuris et
foenore liberali in pauperes
congregat eas
9 qui declinat aurem suam ne
audiat legem oratio eius erit
execrabilis
10 qui decipit iustos in via mala in
interitu suo corruiet et simpli-
ces possidebunt bona
11 sapiens sibi videtur vir dives
pauper autem prudens scru-
tabitur eum
12 in exultatione iustorum multa

- gloria regnantibus impiis rui-
nae hominum
13 qui abscondit scelera sua non
dirigetur qui confessus fuerit
et reliquerit ea misericordiam
consequetur
14 beatus homo qui semper est pa-
vidus qui vero mentis est du-
rae corruiet in malum
15 leo rugiens et ursus esuriens prin-
ceps impius super populum
pauperem
16 dux indigens prudentia multos
opprimet per calumniam qui
autem odit avaritiam longi
fient dies eius

7. qui pascit C, cf. *infra* v. 13; qui autem pascit A cum LXX | 8. et C cum *Spec.*; qui A |
10. bona C cum *hebr.*; bona eius A cum *Spec.* et *Beda* | 11. uir diues A cum *codd. fere omn. et hebr.*;
diues C | 13. qui confessus fuerit C, cf. *supra* v. 7; qui autem confessus fuerit A et *Spec.* cum
LXX | 16. opprimet C; opprimit A.

Desunt G^A.

7. ~ est sapiens L | qui (2°) = CXΣ
LZ*; qui autem Z^a *cett.* cum LXX, cf. *hebr.* |
pascet Z* | commessatores LM*QYΦ^{RG}W²
S²Ω^M*S^a; comessatores Π^H*Ψ^DΩ^Igrelb^{sc};
comisatores Z*TW*S*Γ^M; amessatores Ω^{M2};
messatores Ω^{M3}; cum comesatores C | ~
com. pascit Ω *edd.* | confundit] Γ^{M*}; confun-
det XZ*Γ^{M2}.

8. qui] quo Φ^R | et] T* *Spec.*; et a T²;
qui A; quasi M; om. DYΦZ²Ψ^D | foenore]
Z²*; foenori Z² | ~ eas congr. Ω.

9. aures suas Ω^Iarelb^{sc}. ¶ mod. « aures
suas », *hebr.* ant. « aurem suam » *Iac.* |
erit] fiet Ω^S.

10. decepit T*; despicit Ψ^D; recipit
Γ^{M*} | iustos om. Ω^M | malo Q* | interito Y*
Γ^{M*} | corruiet D | et om. X | bona = CXΣL
cum *hebr.*; bona ei Π^H; bona eius *cett.*, *Spec.*,
Beda.

11. uir om. CQ*S*.

12. exaltatione LΩ^I*. ¶ « exultatione »
Guill. hebr. ant. « exultatione », uel « exal-
tatione » *Iac.* | gloria + est QYΦZ²S²Ψ^D
Ω^Iarelb^{sc} | impiis om. S* | ruina Z*S*g;
om. Ω^M.

13. abscond**** Y* | dirigetur Y
W* | qui (2°) = CXΣLYZ*; qui autem Z²
cett., *Spec.*, *Greg. M.*, *P. L.* 76, 232 B, cum
LXX, cf. *hebr.* | confusus Γ^{M*} | misericordia
Q | consequetur Γ^{M*}; consequitur YTS*.

14. uero om. Ω^M | ~ est mentis Y |
corruiet X(con-)DY.

15. rugens Ω^M.

16. prudentia] W*; prudentiae W²
ut vid.; prudentiam M*Y*Φ^{RG}Z*S*Ψ^D |
opprimet XAM; opprimit S* | longe M*Q
Y*Φ^{RG}Z*S*Γ^{M*}Ψ^DΩ^M; longē Y²; long[.] D;
longeui Z² | diebus Y*.

7. <qui custodit CAM | 8. <qui CAM | <et A | 9. <qui CAM | 10. ¶ qui LIIII. MDΦSΓ^M; *Div.*
sine num. Ψ^D; <qui CA | 11. <sapiens CAM | 12. <in CAM | 13. <qui abscondit CAM | <qui con-
fessus A | 14. ¶ beatus XXVIII. ALΘ^A; <beatus CM | 15. <leo CAM | 16. <dux CAM | <qui A.

- 17 hominem qui calumniatur animae sanguinem si usque ad lacum fugerit nemo sustentet
 18 qui ambulat simpliciter salvus erit qui perversis ingreditur viis concidet semel
 19 qui operatur terram suam saturabitur panibus qui sectatur otium replebitur egestate
 20 vir fidelis multum laudabitur qui autem festinat ditari non erit innocens
 21 qui cognoscit in iudicio faciem non facit bene iste et pro buccella panis deserit veritatem
 22 vir qui festinat ditari et aliis invidet ignorat quod egestas superveniat ei
 23 qui corripit hominem gratiam postea inveniet apud eum magis quam ille qui per linguae blandimenta decipit
 24 qui subtrahit aliquid a patre suo et matre et dicit hoc non est peccatum particeps homicidae est
 25 qui se iactat et dilatat iurgia concitat qui sperat in Domino sanabitur

17. fugerit XLZ et aliq. al. cum archetypo, cf. hebr.; fuerit CA | sustentet XMY*Z* et aliq. al. cum archetypo, cf. hebr.; sustinet CA | 19. saturabitur A et plerique codd.; satiauitur C | 24. a patre suo et matre A cum Spec.; patri suo et matri C | dicit CA soli, erronee | 25. sanabitur A et plerique codd. cum Spec. (vel restituendum saginabitur cum g et hebr.?).; saluabitur C, ex. v. seq.

Desunt GF^A.

17. homini QΘ; homo X. ¶ « hominem » Hug. | calumpniatus ΩJ* | sanguinis Q; + eius ΘΩ^a. ¶ « sanguinem si » Hug. hebr. Beda ant. non habent « eius » Iac. | lacum] locum ΓM*; laqueum X | fugeris ΩMS*; fuderit T; fuerit CΣAMDQYΦΘ^A WSP^MΨ^D Beda. ¶ « fugerit » Hug. et Guill. hebr. ant. « fugerit », al. « fuerit » Iac. | sustentet = XΠ^HMY*ΘZ*WΓ^MΨ^Dg, cf. hebr.; sustentit T; sustent[.]t D; sustentat L^aD^eS*; sustinet L^aY^aZ^aS^a cett. ¶ « sustinet » Hug. et Guill.

18. qui (1°) et qui X | ingredi[...] D; ingredia[...] D^e; graditur ΘΩMJagrelsc; gradietur ΩS | ~ uiis ingreditur T | concidit MYS*.

19. saturab.] satiabitur C(-uitur)ΘΩS (sac.)^J edd. ¶ Beda ant. « saturabitur » Iac. | qui (2°) + uero Yg, cf. hebr. et LXX; + autem arelsc | sectabitur ΩS | otium] odium D.

20. laudabitur] ¶ al. ditabitur S | ditari] diues fieri Σ.

21. cognoscit] A¹ (co in ras.); cognoscet S* | in iudici L* | ~ faciem in iud. A | faciet bene X; benefacit Ωarelusc | ~ bene non facit g | pro buc(ce)llam Π^H*A*Q*W*Ψ^D* | pro om. D | deseret Γ^M.

22. alius XT* | superueniet ΣLOW S Γ^MΩ^Marelusc Spec. ¶ uel « superueniet » Iac.

23. quam om. Γ^M* | ille] eum Q | qui om. Ω^M | linguae om. L* | decepit XZ*TT^M.

24. subtrahet X(-traet)Σ | a patre] patri C | et] uel æ | matre = Σ^TALΨ^PΩJ Spec. codd. MPCR; matri C; a matre cett., Spec. cod. S | dicit CA | hoc om. C cum hebr. | est (1°) esse Θ^HΩ^Sarelsc. ¶ uel « esse » Iac. | homicida W*; homicidie Ω^M.

25. dilatatur W*; + os suum ΣT^a, cf. ps. 80, 11 | qui (2°) S^a*; qui uero ΣQΘS^aΩ edd. ¶ « uero » Guill. | separat Y | sanab.] Spec.; saluabitur CΠ^HΩ^SJ*ae Miss. moz., P. L. 85, 365, ex v. seq.; saginabitur g cum hebr. ¶ « sanabitur » Guill. ant. « sanabitur », al. « saluabitur » Iac.

17. <hominem CAM | 18. <qui ambulat CAM | 19. <qui operatur CAM | <qui sectatur A | 20. <vir CAM | 21. <qui CAM | <iste A | 22. <vir CAM | 23. <qui corripit CAM | 24. <qui CAM | 25. <qui se CAM.

- ²⁶ qui confidit in corde suo stultus
est qui autem graditur sapien-
ter iste salvabitur
²⁷ qui dat pauperi non indigebit
qui despicit deprecantem sus-
tinebit penuriam
²⁸ cum surrexerint impii abscon-
dentur homines cum illi per-
ierint multiplicabuntur iusti
XXIX. ¹ viro qui corripientem du-
ra cervice contemnit repen-
tinus superveniet interitus et
eum sanitas non sequitur
² in multiplicatione iustorum lae-
tabitur vulgus cum impii sump-

- serint principatum gemet po-
pulus
³ vir qui amat sapientiam laetificat
patrem suum qui autem nutrit
scorta perdet substantiam
⁴ rex iustus erigit terram vir ava-
rus destruet eam
⁵ homo qui blandis fictisque ser-
monibus loquitur amico suo
rete expandit gressibus eius
⁶ peccantem virum iniquum in-
volvet laqueus et iustus lau-
dabit atque gaudebit
⁷ novit iustus causam pauperum
impius ignorat scientiam

26. qui confidit ... stultus est C; qui confidet ... stultus est A.

XXIX. 1. superueniet A et plerique codd.; ei ueniet C | sequitur A cum plur. codd.; sequetur C, lectio facilior | 3. perdet C et plerique codd.; perdit A | 4. uir auarus C et plerique codd., cf. hebr.; uir durus A, cf. LXX | 5. gressibus A cum Spec.; pedibus C cum LXX | 7. pauperum C cum hebr.; pauperis A.

Desunt GΓ^A.

26. confidet XALW*Γ^M | graditur] arguit X, cf. 25, 12 | iste] S*; ista W*; ipse LQΘS²Ω^Ms arelst Spec. | saluabitur] Z* ut vid.; laudabitur ΦZ²Ωaelst, cf. 31, 30. ¶ laudabitur S; «iste laudabitur», hebr. habet «saluabitur», prima littera communis Guill., item Iac.

27. dispicit M*DT.

28. cum (1°) praem. et Φ^{RGP²}(in ras.) Z²Ψ^D | resurrexerint L* | impii om. L* | ~ homines abs. L* | perierunt T* | iusti**** M.

XXIX. 1. uirum WΓ^M* | corripiente T | durę S* | contempsit Θ^A | superueniet] ei ueniet C; super eum ueniet ΘΩ^M Brev. goth., P. L. 86, 452; ei superueniet Π^HDW SΓ^MΩST* arelst. ¶ anti. «repentinus superueniet» Guill. | ~ sanitas eum Z | non sequitur] L*W*Γ^M*; non sequetur CΣΠ^{HL}² MQW²Ω edd.; consequitur Γ^M².

2. cum] praem. et L²Φ^P cum hebr. | su-

ment Ω^M | gemet] Y*; gemit ΣY²T; geme-
bit A.

3. sapientem X | scorta] Z²W*; scortum Ωae; scortam Π^H*Φ^PZ²W²Ψ^D; scortas L. ¶ hebr. et anti. habent «scorta» in plurali Guill. et Iac. | perdet] S*; perdit AMDTS² | substantia Φ^P; + suam Q²Θ.

4. erigit terram om. Σ^T* | erigit] Q*; eriget Σ^T²LMQ²Φ^PΨ^DW | terram] sapien-
tiam Ω^M | auarus] durus ADY, cf. LXX | destruit YΘr; destruat a | eum W*.

5. blandit Ω^M | finctisque X | loque-
tur A | amico] proximo Π^H | gressibus] Z* Spec.; pedibus CYΦZ²Ψ^D cum LXX et Cas-
sian. coll. 16, 18, 5. ¶ uel «pedibus» Iac. | eius] suis WΩ²*r cum Cassiano l. l.

6. peccantem] sectantem Ω² | inuol-
uet] Φ^P² (in in ras.); inuoluit Σ^{TC}(-bit)D | laqueos et iustos Q* | laudauit Π^HQ*W* Γ^M*; laudabitur Ω²ae.

7. pauperum] L²; pauperis AL²*M.

26. <qui confidit | 27. <qui dat CAM | 28. <cum surrexerint CAM.

XXIX. 1. ¶ viro XXIX. Ω; <viro CAM | 2. <in CAM | <cum A | 3. <vir CAM | <qui autem A | 4. <rex CAM | 5. <homo CAM | 6. <peccantem CAM | 7. <novit CAM.

- ⁸ homines pestilentes dissipant civitatem sapientes avertunt furorem
⁹ vir sapiens si cum stulto contenderit sive irascatur sive rideat non inveniet requiem
¹⁰ viri sanguinum oderunt simplicem iusti quaerunt animam eius
¹¹ totum spiritum suum profert stultus sapiens differt et reservat in posterum
¹² princeps qui libenter audit verba mendacii omnes ministros habebit impios
¹³ pauper et creditor obviam fuerunt sibi utriusque inluminator est Dominus
¹⁴ rex qui iudicat in veritate pauperes thronus eius in aeternum firmabitur
¹⁵ virga atque correptio tribuet sapientiam puer autem qui dimittitur voluntati suae confundet matrem suam
¹⁶ in multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera et iusti ruinas eorum videbunt
¹⁷ erudi filium tuum et refrigerabit te et dabit delicias animae tuae

8. sapientes C cum aliquot codd.; sapientes uero A cum LXX | 10. iusti C, in asyndeton, sicut sapientes v. 8 et sapiens v. 11; iusti autem A cum LXX | 11. reservat C et plerique codd.; servat A | 12. verba mendacii C et codd. fere omnes; verba mendacia A, fortasse ex 30, 8 | 13. obviam fuerunt X(fuerint)MZ* et aliquot al. cum archetypo, ut vid.; obviiuerunt C(hobuiab.)A, ex 22, 2 | 14. in veritate pauperes C; pauperes in veritate A | firmabitur C et plerique codd., cf. Symmachum; fundabitur A | 15. confundet C; confundit A | 17. refrigeravit C.

Desunt GΓ^A.

8. sapientes = CXΣT⁺CL*Q*Ω^S; sapientes uero ΣT⁺L⁺Q⁺ cett. cum LXX, cf. hebr.

10. uir Θ^A | iusti = CXΣQ*Z*; iniusti Z⁺; iusti autem Π^HALMDΘTWSΓ^M Ψ^DΩ^{SI} edd. cum LXX, cf. hebr.; iniusti autem Q⁺YΦΩ^M. ¶ « iusti autem », anti. habent « iniusti » Guill. mod. hebr. « iusti », ant. « iniusti » Iac.

11. profert] W⁺ (fert in ras.) | differt om. Ω^S* | et] ut Ω^M | servat Π^HAY.

12. verba om. Π^H* | mendacia AΘ^H (-tia), cf. 30, 8; mendaci* Q* | habebit] Z*; habet YΦZ⁺Ψ^DΩ edd.

13. obviam fuerunt = Π^HMD(ut vid.) QZ*TWS*Γ^M; obviam fuerint X; obviiuerunt Z⁺S⁺ cett. et Sal., cf. 22, 2 | utrisque X; praem. sed Ω^M | dominus] deus W.

14. iudicat] Z⁺ (iu in ras.) | ~ paup. in uer. A Beda | firmab.] fundabitur AL* (ut vid.)D Beda.

15. correctio Ωare. ¶ « correptio » per p habet hebr. Guill., item Iac. | tribuet] Z*; tribuit XMTS*(ut vid.)Ω edd.; tribuent LYΦZ⁺S⁺; tribuunt Θ; tribuant Ψ^D; tribu[...] D. ¶ anti. « tribuunt », hebr. « tribuet » Iac. | puer] pauper C | dimittetur T | uoluntatis X(uolunt-)*Y*ΘΨ^D*; uoluptati ΣT | confundet] ΩJ*; confundit ΣΠ^HAM DYΘTΩ^{MSJ}arelugt. ¶ « confundit » uel « confundet » Iac.

16. ~ ruinas eorum iusti Ω.

17. erude XY* | et (1° et 2°) om. Ω^M | refrigeravit CQ*TW* | dabis Ω^M | delicias] diuitias (ex -tia) Y⁺ | tue Ω^S* ut vid.; sue Ω^S+

8. <homines CAM | 9. <vir CAM | 10. <viri CAM | 11. ¶ totum LV. MDΦZSΓ^M; Div. sine num. Ψ^D; <totum CA | 12. <princeps CAM | 13. <pauper CAM | 14. <rex CAM | 15. <virga CAM | <puer A | 16. <in CAM | 17. <erudi CAM.

- 18 cum prophetia defecerit dissipabitur populus qui custodit legem beatus est
 19 servus verbis non potest erudiri quia quod dicis intellegit et respondere contemnit
 20 vidisti hominem velocem ad loquendum stulti magis speranda est quam illius correptio
 21 qui delicate a pueritia nutrit serum suum postea illum sentiet contumacem
 22 vir iracundus provocat rixas et qui ad indignandum facilis est erit ad peccata proclivior

- 23 superbum sequitur humilitas et humilem spiritu suscipiet gloria
 24 qui cum fure partitur odit animam suam adiurantem audit et non indicat
 25 qui timet hominem cito corruiet qui sperat in Domino subleuabitur
 26 multi requirunt faciem principis et a Domino iudicium egreditur singulorum
 27 abominantur iusti virum impium et abominantur impii eos qui in recta sunt via.

20. stulti A cum aliquot codd., hebr., LXX; stultitia C cum Spec. et Beda, sed haud recte, vide 26, 12^b, ubi textus hebraicus idem est | correptio A cum Spec.; correctio C | 24. indicat A et Spec.; iudicat C | 27. uia] addit uerbum custodiens filius extra perditionem erit C cum LXX.

Desunt G^A.

18. propheta Σ^c; profeta Σ^r | dissipabitur om. Ω^{M*} | qui + uero LMQΘWSΓ^M Ω^{SJ}agrelst cum LXX, cf. hebr.

19. uerbi Φ^{G*} | erudi A | ~ non potest uerbis erudiri X^{*}; ~ non potest erudiri uerbis Θ; ~ uerbis erudiri non potest Ω^M | quia] qui Ω^M | dicit a; dices T | intellegis Γ^{M*}; intelligere X | et om. Ψ^D | contemnit om. S^{*}.

20. tot. vers. om. L^{*} | stulti = XΣAL² MQ, cf. hebr. et LXX; stultitiam Γ^{M*}Ψ^D; stultitia Γ^{M2} cett., Spec. et Beda. ¶ «stulti», al. «stultitia» Hug. | est om. Ω^M | illius] Z^{*}; ulla Z² | correctio CΣΩ^{SJ}agre; corectio Ω^M.

21. delicate a] deligata a W^{*} ut vid.; delicata Y | pueritia + sua Ω^Sare | nutrit Σ | ~ nutr. serum suum a pueritia S^{*}; ~ nutr. a pueritia serum suum Σ^rg | sentiet] Ω^{J2} (et in ras.) | illum] eum Ω^{SJ}arelbst | ~ sentiet (illum) cont. LΩ^{SJ}arelbst; ~ sentiet cont. illum Ω^M.

22. qui] quia Π^H | est om. C | erit om. X | ad peccatum QΘ; ad peccandum Laelst | **procliuor Π^H.

23. sequetur Π^HW | humil.] iniquus X | spiritum Π^HY.

24. fure] Z² (re in ras.); furore X | partitur] Z^{*}S^{*}; participatur Y²(ex patiip.) ΦZ^{S2}Ψ^D; participat Ω^{M2SJ}agelst; patitur XΠ^{H*}; percipiat Ω^{M*} | adiurante X; aut si iurantem Σ | audit et] audit* W; audiet Σ^{C*}; et Σ^r | indicat] Σ^{r2}(at in ras.) Spec.; indicet Σ^C; iudicat CΘΩ^S; dicat S^{*}; edificat Ω^M.

25. corruiet D; + et Γ^M | subleuabit Y^{*}.

26. requirent Y; praem. qui T | et — sing.] in ras. Φ^{P2} | ~ iudicium a dom. Ωarelst | egredietur ΣΠ^HLWS*Ω^S; regreditur X.

27. abominatio iustorum uir iniquus Σ^{TC}(-qus), cf. hebr. | ~ uirum impium iusti Q | et abom.] abom. autem Σ; abom. Q | impii om. Ω^{M*} | in] in ras. Z²; om. MΓ^{M*} Ψ^D | ~ uia sunt Ω^M | uia + uerbum custo-

18. <cum CAM | 19. <servus CAM | 20. <vidisti CAM | <stulti A | 21. <qui CAM | 22. <vir CAM | 23. <superbum CAM | 24. <qui CAM | 25. <qui timet CAM | 26. <multi CAM | 27. ¶ abominantur LVI. MDΦZSΓ^M; Div. sine num. Ψ^D; <abominantur CA | <(verbum) C.

XXX. ¹ Verba congregantis filii
vomentis
visio quam locutus est vir cum
quo est Deus et qui Deo se-
cum morante confortatus ait
² stultissimus sum virorum et sa-
pientia hominum non est me-
cum
³ non didici sapientiam et non
novi sanctorum scientiam
⁴ quis ascendit in caelum atque
descendit quis continuit spi-

ritum manibus suis
quis conligavit aquas quasi in
vestimento quis suscitavit om-
nes terminos terrae
quod nomen eius et quod nomen
filii eius si nosti
⁵ omnis sermo Dei ignitus clypeus
est sperantibus in se
⁶ ne addas quicquam verbis illius et
arguaris inveniariisque mendax
⁷ duo rogavi te ne deneges mihi
antequam moriar

XXX. 3. et non noui A cum archetypo et ipso Hieron., ut vid., cf. targum aram.; nec noui C; et noui XZ* et plerique codd. cum hebr., LXX, ant. vers. | 4. quis ascendit C; qui ascendit A | manibus suis C; manibus A | quod nomen eius et A cum hebr.; quod est nomen eius aut C, cf. LXX | 6. ne addas C; non addas A.

Desunt GF^A.

diens filius extra perditionem erit CQ²ΘZ (cancell. m. poster.) Ωarelst [uerba Z*; cust.] Q³Z²(in ras.), custodiunt Q²; filius] Z² (ius in ras.), filios Q; perditione Q ut vid.] cum LXX, cf. Aug. de mendacio 18, 37. ¶ «uerbum ... erit» del. Hug. nec hebr. nec anti. habent Guill., item Iac.

XXX. 1. congregantur T | fili Σ^T | uomentis] Γ^{Ma} (uom in ras.); uobentis X | deus] dominus XQZ* | ~ deus est Ω^M | qui om. Σ^C | secum commorante Σ; se com-
morante Y* | confort.] confirmatus S*. ¶ al. confirmatus S | ait] est Y*.

2. uirorum om. Ω^M | hominis Q cum hebr.; uirorum Ω^S.

3. et non = AQZ²bst cum targum aram.; nec C; et Z* cett. et Beda cum hebr., LXX, Valv., Aug. ep. 102, 29 | scientia Y*Φ^P; sententiam C | ~ scientiam sanctorum arelbst.

4. quis (1°) Beda; qui AQ*Φ^P, cf.

Beda | atque] aut quis Ω^M | spiritu Γ^M | manibus] M*Z* Beda; in manibus LM² Φ^{RG}ΘZ²W*Γ^MΨ^DΩ edd. | suis om. A Beda | quis (3°) qui Π^{H*} | conligabit XS*(coll.); conlocavit Y* | aqua Π^H | quis (4°) qui Π^{H*}WΓ^M | suscitabit X | terminos om. W* | quod (1°) Y*; quot Π^{H*}Y² | nomen (1°) praem. est C; + est YΦΘ^HZ²S²Ψ^DΩ edd. cum Aug. ep. 102, 29 et Ps.-Aug. spec. 2 | et = XALQΦZTS²Ψ^DΩ edd. et Beda cum hebr., Aq. et Theod.; aut CΣΠ^HMDYΘWS*Γ^M cum LXX, Aug. et Ps.-Aug. ll. ll. | nomen (2°) om. Ω^M | fili X | eius] in ras. L².

5. domini XΩ^M; eius T | sper.] praem. omnibus Ω^Sae | in se] in eum X, cf. Lam. 3, 25; om. Σ^{T*}.

6. ne] non A Beda | inueniariisque] Π^{H2}; om. Π^{H*3}.

7. te om. DW* Spec.; praem. a XL, cf. hebr. et LXX; + domine Φ^P | ne dene-
gas Θ^A.

XXX. 1. ¶ verba XXX. ALΘ^AΩJ; Div. sine num. XΣ^T; <verba M | ¶ visio XXX. Ω^{MS}; XL. Q; <visio CAM | 2. <stultissimus CAM | 3. <non didici CAM | 4. <quis ascendit CAM | <quis continuit A | <quis conligavit CA | <quis suscitavit A | <quod nomen eius CA | 5. ¶ omnis LVII. MDΦZSI^M; Div. sine num. Ψ^D; <omnis CA | 6. <ne CAM | 7. ¶ duo XLI. Q; <duo CAM,

- ⁸ vanitatem et verba mendacia
longe fac a me
mendicitatem et divitias ne de-
deris mihi tribue tantum vic-
tui meo necessaria
- ⁹ ne forte saturatus inliciar ad ne-
gandum et dicam quis est Domi-
nus et egestate compulsus furer
et peierem nomen Dei mei
- ¹⁰ ne accuses servum ad dominum
suum ne forte maledicat tibi
et corruas
- ¹¹ generatio quae patri suo male-
dicit et quae non benedicit
matri suae
- ¹² generatio quae sibi munda vi-
detur et tamen non est lota
a sordibus suis
- ¹³ generatio cuius excelsi sunt oculi
et palpebrae eius in alta sub-
rectae
- ¹⁴ generatio quae pro dentibus gla-
dios habet et commandit mo-
laribus suis ut comedat ino-
pes de terra et pauperes ex
hominibus

8. uerba mendacia A et plur. codd.; uerba mendacii C, fortasse ex 29, 12 | 9. et egestate LM Z et complur. codd. cum Spec. et hebr.; aut egestate A cum LXX et ant. vers.; egestate C | peierem A cum archetypo, ut vid., cf. Lev. 6, 3 et 19, 12 et Matth. 5, 33; periuram C, ut scripsimus Ios. 9, 20 (periurauerimus), sed minus recte | 11. et quae non benedicit matri suae C et plerique codd.; et matri suae non benedicit A | 12. quae sibi munda uidetur C et codd. fere omnes; qua munda sibi uidetur A | lota a XSLMZ* et al. codd. cum hebr.; lota CA ex haplographia | 14. pro dentibus CA²; pruden- tibus A*.

Desunt GΓ^A.

8. et uerba om. Ω^M | mendacii CXW S*Γ^MΩ^Mτ, cf. 29, 12 | ~ a me longe fac S | tribui g | tantum] autem C | uictu L*.

9. saturatus] satiatus Π^HQΘΩ^Msagre Ist cum Hier. in Eccle. 2, 1 et Antiph. miss. rom. (resp. Verbum iniquum) | necandum Y* | quis est deus Z*; quis es domine Θ | et (2°)] aut XΣAQ edd. cum LXX, Ambr. hexam. 6, 8, 53 et in ps. 118, v. 60, etc.; om. C | peierem = A; peiurem ΘZ²; pei*rem Γ^M*; pegerem Π^H; perirem Γ^M*; per*rem Z*; peri*rem W*; periurer T; periurem W² cett. | dei] S* Spec.; domini W*; domini dei Σ^TΘS².

10. ne] nec M*YΨ^D | corruas] moria- ris Θ; + et moriaris Ω^M.

11. tot. vers. om. Π^H* | maledicet T | quae (2°) om. ADQ* Beda | benedicit T | matris Γ^M | ~ matri suae quae non bened.

Y; ~ (quae) matri suae non bened. ADQ ΦZ²Ψ^DΩ edd. et Beda cum hebr., cf. LXX.

12. qua A | sibi] si Σ^T* | uidebitur Z* | ~ munda sibi uid. AD; ~ sibi uid. munda Ψ^D | a om. CΠ^HADQ*YΦ^RGZ²Ψ^DΩ^Sa Beda.

13. cuius exc. sunt] cum exc. sint Ω^M | palpebrae CMΘW; palpebre XΣ | in alta subr.] in alta porrecte Ω^S; non sunt in altum porrectae Θ | in alto X | subrectae] D; subreptae Y*; subiectae D^e. ¶ a uerbo « subrigo » Iac.

14. pro dent.] prudentibus A*LQ^T*; prouidentibus Y* | gladiis Q | habent Y | commandit Σ; commandet X; cōmend*^T D; cum mandit T*Ω^S; cum mandet Θ^H; quum mandet Θ^A; quod mandit C | mo**laribus Y; melioribus Φ^G*; uulneribus Ω^M | suis om. Σ^T | ex] ab Θ | homin.] hominibus C.

8. <vanitatem AM | <mendicitatem CA | <tribue A | 9. <ne CAM | <et egestate A | 10. <ne accu- ses CAM | <ne forte A | 11. ¶ generatio XLII. Q; <generatio CAM | 12. <generatio CAM | <et A | 13. <generatio CAM | 14. <generatio CAM | <ut A.

- ¹⁵ sanguisugae duae sunt filiae di-
centes affer affer
tria sunt insaturabilia et quar-
tum quod numquam dicit suf-
ficit
¹⁶ infernus et os vulvae et terra
quae non satiatur aqua
ignis vero numquam dicit suf-
ficit
¹⁷ oculum qui subsannat patrem

- et qui despicit partum matris
suae effodiant corvi de tor-
rentibus et comedant illum
filii aquilae
¹⁸ tria sunt difficilia mihi et quar-
tum penitus ignoro
¹⁹ viam aquilae in caelo viam co-
lubri super petram viam na-
vis in medio mari et viam
viri in adulescentia

15. numquam C et *plurique codd.*; non A, *cf. supra* 27, 20 et *v. seq.* | 16. numquam C; non A, *ut v. praec.* | 17. et qui despicit C; et despicit A, *cf. supra v. 11* | effodiant A *cum hebr.*; aef-
fodiant eum C *cum LXX* | comedant illum A *cum plur. codd.*; comedant eum C | 18. et quartum
XΣLMZ et *aliquot al. cum hebr.*, *cf. v. 21*; et quartum quod CA, *ut supra v. 15 et infra v. 29* | 19. in
adulescentia XΣDZ* et *aliquot al. cum archetypo, metonymice ut vid., cf. hebr. et LXX*; in adulescen-
tia (hadul. C) sua CA, *cf. Gen. 8, 21; Sam. (I Reg) 17, 33, etc.*

Desunt GΓ^A.

15. sanguisugae ΣΦPZ³; sanguisugae
Θ^H; sanguissug(a)e Ψ^DΩ^Ma; sanguisugiae
C; sanguisugae Y*; sanguisugae X; sansuge
Z² (c in ras.) | duae om. L | filiae] filii L* |
~ sunt due filie X; ~ due filie sunt Ω^M |
insatur.] insatiabilia QY | quod] que X |
numquam] non AL Beda, *cf. hebr., LXX*,
Hier. c. Iovin. 1, 28, v. seq. ¶ uel « non »
Iac.

16. tot. vers. om. Θ^{A*} | uulvae + mu-
lieris Q, *cf. LXX, Sang., Hier. l. l., etc.* | non]
numquam Θ^{HA2}Ω^J, *cf. v. praec.* | satiabitur
Σ; saturatur XD | aqua om. Σ^T, *cf. J. Schil-
denberger, p. 93* | uero om. T* | numquam]
non A Beda, *cf. hebr., LXX, Hier. l. l.*

17. oculum Ω^M | qui (2°) om. AL*DQ
YΦZ²Ψ^DΩ^{J2}ω Beda, *cf. hebr., LXX, Hier.*
in ps. 22, 1 et in Osee 8, 1. ¶ hebr. et anti.
« et despicit » Guill. | dispicit YZ*T | par-
tum] W² (rt in ras.); partem S* | matri T
W* | effodiant Π^{H*}; effodient Q; offodiant
LM*(*ut vid.*); suffodiant are | corui =
Σ^{T*}ALQ*² Beda *cum hebr.*; illum corui S*
Greg. M., P. L. 76, 63 D; eum corui Σ^{T2}Q²S²

Ω^{M2}(in ras. lat. spat.) cett. *cum LXX, Mon.,*
Hier. ll. ll. ¶ « effodiant eum » Hug. anti.
et Beda « effodiant » Guill. | comedent Q |
illum] eum C(eum)XΠ^HΘ^Sarelvsc *cum*
Mon. | filiae ΣLΩ^{J†}(-ic)e | aquilarum Γ^M
cum Mon. et Hier. ll. ll.

18. sunt om. Ω^M | difficillima Σ^C |
et om. Γ^M | quartum + quod CΠ^HADW
SΓ^M Beda, *cf. Ambr. in ps. 38, 4 et in ps. 118,*
v. 9, etc. | ignoro] egroto Ω^M.

19. uiam (quater)] uia g | caelo + et
L²Φ^P *cum LXX, Mon., Ambr. in ps. 38, 4* |
colubris Σ^CWSΓ^M; colobris T | supra Ω^S |
petram] Beda; terram XMYΨ^DeI, *cf. Bedam*;
+ et L² *cum LXX et Ambr. in ps. 38, 4 et in*
ps. 118, v. 9 | maris Φ^{P*}W*Γ^M | uiris Γ^M |
adulescentiam T*; adolescentula Ω^{Jr} *cum*
hebr.; adoles*** M*; adules[...] D; + sua
CΠ^HAL*QS²(del. S³) Beda. ¶ « adolescen-
tula » hec est uera littera, hebr. « aalma », ...
Beda et alii doctores ant. habent « adoles-
centia » Hug. anti. et noui et greci « ado-
lescentia », hebr. « adolescentula » Guill.,
item Iac.

15. ¶ sanguisugae XLIII. Q; <sanguisugae CAM | ¶ tria XLIII. Q; <tria CAM | 16. <infer-
nus CAM | <ignus CA | 17. ¶ oculum XLV. Q; <oculum CAM | <effodiant A | 18. ¶ tria
XLVI. Q; LVIII. MDΦZSΓ^M; Div. sine num. Ψ^D; <tria CA | 19. <viam aquilae CAM | <viam
navis A,

- 20 talis est via mulieris adulterae
quae comedit et tergens os
suum dicit non sum operata
malum
- 21 per tria movetur terra et quar-
tum non potest sustinere
- 22 per servum cum regnaverit per
stultum cum saturatus fuerit
cibo
- 23 per odiosam mulierem cum in
matrimonio fuerit adsumpta
et per ancillam cum heres
fuerit dominae suae
- 24 quattuor sunt minima terrae et
ipsa sunt sapientiora sapien-
tibus
- 25 formicae populus infirmus quae
praeparant in messe cibum
sibi
- 26 lepusculus plebs invalida quae
conlocat in petra cubile suum
- 27 regem lucusta non habet et
egreditur universa per tur-
mas
- 28 stilio manibus nititur et moratur
in aedibus regis

20. talis est C cum plur. codd.; talis est et A | quae C; qui A | et tergens hos suum dicit C cum plur. codd.; et terget os suum et dicit A cum hebr. | 21. et quartum A; et quartum quod C, vide I^{um} apparatus in v. 18 | 25. qu(a)e pr(a)eparant Σ^TZ et aliquot alii cum archetypo, cf. hebr.; quae praeparat C; qui praeparat A, lectio facilior | 26. cubile A; cubilem C, sicut supra 7, 17.

Desunt GΓ^A.

20. talis est] Z^{*}; talis est et AΦZ²Ψ^D Ω^MJagelbst Beda | mulieri Θ^H | quae] qui A Beda cod. | comedit X; comedet Q; praem. cum XΓ^M, cf. LXX et Mon. | terget AQ; tergit YΨ^D Beda; terge* Γ^M* | dicitque Q; et dicit AYΨ^D Beda.

21. quantum + quod CXΣΠ^HDΘ^H*A Γ^MΩae. ¶ « quantum », hebr. et anti. non interponunt « quod » Guill., item Iac. | sustineri Π^HLT.

22. regnauerit Θ^A | satur.] satius QY(saci)-Z*ΤΓ^M; satus W* | cibum Γ^M*; ha cibo C.

23. per (1°)] praem. et are | otiosam WS*(ut vid.)Γ^M | in matrimonio] L*; in matrimonia Π^H*; in matrimonium L²Z* TΩr; matrimonio e | fuerit ads.] detenta fuerit C | et om. Σ | ~ fuerit heres Ωarelst | dominae] in ras. W².

24. minima] in ras. Ω^M²; anime Σ^T.

25. formicae] W² (for in ras.) | infirmus om. Ω^M | qu(a)e pr(a)eparant = Σ^TΘ Z*TSΓ^MΩg; qui pr(a)eparant WΨ^Da; qu(a)e pr(a)eparat CΣ^cM; qui praeparat

Q²(i in ras.)Z² cett. ¶ « qui preparat » Guill. al. littera « qui preparat » Iac. | in messem Z*T*W*; in messes Y* | sibi] tibi ΩJ*.

26. lepus cuius Θ^H | plebs] Γ^M*; plebi Γ^M² | ualida Σ^T | qu(a)e = CXALM DQΨ^D; qui cett. | locat D | cubili suo T* | cubilem CXΣ^cΠ^H*Y*W*(ut vid.)S*Γ^MΨ^D; cubile* Q; cubi[...] L | ~ in petra cub. suum coll. Ω^S.

27. habent Ω^M | et om. Π^H* | egreditur QΩ^M; graditur L | turmas + suas ΘΩ^MSrelbst Greg. M., P. L. 76, 599 B. ¶ « per turmas » Guill. « turmas », al. « suas » Iac.

28. stilio = XΣΠ^HAL*DQΦΘZT* W*Ψ^D; stelio L²M²Y²T²W²ΣΓ^M; stellio CΩ edd.; stilo Y*; stileo M*. ¶ « stilio » iuxta anti et Bedam et Ouldericum, alii habent « stellio » [« tellio » Iac.], require Levit. xi [v. 30] Guill. et Iac. | nititur] M² (pr. it in ras.) | morabitur Θ^H | aedibus] manibus Ω^M | regis] S² (s in ras.) Sal. et Beda; regiis A*; regum LQY*ΘΩ^MS*J cum LXX. ¶ hebr. et anti habent « regis » Guill., item Iac.

20. <talis CAM | <quae A | 21. ¶ per Div. sine num. Q; <per CAM | 22. <per servum CAM | <per stultum A | 23. <per odiosam CA | <et A | 24. ¶ quattuor XLVIII. Q; <quattuor CAM | 25. <formicae CAM | 26. <lepusculus CAM | 27. <regem CAM | 28. <stilio CAM.

²⁹ tria sunt quae bene gradiuntur et
quartum quod incedit feliciter
³⁰ leo fortissimus bestiarum ad nul-
lius pavebit occursum
³¹ gallus succinctus lumbos et aries
nec est rex qui resistat ei
³² et qui stultus apparuit post-
quam elatus est in sublime si
enim intellexisset ori inpo-
suisset manum
³³ qui autem fortiter premit ubera

ad eliciendum lac exprimit
butyrum et qui vehementer
emungitur elicit sanguinem et
qui provocat iras producit dis-
cordias.

XXXI. ¹ VERBA LAMUHEL REGIS
VISIO QUA ERUDIVIT EUM MA-
TER SUA

² Quid dilecte mi quid dilecte
uteri mei quid dilecte voto-
rum meorum

30. pauebit C *et plerique codd.*; pauet A, *lectio facilior* | 31. succinctus lumbos A *cum plur. codd.*; succinctus lumbis C | 32. elatus A *et aliquot alii cum archetypo*; heleuatus C, *cf. apparatus in Ex. 29, 26, Iudith 1, 7, Psalt. iuxta Hebr. 139, 20* | 33. emungitur A *et complures codd.*; haemulgitur C, *vi pr. partis huius versus* | elicit] haelicit C; eicit A.

XXXI. 1. qua erudiuit] quam erud. A; quae herud. C | 2. qui dilectae mi qui dilectae huteris mei qui dilectae uotorum meorum C; filii dilecte mi filii dilectae uteri mei filii dilecte uotorum meorum A, *cf. LXX.*

Desunt GI^A.

29. quae] qui A* *Beda cod.* | incidit W*; *praem.* numquam X; *praem.* non Σ *cum cod. graeco 149.*

30. pauebit] S*; pauet AMYΦ^{RGS}2 *Sal. et Beda*; *praem.* enim C. ¶ *Beda* «pauet» *Iac.*

31. succinctos L*(*ut vid.*)M*Z*(-intos) Γ^M *Beda cod.*; succinctis M² | lumbos] Σ^{C*} M*W*; lumbis CΣ^{C2}M²T²(i ex u)W²; lumbos suos L*are | nec est] et § | rex] X*; grex X²; *om.* Ω^{MS}. ¶ «rex» *Hug. et Guill. hebr. ant. Beda* «rex» *Iac.* | resistit Ω^M. ¶ «resistat» *Guill.*

32. et] est §t | apparuit = CXAL*D Q*Θ^{HWS}lbt; apparuerit L²Q² *cett.* | elatus = ΣAMQΘTWSΓ^M(ϕl.); eleuatus *cett.* | est] et W* | in sublimi Z* | ori] S*²; ori suo ΘS²Ω^{MS}arelst. ¶ al. «ori suo» *Iac.* | inposuit M*; apposuisset Ω^M | manu Φ^{RG}.

33. premit] imprimit Ω^{S*} | ubera] umbra Φ^G | eliciendum] Σ^{T*}; eiciendum Σ^{T2}; deiciendum Ψ^D; deliciendum S*; illi-
ciendum a | exprimit Q*Y* | uehementer]

Σ^{T2} (*enter in ras.*) | emungitur] Y*; emun-
git Z²Ω^{5J}agrelst; emulgitur C(hae-)Φ^PZ²W*
(*ut vid.*)SI^MΨ^D; emulgit Y²Z*ω; emingit
Ω^M. ¶ emungitur S; *anti. Gregorius* «emun-
gitur», alia littera «emungit» *Guill. et Iac.* |
exlici[.] D; eliciet X; elicit T; eicit A *Beda
cod.*

XXXI. 1. uerba lam. regis *om.* Θ^A |
lamuhel] Q*; lamuel XΣLMTSg; lamuhe-
lis Q²Φ^{ΨD}; lamuelis Ωarelst. ¶ «lamue-
lis» *Hug.* «lamuelis» uel «lamuel» *Iac.* |
qua] *Sal. et Beda*; quam AQZ*(*ut vid.*)WS*;
quae CT; qua* Σ^C | erudit Ψ^D.

2. quid dilecte mi] filii dilecte mi A;
fili mi dilecte (-tae Q*) Q | quid (1°) qui
CX | dilecte (1°) delecte Σ^CΨ^D; electe
M²T *Beda*. ¶ *Beda* «electe» in regnum, set
mod. ant. habent «dilecte» *Iac.* | quid (2°)
qui CX; filii A; fili Q | delecte Σ^C; electe
MT *Beda* | huteris mei C; uteri meo Θ |
quid (3°) qui CX; filii A; fili Q | delecte
Σ^C; electe MT *Beda.*

29. ¶ tria XLVIII. Q; <tria CAM | 30. <leo CAM | 31. <gallus CA | 32. <et CA | <si M | 33. <qui
autem CAM | <et qui vehementer A | <et qui provocat AM.

XXXI. 1. ¶ verba XXXI. Ω; L. Q; *Div. sine num.* XΣ^TLΨ^D; <verba CAM | <visio M |
2. <quid dilecte mi CAM | <(quid) dilecte uteri A | <(quid) dilecte votorum A.

- ³ ne dederis mulieribus substantiam tuam et vias tuas ad delendos reges
⁴ noli regibus o Lamuhel noli regibus dare vinum quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas
⁵ ne forte bibat et obliviscatur iudiciorum et mutet causam filiorum pauperis
⁶ date siceram merentibus et vinum his qui amaro sunt animo
⁷ bibant ut obliviscantur egestatis

- suae et doloris non recordentur amplius
⁸ aperi os tuum muto et causis omnium filiorum qui pertrans-eunt
⁹ aperi os tuum decerne quod iustum est et iudica inopem et pauperem.
¹⁰ ALEPH Mulierem fortem quis inveniet procul et de ultimis finibus pretium eius
¹¹ BETH confidit in ea cor viri sui et spoliis non indigebit

3. subst. tuam et vias tuas C et aliquot al. cum hebr.; subst. tuam et diuitias tuas A | 5. iudiciorum C et codd. fere omnes cum hebr.; dictionum A | 7. ut obliuiscantur C(hut hobl.)Z et aliquot al. cum LXX et ipso Hieronymo, ut vid., ne formulam v. 5 indecore iteret; et obliuiscantur A cum hebr. et v. 5 | 9. decerne A et plur. codd. cum Spec. (discerne) et hebr.; et decerne C cum LXX.

Desunt GF^A(usque ad v. 3, reges).

3. mulieribus om. Σ^T* ut vid. | vias = CXΣZ*^{Tgr} cum hebr.; delicias Θ^H; dilicias Θ^A; diuitias Z² cett. et Beda, cf. Aq., Symm., Theod. | deludendos L² in ras. brev. spat.

4. o om. Γ^M | lamuel XΣLMTΩ edd.; s[.]muh[...] D | nullum] nulli Φ^P*.

5. ne] et ne ¹st | bibat = Π^HAL*D Q*TW*S* Beda cum hebr.; uibat C; bibant L²Q²W²S² cett. cum Caes. Arel. serm. 46 (ed. Morin, p. 200), cf. v. 7 | obliuiscatur = CΠ^HAL*DQ*TW*S*Γ^M (oblibisc. A, hoblibisc. C, obliue[.]c. D) Beda cum hebr.; obliuiscantur (oblib. XΣ^C) L²Q²W²S² cett. cum Caes. Arel. l. l., cf. v. 7 | iudic.] dictionum AD(ut vid.); iudiciorum dei LΩ^M Beda cod. cum Caes. Arel. l. l.; beneficiorum tuorum Θ. ¶ « iuditiorum » Hug. hebr. ant. « iudiciorum », al. « beneficiorum » Iac. | mutet = C Π^HADQ*TW*S*Γ^M Beda; mutant Q²W²S² cett. cum Caes. Arel. l. l. | causas Xg. ¶ « causam » Hug. | pauperum X cum Caes. Arel. l. l.

6. date] Q*; da Q² ut vid.; dicite A | ciceram Ω^{M2} in ras. | merent.] mentibus Ω^M.

7. bibent Q*; bibat T, cf. v. 5 | ut = C(hut)XΘZT cum LXX et Cassian. coll. 14, 17, 3; om. D; et cett. cum hebr., Aq., Theod., et v. 5 | obliuiscatur T, cf. v. 5 | aegestates M* | doloris = CΣAQTT^AΨ^D Beda; dolores LDYΦΘZΩ^{MJ}, cf. LXX; doloribus X; doloris sui Π^HMWSΓ^MΩ^S edd. cum hebr. ¶ ant. « dolores », mod. « doloris sui » Iac. | recordetur T.

8. tuum Θ^{A2} (t in ras.) | mutuo XY* | causas W*Γ^M.

9. decernere Φ^P; discerne M* Spec. codd. MPCR; praem. et CLY* cum LXX, cf. Lucif. de s. Athan. 1, 29 et Ps.-Aug. spec. 10 | et (1°) om. YW | iudica] iudicia Θ^A; uindica Ω^Sare; om. Y*. ¶ « et iudica » Hug. hebr. ant. « iudica » Iac.

10. haleph C; alep Σ^C; alehp M; alefh X; aleth Ω^S; om. Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^Mlst | eius] est Ω^M.

11. bet A*M; om. Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^Mlst | confidet ΣQΘ | in eam L | sui] eius Θ cum Aug. serm. 37, 4.

3. ¶ ne XXXI. Ω^{M2}; <ne CA | 4. <noli (1°) CAM | 5. <ne CAM | 6. <date CAM | 7. <bibant CAM | 8. <aperi CAM | 9. ¶ aperi LVIII. M; <aperi CA | 10. ¶ mulierem XXXII. Ω^J; LI. Q; LVIII. DΦZSΓ^M; Div. sine num. XLΨ^D; <mulierem CAM | 11. <confidit CAM.

- 12 GIMEL reddet ei bonum et non
malum omnibus diebus vitae
suae
- 13 DELETH quaesivit lanam et li-
num et operata est consilio
manuum suarum
- 14 HE facta est quasi navis institoris
de longe portat panem suum
- 15 VAU et de nocte surrexit dedit-
que praedam domesticis suis
et cibaria ancillis suis
- 16 ZAI consideravit agrum et emit
eum de fructu manuum sua-
rum plantavit vineam
- 17 HETH accinxit fortitudine lum-
bos suos et roboravit brachium
suum
- 18 TETH gustavit quia bona est
negotatio eius non extingue-
tur in nocte lucerna illius
- 19 IOTH manum suam misit ad
fortia et digitus eius adprehen-
derunt fusum
- 20 CAPH manum suam aperuit inopi
et palmas suas extendit ad
pauperem

12. reddet C; reddit A | 14. institoris A* cum Sal. et Beda; institutoris CA², cf. apparatus in Iob 28, 8 | 15. cibaria A; cibariam C | 18. gustavit quia C et aliquot al. cum hebr.; gustavit et uidit quod A, fortasse ex ps. 33, 9 | lucerna illius C et plerique codd.; lucerna eius A.

Deest G.

12. giml C; gemel LT; gymel g; gymal X; om. Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^Mlūst | reddit ADY²T; reddite Y* ut vid.; redde Γ^M.

13. delet Φ^G; daleth gre; dalet X; [...] D; om. Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^Mlūst | linum] lignum Γ^M* | et (2°) om. Ω^M | operata T* | consilium Π^H*Γ^A | manum suam T.

14. heh C; he* S; het Y*; deleth Θ^A; delet Θ^H; om. Σ^TΠ^HW* (evan. W²) Ψ^DΩ^Mlūst | ***facta Σ^T | est om. Ω^S | quasi — de] **** Ω^M* | navis] auis D; om. Γ^M* | institoris] A*Y² Sal. et Beda; institutoris CX*Σ^T Π^H*A²LDQY²ΦΘZTWΓ^{AM}² lib. com. (ed. Morin, p. 254); institutores Y*; institutoris Γ^M*; institutor* S* | portat] Γ^M* ut vid.; portant Y*; portans Π^HMDQY²ΘWSΓ^M² Ω edd.

15. uauh C; he Θ; om. Σ^TΠ^HW* (evan. W²) Ψ^DΩ^Mlūst | et (1°) om. LΦZ² Ω^SJar. ¶ si non apponas quod dicitur « et » deficit littera « uau » in alphabeto Guill. hebr. ant. « et » Iac. | de om. Γ^M | consurrexit C | suis (1°) om. Σ^C | cybaria LS; cibariam CXΣ^TM*Q*.

16. zay Ω^A; zayh C; zayn X; zain

re; uau Θ; om. Σ^TΠ^HW* (evan. W²) Ψ^DΩ^Mlūst | consideravit] in ras. Ω^M²; considera- bit X | eum] illum Ω^M | plantabit X.

17. het X (ante plantavit v. 16); h[.]t D; beth T; zai Θ; om. Σ^TΠ^HW* (evan. W²) Ψ^DΩ^Mlūst | fortitudinem Q*Y*W*Γ^{AM}* Ψ^D; fortiter Σ Miss. moz., P. L. 85, 780, cum LXX, cf. Aug. serm. 37, 10 | roborabit X.

18. theth AW²Ω^A; tieth Z; heth Φ^P Θ; [...]h D; seth Y; om. Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^M^S lūst | gustavit = CX(-bit)ΣZ*T(-bit)gr Beda et lib. com. (ed. Morin, p. 254), cum hebr., LXX, Aug. serm. 37, 10; gustavit et uidit Z² cett., cf. ps. 33, 9 et Greg. M., P. L. 76, 68 B | quia] quod A Greg. M., l. l.; quoniam Ψ^Dr | est om. Ω^M | negotio Ψ^D | extinguitur Y* T | in nocte om. T | lucernae S* | eius AQΩ arelūst lib. com. l. l. et Beda, cum Aug. serm. 37, 11, cf. 20, 20 | ~ lucerna illius in nocte Θ, cf. Aug. serm. 37, 11.

19. iod re; theth ΘΩ^S; om. Σ^TΠ^HW* Ψ^DΩ^Mlūst | misit — fusum] in ras. W².

20. kaph CΣ^CMW²Γ; kaph X; iod Θ; om. Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^Mlūst | expandit ad pauperem A; om. D.

12. <reddet CAM | 13. <quaesivit CAM | 14. <facta CAM | 15. <et de CAM | 16. <consideravit CAM | 17. <accinxit CAM | 18. <gustavit CAM | 19. <manum CAM | 20. <manum CAM.

- 21 LAMETH non timebit domui
suae a frigoribus nivis omnes
enim domestici eius vestiti du-
plicibus
- 22 MEM stragulam vestem fecit sibi
byssus et purpura indumen-
tum eius
- 23 NUN nobilis in portis vir eius
quando sederit cum senato-
ribus terrae
- 24 SAMECH sindonem fecit et ven-
didit et cingulum tradidit Cha-

- naneo
- 25 AIN fortitudo et decor indumen-
tum eius et ridebit in die no-
vissimo
- 26 PHE os suum aperuit sapientiae
et lex clementiae in lingua eius
- 27 SADE considerat semitas domus
suae et panem otiosa non com-
edet
- 28 COPH surrexerunt filii eius et
beatissimam praedicaverunt vir
eius et laudavit eam

21. uestiti A et *conplures al.*; uestiti sunt C, *lectio facilior* | 22. stragulam uestem C et *aliquot al.*; stragulatam uestem A | 23. senatoribus C et *codd. fere omnes*; senioribus A, *fortasse ex recens. hexaplari* | 27. considerat ... non comedit C; consideravit ... non comedit A, *lectio facilior* | 28. uir eius et laudabit eam A; laudavit eam uir eius C.

Desunt GD(a. v. 23, nobilis).

21. lamech AQYZ³Γ^ΔΩJ^Δ; lamec M Φ^{GP}; lamed Φ^Rgre; lamec* Z^{*}; labdh C; daleth X; caph Θ; *om.* Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^M[bust | domus Σ^T | a frigoribus] Z^{*}; a frigore Φ^{RG} Z³Ψ^Da, *cf. hebr.* ¶ *anti. iuxta hebr.* « a frigore » Guill. et Iac. | enim om. Q | uestiti + sunt CXΣ^TDQYΦZ³S³Γ^{AM}Ψ^DΩ^Sarelbust et lib. com. l. l. cum Aug. *serm.* 37, 16. ¶ « uestiti » Hug. « uestiti sunt » Guill. et Iac.

22. men Φ^PTΩJ; meth Y; lamech Θ; *om.* Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^{MS}[bust | stragulam] Q² Z³ lib. com. l. l.; stragulum X; stragulatam Π^HALMQ³ΘZ³WSΓ^MΩarelbust Sal. et Beda; stragu*latam Y; strag[...] D. ¶ quidam ant. habent « stragulam », al. ant. habent « stragulatam » Iac. | facit Ω^M | sibi *om.* T* | byssum L^{*}; bissum Γ^A; *praem.* et Ω^S | purpuram Γ^A* | indum.] uestimentum a.

23. nun] mem Θ; *om.* Σ^TΠ^HW*Ψ^D Ω^{MS}[bust | uiri Ω^M; *om.* T | sedet Σ^C | senat.] in ras. Φ^P2; senioribus ALg cum aliq. *codd. graec. et Aug. serm.* 37, 19.

24. tot. vers. *om.* A* | samec Φ^GZ*ΩJ; samch C; zamech X; sameth Σ^C; samen Q; sama Y; ain A²; nun Θ; men Ω^S; *om.* Σ^T

Π^HW*Ψ^DΩ^M[bust | sindones A³L* cum Aug. *serm.* 37, 20 | uendit Γ^M | singulum Γ^M; + ***** Ψ^D | chanaaneco Θ^AWgrelbust; cananeo XΣ^TLM*Y*ΦΓ^AΨ^DΩ^M; cananeo Q.

25. ayn XΩJag; ahin Q; samech A²Θ; phe C; nu Ω^S; *om.* Σ^TΠ^HA*W*Γ^{MS}Ψ^D Ω^M[bust | et (1°) *om.* Π^H† | indum.] orna-mentum Θ | nouissima A.

26. phae A; phae Γ^M; phi W³; pe M; fe Z; ain Θ; ahem C; samei Ω^S; *om.* Σ^TΠ^HW*Ψ^DΩ^M[bust | suum] tuum Ψ^D | aperuit*** Q | sapientia Ψ^D | lex] lux T.

27. sadae Y; zade X; saden Q; sadech L; fe Θ^H; ain Ω^S; *om.* Σ^TΠ^HΘ^AW*Ψ^D Ω^M[bust | considerat = CXΣΠ^HLMQ*ΘT WS*Γ lib. com. (ed. Morin, p. 254), *cf. hebr.*; consideravit Q³S³ cett. et Beda | otiosam Σ^T; ociosum Ω^M; otioso T* | co(m)edet = C XΣQ*ΦZ³WT^M*Ψ^D; co(m)edit Q²Z*Γ^M2 cett.

28. cof X; sade Θ^H; phe Ω^S; *om.* Σ^T Π^HΘ^AW*Ψ^DΩ^M[bust | beatam Q | praedic. + ei Ω^M | et (2°) *om.* CMW²Ω^M lib. com. l. l. | laudabit XΠ^HAYSΓ^M; laudant Θ^A. ¶ hebr. ant. « et laudavit » Iac. | ~ laud. eam uir eius C.

21. <non CAM | 22. <stragulam CAM | 23. <nobilis CAM | 24. <sindonem CAM | 25. <fortitudo CAM | 26. <os CAM | 27. <considerat CAM | 28. <surrexerunt CAM.

²⁹ RES multae filiae congregaverunt divitias tu supergressa es universas

³⁰ SIN fallax gratia et vana est pulchritudo mulier timens Dominum ipsa laudabitur

³¹ THAU date ei de fructu manuum suarum et laudent eam in portis opera eius.

EXPLICIT LIBER PROVERBIORUM

30. timens dominum A *cum hebr.*; timens deum C, *cf. apparatus in Malachim (IV Reg.)* 4, 1 *et Iudith* 8, 29 *pro* CΣ^T | 31. opera eius C *et plerique codd. cum Sal., Greg. M., Beda*; opera sua A, *fortasse ex ps.* 61, 13; *Prov.* 24, 12, *etc.*

Desunt GD.

29. res] cof Θ^H; sade Ω^S; *om.* Σ^TΠ^H Θ^AW*Υ^DΩ^Ml̥b̥st | diuitias + multae fecerunt potentiam Θ *cum LXX, cf. Aug. serm.* 37, 27 | tu + autem C *Miss. moz., P. L.* 85, 781, *cf. LXX* | praetergressa Θ.

30. syn Γ^AΩ^Iα; sen CΦ^P; sain L; coph Ω^S; res (*ante tu v. praec.*) Θ^H; *om.* Σ^TΠ^HΘ^AW*Υ^DΩ^Ml̥b̥st | gratiae Φ^R; imago ΘΩ^M(ym.); gloria Ω^S. ¶ « gratia » *Hug.* *hebr. ant.* « gratia », *al.* « imago » *Iac.* | uana est *om.* T* | mulier] *praem.* x[..ⁿ Θ^H [dominum] *Sal. et Beda*; deum CΣYΘΩ^{MS} *Miss. moz. l. l.* ¶ *al. ant.* « dominum », uel « deum » *Iac.* | laud.] saluabitur Θ, *cf.* 28, 26; + timorem autem domini ipsa conlaudat Θ *cum LXX et Aug. serm.* 37, 29.

31. tau XΣ^CLYW^S; tauh C; tau* M*; res Ω^S; *om.* Σ^TΠ^HΘ^AW*Υ^DΩ^Ml̥b̥st | ei] eis Y* | laudat T* | eam] eum T; ea Y | eius] sua AΦΥ^D; + syn Ω^S. ¶ « eius » *Hug.*

« sua » uidelicet mulieris *Guill. al.* « sua » *Iac.* | ~ opera eius in portis L.

Explicit liber prouerbiorum XII^{HAL} QΥ^D; explicit (-cuit Φ^{RP}) liber prouerbiorum (+ habet Φ^{RG}) uersus (+ numero Y Φ^R) ἱδcccxl YΦ; aexplicit liber prouerbiorum qui hebraycae masloth C; explicit (finit Σ^T) masloth id est prouertia Σ; explicit masloth hoc est prouerbiorum salamonis S; explicit liber masloth hoc est prouerbiorum W; explicit liber parabolarum quod est prouerbiorum M; explicit (*praem.* uersus numero habet mille septingentos [...]) Γ^A) liber parabolarum quod est prouerbiorum hoc est masloth Γ; expliciunt (-cit T) prouertia salomonis (salamonis T) Θ^HZ(*alt. m. add.* explicit liber prouerbiorum)T; expliciunt parabole salomonis Ω^I; finis g; *sine subscriptione* Θ^AΩ^M(*spat. vac. relicto*)^Sarel l̥b̥st.

29. <multae CAM | 30. <fallax CAM | 31. ¶ date LX. Γ^A; <date CAM.

CAPITULA
SIVE TITULI AUT BREVES
LIBRI ECCLESIASTES

INDEX CODICUM

I

SERIES A

Forma a

- D *codex rescriptus* Monacensis lat. 19105.
S. vii.
D^e *codex D ut edidit* A. DOLD, Lateinische
Fragmente der Sapientialbücher aus
dem Münchener Palimpsest Clm
19105 (Texte und Arbeiten I, 13),
Beuron, 1928.
Γ^A Medionalensis, Ambros. E. 53. Inf. S. x.
Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
Γ^B Mediolanensis, Ambros. B. 48. Inf.
S. xi-xii.

- Γ^C Mediolanensis, Ambros. A. 258. Inf.
S. xii.
Γ^D Mediolanensis, Ambros. B. 27. Inf. S. xii.
Γ^E Mediolanensis, Ambros. B. 57. Inf. S. xii.

Forma b

- M Ambianensis 12. S. viii ex.
Φ^R Parisinus lat. 3. S. ix.
Φ^G Londiniensis Add. 10546. S. ix.
Φ^P Romanus, Abb. S. Pauli extra Muros.
S. ix.
Ψ^D Vaticanus lat. 10511. S. xii.

2

SERIES B

- A (*Amiatinus*) Florentinus, Laur. S. vii-viii. Θ^K Hafniensis N. K. S. I. S. ix.
Θ^M Parisinus lat. 9380. S. ix.
-

CAPITULA LIBRI ECCLESIASTES

I

SERIES A

Forma a

Codd. DΓ^{AMBCDE}

I. Quod vanitas vanitantium
sint cuncta quae transeunt (1, 1).

II. Quod oriatur sol et occi-
dat et in locum suum revertatur
(1, 5).

III. Quod in multa sapientia
multa sit indignatio sed alta quae-
rentibus (1, 18).

IIII. Vox gloriantium de divi-
tiis vel mundi copia (2, 4).

V. Quod omnia tempus ha-
beant et suis spatiis transeant
omnia (3, 1).

VI. Quod unus interitus sit
hominis et iumentorum sed morte
corpus humanum non animae sub-
stantiam interire credamus (3, 19).

Forma b

Codd. MΦ^{RGPΨD}

I. Quod vanitas vanitantium
sit omne quod transit (1, 1).

II. Quod oritur sol et occidit
et ad locum suum revertitur (1, 5).

III. Quod in multa sapientia
multa sit indignatio (1, 18).

IIII. Vox gloriantium de di-
vitiis et mundi copia (2, 4).

V. Quod omnia tempus ha-
bent et suis spatiis transeunt (3, 1).

VI. Quod unus interitus sit
hominis et iumentorum (3, 19).

*Eos locos inter uncinos notavimus, quos vel ipsi codices capitulorum numeris in textus margine
positis designant, vel sensus imponit.*

Codd. DΓ^{AMBCDE}

Incipiunt tituli ecclesiastes Γ^{AMBC}; incipiunt capitula libri ecclesiastes (+ quod ebrei celeth
dicuntur Γ^E) Γ^{DE}; deest D.

1. uanitatū Γ^{BCDE}; *legi nequit* D | sunt Γ^B | cuncta] omnia Γ^B | 2. *alt. et om.* Γ^B |
4. diuitiis] *in ras.* Γ^{M2} | mundi] uini Γ^{ABCE} | copiam Γ^{AM*B}; gloria Γ^D | 5. (*num. om.* Γ^C) |
6. (5 Γ^C *et sic deinceps usque ad 19*) unus *om.* Γ^B | corporis DΓ^M | humanam Γ^M; humane D.

Codd. MΦ^{RGPΨD}

Incipiunt capitula libri (in libro Φ^R) ecclesiastes MΦ; incipiunt capitula Ψ^D.

1. uanitatū Φ | 2. reuertetur Φ^{RGΨD} | 6. unus *om.* M | hominum Ψ^D.

Codd. D Γ^{AMBCDE}

vii. Notandum quod spiritus filiorum Adam ascendat sursum ad creatorem unde datus est et spiritus iumentorum qui cum corporibus deficit in terram descendat deorsum (3, 21).

viii. Subsannatio hominis singularis parci et avari (4, 8).

ix. Funiculum triplicem dicit vinculum caritatis qui fide et spe continetur (4, 12).

x. Non temere quid loquendum ante Deum (5, 1).

xi. Solvendum est votum quod Deo promittitur sive a virgine sive a viro (5, 3).

xii. Avarus non impletur pecunia (5, 9).

xiii. Est aliud malum quod vidi sub sole et quidem frequens apud homines vir cui Deus dedit substantiam et honorem et nihil deest animae eius nec tribuet ei potestatem ut comedat ex eo (6, 1).

xiiii. Non est opus homini maiora quaerere (7, 1).

Codd. M $\Phi^{RGP\Psi D}$

vii. Quod spiritus filiorum Adam ascendat sursum et spiritus iumentorum descendat deorsum (3, 21).

viii. Subsannatio hominis parci et avari (4, 8).

ix. De funiculo triplici (4, 12).

x. Non temere quid loquendum ad Deum (5, 1).

xi. Solvendum est votum quod Deo promittitur (5, 3).

xii. Avarus non impletur pecunia (5, 9).

xiii. De viro habente divitias nec eis uti permissio a Deo (6, 1).

xiiii. Non est opus homini maiora se quaerere (7, 1).

Codd. D Γ^{AMBCDE}

7. notandum] non tantum Γ^{M*} | creatorem + suum Γ^E | unde] mundi Γ^{M*} ; mundi unde Γ^{M2} | datus est et = D Γ^{AD} ; et datus est Γ^{CE} ; datus est Γ^{MB} | cum om. Γ^{M*} | defecit D Γ^M ; + et Γ^E | in terra D(ut vid.) Γ^{DE} | descendit deorsum Γ^{BCE} ; om. D | 8. singularis = Γ^B ; singulas Γ^{AC} ; singula Γ^E ; singuli Γ^D ; legi nequit D; om. Γ^M | 9. uinculum + triplicem $\Gamma^{B\ddagger}$ | fidem et spem continet Γ^E | et] et pro Γ^M ; om. Γ^C | 10. timere D | ante] ad D | dominum Γ^M | 11. (num. om. Γ^M) solu.] uoluendum Γ^B | domino Γ^C | promittitur om. Γ^B | 12. (11 Γ^M et sic deinceps usque ad 25) implebitur Γ^{ADE} | 13. (12 Γ^E ; num. om. Γ^B) uir — substantiam om. D | et uir Γ^{M*} | ~ dedit deus Γ^{BE} | nec — ex eo om. Γ^M | tribuit Γ^{DE} ; legi nequit D | 14. (13 Γ^B et sic deinceps) maiora + se Γ^M .

Codd. M $\Phi^{RGP\Psi D}$

7. ascendit Φ^P | 12. (11 Ψ^D et sic deinceps usque ad 17) 13. permissio] promissio Φ^P | 14. maiore M.

Codd. DΓ^{AMBCDE}

xv. Ne velox sis ad irascendum (7, 10).

xvi. Sapientia hominis lucet in vultu eius (8, 1).

xvii. Quia non profertur cito contra malos sententia ideo homines perpetrant mala (8, 11).

xviii. Sunt iusti sapientes et opera eorum in manu Dei id est in potestate (8, 14).

xviii. Eo quod nescit homo finem suum (9, 1).

xx. Muscae morientes perdunt suavitatem olei et heretici secedentes a catholica exterminant doctrinae suavitatem (10, 1).

xxi. Qui fodit foveam incidet in eam et qui dissipat sepem mordebit eum coluber tracta similitudo de amicis infidelibus (10, 8).

xxii. De detractoribus quod non sit parvum malum (10, 11).

xxiii. Laudat terram pro rege iusto et nobili et de reficientibus non ad luxuriam (10, 17).

xxiii. Quod pecuniae oboediunt omnia (10, 19).

xxv. De dilectione peregrinorum et advenarum (11, 1).

Codd. MΦ^{RGPΨD}

xv. Ne velox sis ad irascendum (7, 10).

xvi. Sapientia hominis lucet in vultu eius (8, 1).

xvii. Quod non profertur cito contra malos sententia ideo homines perpetrant mala (8, 11).

xviii. Sunt iusti sapientes et opera eorum in manu Dei (8, 14).

xviii. Quod nescit homo finem suum (9, 1).

xx. Muscae morientes perdunt unguenti suavitatem (10, 1).

xxi. Qui fodit foveam incidet in eam (10, 8).

xxii. Detractores non esse parvum malum (10, 11).

xxiii. Laudatur terra pro rege sapiente (10, 17).

xxiii. Quod pecuniae oboediunt omnia (10, 19).

xxv. De dilectione peregrinorum et advenarum (11, 1).

Codd. DΓ^{AMBCDE}

15. (14 Γ^E) 16. (15 Γ^E) in uultus Γ^E | 17. (16 Γ^E) quia] quod Γ^M | profer Γ^B | 18. (17 Γ^E) 19. (18 Γ^{E2}; 28 Γ^{E*}) eo] Γ^{B*}; de eo Γ^{B2} | hominem Γ^E | finem suam D | 20. (19 Γ^{E2}; 29 Γ^{E*}; num. om. Γ^C) secedentes] recedentes Γ^D; sedentes Γ^{BCE} | a cath.] ad catholicam Γ^B; + ecclesia Γ^D | 21. (19 Γ^C; 31 Γ^{E*}; deest Γ^A fol. lac.) incidit Γ^E; incedit D | de om. Γ^{M*} | 22. (32 Γ^{E*}; num. om. Γ^C) de detractoribus = Γ^{AM1}(alt. e ex a)^D; de tractoribus DΓ^{BCE} | quod non sint Γ^{BD}; quod non [...] D; non esse Γ^M | 23. (20 Γ^C et sic deinceps usque ad 30; 33 Γ^{E*}) lauda Γ^{M*B} | de refic.] deficientibus Γ^{E†} | 24. (34 Γ^{E*}) quod] eo quod DΓ^M | ob(o)ediunt DΓ^{ME} | 25. (35 Γ^{E*}; deest Γ^A fol. lac.).

Codd. MΦ^{RGPΨD}

17. sententiam Φ^{RG} | ideo] XVII. uideo Ψ^D | 22. detractoribus Ψ^D | 24. (25 Ψ^D et sic deinceps) 25. de dilectio Φ^P.

Codd. D Γ^{AMBCDE}

xxvi. Admonet dicens mane semina semen tuum id est in luce veritatem fac et vespere ne cesset manus tua id est in consummatione invenies retributionem aeternam (11, 6).

xxvii. Praecepit iram de corde auferendam et malitiam (11, 10).

xxviii. Recordandum semper creatoris a iuventute usque ad finem (12, 1).

xxviii. Quaestio amygdalae florentis lucustae pinguis et dissipatio capparitis (12, 5).

xxx. Quaestio antequam rum-
patur funis argenteus et recurrit
vitta aurea et conteratur hydria
super fontes (12, 6).

xxxi. Hortatur non esse am-
plius requirendum praeter Deum
timendum et mandata eius obser-
vanda (12, 13).

Codd. M $\Phi^{RGP\Psi^D}$

xxvi. Mane semina semen
tuum et vespere ne cesset manus
tua (11, 6).

xxvii. De auferenda ira et
malitia de corde (11, 10).

xxviii. Recordandum creato-
ris semper a iuventute usque in
finem (12, 1).

xxviii. Quaestio amygdali flo-
rentis lucustae pinguis et dissipa-
tio capparitis (12, 5).

xxx. De fune argenteo et
vitta aurea et hydria (12, 6).

xxxi. Non esse amplius requi-
rendum praeter Deum timendum
et mandata eius observanda (12,
13).

Codd. D Γ^{AMBCDE}

26. (20 Γ^M ; 23 Γ^{C2} ; 24 Γ^{C*} ; 36 Γ^{E*}) semina *om.* Γ^E | ueritatem = Γ^D ; in ueritate Γ^{MBC} ; et in ueritate Γ^{AE} | facit Γ^B | et in uespere Γ^D | 27. (36 Γ^E) ira de corde auferenda (*ex*-anda) et malicia Γ^B | corde] ore Γ^E | 28. (38 Γ^{E*}) usque in Γ^M | 29. (39 Γ^{E*}) amigdal(a)e Γ^{BCDE} ; amygdale Γ^A ; amygdalim Γ^M | 30. (40 Γ^{E*}) funis] finis Γ^{M*} | recurrat] recurrit et Γ^E | uita Γ^{M*BC*E} | fontem Γ^M | 31. (*num. om.* Γ^C) praeter dominum timendum Γ^A ; *om.* Γ^{M*} .
Expliciunt tituli Γ^{AM} ; expliciunt capitula Γ^{BCDE} .

Codd. M $\Phi^{RGP\Psi^D}$

28. creatori Ψ^D | 29. pinguis] pignus Φ^P | 30. argentea Ψ^D ; argento Φ^P .
Expliciunt capitula M $\Phi\Psi^D$.

SERIES B

Codd. AΘ^{MK}

I. Verba Ecclesiastes filii David (1, 1) quod cunctae res difficultia sunt (1, 8) et quod sub sole nihil est novum (1, 10) vel quod Ecclesiastes fuerit rex in Israhel (1, 12).

II. Magnus effectus est Salomon (1, 16) de studiis sapientiae atque doctrinae (1, 17) quod vanitas sint affluentia † delictorum † (2, 1) de magnificentia operum (2, 4) vel contemplanda sapientia (2, 12).

III. Detestatio omnium industrialium (2, 18) quod nullus ita voravit et deliciis affluit ut Ecclesiastes (2, 25) quod omnia tempus habent (3, 1) de afflictione quam dedit Deus filiis hominum (3, 10) vel opera quae fecit Deus quod perseverent in aeternum (3, 14).

III. De probatione filiorum hominum quod similes sint iumentis (3, 18) vel calumniis quae sub sole geruntur (4, 1) de contemplatione omnium laborum et invidia proximi (4, 4) de uno et secundum

non habente et tamen laborare non cessat nec satiantur oculi eius divitiis (4, 8).

V. Quod melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto (4, 13) de cunctos viventes qui ambulant sub sole (4, 15) vel custodia pedum ingredi domum Dei (4, 17) ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam (5, 5) sive divitiae congregatae in malum domini sui (5, 12).

VI. De eo cui dedit Deus divitias atque substantiam (5, 18) item cui dedit Deus divitias et non tribuit ei potestatem comedendi ex eis (6, 2) quod omnis labor hominis in ore eius sit et anima illius non inpletur (6, 7) non necesse est homini maiora se quaerere (7, 1).

VII. De nomine bono (7, 2) de corde sapientium et stultorum (7, 5) quod melius est a sapiente corripiri (7, 6) sive quia calumnia conturbat sapientem (7, 8) vel non irascendum velociter (7, 10).

Codd. AΘ^{MK}

Incipiunt capitula ecclesiastes A; incipiunt capitula libri ecclesiastes qui hebraice coeleth (colleth Θ^{M*}) dicitur Θ^M; incipiunt tituli in libro ecclesiasten Θ^K.

Capitula 1-8 om. Θ^K | 1. fili A | quod (1°) praem. II. A, sed vide notam in cap. 2 | difficiles sint Θ^M | quod (2°) quia Θ^M | 2. (3 A et sic deinceps, quamvis in marg. textus numeros hic notatos conservet; vide tertium apparatus) magnus] ubi magnus Θ^M | uanitas] Θ^{M*}; uanita Θ^{M2} | delictorum] delictorum AΘ^M | 3. operibus Θ^M | 4. secundo Θ^M | habentem A | 5. de cunctis uiuentibus Θ^M | in om. A | 6. cui dedit deus] qui dedit Θ^M | eius sit om. Θ^M | 7. irascendo Θ^M.

Codd. AΘ^{MK}

viii. De temporibus diversis (7, 11) sive consideratione operum Dei (7, 14) et quia iustus in iustitia sua morietur (7, 16) quod cuncta temptavit Ecclesiastes in sapientia sua (7, 24) sive quia quaerenda est sapientia (7, 26).

viii. De viro qui inventus est bonus unus de mille (7, 29) quod nullus similis sit sapienti (7, 30) seu quod sapientia observet os regis (8, 2) vel quod non sit in hominis dictione prohibere spiritum (8, 8) de dominatione hominis homini in malum suum (8, 9).

x. De malis quae accidunt

iustis et prosperitate impiorum (8, 14) de eo qui diebus ac noctibus somnum oculis non capit (8, 16) quod opera iustorum sint in manu Dei (9, 1) ut comedatur panis in laetitia et bibatur vinum cum gaudio (9, 7) quod nec velocium sit cursum nec fortium bellum (9, 11).

xi. De viro sapienti qui liberavit civitatem sapientia sua (9, 15) de stulto in honore posito (10, 6) quod vae sit terrae cuius rex puer est (10, 16) sive iuvenis quod laetetur et in bono sit cor eius (11, 9) ut ante mortem memoretur quis creatorem suum (12, 1).

Codd. AΘ^{MK}

8. ecclesiastes Θ^{M*} | 9. (1 Θ^K et sic deinceps) dictione Θ^K | 10. quae] qui Θ^K | qui] quod Θ^K | somnium Θ^K | sint] sit A | cum] in A | 11. sapiente A | memoretur] moretur Θ.

Expliciunt capitula A; expliciunt capitula eiusdem libri Θ^M; expliciunt tituli Θ^K.

ECCLESIASTES

INDEX CODICUM ET EDITIONUM

- C (Cavensis) Cavensis, Abb. 1 (14). S. ix.
- X (Complutensis¹) Matritensis, Univ. Centr. 31. S. x.
- Σ^T (Toletanus) Matritensis, Bibl. Nat. S. x.
- Σ^C (Complutensis²) Matritensis, Univ. Centr. 32. S. x.
- Π^H (Casinensis) Casinensis, Abb. 553. S. xi in.
-
- A (Amiatinus) Florentinus, Laurent. S. vii-viii.
- L Londiniensis, Egerton. 1046. S. viii.
- M (Maurdranni) Ambianensis 12. S. viii ex.
- D *codex rescriptus* Monacensis lat. 19105. S. vii.
- D^e *codex D ut edidit* A. DOLD, Lateinische Fragmente der Sapientialbücher aus dem Münchener Palimpsest Clm 19105 (Texte und Arbeiten I, 13), Beuron, 1928.
- Q (Bobiensis) Mediolanensis, Ambros. E. 26. Inf. S. ix-x.
- Y (Tegernseensis) Monacensis lat. 18036. S. ix.
- Φ^R (Rorigonis) Parisinus lat. 3. S. ix.
- Φ^G (Grandivallensis) Londiniensis Add. 10546. S. ix.
- Φ^P (Paulinus) Romanus, Abb. S. Pauli extra Muros. S. ix.
-
- Θ^H (Hubertianus) Londiniensis Add. 24142. S. ix.
- Θ^A (Aniciensis) Aniciensis, Capituli. S. ix.
-
- Z Metensis 7. S. viii-ix.
- T Salisburgensis, Abb. S. Petri A. IX. 16. S. viii.
- W (Weingartensis) Stuttgartensis H. B. II. 35. S. viii-ix.
- S (Sangallensis) Sangallensis, Abb. 28. S. ix in.
-
- Γ^A (Abiascensis) Mediolanensis, Ambros. E. 53. Inf. S. x.
- Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
- Ψ^D (Bovin.) Vaticanus lat. 10511. S. xii.
-
- Ω^M (Mazarinaeus) Parisinus, Bibl. Mazar. 5, a. 1231.
- Ω^S (Universitatis seu Sorbonicus) Parisinus lat. 15467, a. 1270.
- Ω^J (Correctorium S. Iacobi) Parisinus lat. 16721. S. xiii.
-
- k *fragm. e cod.* Aurelianensi, Bibl. Civit. 19 (16). S. vi ex.
[continent 12, 1-14, sed partim solum folio reciso].
- m *fragm. e cod. rescripto* Sangallensi, Abb. 194. S. vii-viii.
[continent 1,8-3,16; 5,4-7,1; 9,7-10,16; 12,11-14].

- a Editio princeps, 42 lin. dicta (Moguntiae?), a. 1452(?), e Bibl. Vat. Barb. AAA IV. 17.
 g Editio Gobelini Laridii, Coloniae, a. 1530.
 r Editio Roberti Stephani secunda, Parisiis, a. 1532.
 e Editio Roberti Stephani quarta, Parisiis, a. 1540.
 l Editio Theologorum Lovaniensium, Antverpiae, a. 1583.
 b *Codex Carafianus* (Vaticanus lat. 12959-12960), ubi lectionem Lovaniensium a. 1583
 immutatam servat.
 w *Codex Carafianus*, ubi lectionem Lovaniensium mutat.
 s Editio Sixti V Pont. Max., a. 1590.
 c Editio Clementis VIII Pont. Max., a. 1592.

Hug. Correctorium Hugonis a S. Caro (ex cod. Vatic. Ottob. lat. 293, S. XIII-XIV).

Guill. Correctorium Guillelmi de Mara (ex cod. Vat. lat. 3466, S. XIII).

Iac. Correctorium Conventus S. Iacobi O. P. (ex cod. Paris. lat. 16721, S. XIII).

$\Sigma\Phi\Theta\Gamma\Omega$ Consensus codicum Σ^{TC} , Φ^{RGP} , Θ^{HA} , Γ^{AM} , Ω^{MSJ} .

Defectus codicum in capite secundi apparatus pro unaquaque pagina notantur.

Sigla *Spec.* et *Sal.* ad s. Augustini *Speculum, De Ecclesiaste* (ed. Fr. Wehrich, C. S. E. L. XII, p. 71-74) et ad Salonii commentarium in Ecclesiasten (P. L. 53, 993-1012) lectorem remittunt; *Hier. in loc.* eum textum sacrum designat, qui in commentario s. Hieronymi in Ecclesiasten legitur et a nobis vel ex Vallarsiana editione s. Hieronymi operum (tom. III, Veronae, 1735, col. 381-498), vel, ubi illa editio mendosa visa est, ex codice Rhemensi 78 (*cod. R*), S. IX, sumptus est.

Siglum denique *Sang.* fragmenta ant. lat. vers. libri Eccle. a s. Hieronymo secundum graecum emendatae indicat, quae in cod. Sangallensi 11 inveniuntur.

Libri qui rarius citantur, v. g. lectionaria, librique liturgici antiquiores, aperte, unusquisque loco suo, designantur.

In locis Patrum citatis, numeri capitulorum ad *Migne Patrologiam latinam* referuntur, vel, ubi auctorem suppetit, ad *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Academiae Vindobonensis.

DE TRIPLICI NOTARUM APPARATU

Primus notarum apparatus de constituto archetypi textu rationem reddit, in omnibus locis ubi, ceteris variantibus, codices CA inter se non concordant vel a nostro textu simul discrepant. Lectiones etiam codicis Z ibi notatae sunt, quotiescumque cum lectionibus codicis C vel A concinunt.

Secundus apparatus ad historiam textus spectat et varias lectiones omnium codicum et editionum refert, exceptis mere orthographicis.

Tertius apparatus divisiones textus exhibet, maiores ex codicibus omnibus, minores vero ex CAMk.

DECLARATIO SIGNORUM

Vide supra, p. 29.

INCIPIT LIBER ECCLESIASTES

I. ¹ Verba Ecclesiastes filii David
regis Hierusalem
² vanitas vanitatum dixit Eccle-
siastes
vanitas vanitatum omnia va-
nitas

³ quid habet amplius homo de
universo labore suo quod la-
borat sub sole
⁴ generatio praeterit et generatio
advenit terra vero in aeter-
num stat

I. 1. fili A | hierusalem AZ²(ierlm, in ras.); srahel C cum LXX, cf. v. 12 | 2. uanitas uanita-
tum (utroq. loco) Z et aliq. alii, cf. etiam 12, 8; uanitas uanitantium CA cum ant. versione, cf. Aug.
retract. 1, 6, 4.

Desunt DW.

Tit. Incipit liber ecclesiastes C(aecl.)X
(ecl.)AL(-stis)MΦΨ^DΩJ; incipit liber eiusdem
Γ; incipit eiusdem ecclesiastes Θ^H(ecl.)T; in-
cipit ecclesiastes Σ^T(egl.)^C(ecl.)Π^HQ(aeccl.)α;
incipit liber (om. S) ecclesiastes hoc est coeleth
WS; incipit liber ecclesiastes quod hebrei
coeleth uocant Y; incipit coeleth hebraice
grece ecclesiastes quem nos latine possumus
dicere contionatorem Z; incipit cohelet qui
grecae eclesiastes latine concionator dicitur
qui coetum id est ecclesiam congreget et lo-
quatur ad populum id est non specialiter ad
unum sed generaliter ad uniuersos Θ^A; liber
ecclesiastes incipit Ω^S; ecclesiastes qui ab
hebraeis coheleth appellatur relbt; liber ec-
clesiastes g; ecclesiastes s; sine titulo Ω^M.

I. 1. aeclesiastes Q; eclesiastes CX
(ecl.)Θ^A; eglesiastes Σ^{TC}(egl.); ecclesiastis L
ut vid.; ecclesiastae grelbst. ¶ «ecclesiastes»
Hug. et Guill. | fili XAΦ^{RG}Θ^AT* | dauit C | hic-
rusl S; ihrslm Σ; iherlm Q; ihrlm α; ierusa-
lem Ω^{SJ}grelbst; ierlm Z²(in ras.)Ψ^D; irlm
Ω^M; israhel Θ^H cum LXX, cf. Hier. in loc.
et vide v. 12; srahel C; srlh X; isrl Γ. ¶
«ierlm» Guill.

2. uanitatum (1°) = Π^HLM²Y²ΦΘZT
S²Γ^{AM2}Ω edd. et Sal. cum hebr., LXX, Hier. in
loc., Aug. retract. 1, 6, 4; uanitantium CXΣA
M*QY*S*Γ^{M*}(ut vid.)Ψ^D cum Aug. de mor.
eccl. 1, 39 et de civ. Dei 20, 3 | dicit T | aeccle-
siastes Q; aeclesiastes CX; eglesiastes Σ^{TC}
(egl.); eccliastes α | uan. uan. (2°) om. Q |
uanitatum (2°) = Π^HLMY²ΦΘZTS²Γ^{AM2}Ω
edd. cum hebr., LXX, Ambr. in ps. 39, 4 (codd.
XI s.), Hier. in loc. et passim (edd.); uanitan-
tium CXΣAY*S*Γ^{M*}(ut vid.)Ψ^D cum Ambr.
in Luc. prol. 2 (vide codd.), Hier. ep. 49, 14, 5,
Aug. de moribus eccl. 1, 39 et de civ. Dei 20, 3 |
omnia] praem. et LQYΦZ²(in ras.)S²Ψ^DΩag
relst cum Ambr. ll. 11., Hier. in loc. et passim
(edd.), Aug. de mor. eccl. 1, 39.

3. ~ homo ampl. ΩJ | quod] Y*Z*
Hier. in loc. (cod. R); quo Σ^CΠ^HLMY²Φ^{RG}Z²
SΨ^DΩ edd. cum LXX, Hier. in loc. (ed.), Aug.
de civ. Dei 20, 3 | laborabit X.

4. pr(a)eteriit XQ*Φ^{RG}; praem. que
Ω^{M*} | uenit Θ Sal. cum Sang., Ambr. in ps. 118,
12, 21, Hier. in loc. | uero] autem Z*(ut vid.)
arelst.

I. 1. <verba CAM | 2. ¶ vanitas Div. sine num. L; <vanitas (1°) CAM | vanitas (2°) CA |
3. <quid CAM | 4. <generatio (1°) CAM.

⁵ oritur sol et occidit et ad locum
suum revertitur
ibique renascens ⁶ gyrat per me-
ridiem et flectitur ad aquilo-
nem
lustrans universa circuitu pergit
spiritus et in circulos suos re-
greditur
⁷ omnia flumina intrant mare et
mare non redundat
ad locum unde exeunt flumina
revertentur ut iterum fluant
⁸ cunctae res difficiles non potest
eas homo explicare sermone
non saturatur oculus visu nec

auris impletur auditu
⁹ quid est quod fuit ipsum quod
futurum est
quid est quod factum est ipsum
quod fiendum est
¹⁰ nihil sub sole novum nec valet
quisquam dicere ecce hoc re-
cens est
iam enim praecessit in saeculis
quae fuerunt ante nos
¹¹ non est priorum memoria sed
nec eorum quidem quae post-
ea futura sunt erit recordatio
apud eos qui futuri sunt in
novissimo

5. oritur C(hor.)Z; orietur A cum recensione hexaplari Hieron. | 7. intrant mare A et alig. alii; intrant in mare CZ sec. frequentioremodum scribendi | reuertentur AZ*; reuertuntur CZ² | 9. ipsum (utroq. loco) AZ; ipsud C | fiendum AZ; finiendum C.

Desunt D(usque ad v. 8, impletur)W; adest m a v. 8, nec.

5. orietur XA cum Sang. | occidit +
*** QZ*, cf. hebr., LXX, Sang., Hier. in loc.,
etc. (sol) | reuertitur Z*; reuertetur ΦZ²
Γ^MΨ^D | ubique A.

6. merid.] diem ΣT* | flectitur] uerti-
tur X; praem. post C | uniuersam Ψ^D | cir-
cuitu] L*Z*; in circuitu L²MYΦZ²SI^AΨ^DΩ
edd.; per circuitu XQ; + ita Q² | spiritu
Θ^A | in circulum suum X; in circulo suo Φ
Ψ^D cum Sang. | regreditur L; egreditur ΣT
M²Γ^M*; egreditur M*; reuertitur YΦZ²
(uerti in ras.) Ψ^DΩarelvst cum Hier. in loc. et
passim.

7. flumina om. L* | intrant mare =
ΣAL*Q; intrant in mare L² cett. | reuerten-
tur = AZ*T; reuertuntur Z² cett.; praem. ite-
rum C.

8. cunctae] Z* et Z³(-te); cuncta Z² |
eas homo om. L* | ea Ω^S | sermonem T*Γ^A
Ψ^D* | ~ homo ea(s) expl. serm. ΘΩ^S; ~

eas expl. homo serm. Q; ~ homo serm. eas
expl. C | saturatur] ΣT*; saturabitur ΣT²;
satiatur Θ cum Ps.-Cypr. de singul. cler. 28 |
nec] ne Φ^P | impletur] L*; implebitur Σ^C
(-uitur)L² cum LXX et Hier. in loc.; om. ΣT* |
~ auditu impl. Ω^{SJ}arelvst.

9. ipsud (1°) CΣT^C(ibs.)Θm; ipsut X |
quid (2°) — factum est om. Ω^M | factum] Z*;
futurum Y*ΦZ²Ψ^D | ipsum (2°) L*; ipsud
CΣT^C(ibs.)L²Q; ipsut Xm; praem. ***** Y* |
fiendum est] m; faciendum est YΦ^{RG}ΘΩgrel
vst; finiendum est CXII^H; fiendum est fa-
ciendum a. ¶ fiendum Y; Ier. ant. « fiен-
dum » Iac.

10. quicquam X | discere Ω^M | ecce
om. Θ^H | precesserunt X | quae fuerunt] Z*m;
quae fuerant Σ; quod fuit Z².

11. est om. T | ne eorum quidem ΣΠ^H
Z* | post Φ^P* | futura] futurae Y | recorda-
tio + eorum II^H.

5. ¶ oritur II. MΦΓ^AZS; Div. sine num. Ψ^D; <oritur CA | <ibique CAM | 6. <lustrans CA | 7. <omnia CAM | <ad AM | 8. ¶ cunctae II. Q; <cunctae CAM | <non saturatur AM | 9. <quid (1°) CAM | <quid (2°) CA | 10. ¶ nihil III. Q; <nihil CA | <iam CAM | 11. <non AM | <sed C.

¹² ego Ecclesiastes fui rex Israhel
in Hierusalem ¹³ et proposui
in animo meo quaerere et
investigare sapienter de om-
nibus quae fiunt sub sole
hanc occupationem pessimam
dedit Deus filiis hominum ut
occuparentur in ea
¹⁴ vidi quae fiunt cuncta sub sole
et ecce universa vanitas et
afflictio spiritus
¹⁵ perversi difficile corriguntur et
stultorum infinitus est nume-
rus
¹⁶ locutus sum in corde meo di-

cens ecce magnus effectus sum
et praecessi sapientia omnes
qui fuerunt ante me in Hieru-
salem
et mens mea contemplata est
multa sapienter et didicit
¹⁷ dedique cor meum ut scirem
prudentiam atque doctrinam
erroresque et stultitiam
et agnovi quod in his quoque
esset labor et afflictio spiritus
¹⁸ eo quod in multa sapientia
multa sit indignatio et qui
addit scientiam addat et la-
borem

13. occuparentur C(hocc.)Z; occupentur A | 16. mens mea contemplata est multa sa-
pienter et (et C) didicit CZ; mens mea contemplata est multa et sapienter didici A | 18. ad-
dat et A; addat C; addet Z.

Deest W; adest m.

12. ecclesiastes] Z²(es in ras.); aeccle-
siastes Q; aeclesiastes C; heclesiastes X; egle-
siastes Σ^{TC}(egl.); ecclesiastis T*; + qui Φ.
¶ anti. « qui », alii non interponunt *Guill.* |
srahel C; isrlh Q; srlh XΣ; ihl Π^H; israel
M*(ut vid.)Ω^Jgrelvst; isrl AΦ^{RG}TT^ΨΩ^{MS};
irl Z; om. LM²Θ^A; praem. super Ω^M cum hebr.,
LXX, Hier. in loc. ¶ Ier. hebr. « super isrl »
Iac. | hierusalem Y; iherusalem CQ; ihrslm
XΣ; ihrlm a; ierusalem grelvst; ierlm Ψ^D
Ω^{SJ}; irlm Ω^M.

13. posui X | animo] corde QY cum
hebr., LXX, Hier. in loc., cf. v. 16 | meo om.
Π^H | dedit — hominum om. Θ^H | deus] domi-
nus T; d** Θ^A* | ~ dedit deus fil. hom. pes-
simam Θ^A | occuparentur] m; occupentur Σ
A; distendantur Q cum Hier. in loc., cf. 3, 10.

14. ~ quae cuncta fiunt DΦ^P; ~ cunc-
ta quae fiunt XMT^AΩ^Srelvst | et (2°) om. Σ^C |
affl.] presutio m, ex 6, 9.

15. infin.] diffinitus Y*.

16. effec.] factus Γ^M | sapientiam om-

nes Q*m; sapientiam omnibus X; omnes sa-
pientia Ω^Sagrelst | me om. L* | ihrslm CXΣ;
iherlm Q; ihrlm a; ierusalem grelvst; ierlm
Ψ^DΩ^{SJ}; irlm Ω^M; [...]lem D | ~ multa cont.
est Θ | et didicit] m; et dedicit L*; et di-
dici ΣAL²MY²ΦΨ^D*Ω edd.; et dedici Y*;
edidici Ψ^{D2} | ~ et sap. did. A; ~ et did.
sap. Σ.

17. erroremque Σ cum hebr.; errorequē
A* | et (1°)] atque Ω^{SJ}; om. DΦ^P* | stulti-
tiam + deuitarem C | et (2°) om. Z* cum
hebr. et LXX | cognoui L cum Hier. in loc., cf. 3,
12 | in om. m | hiis Ωa | quoque om. ΣT* |
~ labor esset L.

18. addit] addidit Xm | addat = CXΠ^H
(-ad)AMDS*Γ; addet Z*Ψ^D; legi nequit m;
addit Z²S² cett. ¶ « addit » Hug. et Guill. | et
(2°) om. CXΣLQ*ΘZ*TΨ^Dm(ut vid.) cum
hebr., LXX, Hilar. in ps. 126, 13, Hier. in loc.
et c. Pelag. 5, etc. ¶ « et » Hug. et Guill. | la-
borem] L*; dolorem ΣL²ΘΩgr cum Hilar.
l.l., Hier. in loc., Aug. in ps. 38, 20, etc. ¶

12. ¶ ego IIII. Q; Div. sine num. L; <ego CAM | 13. <et proposui A | <hanc CAM | 14. <vidi
CAM | 15. <perversi CAM | 16. ¶ locutus II. AL; V. Q; <locutus CM | <ecce A | <et mens C
A | 17. ¶ dedique VI. Q; <dedique AM | <et agnovi CAM | 18. ¶ eo quod III. MΦΓ^AZS; Div.
sine num. Ψ^D; <eo quod A | <et qui A.

II. ¹ dixi ego in corde meo vadam
et affluam deliciis et fruar bonis
et vidi quod hoc quoque esset
vanitas

² risum reputavi errorem et gau-
dio dixi quid frustra deciperis

³ cogitavi in corde meo abstra-
here a vino carnem meam
ut animum meum transfer-
rem ad sapientiam devitare-
que stultitiam

donec viderem quid esset utile
filiis hominum quod facto
opus est sub sole numero die-

rum vitae suae

⁴ magnificavi opera mea aedifi-
cavi mihi domos

plantavi vineas ⁵ feci hortos et
pomaria et consevi ea cuncti
generis arboribus

⁶ extruxi mihi piscinas aquarum
ut inrigarem silvam lignorum
germinantium

⁷ possedi servos et ancillas mul-
tamque familiam habui

armenta quoque et magnos ovium
greges ultra omnes qui fue-
runt ante me in Hierusalem

II. 1. affluam deliciis (dil. Z) et fruar AZ; fruar deliciis et fruar C | 3. quod facto opus (hop. C) est CZ, cf. *Verba dierum* (II Par.) 28, 10; quo facto opus est A | 5. cuncti generis arboribus (harb. C) CZ; cunctis generis arboribus A.

Deest W; *adest* m.

« dolorem » Hug. anti. « laborem », alii iuxta proprietatem linguae hebraeae pro « laborem » ponunt « dolorem », sed quia « labor » magis congruit studio quam doloris intentio uideatur ex industria posuisse « laborem » ... require Paral. xxviii [II Par. 28, 15] Guill. Ier. in originali et ant. « laborem » Iac.

II. 1. et dixi m, cf. v. 15 et 3, 17 | ego] m; ergo YΦ^{RP}Θ^{H*}Ψ^DΩ^{agels}. ¶ hebr. et anti. habent « ego », non habent « ergo » Guill., item Iac. | affluam] affluar m; fruar C X | haec Θ^{A*}, cf. v. 23 | ~ quoque quod hoc Ω^S | esse Y* | uanit.] unitas Θ^{A*}.

2. risum] Y*S*; risumque Y²Θ^SΩ^{SJ} | deputavi Π^HDΨ^D cum Sal. et Greg. Magno, P. L. 76, 76 et III 4 | et om. L* | gaudium Q* | quid] quod Z*T | decipieris X; deceperis Y*; decipis a; decep[...s D.

3. ut] in ras. Z²; et YΨ^Dg | an. meum] m; animam meam XD; animum ΣΩ^M | ~ inutile esset m | quod] m; q[...d D; quo A MQYΦSΨ^DΩ^{SJ}aelust; pro quo Ω^M | factum

Γ^{A2}(m. recentior, folio lac.)^{M*}; factu T | esset X | numero] Z*; numerum ΣQY*ΦZ²Ψ^Dm, cf. 5, 17 | dierum om. Y* | ~ num. dierum sub sole Θ.

4. magnificavi + ***** Y* | aedif.] praem. et re | mihi om. Y | domos] T*; domus LT²; + et Ω^{SJ}*agrelst | uineam Y.

5. pomaria] Q*Γ^{M*}; pomeria ΣL*M Q²YΦΓ^{AM2}Ψ^DΩm(ut vid.)a; pomoria e | consepi Q; consueui ΣT*DY*Ω^{M*}; conserui L*ΘΨ^D | cunctis XII*AM*DY*TS*Γ^{M*} Ψ^D* | generis arboribus] ¶ al. generibus arborum X.

6. extruxi] S*; instruxi Θ^{HA3}S²; instruxit Θ^{A2}; praem. et ΦΘZ²S²Γ^{A2M2}Ψ^DΩ^{ae} lst | rigarem DT; inligarem Φ^P.

7. possedi] T²(sedi in ras.); posside Φ^Q; praem. et MΣΓ^M | habui] hadibui Σ^T | ~ ante me fuerunt A^{tw} | in om. Φ^R | hierusalem Y; hierusalem Γ^A; hielm Π^H; hierusalem C; iherlm XΣ; iherlm Q; iherlm a; iherusalem Ω^Jgre^lust; ierlm Ψ^DΩ^S; ierlm Ω^M.

II. 1. ¶ dixi II. Ω; VII. Q; <dixi CAM | <et vidi C | 2. <risum CAM | 3. <cogitavi CA | <ut A | <donec CA | <quod AM | 4. ¶ magnificavi IIII. MΦ^{PS}; VIII. Q; Div. sine num. Ψ^D; <magnificavi CA | ¶ aedificavi IIII. Φ^{RG}Γ^{AZ} | <plantavi C | 5. <et consevi A | 6. <extruxi CAM | 7. <possedi CAM | <armenta CA | <ultra A.

⁸ coacervavi mihi argentum et
aurum et substantias regum
ac provinciarum
feci mihi cantores et cantrices
et delicias filiorum hominum
scyphos et urceos in ministerio
ad vina fundenda
⁹ et supergressus sum opibus om-
nes qui fuerunt ante me in
Hierusalem
sapientia quoque perseveravit
mecum ¹⁰ et omnia quae de-
sideraverunt oculi mei non
negavi eis
nec prohibui cor quin omni vo-
luptate frueretur et oblectaret

se in his quae paraveram
et hanc ratus sum partem meam
si uterer labore meo
¹¹ cumque me convertissem ad
universa opera quae fecerant
manus meae et ad labores in
quibus frustra sudaveram
vidi in omnibus vanitatem et
afflictionem animi et nihil
permanere sub sole
¹² transivi ad contemplandam sa-
pientiam erroresque et stulti-
tiam
quid est inquam homo ut se-
qui possit regem factorem
suum

8. cantores et cantrices A cum conplur. codd. et sec. usum Hieronymi, cf. Sam. (II Reg.) 19, 35; Verba dierum (II Par.) 35, 25; Ezram (I Esdr.) 2, 65 et (II Esdr.) 7, 67; cantores et cantatrices CZ | 9. opibus (hop. C) CZ; om. A | fuerunt CZ; fuerant A | 10. quin ΣMm et aliquot alii; qui in CA Z* | uoluptate Z*; uolumpate C; uoluntate AZ², sed cf. 11, 10 | paraueram AZ; praeparaueram C | 11. me conuertissem CZ; conuertissem me A | fecerant CZ; fecerunt A.

Deest W usque ad v. 8, regum ac; adest m.

8. regum] ΣC*; rerum ΣC² | ac] et ΩS²JareI cum Hier. in loc. | cantatores Σ^TLΦT Γ^M*Ψ^Dm. ¶ «cantatores» Guill. al. «cantatores» Iac. | cantrices] ΣC*W*S*; cantatrices CXΣ^TC²QΦZ²(rices in ras.)TW²S²Ψ^DΩmagrelst; canta*trices L | urcios Σm(ut vid.); hurcyos C; urceolos Ωae. ¶ «urceos» Guill. «urceolos», al. «urceos» Iac. | in ministeria T*m; in ministerium C.

9. opibus] operibus Y*; om. AL*; + omnibus D | fuerant AT | me om. T | ~ ante me fuerunt ΩSJ edd. | hierlm Θ^A; hirl Θ^H; iherusalem C; ihrslm XΣ; iherlm Q; ihrlm a; ierusalem greIbst; ierlm Ψ^DΩSJ; irml Ω^M | perseverabit XΣCm.

10. et (1°)] hec X | quae (1°) om. A* | cor + meum Φ^{RGP}2S²S²Ω edd. cum hebr., LXX, Hier. in loc. | quin] Q²(n in ras.)m; quim T*; qui[...] I^A; q[...] D; qui in CXAY*Φ^GΘ^AZ*

T²S*Γ^MΨ^D; quin in W; quo in L | uoluptate] Z*; uolumpate CΣTY*; uoluntate X ΣCm; uoluntate II^HALQ*Φ^{RG}Z²Γ^AΨ^D | oblectaretur Θ; oblectare M*Y* | his] Ψ^D*; hiis Ψ^D2Ωa | pr(a)eparaueram (-beram X ΣC) CXΣQmareIst; [...]ram D | hanc om. Z* | ratus] L*; reatus Γ^M*; arbitratus L² | sum om. m ut vid. | partem] carnem X.

11. me conuert.] conuertissem me AL S*; uertissem me Q | fecerant] m; fecerunt XALΩ^S | ad lab. in] labores in Γ; ad labores ΘS*; in labores A | desudaueram LQ, cf. v. 19 | in (2°) om. Ψ^D | uanit.] unitatem W* | afflictione C | animi] Z²(alt. i in ras.) Ψ^D*m; animae X(-me)M; animis Ψ^D2.

12. errorem X | et om. Y* | inquam om. Ψ^D | posset M*YT^M; praem. quis T | factorem] m; factoremque Σ, cf. Hier. in loc.

8. <coacervavi CAM | <feci CAM | <scyphos CAM | 9. <et CA | <sapientia CAM | 10. <et omnia A | <nec AM | <et oblectaret CA | <et hanc A | 11. <cumque CAM | <et ad A | <vidi CA | 12. ¶ transivi VIII. Q; <transivi CAM | <quid CAM.

13 et vidi quia tantum praecederet
sapientia stultitiam quantum
differt lux tenebris
14 sapientis oculi in capite eius
stultus in tenebris ambulat
et didici quod unus utriusque
esset interitus 15 et dixi in
corde meo
si unus et stulti et meus occasus
erit quid mihi prodest quod
maiolem sapientiae dedi ope-
ram
locutusque cum mente mea anim-

adverti quod hoc quoque
esset vanitas
16 non enim erit memoria sapien-
tis similiter ut stulti in per-
petuum et futura tempora
oblivione cuncta pariter ob-
ruent
moritur doctus similiter et indoc-
tus 17 et idcirco tediuit me
vitae meae
videntem mala esse universa sub
sole et cuncta vanitatem at-
que afflictionem spiritus

13. tantum ... quantum AZ; tanto ... quanto C | differt lux tenebris A cum *codd.* MP* *Spec.*, cf. *Gal.* 4, 1: nihil differt seruo in *codd.* A*CG*ΣT* etc.; differt lux a (ha C) tenebris C Z | 15. locutusque cum AZ; locutusque sum cum C | 16. similiter hut ... similiter et C cum *ali-quot aliis e diversis codicum familiis*; similiter ut ... similiter ut AZ | hobliuione ... hobrument C, *lectio, ut vid.*, Hieronymi, cf. *Cic. Brut.* 15, de fin. 1, 57, etc.; obliuione ... operient AZ | 17. tae-duit me uitae meae Z; tediuit me uitae meae A; tediuit me uita mea C | esse uniuersa AZ; huni-versa esse C.

Adest m.

13. quia] in *ras.* ΘA²; quod Ω^{MS} *edd.* ¶ uel « quod » Iac. | tanto CX | praecideret S* | sapientiam Y*Φ^Pm | quanto CWS*Γ^M; quan[.] Γ^A | tenebris = AM*T* *Spec. codd.* MP*; a tenebris M²T²m *cett.* et *Spec. codd.* P² CRS.

14. sapientes DQ *Spec. codd.* MC | utrius-que] W*; utrisque W² | esse M*.

15. unius X | et (*ante stulti*) m; est W*; om. XΣLΘ | maiolem] Z*W*; maiori Z²; maiora W² | sapientiam Q* | dedit Γ^M* | opera W | ~ dedi sap. op. C; ~ sap. op. dedi Θ | loc. cum] m; loc. sum cum C; loc. sum in Ω^M, cf. *Hier. in loc.* | mente mea] corde meo m | animaduertit M*; animad-uertique Ω^M; animum auerti T*.

16. sapientis] Q²(is *corr.*); sapienti Π^H cum *hebr. et Hier. in Eccle.* 1, 11 (*cod. R*) | simili-ter (1°) in *ras.* A² | ut] m; et L*QΨ^D; om. Σ^T | perpet.] m; eternum Σ^T cum *Hier. in loc.*; + par

obitus memoria dispar A²MZ²WS. ¶ quidam libri habent « par ... dispar » set *hebr.* et ant. non habent Iac. | obliuioni X(oblib.)L Θ^H*A; obliuionem Y* | cuncta om. C | ob-ruent = C(hobr.)X; operient Ψ^D; op***** nt Z*; operientur QΘS²; operient Z²S²m *cett.* ¶ glosa dicit « non operient » Iac. | ~ obl. pariter cuncta oper. Θ; ~ cuncta obl. pariter oper. Ω²; ~ obl. cuncta oper. pariter Ω² | doctus] L²(doc in *ras.*); ductus Q* | et (2°) = C(et)XMQΘWS*Γ^M*g; [.]t m; ut S² Γ^M² *cett.*

17. tediuit] Q*(taed.); tediuit ALΦ^P (taed.)Ψ^D*; taedet Q² | me om. L* | uita mea C | uidentem] Z* *ut vid.*; uidente Tm; uidens YΦZ²; uiderem Ψ^D; *praem.* ut Ω^M²(u in *ras.*). ¶ al. uidens S | esse om. X | uniuersa] ΘA² (a in *ras.*) | ~ mala uniu. esse CΩ²arelsr; ~ uniu. mala esse Q | cunctam XΣΘZ*(ut *vid.*) | atque] et Ω²J *edd.*

13. <et CA | 14. <sapientis CAM | <et CA | 15. <et dixi A | <si CM | <quid AM | <locutusque CA | 16. <non CAM | <(par) AM | <et AM | <moritur CAM | 17. <et idcirco A | <videntem C | <et cuncta A.

¹⁸ rursum detestatus sum omnem
industriam meam quae sub
sole studiosissime laboravi
habiturus heredem post me
¹⁹ quem ignoro utrum sa-
piens an stultus futurus sit
et dominabitur in laboribus
meis quibus desudavi et sol-
licitus fui et est quicquam tam
vanum
²⁰ unde cessavi renuntiavitque cor
meum ultra laborare sub
sole
²¹ nam cum alius laboret in sa-
pientia et doctrina et sollici-

tudine homini otioso quaesita
dimittit et hoc ergo vanitas
et magnum malum
²² quid enim proderit homini de
universo labore suo et afflic-
tione spiritus qua sub sole cru-
ciatus est
²³ cuncti dies eius doloribus et
aerumnis pleni sunt nec per
noctem mente requiescit et
haec non vanitas est
²⁴ nonne melius est comedere et
bibere et ostendere animae
suae bona de laboribus suis
et hoc de manu Dei est

18. rursum detestatus Z* et complures bonae notae codd., cf. etiam 4, 4; rursus detestatus CAZ² | quae Z* et aliquot alii cum archetypo (cf. 1, 3; 5, 17; 9, 9: labore suo quod), ex qua lectione facile fluunt variae lectiones qua CZ² et et quae AZ² | 19. et dominabitur AZ; dominauitur C | 21. dimittit CZ; demittet A | 23. doloribus AZ; laboribus C, cf. vv. 19 et 24 | mente requiescit CZ²; mente requiescet Z*; requiescit A | et haec non uanitas AZ; et hoc non uanitas C, cf. 2, 21. 26; 4, 16; 5, 9; 6, 2. 9; 7, 7; 8, 10.

Deest D a v. 18, heredem; adest m.

18. rursum] Z*; rursus CALQΦZ²Ψ^D
Ω edd. | qu(a)e = ΣΠ^HZ*T*WT^{M*}; qua C
LM²Z²T²SΩ edd.; quam XQΘ; et quae A
M*DYΦZ²Γ^{AM2}Ψ^D | ~ post me her. Σ^TΦ^P.

19. futuris Θ^H; om. Σ^{T*} | et (1°) om.
CXΠ^HTm | desudavi] W²(davi in ras.); dissu-
davi***** Z* | sollic. sum Q | et est] ut
est T*; ut et est T²; et non est L*, cf. v. 23.

20. unde et Y | renuntiabitque X; re-
nuntiauique Y*(-que)Φ^{P*} | laborare] Θ^{A2}
(are in ras.); a labore Y*; labore Ω^{M*}.

21. laboret] m; laboraret C; laborabe-
rit X | et (2°) om. X² | sollicitudini T*; solli-
citudinem Q*; + et Ω. ¶ « et homini » Hug. |
quaesita dim.] que sint admittit Σ^T; que sit
ammittit Σ^C | quaesita] Γ^{A*}; adquisita Γ^{A2} |
dimittit] Π^{H*}; dimittet XΠ^{H2}LQ^{S*}Γ^{Ψ^D}m; w;
demittit M*Y*Φ^G; demittet A | haec (ex hac)
Q², cf. v. 23 | ergo] quoque are, cf. 4, 8 | et

(4°) om. Ω^{J*}; + hoc T | malum om. T* | ~
uan. et malum magnum Z*; ~ et magnum
malum uan. L*.

22. enim] ergo Γ^M | afflictionem Y*;
afflictio Σ^TW*; de afflictione Ω^{J*} | qua] Φ^{P*}
Z²m; qu(a)e M*(ut vid.)Y*Φ^{RGP2}Z²Ψ^D cum
v. 18; quam C; qu* Z*.

23. cuncta Θ^A | dolor.] m; laboribus CΘ.
¶ « doloribus » Hug. hebr. ant. « doloribus »
uel « laboribus » Iac. | aerumnis CQ*(er.) |
mentem Π^HΓ^Mm; om. AQ* | requiescet Z*Γ;
requiescent Ψ^D; quiescit Ω^M | haec] S*;
hanc Q*; hac T*; hoc CYS²Ω edd. cum Hier.
in loc.; h[.] m. ¶ mod. « et hoc nonne » ant.
« et hec non » hebr. « et hoc igitur » Iac. |
non] Y*S*m; nonne XΣLY²Θ^SΩ edd., cf.
v. seq.; o T | ~ est uanitas Ω^S.

24. est (1°) om. Φ^P | bona] Z²*; bone
Z²; bonum Q cum Hier. in loc. | domini T.

18. ¶ rursum III. AL; X. Q; <rursum CM | <habiturus CAM | 19. <et dominabitur CA | <et est
A | 20. <unde CM | 21. <nam CAM | <et hoc A | 22. <quid CAM | 23. <cuncti CA | <et
haec C | 24. <nonne CA | <et hoc A.

- 25 quis ita vorabit et deliciis affluet
ut ego
- 26 homini bono in conspectu suo
dedit Deus sapientiam et
scientiam et laetitiam pecca-
tori autem dedit afflictionem
et curam superfluam
ut addat et congreget et tradat
ei qui placuit Deo
sed et hoc vanitas et cassa
sollicitudo mentis
- III. 1 omnia tempus habent et suis
spatiis transeunt universa sub
caelo
- 2 tempus nascendi et tempus mo-
riendi
tempus plantandi et tempus
- evellendi quod plantatum est
- 3 tempus occidendi et tempus sa-
nandi
tempus destruendi et tempus
aedificandi
- 4 tempus flendi et tempus ri-
dendi
tempus plangendi et tempus sal-
tandi
- 5 tempus spargendi lapides et tem-
pus colligendi
tempus amplexandi et tempus
longe fieri a complexibus
- 6 tempus adquirendi et tempus
perdendi
tempus custodiendi et tempus
abiciendi

25. uorabit CZ; laboravit A | 26. deus AZ; dominus C | deo AZ; domino C.

III. 1. sub caelo AZ; sub sole C, cf. 1, 3, 10, 13, 14, etc.

Desunt DW(a v. 2, et tempus moriendi); adest m.

25. qui ita M; qui sic X | uoravit LQ*
ΘTWS*Γ; deuorabit Ω^saelvst; laborabit X;
laboravit AMQ²Y; manducabit Σ | delicias
Θ | affluit Y*; affluit LM²Y²ΘS*Γ^A; affluit
XM*.

26. deus] m; dominus CΣ^cΘ; om. Σ^T
cum hebr., LXX, Hier. in loc. | sapientiam]
Π^{H*}; sapientia Π^{H*}; praem. et Z* ut vid. | lae-
titiam] intelligentiam ΘΩ^Msae; + et intelli-
gentiam Ω^{J*}. ¶ anti. minus bene habent
ubi habemus « letitiam » ponentes « intelli-
gentiam » Hug. hebr. ant. « et letitiam »,
mod. « et intelligentiam » Iac. | dedit + deus
L²Y | superfluam + nimis Q² | addet Φ^R |
***congreget m | ei] *** m | placuerit Ω^S |
deo] m; domino CQ²; om. Q* | hec Ω^S, cf.
v. 23 | uanitas + est edd. | cassa] Z³; causa
Y*Z²(ut vid.)T*.

III. 1. tempus] Y*; tempora Y² | habet
Π^H | spatiis] temporibus Γ^M | caelo] L^Mm;
sole CXL²MWΩ^M Brev. goth., P. L. 86, 218,
cum aliq. codd. graec. minusc. ¶ « sole » Hug.
hebr. ant. « celo » glosa et post. « sole » Iac.

2. et (1°) om. Ω^S | uellendi L | plan-
tandum Σ^C.

3. et tempus (1°) — destruendi om. m*.

4. ~ tempus ridendi et tempus flendi
X, cf. Paul. Nol. ep. 40, 5 et Cassiani coll. 21,
12 | plangenti Φ^R.

5. a complexibus] m; ha complexu C
cum Hier. ep. 22, 19; ab amplexibus XQYT
Ω^{SJ}arelvst cum Hier. ep. 123, 12, cf. Sang.,
Hier. in loc. et c. Iovin. 1, 29, Cassiani coll. 21,
12 (ab amplexu); amplexibus Ω^Mg. ¶ anti.
« a complexibus » Guill., item Iac.

6. adiciendi Φ^G.

25. ¶ quis XI. Q; <quis CA | 26. <homini CAM | <peccatori A | <ut CA | <sed CAM.

III. 1. ¶ omnia III. Ω; V. MΦZΓ^A; XII. Q; Div. sine num. XLΨ^D; <omnia CA | 2. <tem-
pus nascendi CAM | <tempus plantandi CAM | 3. <tempus occidendi CAM | <tempus destruendi
CAM | 4. <tempus flendi CAM | <tempus plangendi CAM | 5. <tempus spargendi CAM | <tem-
pus amplexandi CAM | 6. <tempus adquirendi CAM | <tempus custodiendi CAM.

- 7 tempus scindendi et tempus consuendi
tempus tacendi et tempus loquendi
8 tempus dilectionis et tempus odii
tempus belli et tempus pacis
9 quid habet amplius homo de labore suo
10 vidi afflictionem quam dedit Deus filiis hominum ut distendantur in ea
11 cuncta fecit bona in tempore suo et mundum tradidit disputationi eorum
ut non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem
12 et cognovi quod non esset melius nisi laetari et facere bene in vita sua
13 omnis enim homo qui comedit et bibit et videt bonum de labore suo hoc donum Dei est
14 didici quod omnia opera quae fecit Deus perseverent in perpetuum
non possumus eis quicquam addere nec auferre quae fecit Deus ut timeatur
15 quod factum est ipsum permanet

9. de labore suo AZ; de huniuerso labore suo C, cf. 1, 3 et 2, 22 | 11. disputationi ΣQZm et aliquot alii codd. cum archetypo, ut vid., cf. 6, 11: in disputando, et A.M. Dubarle in *Revue Biblique*, LXII (1955), p. 512; dispositioni CA, ex confusione haud rara, cf. *Thes. ling. lat.* V, 1430, 57 | 14. perseuerant CZ; perseuerant A | in perpetuum CZ* (ut vid.); in aeternum AZ² cum Hier. in loc. | eis CZ; om. A | 15. ipsum AZ; ipsut C.

Desunt D(usque ad v. 10, hominum)WT^A(partim a v. 9, homo, fol. lac. et scriptura evanescente); adest m.

7. tempus (1°) — consuendi om. Y | ~ tempus loq. et tempus tac. XΩ^M.

9. ~ habet homo ampl. XΣ^TΩ^M; ~ ampl. habet homo ΩJm | labore] m; praem. uniuerso C(hun.)MΦ^P ex 1, 3 et 2, 22.

10. distendantur ΩJ*.

11. cunctaque X | bona] praem. deus S² cum Sal. | mundo Y* | tradit D | disput.] m; dispensationi Γ^M; dispositioni CALMΦ^P Ω^MS^g; in dispositionem Y²; in di***positionem Y*. ¶ « disputationi » Hug. hebr. et anti. « disputacioni » Guill. « disputationi » uel « disposicioni » Iac. | ut] in ras. Z² | inueniet Θ^{A2}(-et, e in ras.)Z*; inueniret X | oper. est] operatur L | deus om. S* | usque in Σ^TLM* Γ^MΨ^DΩ^Sm.

12. cognouit X(-bit)Y*; praem. ego Y² S²Ω^M | est X | laetari] Z²m; l(a)etare Σ^{TC}*Y* Z²Γ^M | bene] bona Ω^MS; bonum Θ Brev. goth., P. L. 86, 219, cum Hier. in loc. ¶ « bene » Hug. al. « bona », glosa ant. hebr. « bene » Iac.

13. comedet et bibet XY | uidit M*T | ~ don. est dei Ω^M; ~ dei don. est XY.

14. didicit Φ^P | perseuerent] S*m; perseuerant ALY²S²; perseuerauerant Y* | in perpetuum] Z*(ut vid.)m; in (a)eternum AL* (ut vid.)YΦZ²Ψ^DΩ cum Hier. in loc. ¶ al. « in perpetuum » Iac. | ei S* ut vid.; his Π^HA²LM YΦ^PS²Γ^M; om. A* | addere] augere Θ | ~ addere quicquam L | quae] quod Θ.

15. ipsum] L*; ipsud Σ^C(ibs.)L²Θ; ip-

7. <tempus scindendi CAM | <tempus tacendi CAM | 8. <tempus dilectionis CAM | <tempus belli CAM | 9. ¶ quid XIII. Q; <quid CAM | 10. <vidi CA | 11. <cuncta CAM | <et A | <ut CA | 12. <et cognovi CAM | 13. <omnis CAM | 14. ¶ didici XIII. Q; <didici CAM | <non CA M | 15. <quod CM.

quae futura sunt iam fuerunt et
Deus instaurat quod abiit
16 vidi sub sole in loco iudicii im-
pietatem et in loco iustitiae
iniquitatem
17 et dixi in corde meo iustum et
impium iudicabit Deus et
tempus omni rei tunc erit
18 dixi in corde meo de filiis homi-
num ut probaret eos Deus
et ostenderet similes esse bes-
tiis
19 idcirco unus interitus est homi-
nis et iumentorum et aequa
utriusque condicio
sicut moritur homo sic et illa
moriuntur

similiter spirant omnia et nihil
habet homo iumento amplius
cuncta subiacent vanitati 20 et
omnia pergunt ad unum lo-
cum
de terra facta sunt et in terram
pariter revertentur
21 quis novit si spiritus filiorum
Adam ascendat sursum et spi-
ritus iumentorum descendat
deorsum
22 et deprehendi nihil esse melius
quam laetari hominem in
opere suo et hanc esse partem
illius
quis enim eum adducet ut post
se futura cognoscat

17. deus CZ; dominus A | tempus omni rei AZ³; tempus omnis (hom. C) rei CZ³ | 19. iu-
mento CZ; iumentis A | 20. in terram AZ; in terra C | reuertentur AZ; reuertuntur C | 21. si spir.
filiorum adam ascendat sursum et spir. iumentorum descendat ΣL*QY cum Sal., lectio archetypi,
ut vid.; si spir. filiorum adam ascendat sursum et si spir. iumentorum descendat AZ; spir. filio-
rum hadam si hascendat sursum et si spir. iumentorum descendat C, cf. LXX et ant. vers.,

Desunt WΓ^A (partim usque ad v. 18, dixi); adest m usque ad v. 16, iudicii.

sut CXm | iam] Z³; om. Z² | deus om. C | in-
stauret Ψ^D; instauravit Ω^M | abit T²; dabit
T^{*}; habet L^{*}.

17. et (1°) om. L^{*} cum hebr., aliq. codd.
graec. minusc., Hier. in loc., cf. v. seq. | iudica-
bit] Z²; iudicavit QY*Z³ | dominus XAM
QYΦΓ^AΨ^DΩ^A | et tempus] **** L^{*} | omni]
Z³; omnis C(hom.)Φ^{RG}ΘZ²Ψ^DΩ^Aelsc | rei]
regi Ψ^D*.

18. et dixi Φ^P ex. v. praec. | eis Y^{*}; illos
Σ^C | similis C.

19. ~ est interitus Ω^S | utriusque] uir-
tusque α | conditio Σ^C*MQΦ^RΨ^DΩ edd.;
praem. est Ω^J* | sicuti C | sic] ita X | illi T^{*} |
spirat Γ^M; sperant Θ^A* ut vid.; sperent Z²;
expirant XZ*(ut vid.) | ~ omnia spirant Ω^M |
iumenta Γ^A*; iumentis AL*D^W | ~ amplius
iumento Ω^S. ¶ « iumento amplius » Guill. |

subiciunt Q.

20. ~ locum unum Σ^T cum Hier. in
loc. | et in terra CΣ | reuertantur Σ^C*; reuer-
tuntur CXΣ^{TC2}II^HQΘSΩ edd. ¶ « reuertentur »
Guill. al. littera « reuertentur » Iac.

21. si — adam] spiritus fil. adam (ha-
dam C) si CT cum hebr., cf. LXX, Hier. in loc.,
Aug. ep. 238, 15; spiritum fil. adam ut X |
adam] hominum Σ^T, cf. LXX, Hier. in loc.,
Aug. l.l. et de civ. Dei 13, 24 | ascendant Σ^C;
ascendit M† | et — deorsum om. D | spiritus
ium. = ΣL*QY cum Sal.; spiritus ium. si X
cum LXX, cf. Hier. in loc.; si spiritus ium. L²
cett. | desc.] ascendat Φ^P; om. Γ^A.

22. deprehende Φ^P | laetare Q*(ut vid.)
Y* | homine Σ^T; homo Σ^C* | adducit XΘT |
ut] et Y*Ψ^D | post se fut. cogn.] possit fut.
cognoscere X.

<quae CA | 16. <vidi CAM | 17. <et dixi CAM | <iustum M | 18. ¶ dixi IIII. AL; XV. Q;
<dixi CM | 19. ¶ idcirco VI. MΦZSΓ^A; Div. sine num. Ψ^D; <idcirco CA | <sicut CAM | <similiter
A | <cuncta CAM | 20. <de CAM | 21. ¶ quis VII. MDΦZΓ^A; Div. sine num. Ψ^D; <quis CA |
<et A | 22. <et deprehendi CA | <et hanc A | <quis CM.

IV. ¹ verti me ad alia et vidi calumnias quae sub sole geruntur et lacrimas innocentum et consolatorem neminem nec posse resistere eorum violentiae cunctorum auxilio destitutos
² et laudavi magis mortuos quam viventes ³ et feliciorem utroque iudicavi qui necdum natus est nec vidit mala quae sub sole fiunt
⁴ rursum contemplatus omnes labores hominum et industrias animadverti patere invidiae proximi

et in hoc ergo vanitas et cura superflua est
⁵ stultus complicat manus suas et comedit carnes suas dicens
⁶ melior est pugillus cum requie quam plena utraque manus cum labore et afflictione animi
⁷ considerans repperi et aliam vanitatem sub sole
⁸ unus est et secundum non habet non filium non fratrem et tamen laborare non cessat nec satiantur oculi eius divitiis nec recogitat dicens cui laboro et fraudo animam meam bonis

IV. 1. innocentum AZ; innocentium C | 4. rursum CZ*; rursus AZ² | contemplatus AZ**;
 contemplatus sum CZ² | animaduerti CZ; animum aduerti A | est AZ; om. C | 5. comedit CZ;
 comedit A | dicens CZ*(ut vid.), cf. priorem interpretationem Hieron. in hunc loc.; inuidens A, vel ex
 v. praec. vel ex alt. interpretatione Hieron. | 6. melior est pugillus CZ; melius est pugillus A, fortasse
 ex v. 9 | 7. repperi et CA²Z; repperi A*.

Deest W omnino usque ad v. 8, habet, partim deinceps scriptura evanescente.

IV. 1. alias XΣ | et uidi calumnias om.
 ΣT* | gerantur Γ^{M2}; girantur Γ^{M*}; gene-
 rantur XΣΠ^HM*ΘZ*TS* | innocentium C
 LQY^DΩ^{SJ} edd. | ~ nem. consol. Ω^{SJ}arelvst |
 auxilium X | destitutas L; destitutus Y²(alt. u
 in ras.)T(dist.); destituti X.

2. uiuos Ω^{M†}.

3. feliciorem* Φ^R; felicem Σ | utrosque
 QY*(-que) | malum Σ^T, cf. hebr., LXX, Ambr.
 de bono mortis 2, 4, Hier. in loc. | fiunt] sunt Z*.

4. rursum] Z*; rursus AMYΦZ²Γ^AY^D
 Ω^M | contemplatus = Π^HALMDZ²*TS*;
 contempl. sum Z²S² cett. | industriam L*, cf.
 hebr. et LXX | animum aduerti AT; animad-
 uertenti Ω^M | inuidia M*; inuidias Q | ~
 inuid. patere L | in om. LΘT cum hebr., LXX,

Hier. in loc., cf. 2, 21 et 5, 9 | est om. CΣTΘ
 cum hebr., LXX, Hier. in loc.

5. suas (1°) om. YS* | co(m)edat XΣ
 ALQΓ^{M*}Y^D | dicens] Z* ut vid.; inuidens
 AD(ut vid.)Q, cf. v. praec.; inuidens dicens Γ;
 inuidens (-des Z) dicit Π^HZ²S. ¶ al. dicens S.

6. melius ΣAMD(ut vid.)QYΦΩ²g cum
 Cassiani coll. 24, 13, 5, fortasse ex v. 9, cf. etiam
 apparatus in 7, 4 et 7, 9 | *****utraquae
 manu Q; manus utraque Π^H | lab.] dolore
 Ω^M | animae Y.

7. et om. A* | ~ et repperi Y.

8. est om. L* | et (1°) om. Y^D* | labo-
 rare] cum labore Ω^M | nec + tamen Ω^{MJ}* |
 saturantur Σ | recogitat Q* | laborabo Θ |
 fraudo] Y*S*; fraudabo Y²ΘS². ¶ anti.

IV. 1. ¶ verti IV. Ω; XVI. Q; Div. sine num. L; <verti CA | <et lacrimas A | <nec CA |
 2. <et CAM | 3. <et A | <nec A | 4. ¶ rursum XVII. Q; Div. sine num. X; <rursum CAM |
 <animadverti A | <et in CA | 5. <stultus CAM | 6. <melior CAM | 7. ¶ considerans XVIII. Q;
 Div. sine num. X; <considerans CAM | 8. ¶ unus VIII. MΦZSΓ; Div. sine num. Y^D; <unus
 CA | <et tamen C | nec satiantur A | <nec recogitat CA.

- in hoc quoque vanitas est et afflictio pessima
⁹ melius ergo est duos simul esse quam unum habent enim emolumentum societatis suae
¹⁰ si unus ceciderit ab altero fulcietur vae soli quia cum ruerit non habet sublevantem
¹¹ et si dormierint duo fovebuntur mutuo unus quomodo calefiet
¹² et si quispiam praevaluerit contra unum duo resistunt ei
funiculus triplex difficile rumpitur
¹³ melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto qui nescit providere in posterum
¹⁴ quod et de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad regnum et alius natus in regno inopia consumatur
¹⁵ vidi cunctos viventes qui ambulat sub sole cum adulescente secundo qui consurgit pro eo

8. uanitas est et Z cum plerisque codd., cf. 6, 9 et 8, 10; uanitas et CA, ex 1, 14; 2, 21. 26, etc. | 9. duos simul esse A; duo simul esse (aesce C) CZ, ex haplographia | 10. cum ruerit DZ*, ut vid., et aliquot alii cum archetypo, cf. commentarium Hieron.; cum ceciderit CAZ² cum ant. vers. et hexaplari recens. | 11. fouebuntur CZ; fountur A | 12. resistunt AZ; resistant C cum LXX | 13. prouidere CZ*; praeuidere AZ² | 15. consurgit CZ*; consurgit AZ².

Desunt W(partim)Γ^A(partim a v. 9, suae, usque ad v. 15, secundo qui, fol. lac.).

« fraudo » Guill. | meam om. Φ^G | in] et XΣ Γ^Ar, cf. hebr., LXX, Hier. in loc., supra 2, 21, infra 5, 9 | est om. CAΓ^M, cf. hebr., LXX, Hier. in loc. | ~ est uan. Ω^{SJ} | et] in ras. Z² | afflictio + spiritus L², cf. 1, 14 et 4, 16.

9. melior L* ut vid., cf. v. 6 | duo CX Π^HDY*ZTWS*ΓΨ^D | ~ est ergo duo(s) simul esse Σ^TYΘZg; ~ est ergo duos esse simul Ωarelsct | unus D | habentes Y* | emolumentum AM²(o ex u)Y; haemolumentum C; emulumentum ZT*; emolimentum ag; molumentum Σ^T.*

10. ab — ruerit om. Y* | soli] uni Σ cum hebr., LXX, Ambr. ep. 81 et de instit. virg. 74, Hier. in loc., etc. | quia] qui Ω^M | ruerit = Π^HD(ut vid.)Y²Z*(ut vid.)TWSΓ^M cum Hieronymi commentario; caderit D^o; ceciderit Z² cett. cum Sang., Hier. in loc., etc. | habet* Γ^M | sublevantem + se Y²ΘS²Ωarelsct, cf. hebr., LXX, Hier. in loc. (qui erigat eum).

11. et om. Γ^M* | dormierit Y*(-erit) Ψ^D | foueantur Σ^C; fountur X(fob.)AQΘ

Γ^M* | unus] praem. et X cum hebr., LXX, Sang., Hier. in loc. | caleficiet Y*.

12. resistant CΠ^HTWSΩ^Mr cum LXX, cf. Hier. in loc. (stabunt) | ei om. C | duplex uel triplex Q | rumpetur X cum LXX.

13. puer om. Φ^P | et (r^o) om. ΦZ². ¶ anti. « pauper sapiens » Guill. al. non habent « et » Iac. | et (s^o) Z²*; om. Φ^RGZ². ¶ anti. « sene stulto » Guill. | prou.] Z*Γ^M*; pr(a)euiderē ALQYΦZ²Γ^A(ut vid.)M²Ψ^DΩ edd. ¶ « preuiderē » uel « pro » Iac.

14. quod et] Q*Z*; quod agelbst; quid si et Q²; uidi et quod et Z² | quis] S² (s in ras.) | egreditur M cum Hier. in loc. | in regno] in regnum Ω^S; ad regnum Θ; regnum Y*; + est L². ¶ « regno » uel « regnum » Iac. | consumitur Σ^T; consummatur XΣ^CL T*Ω^S.

15. uiuentes] uidentes Ψ^D | cum adulescente om. Σ^C | consurgit] Z*S*; consurgit XALMYΦZ²S²Γ^AΨ^DΩ edd. cum Hier. in loc. ¶ « consurgit » uel « consurgit » Iac.

<in CAM | 9. ¶ melius XVIII. Q; <melius CAM | 10. <si CAM | <vae AM | 11. <et CAM | 12. <et C | ¶ funiculus VIII. MΦSΓ^M; <funiculus A | 13. ¶ melior V. A; XX. Q; <melior C M | 14. <quod CAM | 15. ¶ vidi XXI. Q; <vidi CAM | <cum A.

- 16 infinitus numerus est populi
omnium qui fuerunt ante eum
et qui postea futuri sunt non
laetabuntur in eo
sed et hoc vanitas et afflictio
spiritus
- 17 custodi pedem tuum ingrediens
domum Dei
multo enim melior est oboedien-
tia quam stultorum victimae
qui nesciunt quid faciant
mali
- V. 1 ne temere quid loquaris ne-
que cor tuum sit velox ad
proferendum sermonem co-

- ram Deo
Deus enim in caelo et tu super
terram idcirco sint pauci ser-
mones tui
- 2 multas curas sequuntur somnia
et in multis sermonibus inve-
nitur stultitia
- 3 si quid vovisti Deo ne mo-
reris reddere displicet enim
ei infidelis et stulta promissio
sed quodcumque voveris
redde
- 4 multoque melius est non vovere
quam post votum proniussa
non complere

16. infinitus numerus est A¹Z*; infinitus est numerus CA†(statim corr.)Z², ex 1, 15 |
17. multo — oboed.] *praem.* et adpropinqua ut audias C, *lectio conflata ex hexaplari recensione.*

V. 1. ne ... neque CA²Z; nec ... neque A* | coram deo CZ et *Spec. cum hebr. et LXX*; coram domino A | 4. non uovere quam ... non complere m *cum archetypo, cf. Num. 30, 5, Verba dierum (II Par.) 6, 15, Prov. 25, 14*; non uovere et reddere quam ... non complere C; non uovere quam ... non reddere AZ et *plures codd., vi verborum reddere et redde v. praec.*

Deest W partim usque ad v. 3, si quid; adest m a v. 4, est.

16. ~ est num. CXΣ^TA¹QYΦZ²SΩ^M,
fortasse ex 1, 15 | fuerant Ψ^DΩ^S | eum] me
Θ^A, *cf. 1, 16 et 2, 9* | ~ postea qui Q | futuri
sint Θ^A; fuerunt futuri sunt Ω^M | eo] aeuo
Y | uanitas] *praem.* est Ω^M; + est L, *cf. 6, 9*
et 8, 10 | afflictione Ψ^D.

17. custodi — dei om. Ω^M | ingrediendo
Ψ^D | multo — oboed.] *praem.* et adpropinqua
ut audias CΣ^TΩ²L²Q²Y²Φ²Θ²S²Ψ^DΩ^S | *edd.,*
lectio conflata ex recens. hexaplari (vide codd. gr.
23, 106, 253), cf. etiam hebr., Aq., Hier. in loc.;
praem. ut audias Ω^M | qui] L*; quia L² *cum*
hebr., LXX, Hier. in loc. | quid facient S*;
quid faciunt XΦ^PT*arelbst; quod faciant C.

V. 1. ne] nec A*ΘΩ^S | timere Φ^G |

quod Ω^M | loqueris Ψ^D | nec Γ^M | deo] *Spec.*;
domino X*(*ut vid.*)Σ^C*ALQΨ^D | supra Y |
sunt Ω^S* | ~ ser. tui pauci Y.

2. curas] causas α | secuntur CXADT
SΓ^MΩ^A; sequuntur QΨ^D | somn.] omnia X |
inuenietur LQY*Γ^Mz(*alt. e in ras.*)Ω^Sagrelst |
stultitiam Q*Ψ^D*.

3. deo] L*; coram deo L² | displicet
XΣDQ*ΘT | ei] et XT | infidelitas D | quo-
cumque Ψ^D; quoquumque Y*.

4. multoque] L*; multumque C; multo
enim L²; multo Ψ^D | uovere] m; + et reddere
CX, *cf. Pelag. ad virginem dev., P. L. 17, 582*
(et facere) | complere = CX²(δρ in ras.)m;
reddere cell. et *Spec.*

16. <infinitus CAM | <et qui A | <sed CA | 17. ¶ custodi XXII. Q; *Div. sine num.* X; <custodi
CAM | <multo CAM | ¶ qui X. Φ^{RG}.

V. 1. ¶ ne V. Ω; X. MDΦ^PΓ^A; *Div. sine num.* Ψ^D; <ne CA | <deus CAM | 2. <multas CA |
3. ¶ si XI. MΦST^A; *Div. sine num.* Ψ^D; <si CA | <displicet A | <sed M | 4. multoque CA.

⁵ ne dederis os tuum ut peccare
faciat carnem tuam neque di-
cas coram angelo non est
providentia

ne forte iratus Deus super ser-
mone tuo dissipet cuncta
opera manuum tuarum

⁶ ubi multa sunt somnia plurimae
vanitates et sermones innu-
meri tu vero Deum time

⁷ si videris calumnias egenorum
et violenta iudicia et subverti
iustitiam in provincia non

mireris super hoc negotio
quia excelso alius excelsior est et
super hos quoque eminentiores
sunt alii ⁸ et insuper universae
terrae rex imperat servienti

⁹ avarus non impletur pecunia et
qui amat divitias fructus non
capiet ex eis
et hoc ergo vanitas

¹⁰ ubi multae sunt opes multi et
qui comedant eas
et quid prodest possessori nisi
quod cernit divitias oculis suis

5. ut peccare faciat XΣA cum Hier. in loc. (cod. R); ut peccare facias CZ et cett. codd. cum Spec., vi verborum dederis et dicas eiusdem v. | super sermone tuo Z^m et aliquot al. cum Spec., cf. hebr. et LXX; super sermones tuos CA | 7. uiolenta CZ; uiolentia A | et super hos AZ; et super hoc C | 8. insuper AZ; super C, vi v. praec. | 9. impletur AZ* et Spec.; implebitur C(inpleu.) Z³ | 10. multae sunt AZ; sunt multae C | qui comedant AZ*; qui comedunt CZ³ | cernit Zm cum codd. fere omn.; cernet CA.

Adest m.

5. faciat = XΣA cum Hier. in loc. (cod. R, bis); facies Q*; facias Q²m cett. cum Spec., Sal., Miss. bobb. f. 207^v | neque] L*; ne L²m Spec. cod. S | est om. Y* | prouid.] prudentia L*ΩJ | iratus] m; irascatur X cum LXX et Hier. in loc., cf. hebr. | dominus Ω³Jm(ut vid.)a Spec. cod. S | super] contra arel^{bst} | sermone tuo] Q*Z^m Spec.; sermonem tuum ΣDQ²; sermones tuos CXAL*Y*ΦZ²ΓΩarel^{bst} Miss. bobb. l.l.; + et A, cf. hebr., LXX, Hier. in loc. ¶ hebr. ant. « sermones tuos » al. « sermone tuo » Iac. | suarum ΩJ* ut vid.

6. plurimae + sunt arel^{bst}.

7. calumnias] Y*; calumniam Y² cum Hier. in loco., cf. hebr. et LXX | uiolenta] m; uiolentia Σ^TAL*Q*T*WS*Γ^M; uiolentia hac Y* | et subuerti* T*; subuerti et Y* | mire-
ris super] in ras. W²; miseris super Y* | nego-
tio] iudicio C | ~ excelsior est alius agrel^{bst};

~ excelsior alius est Ω³J | super hos] super h[.] m; super his D; super hoc CT*; hoc Σ^T*C.

8. insuper] super CΦG^m.

9. auaris L* ut vid. | impletur] Z^m Spec.; i(m)plebitur (vel -uitur) CXΣMDY*ΦZ²ΓΨ^D Ω edd. cum Hier. in loc. et in Is. 1, 23 | pe-
cuniam D | diuitias] pecunias Π^H | fructum
edd. | capiat S*; capit W^m; accipiet ΣΩ^M; impletur Θ | et (2°) in Y*, cf. 4, 4 et 4, 8. ¶ et Y | uanitas] D; est uanum D^o.

10. ~ sunt multae CΨ^D | multi etiam
qui Ω^M; et multi qui Ω^S; multi qui r. ¶ hebr.
et anti. non interponunt « et » Guill. et Iac. |
comedant] Z*S*; comedunt CXII^HY*ΦΘZ³
TS²Γ^AΩ edd. cum Hier. in loc.; comede[.] Ψ^D;
[...nt D; legi nequit m | eas] Y*Γ^M*; eos
Γ^M²; ex eis Y² | cernit] m; cernet CA; cer-
nat Θ | suis] eius L* | ~ oc. suis diuit. A.

5. ¶ ne dederis XXIII. Q; <ne dederis CAM | <neque A | <ne forte CA | 6. <ubi CAM | 7. <si CAM | <non A | <quia CA | <et super A | 8. <et A | 9. ¶ avarus XII. MΦZST; Div. sine num. Ψ^D; <avarus CA | <et hoc CA | 10. <ubi CM | <et quid CAM.

- ¹¹ dulcis est somnus operanti sive parum sive multum comedat saturitas autem divitis non sinit dormire eum
- ¹² est et alia infirmitas pessima quam vidi sub sole divitiae conservatae in malum domini sui ¹³ pereunt enim in afflictione pessima generavit filium qui in summa egestate erit
- ¹⁴ sicut egressus est nudus de utero matris suae sic revertetur et nihil auferet secum de labore suo
- ¹⁵ miserabilis prorsus infirmitas quomodo venit sic revertetur quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum
- ¹⁶ cunctis diebus vitae suae comedit in tenebris et in curis multis et in aerumna atque tristitia
- ¹⁷ hoc itaque mihi visum est bonum ut comedat quis et bibat et fruatur laetitia ex labore suo quod laboravit ipse sub sole numerum dierum vitae suae quos dedit ei Deus et haec est pars illius
- ¹⁸ et omni homini cui dedit Deus divitias atque substantiam potestatemque ei tribuit ut comedit ex eis et fruatur parte sua et laetetur de labore suo hoc est donum Dei

13. generavit AZ; generabit C | 14. auferet CZ; aufert A | 15. reuertetur CZ; reuertitur A | 17. mihi uisum est CZ; uisum est mihi A | quos dedit CZ; quod dedit A.

Deest D a v. 11, operanti, usque ad v. 18, dei; adest m.

11. operantis $\Pi^H m$ (ut vid.) | paruum L | multum] Θ^{A2} (mult in ras.); praem. **** Q | diuitiis L* | sinet $\Theta Z^* T^*$ | ~ eum dormire $\Omega a e l b s t$.

12. et om. Q | malum] manum L* MQ.

13. pereunti Ω^S | in ad afflictionem Γ^M ; afflictione W | pessimae Y* | generabit CX $\Sigma \Gamma m$ | filium + suum M* ut vid. | egestate + sua Ω^M .

14. sicuti C | nudus om. S* | ~ nudus egr. est m, cf. Iob 1, 21 | suae] m; om. C | reuertitur YT* Γ^{M*} ; praem. et L. ¶ « reuertetur » Guill. | et — suo om. L* | aufert A Y $\Theta \Gamma^A \Psi^D$. ¶ « auferet » Guill.

15. miser.] mirabilis Ω^M | sic] si g | reuertitur AYT*W; reuertatur Q* Γ^{M*} . ¶ « sic reuertetur » Guill. | laborabit X | in

uento $\Theta^{H2} Z^*$; in uentu $\Theta^{H*} A$; iumentum a.

16. uitae suae] suis Ω^M ; uitae Γ^{M*} | comedit] A* | comedet A* | ~ in multis curis Ψ^D | in aerumnis Θ ; aerumnis T | trist.] iustitia Ψ^D .

17. ~ uisum est mihi A Ω^J edd. | ~ et bibat quis Ω^S | ex] m; de Σ , cf. v. 14 et v. 18 | suo om. Φ^R | quod] quo $\Sigma^T L W S^* \Gamma^A \Omega$ edd. cum Hier. in loc. | laborabit X | ipsa Θ^A ; om. Q cum Hier. in loc. | ~ quod ipse labor. X²; ~ ipse quod labor. X* | numerum = CAQ Y $\Phi^P \Gamma^{M2} m$ (ut vid.); numer[...] Ψ^D ; numero Γ^{M*} cell., cf. 2, 3 et 7, 1 | quos] quod $\Sigma^C A$ QY*TW* | et om. LT | hoc est Ω^M ; haec Γ^A ; hae L*.

18. et (1°)] ut S* | deus om. C | ei om. T* | tribuat S* | et (2°) om. W² | et (3°) om. W | de] in A, cf. 9, 9 | est] enim Π^H .

11. <dulcis CAM | <saturitas A | 12. ¶ est XXIII. Q; <est CAM | <divitiae CAM | 13. <pereunt A | <generavit CM | 14. <sicut CA | <et A | 15. <miserabilis CAM | <quid CAM | 16. <cunctis A | 17. <hoc CAM | <ut A | <numerum A | <et haec C | 18. ¶ et omni VI. AL; XXV. Q; Div. sine num. Ψ^D ; <et omni M | <potestatemque CA | <et fruatur A | ¶ et laetetur VI. Ω^M .

19 non enim satis recordabitur die-
rum vitae suae eo quod Deus
occupet deliciis cor eius

VI. 1 est et aliud malum quod
vidi sub sole et quidem fre-
quens apud homines

2 vir cui dedit Deus divitias et
substantiam et honorem et
nihil deest animae eius ex
omnibus quae desiderat

nec tribuit ei potestatem Deus
ut comedat ex eo sed homo
extraneus vorabit illud

hoc vanitas et magna miseria
est

3 si genuerit quispiam centum et
vixerit multos annos et plu-
res dies aetatis habuerit et

anima illius non utatur bonis
substantiae suae sepulturaque
careat

de hoc ego pronuntio quod me-
lior illo sit abortivus

4 frustra enim venit et pergit ad
tenebras et oblivione delebi-
tur nomen eius

5 non vidit solem neque cognovit
distantiam boni et mali 6 et-
iamsi duobus milibus annis
vixerit et non fuerit perfrui-
tus bonis

nonne ad unum locum prope-
rant omnia

7 omnis labor hominis in ore eius
sed anima illius non imple-
tur

VI. 1. aliud malum CZ; alium malum A | 2. tribuit CZ; tribuet A | 3. ego AZ; ergo C,
cf. *II^{um} apparatus* in 2, 1 | 4. pergit AZ³; perget CZ².

Deest D a v. 3, utatur; adest m.

19. satis *om.* Φ^R | diebus Y; *om.* L* |
deus *om.* L† | ~ del. cor eius occupet L*.

VI. 1. et (1°) *om.* m ut vid. | alium A
L*(ut vid.) | et quidem] ¶ uel «quod et»
Iac.

2. uir cui dedit] circumdedit T | deus
(1°) *om.* W† | ~ deus dedit ΣΓ^MΩ^{SJ} | eius]
su(a)e Ω^Sarels^c. ¶ uel «suae» Iac. | quas
Π^H | tribuet XAΨ^D cum LXX | ei *om.* C |
deus (2°)] dominus T | ~ deus pot. Ψ^D | ex
eis X | uorauit Σ^cLDQYΘTW | illum Y* |
~ miser. magna rels^c | est] **** D.

3. genuit Q* | centum + liberos Q²Φ
Z²S²Ωarels^c, cf. *comm.* Hier. in loc.; + filios
LY²ΘWS*Ψ^D | et (1°) + si L² | annos] dies
Ω^M† | sepulturaeque T; sepulture quae Q* |
caret Ψ^D; erat W* | ego] ergo CLYΨ^D; *om.*

ΣΤ*Γ^A cum hebr., LXX, Hier. in loc.; legi nequit
m | illi Y | sit] fiat Ω^S. ¶ hebr. ant. «sit»,
uel «fiat» Iac.

4. pergit] Z³; perget CΠ^HΦ^PZ² | et
(2°) *om.* Ω^M | delebitur] m; tradetur Σ^T.

5. neque cogn.] m; nec uidit C.

6. etsi Ω^M | annis *om.* Q* | superuixerit
X | fruitus Γ^M* | ad**** L | ~ locum unum
L* cum hebr., LXX, Hier. in loc. | properent Ψ^D.

7. hominis] omnis Γ^M*; homnis Γ^M² |
illius] eius ΘΩ^Sarels^c | impletur] Z²S*;
i(m)plebitur Σ^T^c(-uitur)Π^HLYΦ^P²(ebitur in
ras.)ΘZ³WS²ΓΩm(inpl[.]itur) edd. cum LXX
et Hier. in loc.; + bonis ΘS²Ω^{SJ}. ¶ non est
subiungendum quod dicitur «bonis» iuxta
hebr. et anti. Guill. hebr. ant. non habent
«bonis» Iac.

19. <non CAM.

VI. 1. ¶ est VI. Ω^{SJ}; XIII. MDΦZΓ; XXVI. Q; Div. sine num. X; <est CA | 2. <vir CAM |
<nec CA | <sed A | <hoc CA | 3. <si CAM | <et anima A | <de CA | 4. <frustra CAM | 5. <non
CAM | 6. <etiamsi A | <nonne C | 7. ¶ omnis XXVII. Q; <omnis CA.

⁸ quid habet amplius sapiens ab stulto et quid pauper nisi ut pergat illuc ubi est vita

⁹ melius est videre quod cupias quam desiderare quod nescias

sed et hoc vanitas est et praesumptio spiritus

¹⁰ qui futurus est iam vocatum est nomen eius et scitur quod homo sit et non possit contra fortiorem se in iudicio contendere

¹¹ verba sunt plurima multa in

disputando habentia vanitatem

VII. ¹ quid necesse est homini maiora se quaerere cum ignoret quid conducat sibi in vita sua

numero dierum peregrinationis suae et tempore quo velut umbra praeterit

aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit

² melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa et dies mortis die natiuitatis

VII. 1. se quaerere Z; se quaereret A; sequere C | quum ignoret CZ; cum ignorat A | numero CZ; numerum A, *ut supra* 5, 17 | tempore quo ΣLQW, *quod cum contextu magis concordat*; temporum quo A; tempore quod CZ, *facilis corruptio* | ei poterit CZ; poterit ei A | sub sole sit AZ; sit sub sole C | 2. et dies mortis die natiui. Σ^TLMZ *cum aliquot al. et archetypo, cf. hebr. et LXX*; et dies mortis quam dies natiui. A; et dies mortis dies natiui. C.

Deest D; adest m usque ad v. 1, homini.

8. quid (1°) qui T*; + enim X *cum Hier. in loc.* | ab] m; om. Σ^T*LΦ^PΩ^S | ~ ampl. ab stulto sap. Ω^{SJ}; ~ sap. ampl. ab stulto Y. ¶ mod. « ab stulto sapiens », hebr. ant. « sapiens ab stulto » *Iac.* | et om. L* | quid (2°) quod Y* | pergat] purgat Φ^R | ~ uita est Ω^M.

9. est (1°) om. Q* | nescias] *in ras.* Φ^{G2} | sed et] m; sed ΣΨ^D | est (2°) om. Θ *cum LXX et Hier. in loc.*

10. quis Ω^M. ¶ uel « quis » *Iac.* | futurum C†Ψ^D; facturus Σ^C* | uocatus Y* | eius] est Γ^A | scitur] Γ^M*; sciatur XΓ^{M2}; sciatur m *ut vid.*; scit Y* | sit] est X *cum Hier. in loc.* | se om. Ω^M | in om. ΣLQΘm | ~ cont. iudicio Θ.

11. multa = CXAZ*S*Γ^Mm (*ut vid.*), *cf. hebr. et LXX*; multam ΣΠ^HL²ΘTW*Γ^A; multum L*QW²; multamque Z²S² *ceff.* | in om.

M*W* | habent Θ | ~ uan. habentia Ω^{SJ}.

VII. 1. est om. Θ^A | ~ hom. est Ω^S | se quaereret A; quaerere X; sequere CΣ^T | ignorat ΣΠ^HAΩ^{MS}r | cond.] contingat Y* | numerum AΨ^D, *cf. supra* 5, 17. ¶ uel « numerum » *Iac.* | dierum + uitae suae L*, *cf.* 2, 3 *et* 5, 17 | et om. Π^H* | tempore quo = ΣL* QW*; temporum quo A; tempora quod Θ^A; tempore Y*; tempore quod L²Y²W² *ceff.* | uel-uti C | praeterit] Z*; pr(a)eteriit L²QΦ^{RGP2} (*it in ras.*) Z²Ψ^DΩ^{MS} | ei potest Y; poterit ei AΓ^M; poterit Θ^A* | iudicare Ψ^D* | qui Ψ^D* | fut. sub sole sit] *in ras.* Ω^{I2}; sub sole fut. sit Π^H; fut. sit sub sole CX; fut. est sub sole Q.

2. est om. Y; + enim Φ^P | ~ preciosa unguenta Ω^S | dies mortis dies natiui. CXΣ^C* QΓ^M*Ψ^D; dies mortis quam dies natiui. A; dies die natiui. X; die natiui. Y*.

8. <quid habet CAM | 9. <melius CAM | <sed CAM | 10. ¶ qui XXVIII. Q; <qui CAM | <et scitur A | 11. ¶ verba VII. Ω^{SJ}; XXVIII. Q; <verba CAM.

VII. 1. ¶ quid necesse VII. Ω^M; XIII. MΦZSΓ; <quid necesse CA | <numero CA | <aut CAM | 2. ¶ melius VII. AL; XXX. Q; <melius C.

- ³ melius est ire ad domum luctus
quam ad domum convivii
in illa enim finis cunctorum
admonetur hominum et vi-
vens cogitat quid futurum sit
⁴ melior est ira risu quia per tris-
titiam vultus corrigitur ani-
mus delinquentis
⁵ cor sapientium ubi tristitia est
et cor stultorum ubi laetitia
⁶ melius est a sapiente corrip-
quam stultorum adulatione
decipi
⁷ quia sicut sonitus spinarum ar-
dentium sub olla sic risus stulti
sed et hoc vanitas
⁸ calumnia conturbat sapientem
et perdet robur cordis illius
⁹ melior est finis orationis quam
principium melior est patiens
arrogante
¹⁰ ne velox sis ad irascendum quia
ira in sinu stulti requiescit
¹¹ ne dicas quid putas causae est
quod priora tempora meliora
fuere quam nunc sunt
stulta est enim huiuscemodi in-
terrogatio
¹² utilior est sapientia cum divitiis et
magis prodest videntibus solem

3. admonetur C *cum Spec.*; ammonetur Z²(*tur in ras.*); ammonemur A, *cf. Hier. in loc.* |
5. sapientium CZ; sapientum A | 12. utilior est sap. cum diuitiis AZ; hutilior sapientia quam
diuitiis C.

Deest D.

3. est *om.* W | ad (*1° et 2°*) in Θ *cum*
Sang., Ambr. ep. 63, 106, Aug. de civit. Dei 17,
20 | fines XT* | a(d)monetur] Q²(*tur in*
ras.); admonetur X; a(d)monemur Π^H*AT
WS*Γ^Mg, *cf. Hier. in loc.*; admone** Z* |
~ cunct. fin. admon. hom. Ω^S; ~ fin. ad-
mon. cunct. hom. X*; ~ fin. cunct. hom.
admon. QΘ | uiuens] iuuenis Ω^S; + homo
e | quid] Z*; quod Z² | futurum] M*Y* *Spec.*;
futurus ΣΠ^HLM²QY²Φ^P* (*ut vid.*) TSTΓ. ¶ uel
« futurus » *Iac.*

4. melius YΦ^{RG}Γ^M | est *om.* Ω^M | risui
X; riso Y* | pre tristitia Σ, *cf. Luc. 22, 45* |
corrigitur (corig. Ω^M*) Ω^M.

5. sapientum AΓ^A | laetitia + est Γ^A.

6. est + enim Φ^P | a *om.* A* | sapiente]
Θ^{A2}(*alt. e in ras.*) | corripit] ¶ uel « corrigi »
Iac. | adulatione] Y²Z*; adolatione C(*had.*)
XΣLM*Q*Y*²Φ^{RG}Z²a.

7. sicuti C | sub ollas M* | ~ sub olla
ard. Ω^S | risu Π^H*Y* | stulto A | et *om.* T* |
uanitas + est C, *cf. 2, 23; 4, 8; 6, 9; 8, 10.*

8. perdet] Q*Θ^H*; perdit ΣΠ^HQ²Θ^{H2}
Z*TWST^Ag *Sal.*; perdat Φ^G | robur] W*;
robor M*Q*Y*T*W²ST^M | illius] eius Ω^Sa.

9. melior — princ. *om.* Y* | melior est
(*1°*) Y²; melius est Π^HY², *cf. vv. 2, 3, 6, et*
Hier. in loc.; + enim Ω^S. ¶ « melior est finis »
Hug. et Guill. | principium] Y²; principio Y² |
est (*2°*) *om.* C; + enim Φ^P | patiens] sapiens
A | arroganti TΨ^D; arrogantem (*adr.* YZ)
Π^H*Y*Z*.

10. ~ sis uelox Ω *edd.* | stultorum W
cum Ambr. exhort. virg. 77, Hier. in loc., Ps.-Aug.
spec. 89 | ~ in sinu stulti ira Q | requiescet
Γ^M *cum LXX et Sang.*

11. causa XΣQ*T*Ψ^D *Spec. codd. P**
S | est (*1°*) esse Ψ^D | quod] L²(*od corr.*)
fuerunt Σ; fuerant Γ^M *ut vid.* | enim est *greis*;
est Θ *Brev. goth., P. L. 86, 539*; enim L* |
huiusmodi S*a | interr.] cogitatio Σ^T.

12. est] enim est Ω^S; *om.* C. ¶ « utilior
est » *Hug.* | cum] quam CΣTS*; *om.* Y². ¶
« cum » *Guill.* | sole Y*Ψ^D.

3. <melius CAM | <in CAM | 4. <melior CAM | 5. ¶ cor XXXI. Q; <cor CAM | 6. ¶ melius
XXXII. Q; <melius CAM | 7. <quia CAM | <sed CA | 8. ¶ calumnia XXXIII. Q; <calumnia
CM | 9. <melior est finis CAM | <melior est patiens A | 10. ¶ ne XV. MΦZST^A; XXXIII. Q;
Div. sine num. Ψ^D; <ne CA | 11. ¶ ne VII. (*pro VIII.*) A; VIII. L; XXXV. Q; <ne CM | <stulta
CA | 12. <utilior CAM.

- ¹³ sicut enim protegit sapientia sic
protegit pecunia
hoc autem plus habet eruditio
et sapientia quod vitam tri-
buunt possessori suo
- ¹⁴ considera opera Dei quod nemo
possit corrigere quem ille de-
spexerit
- ¹⁵ in die bona frui bonis et ma-
lam diem praecave
sicut enim hanc sic et illam fecit
Deus ut non inueniat homo
contra eum iustas querimo-
nias
- ¹⁶ haec quoque vidi in diebus va-
nitatis meae
- iustus perit in iustitia sua et
impius multo vivit tempore in
malitia sua
- ¹⁷ noli esse iustus multum neque
plus sapias quam necesse est
ne obstupescas
- ¹⁸ ne impie agas multum et noli
esse stultus ne moriaris in
tempore non tuo
- ¹⁹ bonum est te sustentare iustum
sed et ab illo ne subtrahas ma-
num tuam quia qui Deum
timet nihil neglegit
- ²⁰ sapientia confortabit sapientem
super decem principes civi-
tatis

13. plus habet AZ *cum Spec.*; hamplius habet C, *cf.* 1, 3; 3, 9. 19; 6, 8 | 15. illam AZ; illa C | 16. perit ... uiuit Z *et codd. fere omnes*; perit ... uiuet A; periit ... uiuet C | 19. deum AZ; dominum C | 20. confortabit C *et aliquot al.*; confortauit AZ²(*in ras.*), minus *recte*.

Deest D.

13. sicuti C | enim *om.* Σ^T | protegit sap. sic *om.* T* | proteget (*utroque loco*) ΣQ* S* | autem] enim L | plus habet] Y*S*; amplius habet C(hamp.)XΣLY²Φ^PΩS², *cf. Hier. comment. in loc.*; habet plus T²; habet plus habet Π^H; habet T* | quod] quo S* *ut vid.*

14. quod] quem C | posset A; potest X | despexerit] W*; despexerat M*; despexit ag; dispexerit CQ*Y*Z*TW²S*Ψ^D*

15. bona] bono ΣQS | malum XΘW S | diem] die Y*Γ^A | ~ malam praec. diem Ω^M; ~ diem malam praec. L | sicuti C | hanc] Z*³; hunc Y*Z²(*ut vid.*) | sic et] sicut Z*; sic Γ^M | illa CY*; *om.* Π^H* | dominus X.

16. uanitatis] iuuentutis W(iub. W*) S*Γ^M; natiuitatis Ω^{MS}. ¶ « uanitatis » Hug. Ier. ant. hebr. « uanitatis », uel « natiuita-

tis » Iac. | periit CΨ^D | in] et Y* | ~ sua iust. LMQ *cum Ambrosiast. in Rom. 12, 19 (sed om. cod. Cass. 150)* | uiuet CAL | in] et in Ω^S | ~ sua mal. Ω^{SJ}.

17. sapiens S* | est + melior est sapiens adrogante L*, *cf. v. 9.*

18. ne] Y*S*; nec Y²S²; neque T | stultum Γ^M*

19. est] est enim X; *om.* L* | te *om.* Θ | sustentare] Θ^{A2}(*tar in ras.*); sustare T* | ~ sust. te Q | iustum] istum r | sed *om.* s | et *om.* YΦGΨ^D | dominum CX Sal. | ~ timet deum Ω²agrelst.

20. confortauit Π^HAQYΦZ²TW*ΓΨ^D Ω^{SJ} *edd.*; confir***** Z*. ¶ hebr. et anti. « confortauit » Guill. | principem X | ciuitatis *om.* Z*.

13. <sicut CAM | <hoc CAM | 14. ¶ considera XXXVI. Q; <considera CAM | 15. <in CAM | <sicut CAM | <ut A | 16. ¶ haec XXXVII. Q; <haec CAM | ¶ iustus Div. sine num. X; <iustus CAM | 17. <noli CAM | 18. <ne impie CAM | 19. <bonum CA | <quia A | 20. <sapientia CAM.

²¹ non est enim homo iustus in terra qui faciat bonum et non peccet

²² sed et cunctis sermonibus qui dicuntur ne accommodes cor tuum

ne forte audias servum tuum maledicentem tibi ²³ scit enim tua conscientia quia et tu crebro maledixisti aliis

²⁴ cuncta temptavi in sapientia dixi sapiens efficiar et ipsa longius recessit a me ²⁵ multo magis quam erat et alta profunditas quis inveniet eam

²⁶ lustravi universa animo meo ut

scirem et considerare et quaererem sapientiam et rationem

et ut cognoscerem impietatem stulti et errorem imprudentium

²⁷ et inveni amariorem morte mulierem quae laqueus venatorum est et sagena cor eius vincula sunt manus illius qui placet Deo effugiet eam qui autem peccator est capietur ab illa

²⁸ ecce hoc inveni dicit Ecclesiastes unum et alterum ut invenirem rationem ²⁹ quam adhuc quaerit anima mea et non inveni

27. amariorem morte mulierem A et conplures alii cum hebr. et LXX; amariorem mortem mulierem CZ | sagena AZ²(e ex i); sagenae C cum hebr., sed et cum LXX et Hier. in loc. | manus AZ; manu C | effugiet CZ; effugit A | 28. dicit C et aliquot al., melius ut vid.; dixit AZ, ut supra 1, 2 et infra 12, 8.

Desunt DΓ^A(partim a v. 27, uincula, fol. lac.).

21. est om. Ψ^D | homo om. Π^H | in terram Ψ^D; praem. quis T | qui] quin Q ut vid. | facit Y*Ω^M | bonum om. Z* | et] ut Φ^R.

22. et om. A | qui] qu(a)e QYΩ^M | ne (1°) nec Q*g | tuum (2°) om. T*Ω^{MS}aef. ¶ « tuum » Hug. hebr. ant. « tuum » Iac. | tibi] sibi Ψ^D.

23. scit] sicut a | tua conscientia] Z*³; tuam conscientiam YZ²; conscientia tua Θ Ω^{SJ}arefsc Brev. goth., P. L. 86, 539 | et] haec Ψ^D; om. Θ.

24. dixi] praem. et XII^{HQ} Greg. M., P. L. 76, 633, cum Hier. in loc. | ~ a me recessit L.

25. et + ut X | quis] quam L* ut vid. | inuenit Ω^{S*} | ea A.

26. et querere Γ^A; om. ΦΨ^D. ¶ « et quererem » Hug. hebr. Ier. « et quererem »

Iac. | et (4°) om. S*Ω^{M*} | cogn.] agnoscerem X | stultitiam et terrorem Γ^M ut vid.

27. mortem CXII^{H*}Q*Y*ΦΘZW*Γ^{As} (rescr.)Ψ^DΩ^M | mulierem om. Θ^H | quae — est (1°) om. Ct | uenator Ψ^D; uen****torum Σ^{T*} | sagina LY*Z*TT^{M*}; sagenae CII^H(-ne)ΘW cum hebr., LXX, Hier. in loc.; saginae S* | sunt] praem. enim LS²Ω^M; + enim Q | manu C Γ^{M*} | illius] eius XQΩ^S | qui + autem Ω^S | placent deo A; timet dominum X | effugit AΓ^M | ea X; illam WΩ^{SJ}arefbsc | est (2°) om. Γ^{M*} | capitur Γ^MΨ^D | illa] ea Q.

28. dicit] S*; dixit ALQΦΘZS²Ω edd. cum Hier. in loc.; dixi Ψ^D. ¶ « dixit » Hug. | heclesiastes X; aecclesiastes C; eglesiastes Σ^T; eglesiastes Σ^C | et] ¶ uel « ad » Hug. et Iac.

29. quem Θ cum Hier. in loc. | queret XΨ^D | animam meam Y* | et non inuenit

<21. non est CAM | 22. <sed CAM | <ne forte CA | 23. <scit AM | 24. ¶ cuncta XXXVIII. Q; <cuncta CAM | <dixi CA | 25. <et AM | 26. ¶ lustravi XXXVIII. Q; <lustravi CA | <ut scirem A | <et ut CAM | 27. <et inveni CA | <quae A | <vincula AM | <qui placet C | <qui autem A | 28. ¶ ecce VIII. A(ex VIII. ut vid.)L; XL. Q; <ecce CM | <ut A.

- virum de mille unum repperi
mulierem ex omnibus non in-
veni
30 solummodo hoc inveni quod fe-
cerit Deus hominem rectum
et ipse se infinitis miscuerit
quaestionibus
quis talis ut sapiens est et quis
cognovit solutionem verbi
VIII. 1 sapientia hominis lucet in
vultu eius et potentissimus fa-
ciem illius commutavit
2 ego os regis observo et prae-
cepta iuramenti Dei
3 ne festines recedere a facie eius
neque permanes in opere
malo
quia omne quod voluerit faciet
4 et sermo illius potestate ple-
nus est
nec dicere ei quisquam potest
quare ita facis
5 qui custodit praeceptum non
experietur quicquam mali
tempus et responsionem cor sa-
pientis intellegit
6 omni negotio tempus est et oportu-
nitas et multa hominis
afflictio
7 quia ignorat praeterita et ven-
tura nullo scire potest nuntio
8 non est in hominis dictione pro-
hibere spiritum nec habet po-
testatem in die mortis

VIII. 8. nec habet CZ; nec habere A.

Desunt D(usque ad v. 2, dei)Γ^A(partim usque ad v. 1, commutavit).S*; om. Ω^M | repperi] Z²(in ras. lat. spat.)S*; repperit S².

30. hoc om. S* | inueni] *praem.* ****
Ω^{M*} | quod] quid Σ^T. ¶ uel « quia » Iac. |
hominem rectum] Y*S*; homines rectos Y²
ΘS²; hominem rectus M* | ipse se inf. mis-
cuerit] Y*; ipsi se inf. miscuerint Y²Θ^HWS
Γ^{M*}, cf. LXX, Hier. in loc. et c. Iovin. 1, 29,
Aug. serm. 284, 4, Cassian. coll. 7, 4 et 13, 12 |
infinitissimis miscuerit M; infinitis miscuit
Ω^M; inmiscuerit Σ^{T*} | talis] alius A | ut om.
Ψ^D | est om. T | ~ est ut sap. X | nouit Ω^{SJ}.

VIII. 1. lucescit T | potentissimis Γ^{M*} |
illius] eius LMQZ | ~ illius fac. Ω^M | com-
mutavit] L*Q*Z^{*3}; co(m)mutabit XL²Q²Φ
Z²Ω edd.; commotabit T; inmutavit Θ. ¶
« commutabit » uel « commutavit » Iac.

2. praecepta] S² (alt. a in ras.) | iura-
menta T*.

3. recedere] W² (rece in ras.) | uol.]
uouerit Ω^{M*}.

4. et om. T | discere Ω^M | quicquam
Π^HY* | ~ quisq. ei dic. Ω^S | ita] ¶ hoc L.

5. precepta X | non] nec L* | tempus
+ tempus (initio commatis) Q | et] ad r |
responsiones X | intelligit r; interegit T. ¶
al. intellegit T.

6. omni + enim r | negotiatio C²(n ex
t) | homini X.

7. quia] S*; qui S²Ω. ¶ « quia » Guill.
mod. « qui », ant. « quia » Iac. | et] ut Ω^S |
uentura] futura Ω^{SJ} edd., cf. Hier. in loc. ¶
« uentura » Guill. ant. « uentura » Iac. | nul-
lus Y*S*Γ^M | poterit XQ | ~ pot. scire
Π^HΩ^{MJ}.

8. in] Z²; om. Z^{*3} | dictione Q*Γ^M;
condicione LZ Brev. goth., P. L. 86, 461; potes-
tate arelbusc | spiritu C; + suum Y²ΘS²Ω^M |

29. <virum CAM | 30. <solummodo CAM | ¶ quis talis XLI. Q; <quis talis CAM.

VIII. 1. ¶ sapientia VIII. Ω; XVI. MΦZΓ; <sapientia CA | 2. ¶ ego XLII. Q; <ego
CAM | 3. <ne CAM | <quia CA | 4. <nec CA | 5. <qui CA | <tempus AM | 6. <omni CAM |
<et multa A | 7. <quia C | 8. ¶ non XLIII. Q; <non CAM.

- nec sinitur quiescere ingruente
bello neque salvabit impietas
impium
- ⁹ omnia haec consideravi et dedi
cor meum in cunctis operibus
quae fiunt sub sole
interdum dominatur homo ho-
mini in malum suum
- ¹⁰ vidi impios sepultos qui etiam
cum adviverent in loco sancto
erant et laudabantur in civi-
tate quasi iustorum operum
sed et hoc vanitas est
- ¹¹ etenim quia non profertur cito
contra malos sententia abs-
- que ullo timore filii hominum
perpetrant mala
- ¹² attamen ex eo quod peccator
centies facit malum et per
patientiam sustentatur
ego cognovi quod erit bonum
timentibus Deum qui veren-
tur faciem eius
- ¹³ non sit bonum impio nec pro-
longentur dies eius sed quasi
umbra transeant qui non ti-
ment faciem Dei
- ¹⁴ est et alia vanitas quae fit super
terram
sunt iusti quibus multa prove-

8. saluabit CZ; saluavit A | 9. dominatur CZ; dominabitur A | 10. adiuverent Z *cum pluribus codd.*; uiuerent A; haduc uiuerent C, ut C *scripsit Ios. 4, 14; Malachim (III Reg.) 12, 6; Verb. dierum (II Par.) 10, 6* | 12. ex eo quod peccator centies facit CZ; peccator ex eo quod fecit A | 13. transeant CZ; transeunt A | 14. est et C(ē)Z; et est A.

habere AL*(*ut vid.*) | in diem Y* | sinetur T | saluavit Σ^CALW*(salb.)Γ^{M*}.

9. in (1°) | ut Γ^M | dominabitur AT Ψ^D; dominator Y* | homini] hominis LT | in (2°) om. Φ^{G*} | suum + malo (in malo Ψ^D) suo ΦΨ^D. ¶ ant. «malo suo», mod. hebr. non habent «malo suo» Iac.

10. sepultos] multos a | etiam cum] Ω^{M*}; etiam dum Σ^TΩ^{M2} *Brev. goth. l.l.*; haducum C | adiuverent] Γ^{M*}; adhuc (haduc C) uiuerent CΣ^T(uib.)Γ^{A2}(*rescr.*)^{M2}Ψ^DΩ^{aggre} Iſt *Brev. goth. l.l.*; adu***rint T*; uiuerent AL. ¶ «cum adiuverent» decentius dicitur quam sic «cum adhuc uiuerent» *Guill. ant.* «cum adiuverent» Iac. | laudabuntur S* | in ciuitatem Q*; om. Π^{H*} | operum] Z*; opera Z² | est om. Σ^T *cum Hier. in loc., cf. 2, 21. 26; 4, 4. 16; 5, 9; 6, 2; 7, 7.*

11. etenim] enim A* | quia] quoniam

Q | sententia om. T* | ~ timore ullo Ω^sar elſt | fili L*DS*; om. Ω^{M*}; praem. et Q | malum C *cum hebr., LXX, Hier. in loc. et v. seq.*

12. et tamen Ω^M | peccator om. T* | ~ pecc. ex eo quod ADYΦΓ^AΨ^DΩ *edd.* | centiens Π^{H†}; om. A | fecit A *Brev. goth., P. L. 86, 461*; faciet De; faciat D | sustentatur]Θ^{A2} (at in ras.); sustentantur Γ^M | ego] praem. ecce LQ*(*ut vid.*) | noui S* | deum + ut timeant a facie eius L* *cum Hier. in comm. v. 13, cf. Hier. in loc.* | uerentur] uenerantur Y*.

13. eius] illius C | transeunt AT; transcat Π^H | timeant Σ^C; timet gr | domini Φ Ψ^DΩarelvst.

14. est et] in ras. L²; et est Ag; est Q* | quae sit Ω^M[b; om. s | multa] mala Ω *edd.* ¶ «quibus multa eueniunt» non est ibi «mala» *Guill. mod.* «mala», ant. «multa», hebr. non habet «multa» neque «mala»

<nec sinitur CA | <neque A | 9. ¶ omnia XLIII. Q; <omnia CAM | <interdum CAM | 10. <vidi CAM | <et A | <sed CA | 11. ¶ etenim XVII. MΦZSΓ; *Div. sine num.* Ψ^D; <etenim C A | <absque A | 12. <attamen CAM | <ego CA | 13. <non sit CAM | <sed A | 14. ¶ est X. AL; XLV. Q; <est C | ¶ sunt iusti XVIII. MΦSΓ^A; *Div. sine num.* Ψ^D; <sunt iusti CA.

niunt quasi opera egerint im-
piorum
et sunt impij qui ita securi sunt
quasi iustorum facta habeant
sed et hoc vanissimum iudico
¹⁵ laudavi igitur laetitiam quod
non esset homini bonum sub
sole nisi quod comederet et
biberet atque gauderet
et hoc solum secum auferret
de labore suo in diebus vi-
tae quos dedit ei Deus sub
sole
¹⁶ et adposui cor meum ut scirem

sapientiam et intellegerem dis-
tentionem quae versatur in
terra
est homo qui diebus ac noctibus
somnum oculis non capit ¹⁷ et
intellexi quod omnium ope-
rum Dei nullam possit homo
invenire rationem eorum quae
fiunt sub sole
et quanto plus lavoraverit ad
quaerendum tanto minus in-
veniet
etiamsi dixerit sapiens se nosse
non poterit repperire

14. iudico AZ; iudicio C | 15. secum auferret AZ; auferet secum C | 16. diebus ac
(hac C) noctibus CZ*, ut Deut. 9, 9 et Ios. 1, 8; diebus et noctibus AZ², ut Verb. dierum
(II Par.) 6, 20 | 17. laboraverit ... inueniet C, ut immediate infra dixerit ... poterit; labora-
verit ... inueniat AZ, vi fortasse verborum intellexi quod prioris partis huius versus.

Deest Γ^A partim a v. 16, somnum, fol. lac.

Iac. | praeueniunt Π^H | quasi (1°) quia si
Φ^P | opere Y* | quasi (2°) + qui Ω^M | habent
W* | sed — iudico om. Σ^{T†} | et om. Γ^M | hoc
+ uanitas est et Θ, cf. LXX et Hier. in loc. |
iudico] D*; indico a; iudicio CΣ^{T1}D²T²Γ^{A2}
(rescr.)^{M*}Ψ^D; iudicium Y*ΘT*.

15. laudauit Ψ^D | est LΘ^A, cf. Hier. in
loc. | homini om. L* | ~ bonum hom. Θ^A
cum Hier. in loc. | comederit YT* | et (1°) om.
T* | biberit DYT* | atque] et LΩ^S | et (2°)]
atque et Ω^S | auferret] W*; auferet CLQ*Θ;
auferre W²Γ^{M*}; afferret Ω^{MS}; + et Φ²Γ^M.
¶ uel « afferret » Iac. | ~ auf. secum C | in]
omnibus ae | uitae + suae ΘΩ^{MSJ*} edd. cum
hebr., LXX, Hier. in loc., cf. 2, 3 et 5, 16. 17.
19 | quos] quod Y; quo S* | ei] illi X | do-
minus XΣ.

16. distensionem L*Ω^Sag; distinctio-
nem XΦ^{P2}(distinct in ras.)ΘZ*Ω^M; dissensio-

nem e. ¶ « distensionem » uel « distinctio-
nem » (sic) Hug. « distencionem » pro quo
hebr. habet « afflictionem » Guill. ant. « dis-
tentionem », Ier. « occupationem », mod.
« distinctionem » Iac. | quae — terra om. Φ
Ψ^D | in terram Y*Γ^M | est] etiam Ω^M; om.
A* | qui diebus] quibus Γ^{M*} | ac] Z*; et A
MDYΦZ²Ψ^DΩ edd. | somnium X | oculis
non capit] non capit oculis XΩ^{SJ}arelvst;
non accipit C.

17. et (1°)] sed Q | intellexit S*Ω^M |
nullam] Q*; nullum T*; nulla DQ²Φ^{G*}Γ^M |
~ inu. homo ΦΨ^PΩ^{MJ} | rationem] Q*; ra-
tione DQ² | eorum om. Z* | ~ sub sole fiunt
Ω^{M*}, ex 9, 3 | quantum ... tantum Z* | labo-
rauit Θ^Ha | ad] a* L* | inueniat Π^HADYΦ
Θ^AZTWSI^MΨ^Dagelbst; + minus a. ¶ « in-
ueniet » uel « inueniat » Iac. | se nosse] nosse
D*; se non esse Θ^A; se nosse nosse Y*; se

<et sunt CA | <sed CA | 15. <laudavi CAM | <nisi A | <et hoc CA | <in A | 16. <et adposui CA
M | <et intellegerem A | ¶ est XLVI. Q; <est CAM | 17. <et intellexi A | <et quanto CA |
<etiamsi CA.

IX. ¹ omnia haec tractavi in corde meo ut curiose intellegerem

sunt iusti atque sapientes et opera eorum in manu Dei et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit

² sed omnia in futuro servantur incerta eo quod universa aequaeveniant

iusto et impio bono et malo mundo et inmundo immolanti victimas et sacrificia contemnenti

sicut bonus sic et peccator ut periurus ita et ille qui verum deierat

³ hoc est pessimum inter omnia quae sub sole fiunt quia eadem cunctis eveniunt

unde et corda filiorum hominum implentur malitia et contemptu in vita sua et post haec ad inferos deducuntur

⁴ nemo est qui semper vivat et qui huius rei habeat fiduciam melior est canis vivens leone mortuo

IX. 2. servantur AZ*; reseruantur CZ² | aequaeveniant AZ; haecque ueniant C, *sed cf. v. seq.* | deierat A; deiurat Z²(iu in ras.); dixerat C | 3. quae sub sole fiunt AZ; quae fiunt sub sole C, *ut* 1, 13 *et* 8, 9. 17 | contemptu Z; contemptu A; contemptum C | deducuntur AZ²(alt. e in ras.); deducuntur C | 4. uiuens Z; uibens C; uiuus A, *cum recens. hexaplari.*

Deest Γ^A partim usque ad v. 2, eo.

Q* | repperiri X.

IX. 1. curiosius LΘ^A | ~ intel. cur. Ω^S | et opera om. Y* | eorum] illorum X; om. Θ^A | in (2°) om. α | domini C *cum Hier. in loc.*

2. in futuro] Z*; in futurum Σ^cΦΘZ² TΨ^dΩ^{SJ} *edd.* | servantur] Θ^A*(*ut vid.*)Z*; reseruantur CLΘ^{HA2}Z² *Brev. goth., P. L. 86, 223* | ~ reseru. in fut. L | uniuersa] Z²*; uniuersae Q(-se)Y*Z²T | aequae] quae L*Q T²; ***** T* | eueniant] Γ^M*; eueniunt QΓ^{A2}(*rescr.*)^{M2}; ueniant CΣ^{TC2}Θ^HT*W; uenient Σ^C*L*; ueniunt X; inueniant Y* | impio] iniusto Θ^H | mundo et inmundo om. Z* | et inm.] et mundo A* | immolandi Ω^M | uictimae] hostias Ω^J; hostias et uictimae Ω^S | sicuti bonus C; om. Ω^M | sic et] W²(ic in ras.); sic α | ut] et Γ^M* | periurus A | ita

et ille] sic et ille Θ^H; sic ille α; ita g | uere X | deierat] W*; deiurat Φ^c†Z²(iu in ras.) Ψ^d; degerat Y²(*pr. e ex i*); dixerat S*Γ^M; dixerat CΣLΓ^AΩ^M *Brev. goth. l. l.*; dicebat Q²(ebat in ras.)Φ^{RG1P2}(in ras.)Z²W²; iurat X.

3. est om. T*Ψ^d | inter omnia] inter Ω^S*; om. Y | fiant Σ^c | ~ fiunt sub sole CX Θ^H *Brev. goth. l.l. cum hebr., cf. LXX et Hier. in loc.* ¶ hebr. ant. «sub sole fiunt» *Iac.* | eadem] W²(a in ras.); eodem Y* | ueniunt A | corde Γ^A | contemptu] L*; contemptui L²Q*; contemptum CΘ^H*(*ut vid.*)^A*(*ut vid.*) | post haec] postea S* *ut vid.* | ad inferus Y*; ad inferna Ω^S; ad feros Θ^AS* | deducuntur] Z²(alt. e in ras.); deducuntur CΣΠ^HΘ^HTSgr.

4. huiusmodi rei Ω^Sα | est (2°) om. Σ^C* | uiuus ALYΦΘ^AΓ^AΨ^dΩ *edd. et Sal. cum Sang.*

IX. 1. ¶ omnia XLVII. Q; <omnia CAM | ¶ sunt IX. Ω; XVIII. MΦS; *Div. sine num.* Ψ^d; <sunt CA | <et tamen A | 2. <sed CAM | <eo A | <iusto C | <immolanti A | <sicut CAM | 3. <hoc CAM | <quia A | <unde CAM | <et post A | 4. ¶ nemo XVIII. Γ^M; <nemo CAM | <melior CAM.

⁵ viventes enim sciunt se esse mortuos
mortui vero nihil noverunt amplius nec habent ultra mercedem quia oblivioni tradita est memoria eorum
⁶ amor quoque et odium et invidia simul perierunt nec habent partem in hoc saeculo et in opere quod sub sole geritur
⁷ vade ergo et comede in laetitia panem tuum et bibe cum gaudio vinum tuum quia Deo placent opera tua
⁸ omni tempore sint vestimenta

tua candida et oleum de capite tuo non deficiat
⁹ perfruere vita cum uxore quam diligis cunctis diebus vitae instabilitatis tuae qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuae
haec est enim pars in vita et in labore tuo quod laboras sub sole
¹⁰ quodcumque potest manus tua facere instanter operare quia nec opus nec ratio nec scientia nec sapientia erunt apud inferos quo tu properas

5. habent CZ; habebunt A | 6. invidia CZ *cum hebr.*; invidiae A | perierunt AZ; peribunt C | 9. vitae instabilitatis AZ²; vitae et stabilitatis C; instabilitatis Z* | quod CZ*, *ut supra* 1, 3 et 5, 17; quo AZ² | 10. erunt C(herunt)Z; erit A.

Adest in a v. 7, ergo.

5. enim *om.* Ω^S | esse *om.* Σ *Brev. goth.*, *P. L. 86, 223* | moriturus A* | uero] enim MZ* Ω^S | nouer.] noluerunt Θ^H; proderunt Q | habent] S*; habebunt ALMDQΘWS²T | obliuione Y*T.

6. invidiae AYΦΨ^DΩ^{SJ}arels^t | perierunt] Y* S*; periunt Γ^M; pereunt Y² S² *Brev. goth.*, *P. L. 86, 461*; peribunt CXLQΘ^A Γ^AΩ^M *Greg. M.*, *P. L. 75, 991* | et (3°) sed Σ^C; *om.* X | opere] tempore a | quo Γ^M; que Σ^T.

7. in — tuum (2°) panem tuum in letitia et uinum tuum in gaudio Ω^M | deo pl.] m; domino placuerunt C, *cf. Ambr. de inst. virg. 110 et exhort. virg. 75; Hier. in loc. et ep. 96, 1.*

8. omnia Ω^{M*} *ut vid.* | sunt Γ^M | oleo

T* | deficient II^{H*}.

9. perfrue II^HY* | uitam XΣY*Z*Γ | uxore] muliere L *cum Hier. in loc. et in Mal. 2, 13* | uitae] ui* II^{H*}; *om.* Z*Ω^{I*}; + tue X | stabilitatis QΘ^Am; et stabilitatis C(et)X | suae (*utroq. loco*) T | ~ tue inst. Ω^S | qui] quia Θ^A | tibi *om.* Θ^A*T | sub *om.* Z* | uanitatis] unitatis W*; natiuitatis Ω^M; uitae Y* | haec A* | in uita + tua L² | et in] m; et XΣ^{T*}Z* | quod] Z*m; quo ALMYΦΘZ²SΨ^DΩ *edd. cum Hier. in loc. (cod. R et ed.)* | labores Ψ^D; laborasti T.

10. ~ potest fac. manus tua Ω^{SJ}; ~ fac. potest manus tua arels^t | quia] qui A | ratio] oratio A* | sapientiae Γ^M | ~ sap. nec scientia Yagrels^t | erit AQA *Greg. M.*, *P. L. 75, 916*; eri[.] D *ut vid.* | quo] Y² S²;

5. <viventes AM | <mortui CA | <quia A | 6. <amor CAM | <nec A | 7. ¶ vade XLVIII. Q; <vade CAM | <quia A | 8. <omni CAM. | 9. <perfruere CAM | <qui A | <haec CAM | 10. <quodcumque CAM | <quia A.

- 11 verti me alio vidique sub sole
nec velocium esse cursum nec
fortium bellum nec sapien-
tium panem nec doctorum di-
uitias nec artificum gratiam
sed tempus casumque in omnibus
12 nescit homo finem suum
sed sicut pisces capiuntur hamo
et sicut aves comprehendun-
tur laqueo
sic capiuntur homines tempore
malo cum eis extemplo super-
venerit
13 hanc quoque vidi sub sole sa-
pientiam et probavi maximam
- 14 civitas parva et pauci in ea viri
venit contra eam rex magnus et
vallavit eam extruxitque mu-
nitiones per gyrum et per-
fecta est obsidio
15 inventusque in ea vir pauper et
sapiens liberavit urbem per
sapientiam suam
et nullus deinceps recordatus
est hominis illius pauperis
16 et dicebam ego meliorem
esse sapientiam fortitudine
quomodo ergo sapientia paupe-
ris contempta est et verba eius
non sunt audita

11. nec doct. diuitias nec artificum gratiam AZ²; nec doct. diuitiae nec artificum gra-
tia C; nec doct. nec arti** gratiam Z* | 12. nescit CZ; nec scit A | 14. uallabit C | ex-
truxitque A(exstr.)Z; aextruxit quoque C | 15. inuentusque ... liberauit (-bit m) Zm cum
codd. fere omn.; inuentusque est (est C) ... liberauit (-bit C) CA, cf. supra 4, 4, contemplatus
sum ... animaduerti in C.

Deest D a v. 11, uerti; adest m.

quod Y².

11. alio] ad aliud ΘΩarelst; ad alia
XLQ*(ut vid.)m(ut vid.). ¶ « alio » Hug. « ad
aliud », al. « alio » Iac. | uidique] que uidi
X; et uidi agrelst. ¶ « uidique » Hug. | sub
om. Γ^M | uelocum Γ^{M*}; uelocem T | nec
(2°)] ne M* | fortium + esse Ω^I | sapien-
tium Ω^I | diuitiae C cum Hier. in loc. et Cass.
coll. 13, 18; om. Z* | artificium Γ^{M*}a; arti**
Z* | gratia CXΓm(ut vid.) cum Hier. in loc.
et Cassiano l. l. | sed — 12. suum om. m.

12. nec scit AΦW | sicuti (1°) C | amo C
Σ^TM*QYΘ^HTΨ^Pm; homo XΦ^{P*}Ω^{J*}(ut vid.) |
sicuti (2°) C; om. ae | auis Q* | compreh.]
Σ^{T*}(comp.);prehenduntur Σ^{T²}; capiuntur
Θ^H | ~ laq. compreh. arelst | sic] sicut T* |
tempore] praem. in Ω^S aelst cum Hier. in loc. |

eis] in ras. lat. spat. Θ^{H2} | extemplo] S*m; ex-
timplo MY²T*W²S²Ψ^DΩa; exemplo XΠ^{H*}
Q*Y*W*Γ^M | superueniet X.

13. sub solem S* ut vid. | ~ sub sole
uidi Σarelst | probaui* Θ^{A*} | maxima Γ^M.

14. ciuitas] pars Ω^{M†} | paucis T* | ual-
labit CX(bal.) | extruxitque] m; extruxit quo-
que C(aex.)Θ^H; extraxitque Θ^A.

15. inuentusque] m; + est C(est)XAΘ
Ω^{SJ*}arelst | sap.] prudens Θ^H | ~ sap. et
pauper Ω^{M*} | liberabit CXTΓ^Am; liberat M;
praem. et arelst | homini W*; praem. uerba
Θ^{HA2}Γ^M, ex v. seq.

16. fortitudini Xm; fortitudinem Y*;
quam fortitudinem Γ^MΨ^D | quomodo] quando
Ψ^D | pauperis om. S* | ~ est cont. Ω^S | eius]
illius Ω^S.

11. ¶ verti Div. sine num. XQ; <verti CAM | <sed CA | 12. <nescit M | <sed CA | <sic CA |
13. ¶ hanc XI. AL; L. Q; <hanc CM | 14. <civitas M | <venit CA | <extruxitque A | 15. <in-
uentusque CAM | <et nullus CA | 16. <et dicebam AM | <quomodo CAM.

17 verba sapientium audiuntur in
silentio plus quam clamor
principis inter stultos

18 melior est sapientia quam arma
bellica et qui in uno pecca-
verit multa bona perdet

X. 1 muscae morientes perdunt
suavitatem unguenti
pretiosior est sapientia et gloria
parva ad tempus stultitia

2 cor sapientis in dextera eius et
cor stulti in sinistra illius

3 sed et in via stultus ambulans
cum ipse insipiens sit omnes
stultos aestimat

4 si spiritus potestatem habentis
ascenderit super te locum

tuum ne dimiseris quia cu-
ratio cessare faciet peccata
maxima

5 est malum quod vidi sub sole
quasi per errorem egrediens
a facie principis

6 positum stultum in dignitate sub-
limi et divites sedere deorsum

7 vidi servos in equis et principes
ambulantes quasi servos su-
per terram

8 qui fodit foveam incidit in eam
et qui dissipat sepem morde-
bit eum coluber

9 qui transfert lapides affligetur
in eis et qui scindit ligna vul-
nerabitur ab eis

X. 1. sapientia et gloria parua AZ; sapientia parua quam gloriosa C | 3. in uia stul-
tus AZ; stultus in uia C | omnes (hom. C) stultos CA²Z; omnes stultus A* | 4. faciet CZ;
facit A.

Deest D; adest m.

17. sapientum Ω^M | principis om. Ω^M;
praem. potentis L | inter om. Γ^M.

18. in unum T | perdit T.

X. 1. muscae — unguenti om. Y* | per-
dunt] in ras. lat. spat. L²; perdunt Q; perde[.]t
m | sapientiae gloria L | et gl. par.] m; par-
uaque gloria Ω^{SJ}ae; parua quam gloriosa
C; quam gloriosa X; + et rst | et om. Γ^M |
stultitia] Y*S*; stultitiae LY²OS²m.

2. in dextra a; in dexteram X | illius]
eius ΣT*.

3. et om. Ψ^Dr | ~ stul. in uia CXΘ^H
m | cum] et cum m ut vid. | insipiens] stul-
tus C | omnis T*S* | stultus A*M*Y*T* |
aestimant Φ^P; dicit X cum hebr.

4. ascendit Ω^S | dimiseris] L*; demi-
seris L²Y* | facit Π^HΑΓ^MΩ^Mm, cf. Hier. in

loc. ¶ uel « facit » Iac. | ~ faciet cess. arelst.

5. est] et W*; et est W²S*; est et Ω^J.
¶ hebr. et anti. non apponunt « et » Guill.,
item Iac.

6. dignitate] honore Q.

7. in hequos C; iniquis Φ^G* | principi-
bus Φ^P | ~ amb. super terram quasi seruos
arelst; ~ quasi seruos amb. super terram X.

8. incidit] Φ^P*W*m; incidet Π^HLQΦ²
ΘZ*W²S*Γ^AΩ edd. et Spec. cod. S, cum LXX,
Hier. in loc., Prov. 26, 27; incedit T* Spec. cod.
M | in ea Q*Y*m; + et qui uoluit lapidem
reuertetur ad eum m, ex Prov. 26, 27 | se-
pem om. Φ^P | coluber] praem. ut Ω^S*.

9. lapidem Y* | a(f)fligitur ΣY*Z*T
W*Γ^M*; affigitur C | in] ab L | scindet m;
scidit Φ^G | ab] in Θ^H; om. Θ^A* ut vid.

17. <verba CA | 18. <melior CAM | <et A.

X. 1. ¶ muscae X. Ω; XX. MΦΓ; Div. sine num. Ψ^D; <muscae CA | <pretiosior CAM |
2. <cor CAM | 3. <sed CAM | 4. ¶ si LI. Q; <si CAM | <quia A | 5. ¶ est Div. sine num. Q;
<est CAM | 6. <positum CA | 7. <vidi CAM | 8. ¶ qui fodit XXI. MΦZΓ^A; Div. sine num. Ψ^D;
<qui fodit CAM | 9. <qui transfert CAM | <et A.

- ¹⁰ si retunsum fuerit ferrum et hoc
non ut prius sed hebetatum
erit multo labore exacuatur
et post industriam sequitur
sapientia
- ¹¹ si mordeat serpens in silentio
nihil eo minus habet qui
occulte detrahit
- ¹² verba oris sapientis gratia et
labia insipientis praecipita-
bunt eum
- ¹³ initium verborum eius stultitia
et novissimum oris illius error
pessimus
- ¹⁴ stultus verba multiplicat ignorat
- homo quid ante se fuerit et
quod post futurum est quis
illi poterit indicare
- ¹⁵ labor stultorum affliget eos qui
nesciunt in urbem pergere
- ¹⁶ vae tibi terra cuius rex est puer
et cuius principes mane com-
edunt
- ¹⁷ beata terra cuius rex nobilis est
et cuius principes vescuntur
in tempore suo ad reficien-
dum et non ad luxuriam
- ¹⁸ in pigritiis humiliabitur conti-
gnatio et in infirmitate ma-
nuum perstillabit domus

11. nihil eo (eo C) minus CZ; nihilominus A | detrahit AZ; detraebit C | 14. quid ante se fuerit CZ; quod ante se fuerit A | 16. rex est puer AZ; rex puer C | comedunt CZ; comedent A | 17. ad luxuriam Z*; ad luxuriam AZ²; ad luxuriandum C | 18. in infirmitate CZ; infirmitate A | perstillabit AZ; prestillabit C.

Deest D; adest m usque ad v. 16, vae [tibi terra].

10. retunsum] T*; retusum T²Ω edd. | erit] Z*m(ut vid.); fuerit XII^HLMQYΘ^H Z²TWSΩ^{SJ} edd. et Spec. | exacuatur] Z*(ut vid.)Γ^M*m(exc.) Spec. codd. M²PC; exacuatur XΣQΦΘZ²S²(e in ras.)Γ^{AM}2Ψ^DΩ edd. et Spec. cod. S; exacuatur M | industria Σ^TΠ^H*(ut vid.)Y*Φ^{RG}; industrium T | sequitur] Γ^M*m Spec.; sequetur Π^HQΘS*Γ^{AM}2Ω^J edd.; sequatur S² | sapientiam XΨ^D.

11. serpiens Φ^R | in silentium Θ^H | nihil eo minus] Θ^A2(e in ras.)T*S*; nihilominus (nicilom. X, nihilhom. Σ^TY) XΣALMYT²W S²Γ^{AM}2m*(ut vid.) Spec. cod. S; nihil minus Γ^M* | habet om. Φ^P | qui] quod L* | detra-(h)et XΣYS*m; detraebit C.

12. sapienti Y* | precipitabit Γ^M; + in m.

13. nouissimus Σ^T | illius om. L* | errore M*.

14. ignorat] praem. et Q | quid] m ut vid.; quod AT*. ¶ uel « quod » Iac. | quod]

Z*m(ut vid.); quid XZ²grelubst Brev. goth., P. L. 86, 464 | post] Z*; post se Π^HZ²relb st; post eum g; postea X | ~ post quod Ψ^D | est] sit Ω^Sarelubst; ***** Q* | qui A | illi ei Ω^S edd.; illa Γ^A | poterat Θ^A* ut vid.

15. adfligit X(affl.)Z*T* | in om. Φ^P* | pergere] Θ^A2(ult. e in ras.).

16. rex puer est XQΓ^Mrelubst; est rex puer Ψ^D; rex puer CΦ^P, cf. hebr., LXX, Hier. in loc., etc. | et om. S* | comedent AΓ^M*.

17. est om. C, cf. hebr., LXX, Hier. in loc. | cuius (2°) | cui Y* | uescunt Ψ^D | in om. C | ad reficiendo Σ^C | ad luxuriam] Z*; ad luxuriam Σ^TALM*Q*Y*ΘZ²T*S²; ad luxuriandum CS*³.

18. humiliabit Y*; humiliatur r | con-tingnatio Π^HΩ^M | in infirmitatem Γ^M2; infirmitate ALWS*Ψ^D Brev. goth. l. l.; infirmitatem Γ^M* | perstillauit Q*Y*T*W*; perstillant Γ^M*; pr(a)estillabit CXΘ^H Brev. goth. l. l.

10. <si CAM | <et post A | 11. ¶ si XXII. MΦZΓ^A; <si CA | <nihil A | 12. ¶ verba XXII. Γ^M; <verba CAM | 13. <initium CAM | 14. <stultus CAM | <ignorat A | 15. <labor CA | 16. ¶ vae LIII. Q; Div. sine num. X; <vae CAM | 17. ¶ beata XXIII. MΦZSΓ; <beata CAM | <et cuius A | 18. <in pigritiis CAM.

19 in risu faciunt panem ac vinum
ut epulentur viventes et pecuniae oboedient omnia
20 in cogitatione tua regi ne detrahas et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti
quia avis caeli portabit vocem tuam et qui habet pinnas adnuntiabit sententiam
XI. 1 mitte panem tuum super

transeuntes aquas quia post multa tempora invenies illum
2 da partem septem necnon et octo quia ignoras quid futurum sit mali super terram
3 si repletae fuerint nubes imbrem super terram effundent si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem in quocumque loco ceciderit ibi erit

19. ut epulentur uiuentes AZ; hut aeulentur uibentes C, *pro* bibentes, *ut ex indice orthographico vol. IV constat* | 20. cubiculi AZ; cubilis C *cum Hier. in loc.* | aues caeli portabit C, *in singulari, cum plur. codd. et hebr.*; aues caeli portabunt AZ.

XI. 1. transeuntes aquas CZ; transeuntes et aquas A | 2. mali CZ; malis A.

Deest D.

19. in risu] Z*; in risum LY*ΦZ*T Ψ^palubst; in riso X. ¶ ant. non habent « in risu » set « in risum » quia hebr. habet « ad ridendum » *Iac.*, *item Guill.* | ac] *in ras.* L²; et Ω *edd. cum Hier. in loc.* | uinum] *in ras.* W²; + scelus L | ut om. Ψ^p | uiuentes] Z*S*; uibentes CXL*W*; bibentes ΣΠ^HL²MQΦΘ^HZ²S²Ψ^pΩael. ¶ al. uiuentes S | et — omnia om. Γ^A | pecunia A | oboedient] T*Γ^M*; ob(o)ediunt XΣLYΦΘZT²WSΓ^M2Ψ^pΩ *edd. et Brev. goth., P. L. 86, 465, cum Hier. in loc.*; oboedientia A*.

20. regi] rogo T | et (1°) om. T* | cubili XLΦ^pΨ^pΩ; cubilis CΠ^H *cum Hier. in loc.* ¶ « cubili tuo » uel « cubilis tui » *Iac.* | tui] Θ^H2(i *in ras.*); tuo Ω^{MJ} | ne] non r | auis] Φ^p*Θ^H*; aues CΣ^TAQYΦ^p2Θ^H2ZTWS*ΓΩ agelbst *Brev. goth. l. l.*; abes Σ^C; *praem.* et Ω^{SJ} *edd.* | portabit] Φ^p*Γ^M*; portauit Σ^C Π^H*W*; portabunt AQY*Φ^p2ZTW²S*Γ^{AM}2 Ωagelbst *Brev. goth. l. l.* ¶ « quia auis celi portabit » et infra « adnuntiabit » hebr. et anti. totum habent in singulari *Guill.*, *item*

Iac. | uoc. tuam] uerbum tuum C; uocem r *cum hebr.* | habet] Z²; habent Z²ae | pinnas] M*Θ^H*Z*W*; pennas Π^HM²QYΦΘ^H2 Z²TW²SGΨ^pΩ *edd.*; pennis Σ^C | adnuntiabit] Z*; adnuntiauit CAZ²W; a(d)nuntiabunt YZ²ae.

XI. 1. pan. tuum] manum tuam Φ^p *cum Antiph. miss. rom. (ant. Mitte manum)* | transeuntes] Z²(*alt. s in ras.*); + et AQ*Y* | ~ temp. multa arelbst | inueniet Y* | eum Θ^H *Brev. goth., P. L. 86, 465.*

2. partem] Y*Z*Ω^M*; partes Y²Z² Ω^M2s²aes *Sal. et Greg. M., P. L. 76, 759(bis).* ¶ « partem » *Hug. et Guill. Ier. hebr. ant.* « partem », al. « partes » *Iac.* | septimam T | octauam T | ignorat Y | ~ sit fut. T | malis XAW*S*.

3. repleta fuerit Q*; + et Ω^S | imbrem] Z*(*ut vid.*)W²(*alt. m in ras.*); imbres XΠ^HΦZ²Ψ^p; ymbre Γ^M *cum LXX; praem.* aquis Z³ | aut] siue L; om. Z* | ad (2°) om. Φ^p | ~ ad aq. aut ad austrum Θ^H | in om. Σ^T*C | quacumque Ψ^p | locum Y.

19. ¶ in XXIII. M; <in CA | <ut A | ¶ et XXIII. ΦΓ^M; *Div. sine num.* Ψ^p; <et A | 20. ¶ in cogitatione XXIII. ZSG^A; <in cogitatione CAM | <et in A | <quia CAM.

XI. 1. ¶ mitte XI. Ω; XXV. MΦZSG; *Div. sine num.* Ψ^p; <mitte CA | 2. <da CAM | 3. <si repletae CA | <si ceciderit CAM.

- ⁴ qui observat ventum non seminatur et qui considerat nubes numquam metet
⁵ quomodo ignoras quae sit via spiritus et qua ratione conpingantur ossa in ventre praegnatis
 sic nescis opera Dei qui fabricator est omnium
⁶ mane semina sementem tuam et vespere ne cesset manus tua quia nescis quid magis oriatur hoc an illud et si utrumque simul melius erit
⁷ dulce lumen et delectabile est

- oculis videre solem
⁸ si annis multis vixerit homo et in omnibus his laetatus fuerit meminisse debet tenebrosi temporis et dierum multorum qui cum venerint vanitatis arguentur praeterita
⁹ laetare ergo iuvenis in adolescentia tua et in bono sit cor tuum in diebus iuventutis tuae
 et ambula in viis cordis tui et in intuitu oculorum tuorum et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium

5. praegnatis AM*, ut quater in ed. critica N. T.; praegnantis C(preg.)Z, ut scripsimus cum om. codd. Ex. 21, 22, Samuhel (I Reg.) 4, 19, etc. | 6. an Z*; han C; aut AZ^a | 7. delectabile est oculis (hoc. C) CZ; delectabile oculis est A | 8. in omnibus (hom. C) his CZ; in his omnibus A | laetatus CZ*; laetus AZ^a | dierum multorum AZ cum hebr.; dierum malorum C, vi contextus aut fortasse ex Dan. 13, 52 | arguentur CZ*; arguuntur AZ^a | 9. in intuitu CZ; intuitu A | deus AZ; dominus C.

Deest D.

4. metit T*.

5. quomodo] quando Ψ^d | qua rat.] quomodo Θ^H | compinguntur r; compungantur Ψ^d*; compunguntur Ψ^d^a; pingantur A | in uentrem X | praegnatis = AM*; pr(a)egnantis M²Q² cett. | nescitis Φ^R* ut vid.; nescit T.

6. sementem tuam] Z*S*; semen tuum LQYΦΘZS²ΓΨ^dΩagelbst Sal. cum Hier. in loc.; praem. ***** Φ^G* | cesses Γ^M*Ω^S | quid] quod Ψ^d. ¶ uel « quod » Iac. | maius a | horitur C*; + tibi X | an] Z*; aut AYΦZ²Ψ^d Ωagelbst | si] sic A | utrum Ψ^d.

7. delect.] desiderabile X | ~ oculis est ALΘ^AΓ^M.

8. omnibus om. W | ~ his omn. AMY ΦΘΓΨ^dΩ edd. et Greg. M., P. L. 75, 782 et 910 | laetatus] Φ^P*Z*S*; l(a)etus AMYΦ^RG¹ (ae ex a)^P²ΘZ²S²Ψ^dΩ^SJare. ¶ « letus » Hug.

« letus » uel « letatus » Iac. | erit Ω^S. ¶ uel « erit » Iac. | multorum] Γ^M*; malorum CX Γ^{AM}²(ut vid.). ¶ « multorum », hebr. et anti. non habent « malorum » Guill. | uenerit Σ^T Π^H*ΥΓ^M*Ω^M | uanitates X; uanitas Ω^M. ¶ « uanitas » sic habent anti. iuxta hebr. alii habent « uanitatis » Guill. | arguentur] Z*; arguuntur XAL*QYΦZ²WΨ^dΩ^SJ; arguantur w; arguetur Θ^A* | preterite X; omnia Θ^H.

9. ergo om. XΣ cum hebr., LXX, Hier. in loc., etc. | in (2°) om. Φ^G* | bonis XΣ^cΘ^H cum Psalt. moz., ed. Gilson, p. 184 | in uia Q cum Ps.-Aug. spec. 39. ¶ « uiis » Guill. hebr. ant. « uiis », uel « in uia » Iac. | in (ante intuitu) om. AYWΓ^MΨ^dΩ^MJ Spec. cod. P*. ¶ « et intuitu » Guill. | int*oitu L* | et (4°) om. C | scio Γ^M* | quod om. Y | te — iudicium] in ras. Θ^A² | dominus CΘ^{HA}² | in iudicio Q;

4. <qui observat CAM | <et A | 5. <quomodo CAM | <sic CA | 6. ¶ mane XXVI. MΦZST; Div. sine num. Ψ^d; <mane CA | <quia CA | 7. ¶ dulce Div. sine num. L; <dulce CA | 8. <si CAM | <meminisse CA | <qui A | 9. ¶ laetare LIII. Q; Div. sine num. X; <laetare CAM | <et in A | <et ambula CA | <et scito AM.

¹⁰ aufer iram a corde tuo et amove
malitiam a carne tua adules-
centia enim et voluptas vana
sunt

XII. ¹ memento creatoris tui in
diebus iuventutis tuae
antequam veniat tempus afflictio-
nis et adpropinquent anni de
quibus dicas non mihi placent
² antequam tenebrescat sol et lu-
men et luna et stellae et re-
vertantur nubes post pluviam
³ quando commovebuntur custo-
des domus et nutabuntur viri
fortissimi et otiosae erunt mo-

lentes in minuto numero
et tenebrescent videntes per fo-
ramina ⁴ et claudent ostia in
platea in humilitate vocis mo-
lentis
et consurgent ad vocem volu-
cris et obsurdescent omnes fi-
liae carminis
⁵ excelsa quoque timebunt et for-
midabunt in via
florebit amigdalum inpinguabitur
lucusta et dissipabitur capparitis
quoniam ibit homo in domum
aeternitatis suae et circum-
bunt in platea plangentes

XII. 4. molentis CZ; molentes A | obsurdescent A; obsordescant Z; hobmutescent C
cum Hier. in loc.

Deest D; adest k a v. 1, ueniat, partim, fol. reciso.

ad iudicium XΘ^H.

10. a (1°) de XΣ^TΓ^A | tuo om. Ψ^D |
a (2°) ** Θ^{A*}; om. T* | enim in ras. A²;
om. Σ^{T*}Γ^C | uoluptas XΣ^C; uoluntas ae |
uane X cum Psalt. moz. l. l.

XII. 1. antequam] praem. et Ω^{SJ*} | af-
flictionis + tu(a)e ΘS²Γ^MΩ^{Mk²}are cum aliq.
codd. graec. minusc. | et om. Ω^{M*} | adpropin-
quant Q*W*.

2. tenebrescant aelb | et lumen et luna]
Q*; et lumen lunae Q²; et luna et lumen et
luna L*; et luna M²W; luna M* | ~ et stel.
et luna Ω^Sare. ¶ «sol et lumen et luna et
stellae» Hug. et Guill. | nubes om. W* | plu-
uias Q | ~ post plu. nubes L*.

3. quando] quid Ω^M | et om. ΩI* | nu-
tabuntur] L*S*k(ut vid.); nutabunt S²Ω^{MSJ²}
(nu in ras.) edd.; nudabuntur Y*; mutabun-
tur XL²Ψ^D; notabuntur T*. ¶ «nutabunt»
Hug. Ier. ant. «nutabunt» Iac. | otiosae] Y*

(-se); otiosi A†; pretiose Y² | mol.] nolentes
Σ^C | in min.] inminutae Ψ^D | numero] muro
Ω^M | tenebre crescant Ω^M.

4. in plateas Q*Γ^{A²}(s in ras.) | in humi-
litem Q | uoces Y* | molentis] W*Ω^{I²}(in
ras.); molentes AYW²Ψ^DΩ^{MS}. ¶ «molentis»
Hug. et Guill. hebr. et ant. «molentis» Iac. |
consurget Π^HQ*T² cum Hier. in loc.; consur-
git Z*T* | obsurdiscent Γ^{M*}; obsordescant
YΦZΨ^Dg; obmutescent C(hob.)Π^{HT}(omm.)
S* cum Hier. in loc. | carm.] carnis W*.

5. excelsa] S*; excelsi S². ¶ al. excelsa
S | amygdalum Π^HYΦ^PΘ^AZWSg; hamigda-
lum C; migdalum A*; amigdalum XΣ^T;
amigdalus Ωa; amygdalus relbst; amigdalus
Γ^M; amygd[...] k; + et ΘΩ^Sk² cum Hier. in
loc. et ep. 140, 13 | iuit C | in domo Y*Γ^{M*}
Ω^Sk* | suae] tuae Π^H; om. Θ^H | circui-
bit Σ^{C*} | in platea plang.] plateas plangen-
tis S*.

10. ¶ aufer XXVII. MΦZSΓ; Div. sine num. Ψ^D; <aufer CA | <adulescentia AM.

XII. 1. ¶ memento XII. Ω; XXVIII. MΦZSΓ; LV. Q; Div. sine num. Ψ^D; <memento
CA | <antequam CA | 2. <antequam CAM | 3. <quando CAM | <et otiosae A | <et tenebrescent
CAM | 4. <et claudent A | <et consurgent CAM | <et obsurdescent A | 5. <excelsa CAM | ¶ flo-
rebit XXVIII. MΦZSΓ^A; Div. sine num. Ψ^D; <florebit CAk | <quoniam CAMk | <et circum. A.

- ⁶ antequam rumpatur funis argenteus et recurrat vitta aurea et conteratur hydria super fontem et confringatur rota super cisternam
⁷ et revertatur pulvis in terram suam unde erat et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum
⁸ vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes omnia vanitas
⁹ cumque esset sapientissimus Ecclesiastes docuit populum et enarravit quae fecerit et investigans composuit parabolas multas

- ¹⁰ quaesivit verba utilia et conscripsit sermones rectissimos ac veritate plenos
¹¹ verba sapientium sicut stimuli et quasi clavi in altum defixi quae per magistrorum concilium data sunt a pastore uno
¹² his amplius fili mi ne requiras faciendi plures libros nullus est finis
frequensque meditatio carnis afflictio est
¹³ finem loquendi omnes pariter audiamus

7. deum AZ; dominum C | 8. uanitas uanitatum AZ; uanitas uanitantium C, cum ant. vers., vide I^{um} apparatus in 1, 2 | omnia AZ* cum hebr.; et omnia C(hom.) Z³ | 9. enarravit C(hen.)Z³ et conplur. codd.; narrauit AZ*.

Desunt DΓ^A(partim a v. 9, parabolas, fol. lac.); adsunt k(partim)m(a v. 11, in altum).

6. rumpatur om. Y* | funis] S*; funiculus QΘTS²Γ^{AM2}karel¹st cum Hier. in loc. et ep. 140, 13, cf. 4, 12; funiculum Γ^{M*} | uitta] uita L*Y*T*; uicta Ω^S.

7. reuertetur WS*(ut vid.) | pulvis om. S* | suam om. Σ^T cum hebr., LXX, Aug. ep. 166, 26 et 190, 17 | redeat] recedat Ω^M | ad deum] S*; ad dominum CL*S²Ψ^D cum Hier. ep. 131, 26 et in libro Orsiesii 52 et Aug. ep. 166, 26; ad eum WΩ^M cum Hier. in Gal. 6, 18. ¶ « eum », hebr. ant. « deum » Iac.

8. uanitantium CXΣY*ΘWS*Γ^{M*}Ψ^D | ecclesiastes Γ^Ak*; aeclesiastes CX; eglesiastes Σ^T; eglesiastes Σ^C | omnia] Z*S*; et omnia C(hom.)LQΦΘ^AZ²S²Γ^{Ψ^D}Ωkarel¹st.

9. cumque] quum X | ecclesiastes Γ^A; aeclesiastes CXΣ^C; eglesiastes Σ^T | narrauit AQYZ*TΨ^D Brev. goth., P. L. 86, 407; nar-

rabit X | fecerit] Z*S*; fecerat XΣQYΦΘ^H Z²TS²Γ^{Ψ^D}Ω edd. et Brev. goth. l. l. | parabolas AL*; praem. multas Φ^{G*} ut vid.

10. quaesivit] S³ (uit in ras.). ¶ « quesivit » Hug. hebr. ant. « quesivit » Iac. | conscribit Θ^A; scripsit T.

11. sapientium] Ω^{J*}; sapientum Ω^{MJ2} | sicuti C; ut ΣΘ^H Brev. goth. l. l. cum Hier. in loc.; quasi X Greg. M., P. L. 76, 310 et 1097 | ~ sicut stim. sap. L* | in alta Y* | defixi] Z*; confixi Z² | concilium] Y*Z†S*m; consilium Π^HLQY³ΦZ²S²Γ^MΨ^DΩael¹st Sal. et Brev. goth. l. l. | data] dicta WS*.

12. requiras] quaeras A | est om. Y | frequensque] Z³ (alt. que in ras.); frequens S*Ψ^D | affl. est] est afflictio Ω^{SJ}; afflictio Ω^M; om. Π^H.

13. ~ par. omnes Ω^{SJ}agrel¹st | audiui-

6. ¶ antequam XXX. MΦZSΓ; Div. sine num. Ψ^D; <antequam CAk | <et conteratur Ak | <et confringatur A | 7. <et revertatur CAk | <et spiritus Ak | 8. ¶ vanitas Div. sine num. L; <vanitas CAMk | 9. <cumque CAMk | <et investigans A | 10. <quaesivit CA | 11. <verba CAM | <quae A | 12. ¶ his XXXII. (pro XXXI.) Γ^M; <his CAM | <faciendi CA | <frequensque CA | 13. ¶ finem XXXI. MΦZSΓ^A; Div. sine num. Ψ^D; <finem CA.

Deum time et mandata eius
observa

hoc est enim omnis homo ¹⁴ et
cuncta quae fiunt adducet
Deus in iudicium pro omni

errato sive bonum sive malum
sit.

EXPLICIT LIBER ECCLESIASTES

14. errato AZ; reatu C.

Desunt $DI^A(partim)$; *adsunt* $k(partim)m$.

mus Σ | mandata] *praem.* omnia $Q\Theta^AS^2T^M$,
cf. ps. 110, 8, etc. | eius] illius $\Phi Z^2(in\ ras.)\Psi^D$.
 $\Uparrow$ «et mandata illius» *Guill.* | enim *om.* Q^*
 Ωae . $\Uparrow$ «hoc est omnis homo» *Guill.*

14. et *om.* $\Omega^{SJ}age$. $\Uparrow$ «et cuncta»
Guill. ant. sec. hebr. habent «et» coniunctio-
nem ante «cuncta» *Iac.* | cunctae L | quae
om. Σ^T* | fiunt + sub sole Ω^M , *ex 1, 14, etc.* |
adducit XI^M | deus] dominus C; *om.* Ω^S . $\Uparrow$
«deus» *Hug.* | in — errato] *in ras.* Φ^{P2} | in iu-
dicio Q; ad iudicium X | erratu S^2 *in ras.*; rea-
tu $CXQY^2\Theta$ *Brev. goth., P. L. 86, 407*; reatum
 Y^* ; creatura Ω^M ; abscondito Σr *cum Hier. in*
loc.; *legi nequit m.* $\Uparrow$ errato Θ^A ; al. reatu S;
reatu k | siue (I^0) si II^H | sit] *om.* Θ^A*W^* ;

praem. illud *st.*

Explicit liber ecclesiastes (eclesiastes k;
ecclesiastis L) $ALMQY\Phi^G\Theta TI^M\Omega^Pk$; expli-
cit ecclesiastes II^HZ^* ; explicit liber ecclesias-
tes hoc est coeleth (celeth Ψ^D) $W\Psi^D$; expli-
cit ecclesiastes (eclesiastes X; + amen S) hoc
est coeleth (+ deo gratias S) XS ; explicit
(-cuit Φ^R) liber ecclesiastes (+ habet Φ^R)
uersus numero $DCCC\Phi^{RP}Z^2$; explicit liber
eclesiastes hoc est coeleth uersus $n\bar{o}n$ octin-
gentos I^A ; explicit eclesiastes iuxta greco uo-
cabulo quod latinae dicitur contionator he-
braycae autem acoeleth C; expl[...]*m*; finit
cohelet hoc est eglesiastes Σ^T ; finit Σ^C ; finis
g; *sine subscriptione* $\Omega^{MS}areIust$.

<deum CAM¹ <hoc CA | 14. <pro A.

CANTICUM CANTICORUM

INDEX CODICUM ET EDITIONUM

- C (*Cavensis*) Cavensis, Abb. 1 (14). S. ix.
- X (*Complutensis*¹) Matritensis, Univ. Centr. 31. S. x.
- Σ^T (*Toletanus*) Matritensis, Bibl. Nat. S. x.
- Σ^C (*Complutensis*²) Matritensis, Univ. Centr. 32. S. x.
- Π^H (*Casinensis*) Casinensis, Abb. 553. S. xi in.
-
- A (*Amiatinus*) Florentinus, Laurent. S. vii-viii.
- L Londiniensis, Egerton. 1046. S. viii.
- M (*Maurdramni*) Ambianensis 12. S. viii ex.
- Q (*Bobiensis*) Mediolanensis, Ambros. E. 26. Inf. S. ix-x.
- Y (*Tegernseensis*) Monacensis lat. 18036. S. ix.
- Φ^R (*Rorigonis*) Parisinus lat. 3. S. ix.
- Φ^G (*Grandivallensis*) Londiniensis Add. 10546. S. ix.
- Φ^P (*Paulinus*) Romanus, Abb. S. Pauli extra Muros. S. ix.
-
- Θ^H (*Hubertianus*) Londiniensis Add. 24142. S. ix.
- Θ^A (*Aniciensis*) Aniciensis, Capituli. S. ix.
-
- Z Metensis 7. S. viii-ix.
- W (*Weingartensis*) Stuttgartensis H. B. II. 35. S. viii-ix.
- S (*Sangallensis*) Sangallensis, Abb. 28. S. ix in.
-
- Γ^A (*Abiascensis*) Mediolanensis, Ambros. E. 53. Inf. S. x.
- Γ^M Modoetiensis, Capituli A. 2. S. ix ex.
- Ψ^D (*Bovin.*) Vaticanus lat. 10511. S. xii.
-
- Ω^M (*Mazarinaeus*) Parisinus, Bibl. Mazar. 5, a. 1231.
- Ω^S (*Universitatis seu Sorbonicus*) Parisinus lat. 15467, a. 1270.
- Ω^J (*Correctorium S. Iacobi*) Parisinus lat. 16721. S. xiii.
-
- b *fragm. in cod.* Vaticano, Barberin. lat. 671. S. viii.
[continent 3,6 - 8,14, omissis autem 3, 7-11 et 8, 5-12].
- k *fragm. e cod.* Aurelianensi, Bibl. Civit. 19 (16). S. vi ex.
[continent 1, 1-5; 2, 1-7; 5,15 - 7,4; 8, 7-14].
- m *fragm. e cod. rescripto* Sangallensi, Abb. 194. S. vii-viii.
[continent 1, 1-13].

- a Editio princeps, 42 lin. dicta (Moguntiae?), a. 1452(?), e Bibl. Vat. Barb. AAA IV. 17.
 g Editio Gobellini Laridii, Coloniae, a. 1530.
 r Editio Roberti Stephani secunda, Parisiis, a. 1532.
 e Editio Roberti Stephani quarta, Parisiis, a. 1540.
 l Editio Theologorum Lovaniensium, Antverpiae, a. 1583.
 b *Codex Carafianus* (Vaticanus lat. 12959-12960), ubi lectionem Lovaniensium a. 1583
 immutatam servat.
 w *Codex Carafianus*, ubi lectionem Lovaniensium mutat.
 s Editio Sixti V Pont. Max., a. 1590.
 c Editio Clementis VIII Pont. Max., a. 1592.

Hug. Correctorium Hugonis a S. Caro (ex cod. Vatic. Ottob. lat. 293, S. XIII-XIV).

Guill. Correctorium Guillelmi de Mara (ex cod. Vat. lat. 3466, S. XIII).

Iac. Correctorium Conventus S. Iacobi O. P. (ex cod. Paris. lat. 16721, S. XIII).

$\Sigma\Phi\Theta\Gamma\Omega$ Consensus codicum Σ^{TC} , Φ^{RGP} , Θ^{HA} , Γ^{AM} , Ω^{MSJ} .

Defectus codicum in capite secundi apparatus pro unaquaque pagina notantur.

Siglum *Spec.* ad s. Augustini *Speculum*, *De Cantico canticorum* (ed. Fr. Wehrich, C. S. E. L. XII, p. 74-75), sigla autem *Iust.*, *Appon.*, *Beda*, ad Iusti Urgellensis (P. L. 67, 961-994), Apponii (Romae, 1843), Bedae Venerabilis (P. L. 91, 1065-1236) commentaria in Canticum canticorum lectorem remittunt. Quorum commentariorum nonnullos quoque codices consulimus, id est Iusti cod. Romanum Vallic. B 62 (V) et cod. Parisinum lat. 10463 (P), Apponii cod. Boloniensem 74 (B), cod. Spinaliensem 78 (M), cod. Romanum Bibl. Nat. 1572 (R), Bedae denique cod. Vatic. Regin. lat. 238 (R). *Greg. M. in loc.* illum textum sacrum e duabus homiliis s. Gregorii Magni in *Cant.* 1, 1-8 excerptum designat, quem D. Bernardus Capelle publici iuris fecit (*Revue Bénédictine*, XLI [1929], p. 217).

Sigla *Greg. Illib.* et *Salis.* textum antiquae versionis latinae Cantici indicant, qui in commentario Gregorii Illiberitani in *Cant.* 1, 1 - 3, 4, et in cod. Salisburgensi, Abbatiae s. Petri A. IX. 16, fol. 52-60, reperitur (cf. *Revue Bénédictine*, XXVIII [1911], p. 1-26, et XXXVIII [1926], p. 97-109); *Epiph.* et *Sang.* pro illo textu eiusdem versionis a s. Hieronymo sec. graecum emendatae usurpantur, qui in Philonis Carpasii commentario in *Cant.* ab Epiphanio monacho in latinum verso (cod. Vat. lat. 5704) et in cod. Sangallensi 11 legitur.

Libri qui rarius citantur, v. g. lectionaria, librique liturgici antiquiores, aperte, unusquisque loco suo, designantur.

In locis Patrum citatis, numeri capitulorum ad *Migne Patrologiam latinam* referuntur, vel, ubi auctorem suppetit, ad *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Academiae Vindobonensis.

DE TRIPLICI NOTARUM APPARATU

Primus notarum apparatus de constituto archetypi textu rationem reddit, in omnibus locis ubi, ceteris variantibus, codices CA inter se non concordant vel a nostro textu simul discrepant. Lectiones etiam codicis Z ibi notatae sunt, quotiescumque cum lectionibus codicis C vel A concinunt.

Secundus apparatus ad historiam textus spectat et varias lectiones omnium codicum et editionum refert, exceptis mere orthographicis.

Tertius apparatus divisiones textus exhibet, maiores ex codicibus omnibus, minores vero ex CAMk.

DECLARATIO SIGNORUM

Vide supra, p. 29.

INCIPIT LIBER CANTICUM CANTICORUM

I. ¹ Osculetur me osculo oris sui
quia meliora sunt ubera tua
vino
² fragrantia unguentis optimis
oleum effusum nomen tuum

ideo adolescentulae dilexerunt te
³ trahe me post te curremus
introduxit me rex in cellaria
sua
exultabimus et laetabimur in te

I. 1. osculo AZ *et plur. codd.*; obsculis m *cum ant. vers.*; hobsculus C | 2. fragrantia ΣL; fragrantiora C; flagrantia AZ, *confusione frequenti, vide apparatus in Gen. 27, 27 et Ex. 30, 7* | 3. curremus] *add. in odorem unguentorum tuorum A, cf. LXX et ant. vers.* | exultauimus C.

Adsunt km.

Tit. incipit liber canticum canticorum ipsius salomonis C; incipit liber cantica canticorum A; incipit liber cantica canticorum quod hebraice dicitur sirasirim (sirassirim Γ^M) Γ; incipit liber sirasirim qui et cantica canticorum Θ^{A2} *in ras.*; incipit canticum canticorum ΣΠ^HL²Θ^HΩ^Jm; incipit canticum[...] k; incipit canticum canticorum id (hoc X) est sirassirim (sir asserim X; + amen S; + liber cantica canticorum W²) XWS³; incipiunt (incipi Q*) cantica canticorum L* (*bis scripsit*) MQΩ⁵a; incip*****cantica canticorum Z*; incipiunt (incipit S*) cantica canticorum id est sirassirim. amen S²; incipiunt cantica canticorum quod (h)ebr(a)ic(a)e dicitur sirasirim (syasirim Φ^PΨ^D; sirasyrim Φ^G; syasyrim Y; + feliciter Z²) YΦZ²Ψ^D; canticum canticorum s*; canticum canticorum salomonis quod hebraice dicitur sir hasirim ~~relbr~~; cantica canticorum s²; sir hasirim id est canticum canticorum salomonis g; *sine titulo* Ω^M.

I. 1. me om. Q | osculo] k (obs.); osculis X(obs.)LΓm(obs.) *Greg. M. in loc. et Appon. cum hebr., LXX, Salis., Epiph., etc.*; hobsculus C; osculos Π^H; *praem.* ab XLQ *cum Greg. Illib. et Salis., cf. LXX.*

2. fragl. — optimis] et odor unguentorum (ungent. W) tuorum super omnia aromata YWS* (*ut vid.*) *Greg. M. in loc. cum LXX, Greg. Illib., Salis., Epiph., etc., cf. 4, 10*; + et odor unguentorum tuorum super omnia aromata Γ | fragrantia = ΣLM²; frag[.]antia m; fragrantiora CX; fragrantia Ω^{SJ} *edd.*; [...]grantia k; flagrantia M*S³ *cett. et Iust. (cod. V) | optimis in ras. Z²; opimis A | oleum] unguentum (ungent. WS) YWS* Greg. M. in loc. et Appon. cum LXX, Greg. Illib., Salis., Epiph. | effusum] m; + est C cum Salis. et Hier., tract. in Marc. (ed. Morin, p. 366) | idcirco Θ. ¶ ideo Θ^A | te om. A. ¶ non est ibi « nimis » quamvis cantetur in ecclesia Hug. « dilexerunt te » et « trahe me » Guill.*

3. curremus = CXΣΘZ*kr *Iust., Appon., Beda, cum hebr.*; curramus m; curremus in odorem unguentorum tuorum Π^HALMQ YΦZ²WSΓΨ^DΩagelbst [[curremus] L*, currimus L²S*; in odorem] W*Ω^J*, in odore MQY²ΦZ²W²ΓΩ^{J2}ag, in odorum Y*; unguentorum ALM*WS] *Greg. M. in loc., cf. LXX, Salis., Epiph., etc. | in cellaria sua] in cubiculum (cubulum W) suum MWS* Greg. M. in loc. cum Greg. Illib., Salis., Epiph., Sang. | exultauimus CΣΠ^HQ*S*Γ^Ak*m | te] ea Y |*

I. 1. <osculetur CAMk | <quia CAk | 2. <fragrantia CAk | <oleum CAk | <ideo CAk | 3. <trahe CAMk | ¶ introduxit Div. sine num. X; <introduxit CAk | <exultabimus CMk.

memores uberum tuorum su-
per vinum recti diligunt te
4 nigra sum sed formonsa filiae
Hierusalem sicut tabernacula
Cedar sicut pelles Salomonis
5 nolite me considerare quod fusca
sim quia decoloravit me sol
filii matris meae pugnaverunt
contra me
posuerunt me custodem in vi-
neis vineam meam non custo-
divi
6 indica mihi quem diligit anima
mea ubi pascas ubi cubes in

meridie ne vagari incipiam
per greges sodalium tuorum
7 si ignoras te o pulchra inter mu-
lieres egredere et abi post ves-
tigia gregum et pasce hedos
tuos iuxta tabernacula pasto-
rum
8 equitatu meo in curribus Fa-
raonis adsimilavi te amica mea
9 pulchrae sunt genae tuae sicut
turturis
collum tuum sicut monilia
10 murenulas aureas faciemus tibi
vermiculatas argento

4. sed CZ; et A *cum ant. vers.* | 5. quod fusca sim CZ³; quod fusca sum AZ² | decoloravit AZ; decoravit C | 9. monilia AZ; munilia C.

Deest Γ^A *partim a v. 10, aureas, fol. lac.; adsunt* k(usque ad v. 5, decoloravit)m.

uberum] uerborum Ψ^D* | recte M* | dili-
gent W.

4. sed] *in ras. brev. spat.* L²k²; et AQ*
Greg. M. *in loc. cum LXX, Greg. Illib., Salis.,*
Epiph., Sang., etc., cf. hebr.; sed et Φ^P* | for-
monsas = CA*M*Q*Y*Z*W*m; formosa A²
M²Q²Y²Z²W²S²(ormo *in ras.*)k cett. | filiae]
k*; filia XΘk²m *Iust. et Greg. M. in loc,*
cum codd. gr. 23 et 147, Greg. Illib., Salis., Sang.,
Eucher. instr. 1 de cant. | hyerusalem Γ^A; iheru-
salem Ca; iherlm XΣ; iherlm Q; ierusalem
Ω²grlebst; ierlm Ψ^DΩ²; irlm Q; sicuti (1°)
C | tabernaculum Π^H | cedar] Z*; caedar
Π^HMQYΦZ²Γ; chedar CS*; + et L *Appon.*
(cod. M) | pelles] Φ^P*; pellis QY*Φ^{RGP2}Θ
ZWSΓΨ^D *Iust. cum codd. gr. ABC* | solomonis
L*; salominis Y*.

5. me om. W*. ¶ hebr. « me » Iac. |
sim] Z³; sum AZ²Ω^M Greg. M. *in loc.* | deco-
loravit] m; decolorabit X; decoravit CΣ^T*c
(-bit)Π^HY*Φ^R*Γ^A | me (4°) + sicut A | in
om. Ω^M*age | meam non] meam W*; om. Σ^T*;
*praem. ** Y*.*

6. quem] qui[.] m | pascas] Q* *ut vid.*;

pascis Q², *ut vid., cum Greg. Illib., Salis., Epiph.,*
etc. | cubas Σ^cQΘS² Greg. M. *in loc. cum*
Epiph. et Eucher. form. 3; cubis S* *ut vid.* |
nec Ω²* | uagare L*; uacari Φ^{RG}; uaga L² |
incipias X | per] M*; post M²Ω² *edd. Greg.*
M. in loc., sed vide comment. | gregem Z*Ψ^D |
tuorum] meorum Ω^M.

7. si ignores L; nisi cognoueris WS*(*ut*
vid.) *cum Greg. Illib., Salis., Epiph.* | te] m;
temetipsam X | o om. W* | pulcherrima L
Ω²Ja(pulcer.)elst, *ex 5, 9. 17. ¶* « pulchra »
Hug. anti. « pulchra » *Guill.* | abii m | gre-
gum] regum Φ^P*; + tuorum Ω²Ja²reg. ¶
« gregum » *Hug.* Gregorius hebr. ant. non
habent « tuorum » *Iac.* | tabernaculum W²(b
ex u)S*.

8. faraonis = XΣ^TLMm; farahonis C
Σ^c; pharaonis cett. | adsimilavit te Ψ^D |
amica] anima m.

9. sicuti (*utroq. loco*) C | turtur C; turris X
ΣW*S*; turis Q*; t***** m | collum a* | mo-
nilia] W*; munilia CXΣMQY*ΦΘW²ΓΨ^D.

10. faciamus Γ^M* | uermiculatos Q²;
uermicula Q*.

<memores Ak | 4. ¶ nigra *Div. sine num.* X; <nigra CAMk | <sicut tabernacula Ak | 5. <nolite CA
Mk | <filii CM | <posuerunt CA | 6. ¶ indica *Div. sine num.* X; <indica CAM | <ne A | 7. <si CAM |
<egredere A | 8. <equitatu CAM | 9. <pulchrae CAM | <collum CA | 10. <murenulas CAM.

11 dum esset rex in accubitu suo
nardus mea dedit odorem suum
12 fasciculus murrae dilectus meus
mihi inter ubera mea commo-
rabitur
13 botrus cypri dilectus meus mihi
in vineis Engaddi
14 ecce tu pulchra es amica mea
ecce tu pulchra oculi tui co-
lubarum
15 ecce tu pulcher es dilecte mi et
decorus
lectulus noster floridus 16 tigna
domorum nostrarum cedrina

laquearia nostra cypressina
II. 1 ego flos campi et lilium con-
vallium
2 sicut lilium inter spinas sic amica
mea inter filias
3 sicut malum inter ligna silvarum
sic dilectus meus inter filios
sub umbra illius quam desidera-
veram sedi et fructus eius dul-
cis gutturi meo
4 introduxit me in cellam vinariam
ordinavit in me caritatem
5 fulcite me floribus stipate me
malis quia amore langueo

14. tu pulchra (2°) AZ² et plur. codd.; tu pulchra es (es C) CZ*, lectio faciliior.

II. 3. sub umbra illius quam AZ cum Appon. et Beda; sub humbra illius quem C et Iust. | desideraueram CZ*(ut vid.); desiderabam AZ².

Deest Γ^A partim usque ad v. 15, lectulus; adsunt k(a v. 1, ego, sed scriptura fere omnino evanuit)m(usque ad v. 13, mihi).

11. dum] cum Ω^A Appon. | accubitu] Z²; accubito ΣCZ*²S*m.

12. fasciculum ΣY; fasciculus m | murrae = Π^H*LY*Z*S*m; myrrae AMQY²ΦΘ Z²S*ΓΨ^D; mirr(a)e CXΣΠ^HΩ^A; myrrhae grelbst; m*rrae W | mihi om. W cum Epiph.

13. botruus m | hengaddy C; aengaddi W; engagdi Ω^M.

14. tu (1°) om. Q* cum Epiph. | pulchra (2°) + es C(ēs)ΣΘZ*W²Srelst Iust. | columb.] praem. ut S*, cf. 5, 12.

15. tu om. Q* cum Epiph. | pulchra Φ^G | mi] mihi Σ^C; mici X | lectus L.

16. tigna] M²(i in ras.); tygna C; tigna Q*Ω^M; tegna Z*; tignaria A; ligna X Ψ^D; lingna Q²; tecta ΣΘ^H Iust. ¶ tecta Θ^A | domorum nostrorum Σ²Π^HQYZ* | cipressina ΣΩJ^A(-ma); cyprissina L; chyprissina C; ciprassina Q²; ciprasina Q*; cyparissina Π^H; cyparissina S*.

II. 1. ego + sum X.

2. sicuti C | sic + et Φ^P | anima a | in-

ter (2°) in S*.

3. sicuti C | malum] Q²; malus Q²(lus in ras.)Ω^{SJ} edd. | quam] Appon. et Beda (cod. R); quem CLΩ⁵arelst Iust. ¶ Beda et Aymo «quam» et Bernardus «quem» Hug. anti et Beda habent «quam», alii habent «quem» Guill. Beda Gregorius Aymo ant. «quam» Bernardus «quem» Iac. | desideraueram] Z*(ut vid.) Iust. et Appon.; desiderauerant S*; desiderabam XAQYΦ^{RGP2}Z²ΓΨ^DΩ^{MS} Beda; desideraui Φ^P*. ¶ «desideraueram» Hug. «desiderabam» Guill. uel «desiderabam» Iac.

4. me (1°) + rex XLM²QΘS²ΓΩk²a ge Appon., Beda, ex 1, 3. ¶ nec hebr. nec anti. interponunt hic quod dicitur «rex» Guill. et Iac. | ordinabit X; om. A*; praem. et WS* cum hebr. | in (2°) om. Q*Θ^A.*

5. fulcit Γ^M | me (utroq. loco) om. L* | constipate L Appon. cum Greg. Illib. et Salis.; praem. et Q | langueo] M²(ueo in ras.); languo L*.

11. <dum CA | <nardus A | 12. ¶ fasciculus Div. sine num. X; <fasciculus CAM | 13. <botrus CA M | 14. <ecce (1°) CAM | <oculi A | 15. <ecce CAM | <lectulus AM | 16. <laquearia A.

II. 1. ¶ ego II. Ω; <ego CAM | 2. <sicut CAM | 3. <sicut CAM | <sub CAM | <et A | 4. <introduxit CAM | 5. <fulcite CAM.

- ⁶ leva eius sub capite meo et dextera illius amplexabitur me
⁷ adiuro vos filiae Hierusalem per capreas cervosque camporum ne suscitetis neque evigilare faciatis dilectam quoadusque ipsa velit
⁸ vox dilecti mei
 ecce iste venit saliens in montibus transiliens colles
⁹ similis est dilectus meus capreae

- hinuloque cervorum
 en ipse stat post parietem nostrum despiciens per fenestras prospiciens per cancellos
¹⁰ et dilectus meus loquitur mihi surge propera amica mea formosa mea et veni
¹¹ iam enim hiemps transiit imber abiit et recessit
¹² flores apparuerunt in terra tempus putationis advenit

8. uox dilecti mei AZ; uox dilecti mei uox fratris mei C, *lectio conflata*, cf. *Salis.*: uox fratris mei | iste AZ; ipse C | uenit CZ*³; ueniet AZ², *fortasse ex antiphonis Adventus* | 9. despiciens A et aliquot *codd.* cum *cod. R Bedae*, *vide apparatus in Malachim (IV Reg.)*, 9, 30, ubi despexit per fenestram eligere debuimus; **spiciens Z*; respiciens C | 10. et dilectus meus AZ et plerique *codd.* cum *Appon.* et *Beda*; dilectus meus C cum *hebr.*, sed etiam cum *LXX* et *ant. vers.* | amica mea CZ* *Iust.* et *Appon.* cum *hebr.*; amica mea columba mea AZ² et *Beda*, ex 5, 2 | 12. putationis C*AZ² et aliquot *al.*, *rectius ut vid.*; potationis C²AZ*.

Adest k usque ad v. 7, filiae.

6. dextra WS* | illius] eius Σ⁷QΩ⁵ cum *Greg. Illib.*, *Salis.*, *Epiph.* | amplexabitur me] Q² (itur me in *ras.*); complexabitur me Y, cf. *ant. vers.* et *Epiph.* (complectetur me).

7. o filiae M | iherusalem C a; iherlm XΣ; iherusalem greflūst; ierlm Ψ²Ω⁵J; ierlm Ω^M; ierl Q | neque euig.] Z²(neque e in *ras.*) | uigilare XΣ^cLMQΓ^AΩ^M*a | dilectam] W*; dilectum W²; dilecta Φ^P; + meam Ω^S | quoadusque] Z²; quousque X cum *Greg. Illib.*; quoad ΣZ*³; donec Ω^SJr, cf. 3, 5 et 8, 4 | ipsa] in *ras.* Z²; ipse W.

8. uox dil. mei om. Π^H; + uox fratris mei CX, *conflata lectio ex ant. vers.* | dilecte mi Y; dilecte mei Θ^A | iste] ipse CX *Appon.* | uenit] Z*³; ueniet XAYΦ^{RQ}Z²Γ^MΨ^Dg*; + et Y | transil.] *praem.* et Ω^SJ*.

9. est om. Ψ^D | hinuloque ceru.] hinulorum W* | hinuloque = ΣΠ^HLMQΘ^A Z*Γ^M; inuloque Y*Θ^H; hynuloque C:Ω³a; hynnuloque ΩJ; innuloque X; hinnuloque A; hinnuloque Y²Z²W² *cett.* | en] ecce Σ cum *Greg. Illib.*, *Salis.*, *Epiph.*, *Sang.*, etc. | post om.

Σ^c | despiciens = ALMΦWS *Beda (cod. R)*; aspiciens QZ²; **spiciens Z*; respiciens *cett.* ¶ *anti.* « despiciens » *Guill.* glosa « despiciens » quasi de alto aspiciens *Iac.*

10. et] Θ^H*W* *Appon.*, *Beda*; en Θ^HΓ Ω^SJaeūst, ex *v. praec.*; om. CW²S* *Iust.* cum *hebr.*, *LXX*, *Greg. Illib.*, *Salis.*, *Epiph.* | **propera Q; prospera Θ^A*; om. Σ | amica mea = CXΠ^HZ*gr *Iust.* et *Appon.* cum *hebr.*; proxima mea Σ cum *LXX*, *Greg. Illib.*, *Salis.*, *Epiph.*, etc.; + columba mea ALMQYΦΘZ²WSΓΨ^D Ωaeūst *Beda*, ex 5, 2, cf. *LXX*, *Greg. Illib.*, *Salis.*, *Epiph.*, etc. | formonsa = CAM*Q*Y Z*W*S*; formosa M²Q²Z²W²S² *cett.*

11. hiemps = Π^HM*YΦΘZWSΓ^AΨ^Da; hyemps CΩ^MJ; hiems ΣALM²Qst; hyems Ω^Sgreflū; yems X; hiens Γ^M | transiuit C; transit XΣ^cL*Θ^H*; transeat W*.

12. in terram Q; + nostra MYΦZ²W² S*Γ^MΨ^DΩgelst cum *Epiph.*, ex *alt. parte v.* | putationis = C*L²MY²Φ^PΘ^H2Z²W²S*³Ω *edd.*; potationis C²XΣΠ^HAL*QY*Φ^{RQ}Θ^HAZ*W² S²ΓΨ^D *Iust.*, *Appon.* (*codd. MR*), *Beda (cod. R)* |

6. <leva CAM | 7. <adiuro CAM | <ne A | 8. <vox CAM | <ecce C | 9. <similis CAM | <en C AM | 10. <(et) dilectus CAM | <surge AM | 11. <iam CAM | 12. <flores CAM.

vox turturis audita est in terra
 nostra ¹³ ficus protulit grossos
 suos vineae florentes dederunt
 odorem
 surge amica mea speciosa mea
 et veni ¹⁴ columba mea in fo-
 raminiis petrae in caverna
 maceriae
 ostende mihi faciem tuam sonet
 vox tua in auribus meis
 vox enim tua dulcis et facies tua

decora
¹⁵ capite nobis vulpes vulpes par-
 vulas quae demoliuntur vineas
 nam vinea nostra floruit
¹⁶ dilectus meus mihi et ego illi qui
 pascitur inter lilia ¹⁷ donec
 adspiret dies et inclinentur
 umbrae
 revertere similis esto dilecte mi
 capreae aut hinulo cervorum
 super montes Bether

13. grossos CZ³; grossus AZ² | vineae florent dederunt A et aliquot al. cum cod. R Bedae, cf. LXX et Salis. (uites floriunt dederunt); vineae florent et dederunt C et Iust., cf. Greg. Illib. (vineae nostrae floreunt et dederunt); vineae florentes dederunt Z cum recens. hexaplati Hieronymi, ut in Epiphano legitur | speciosa CZ; sponsa A, fortasse ex eadem recensione hexaplati | 14. uox enim (enim C) tua CZ; quia uox tua A cum ant. vers. | 15. uulpes uulpes paruulas ΣΠ^{HZ}* cum hebr., lectio Hieronymi, ut vid.; uulpes paruulas CZ², vel uulpes pusillas A, cum LXX et ant. vers. | 17. bether AZ²(r in ras.) et Beda cum hebr.; bethel C cum Iust. et Appon., confusione facili.

turt.] turris M*.

13. ficus] nam figus C; sicut Φ^P | grossos] Y*Z³; grossus AL*M*Y²ΦZ²WS*Y^D; grossos L² | suas XW | uin. fl.] uinea efflorent Q* | florent = XΣΠ^{HA}Θ^{H*}AWS Beda (cod. R) cum LXX, cf. Salis. (floriunt); florent et C Iust., cf. Greg. Illib. (floreunt et); flores Γ; florentes Q²Θ^{H*} cett. et Appon. cum Hier. in Zach. 2, 8 et Epiph. | odorem + suum XQΘ S²Γ^MΩagrest. ¶ hebr. et anti. non subiungunt quod dicitur «suum» Guill. et Iac. | surge + sponsa ΩJ*; + propera X*Ω³aes, cf. v. 10. ¶ «propera» del. Hug. Gregorius ant. hebr. non habent «propera» Iac. | spec.] sponsa AΘ^AΓ^{M*} Beda cum Hier. c. Iovin. 1, 30 (sed vide D. De Bruyne in Revue Bén., XXXVIII [1926], p. 112: speciosa) et Epiph., postea corr.; praem. et Ω^M. ¶ «speciosa» Hug. mod. hebr. «speciosa» in originali, Gregorius «soror» ant. «sponsa» Iac. | mea om. a.

14. foram.] uelamento W* cum Salis., Epiph., etc. ¶ «foraminiis» Hug. hebr. «foraminiis» Iac. | petrae + et L² | cauerna] S²(alt. a in ras.); cauernis Θ. ¶ «cauerna» Hug. hebr. «cauerna» Iac. | macheriae CAL

QY(-ie)Θ^{AZ}*WS*Γ | sonuit Ω^M; syon et C cum Iust.; et Θ^{H*} | ~ uox tua sonuit Ω^M | uox enim] quia uox ALQΘ^{AWS}Γ^A Appon. et Beda cum Ambr. in ps. 22, 17 et in ps. 118, 6, 33, cf. Iust., Salis., Epiph. (quoniam uox); uox Ω^M | tua] mea Ω^M† | dulcis + est X, cf. Salis. et Ambr. ll. ll. | facie YΓ^{M*}(-iae).

15. uulpes (1°) ¶ Gregorius «uulpeculas» Iac. | uulpes (2°) = Σ^{T*}CΠ^{HZ}* cum hebr. et cod. graeco 253; om. Σ^{T*}Z² cett. cum LXX, Salis., Epiph., etc. | paru.] pusillas XA Beda cum Greg. Illib., Salis., Epiph., etc. | quae dem. uin. om. L | quae] Z²(a in ras.) | nam om. S*Ω^M | floruit + et uineae nostrae floribunt W*, lectio conflata ex ant. vers., cf. Salis. et Epiph.

16. inter] in Ω^M.

17. adsp. dies et om. L* | umbrae + uesperis Θ | ~ dil. mi sim. esto Θ^HΩ^M | capre Σ^{T*} | aut hinulo] hynuloque Ω⁵; hinnuloque grefst; hynnuloque Ω³a, ex v. 9 et 8, 14 | aut] ut W* | hinulo = ΣΠ^{HLM}Θ^{AZ}*Γ^M; inulo Y*Θ^H; hynulo C; ynulo X; hinnulo AY²Φ Z²W²ΣΓ^AY^DΩ^MW; hinnullo W*; hinuli Q²; hinnuli Q*. ¶ «aut hinnulo» Guill. | bether

<vox CA | 13. < ficus AM | <vineae A | <surge CAM | 14. <columba AM | <ostende CA | <sonet M | <vox enim CA | 15. ¶ capite Div. sine num. A; <capite CM | <nam A | 16. <dilectus CM | 17. <donec A | <revertere CAM.

III. ¹ in lectulo meo per noctes
quaesivi quem diligit anima
mea quaesivi illum et non in-
veni
² surgam et circuibo civitatem per
vicos et plateas quaeram quem
diligit anima mea
quaesivi illum et non inveni
³ invenerunt me vigiles qui custo-
diunt civitatem
num quem dilexit anima mea
vidistis
⁴ paululum cum pertransissem eos

inveni quem diligit anima mea
tenui eum nec dimittam donec
introducā illum in domum
matris meae et in cubiculum
genetricis meae
⁵ adiuro vos filiae Hierusalem per
capreas cervosque camporum
ne suscitetis neque evigilare
faciatis dilectam donec ipsa
velit
⁶ quae est ista quae ascendit per
desertum sicut virgula fumi ex
aromatibus murrae et turis et

III. 1. per noctes AZ cum hebr. et LXX; per noctem C, ut saepius in hac versione | 2. quem diligit CZ* Iust. et Appon.; quem dilexit AZ² et cod. R Bedae cum ant. vers., cf. v. seq. | 3. quem dilexit AZ Iust., Appon., Beda, cum LXX et ant. vers.; quem diligit C, ex locis parallelis Cant. 1, 6 et 3, 1.2.4 | 6. uirgula AZ; uirgultum C.

= AΦ^{RG}Θ^{AZ}(r in ras.)Ψ^Dritur Beda; betel X Σ^T; bethel cett., Iust., Appon., cf. Bedam (quidam codices habent ... bethel) et v. 9 in LXX, Greg. Illib., Salis., Epiph., etc. ¶ hebr. et anti. habent « bether » per r finalem, nullatenus pro littera est ibi « bethel » Guill., item Iac.

III. 1. per noctem CXΣΘ^HW*(-te) Sae | exquesiui (r^o)Ψ^D | ~ quaesiui per noctem ΣΘ^H | illum om. L* Appon. (codd. BM), cf. 5, 6 | ueni L*.

2. surgam — ciuitatem om. X | quem] in ras. Z² | diligit] Z*; dilexit AΦ^{RG}Z²Ψ^D Beda (cod. R) cum LXX, Greg. Illib., Salis., Epiph., cf. v. seq. ¶ « dilexit » Guill., alia littera « dilexit » Iac.

3. nunc quem Θ^A; nam quem W*; numquid ΣΦ^{R*}; numquid quem Z* cum Salis., Epiph., etc. | dilexit = Π^HALMΦΘZWS² ΓΨ^DΩ^M Iust., Appon., Beda cum LXX, Salis., Epiph.; diligit CXΣQYS*Ω^{SJ} edd., cf. 1, 6 et 3, 1.2.4. ¶ « dilexit » anti. habent in prete-

rito, alii in presenti habent « diligit » Guill., item Iac.

4. transissem XΣ^T, cf. Salis et Epiph. | inuenit Φ^G | dilexit L Beda cum LXX, Salis., Epiph., cf. v. praec. | demittam LM*; + illum X cum hebr., LXX, Epiph., cf. Salis. (eum) | illum] eum XY Appon. (cod. R) cum Greg. Illib., Salis., etc. | in domo QY*Ω^{MJ}* | in cubiculo QY*.

5. iherusalem Ca; iherlm XΣ; iherlm Q; ierusalem grelbst; ierlm Ψ^DΩ^J^S; ierlm Ω^M | uigilare XΣ^CLa | dilectum X | donec ipsa uelit] quoadusque (-husque Ω^{M*}) ipsa uelit Ω^M, ex 2, 7; + uox dilecti mei ecce iste uenit saliens in montibus transiliens colles similis est dilectus meus capree donec ipsa uelit Ω^{M*}, cf. 2, 8. 9.

6. sicuti C | uirgulta Σ Iust.; uirgultum C | murrae = CΠ^{H*}AL*Z*WS*; myrrae MQ²(ex -ra)YΦΘZ²S²ΓΨ^DΩ^S(-re); mirr(a)e XΣΠ^{H*}L²Ω^{MJ}a; myrrhae grelbst | pulueris

III. 1. ¶ in III. Ω; Div. sine num. A; <in CM | <quaesivi (r^o) A | <quaesivi (2°) M | 2. <surgam CM | <per A | <quaesivi CAM | 3. <invenerunt CA | <num AM | 4. <paululum CA | <tenui CAM | 5. <adiuro CAM | <ne A | 6. <quae est CAM | <murrae A.

universi pulveris pigmentarii
 7 en lectulum Salomonis sexaginta
 fortes ambiunt ex fortissimis
 Israhel
 8 omnes tenentes gladios et ad
 bella doctissimi
 uniuscuiusque ensis super femur
 suum propter timores noctur-
 nos
 9 ferculum fecit sibi rex Salomon
 de lignis Libani

10 columnas eius fecit argenteas re-
 clinatorium aureum ascensum
 purpureum
 media caritate constravit prop-
 ter filias Hierusalem
 11 egredimini et videte filiae Sion
 regem Salomonem in diade-
 mate quo coronavit eum ma-
 ter sua in die dispensionis il-
 lius et in die laetitiae cordis
 eius

6. pigmentarii] *addit* qui in circuitu salomonis sunt gladium habent in femorae sicuti aut ille iudex qui interfecit hostem pinguissimum et totum carni dilectum homines hamputans uolumtates C, *ex tractatu Hieronymi adv. Iovinianum* 1, 30 | 7. ex fortissimis israhel] *addit* de potentatibus iherusalem C, *conflata lectio ex ant. vers.* (de potentibus israhel) | 11. in diademate quo AZ; in diademate qua C *et cod. B Apponii, cf. ant. vers.* (in corona qua) | dispensionis AZ² (in ras. 11 *litterarum*) *et Beda; dispensationis C et Appon. cum Epiph.*

Adest b a v. 6, pulueris, sed om. v. 7, en — v. 11, eius.

om. X* | pigmentarii + qui in circuitu salomonis sunt gladium habent in femore (-rae C) sicut (-ti C) aut (*pro* aoth; et X) ille iudex qui interfecit hostem pinguissimum et totum carni delictum (*pro* deditum; dilectum C) omnes (hom. C) amputans (hamp. C) uoluptates (uolunt. C) CX, *ex Hier. adv. Iovin.* 1, 30.

7. en — 11. cordis eius om. b | en] *ecce* Σ *cum Salis., Sang., Epiph.* | lectulus Y*; lectum L; *praem.* et X. ¶ lectum vid. Σ^c | salomonis Γ^M; solomonis L | sexag.] quadraginta YZ* (*ut vid.*) W*(XL) | fortes ambiunt ex om. Θ^A | ~ ambiunt sexag. fortes L | srahel CΘ^A; isrlh Q; srlh XΣ; ihl Π^H; israel Ω^Jgrelvst; isrl YΦ^{RG}STΨ^DΩ^{MS}a; irl LZ; + de potentatibus iherusalem CX(ihrslm), *conflata lectio ex ant. versione* (de potentibus israhel), *cf. Salis., Sang., Epiph., etc.*

8. omnes — doctissimi om. X*; *praem.* qui sunt Ω^J | ad om. Σa | bellum Γ^M *cum Sang., Epiph., etc., cf. LXX et Salis.* (proelium) | doctissima Φ^G | femur f*rmum Q*; fratrem

Ω^M | ~ noct. timores Π^H *Appon.*

9. fercul.] *praem.* feretrum X | sibi rex salomon] *in ras. brev. spat.* Ω^J | rex om. a | solomon L | lybani M.

10. arg.] aureas Ω^M† | constravit] Φ^P (tra *in ras. long. spat.*); prostravit X(-bit)Ω^M | iherusalem C; ihrslm XΣ; iherlm Q; ihrlm a; ierusalem Ω^Jgrelvst; ierlm Ψ^DΩ^S; irlm Ω^M.

11. egredimini Z* | et (1°) *in ras.* Ω^J | syon CXI^AΨ^DΩa | ~ et uidete syon filie Ω^M; ~ filiae sion et uidete ae | solomonem L | quo] Σ^T*Z² (*in ras.*); qua CXΣ^T2L *Appon. (cod. B);* quae Ψ^D | coronabit X | eum] illum QYΘ^AΓ^TΨ^DΩ^{SJ} *edd.* | in diem (1°) X | dispensionis = ALM*QY*Φ^ΘHZ² (*in ras.*) S² *Beda;* desponsionis Π^HM²Y²Γ^A; desponsationis Ω *grelvst cum Epiph.*; dispensationis CXW²a *Appon.*; dispositionis ΣΘ^AW*Γ^MΨ^D *Iust.*; depositionis S*. ¶ anti. « dispensionis », alia littera « desponsionis » (*sic*) *Guill. ant.* « desponsionis », alia littera « desponsationis » *Iac.* | in die (2°) die Θ^H | eius] illius QΩ^M *Appon.*

<(qui) C | 7. <en CAM | <ex C | 8. <omnes CA | <uniuscuiusque CAM | 9. <ferculum CAM | 10. <columnas CA | <reclinatorium C | <media CA | 11. <egredimini CAM | <in diademate A | <in die (1°) A.

- IV. ¹ quam pulchra es amica mea
 quam pulchra es oculi tui co-
 lumbarum absque eo quod
 intrinsecus latet
 capilli tui sicut greges caprarum
 quae ascenderunt de monte
 Galaad
² dentes tui sicut greges tonsarum
 quae ascenderunt de lavacro
 omnes gemellis fetibus et ste-
 rilis non est inter eas
³ sicut vitta coccinea labia tua et
 eloquium tuum dulce
 sicut fragmen mali punici ita ge-
 nae tuae absque eo quod in-
 trinsecus latet
⁴ sicut turris David collum tuum
 quae aedificata est cum pro-
 pugnaculis
 mille clypei pendent ex ea omnis
 armatura fortium
⁵ duo ubera tua sicut duo hinuli
 capreae gemelli qui pascuntur
 in liliis ⁶ donec adspiret dies
 et inclinentur umbrae
 vadam ad montem murrae et ad
 collem turis
⁷ tota pulchra es amica mea et
 macula non est in te
⁸ veni de Libano sponsa veni de
 Libano veni coronaberis
 de capite Amana de vertice Sa-
 nir et Hermon
 de cubilibus leonum de monti-

IV. 2. greges C et plur. codd. cum LXX; grex AZ* et Beda cum hebr., sed etiam cum ant. vers., fortasse ex 6, 4. 5 | tonsarum AZ; detonsorum C cum Iust. et ant. vers. (detonsarum) | 3. fragmen CZ; fragmentum A | 5. capreae AZ; caprae C | 8. sponsa CZ* et Iust. cum hebr., LXX, ant. vers.; sponsa mea A cum Appon. et Beda, cf. v. 7, amica mea, v. 9, soror mea, etc.; attamen sponsa mea nusquam in Cant. legitur.

Adest b.

IV. 1. sicuti C | gregis g*; grex Z*Ω^Mu
 cum Salis. | montibus Σ^T | galaat Xb; galaath
 Ω^J.

2. sicuti C | gregis g*; grex AZ*Ω^Mu
 Beda cum Salis. et Epiph. | tonsorum b; deton-
 sorum C cum Iust., Salis., Epiph. (detonsarum);
 + ouium Γ^{AM}* | ascendunt Ω^S | gemelli Z* |
 inter] in Σ, cf. LXX.

3. sicuti (utroq. loco) C | uitta] uicta
 Ω^S | fragmentum AQΦ^P.

4. sicuti C | turres Y* | propugnaculis
 + suis Π^HMWSΓ^b Appon.

5. sicuti C | duo om. X | hinuli = Π^H
 LMQ²Θ^{A2}ZW; inuli Θ^{HA}*; hynuli CYΩ^S;
 ynuli X; hinnuli AQ*ΦSΓ^AΨ^DΩ^M edd.; hyn-

nuli Ω^Ja; hinoli Σ; hinnoli Γ^M; hiniculi b²;
 iniculi b* | caprae CL | pascentur W*.

6. murrae = CΠ^H*LZ*W(-re)S*; myr-
 r(a)e AMQYΦΘZ²S²Γ^ΨΩ^Sb; mirr(a)e XΣ
 Π^{H2}Ω^MJ^a; myrrhae grefust | colles Ω^M | tur-
 ris Φ^R*GΩ^M.

8. a libano (utroq. loco) X cum Salis.,
 Epiph., etc. | sponsa = CXΣΠ^HΘZ* Iust. cum
 hebr., LXX, Epiph., etc., cf. Salis. (speciosa);
 sponsa mea uera Ω^M; sponsa mea Z² cett.,
 Appon., Beda | ueni (2°) om. W* | ueni (3°)
 om. X | amana] Z²(ult. a in ras.); hamana C;
 ammana Θ; amna Σ^C*; aman Y; om. Π^{H2} |
 sanyr CXΩ^M; anir Σ^T; samur Ω^S; seyr Y;
 om. Π^{H2} | aermon CX; ermon Σ; om. Π^{H2} |

IV. 1. ¶ quam (1°) IV. Ω; <quam (1°) CAM | <oculi A | <capilli CAM | 2. <dentes CAM |
 <omnes AM | 3. <sicut vitta CAM | <sicut fragmen CAM | <ita A | 4. <sicut CAM | <mille CAM |
 5. <duo (1°) CAM | 6. <donec A | <vadam CAM | 7. <tota CAM | 8. <veni (1°) CAM | <coro-
 naberis AM | <de capite C | <de cubilibus CA.

- bus pardorum
 9 vulnerasti cor meum soror mea
 sponsa vulnerasti cor meum
 in uno oculorum tuorum et in
 uno crine colli tui
 10 quam pulchrae sunt mammae
 tuae soror mea sponsa
 pulchriora ubera tua vino et
 odor unguentorum tuorum su-
 per omnia aromata
 11 favus distillans labia tua sponsa
 mel et lac sub lingua tua et
 odor vestimentorum tuorum
 sicut odor turis
 12 hortus conclusus soror mea spon-
 sa hortus conclusus fons si-
 gnatus

- 13 emissiones tuae paradisus malo-
 rum punicorum cum pomo-
 rum fructibus
 cypri cum nardo 14 nardus et
 crocus fistula et cinnamomum
 cum universis lignis Libani
 murra et aloë cum omnibus pri-
 mis unguentis
 15 fons hortorum puteus aquarum
 viventium quae fluunt impetu
 de Libano
 16 surge aquilo et veni auster perfla
 hortum meum et fluant aro-
 mata illius
 V. 1 veniat dilectus meus in hor-
 tum suum et comedat fructum
 pomorum suorum

9. sponsa CZ, *Iust. et Appon.*, cum *hebr.*, LXX, *ant. vers.*; sponsa mea A et *cod. R Bedae*, vide *notam in v. praec. et II^{um} appar. in v. seq.* | 11. destillans A | 12. fons AZ; et fons C et *Iust.*

Adest b.

cubilibus] Q²(libus in *ras.*) | pardorum] S²
 (um in *ras.*).

9. soror — meum *om.* Γ^{M*} | sponsa +
 mea Σ^{C*}ALQΩ^S *Beda* (*cod. R*). ¶ *hebr. ant.*
 non habent « mea » *Iac.* | in (2°) *om.* Σ^T |
 crine colli] crinuli Z*.

10. sponsa + mea L^MQYTΩ^Sb *Beda*
 (*cod. R*) | pulcrio* Y*; + sunt ΣLΩ^SJagrelst,
cf. Epiph. (facta sunt). ¶ *anti.* non habent
 « sunt » *Guill. et Iac.* | tuo Ω^{M*} | ~ tua ub.
 Φ^P | et] ecce Σ^T, *cf. Gen.* 27, 27.

11. destillans ALM*ΩW*S | sponsa +
 mea Q² | lac *om.* A | lingua] labia Π^H | odor
om. Σ^{C*}.

12. sponsa *om.* Γ^M | fons] *praem.* et C
cum Iust.

13. emissionis Z*Ψ^b(em.) | tuas W* |
 cypri Σa; cypus L; cyprum Ψ^b.

14. et cr.] cum croco b | fistula] Q* *ut*
vid.; fistulae Q²Γ^Mb | cynamomum CQ²YΘ;
 cinamomum W*Ω^Ja; cynamomum Q*Φ^PΩ^S;
 cinamomus Σ^{T2C}; cinnamomus Σ^{T*}; cinnamomum X *Iust. (cod. V) cum Epiph.* | murra =
 CΠ^{H*}ALZ*W; myrra MQY²(ex -am)ΦΘZ^S
 Γ^AΨ^dΩ^S; mirra XΣΠ^{H2}Ω^MJ^a; myrrha gre
 lbst; murrae Γ^{M*}; myrrae Γ^{M2}b | aloë] S*;
 haloe C; aloë M*Y²S²; aleoe L; aloën Y*;
 aloes a | primis *om.* Π^{H*} | unguentibus W*;
ut vid.

15. hortum b; + tuorum Γ^M | impetus
 Ψ^d; impetum Σ^CW*.

16. aquilo] Y*; aquila Y² | et] ut X |
 fluant] Ω^J*; fluent Σ^CQΦ^PWΩ^MS^{J2}agre. ¶
 Gregorius habet « fluunt » *Iac.* | illius *om.* L*.

V. 1. ueniat — suorum *om.* Ψ^d | et]
 ut Ω^SJ^ae. ¶ *hebr. et anti.* habent « et » *Guill.*

9. <vulnerasti CAM | in (1°) A | 10. <quam CAM | <pulchriora CA | 11. ¶ favus *Div. sine*
num. X; <favus CAM | <et odor A | 12. <hortus (1°) CAM | <hortus (2°) A | 13. <emissiones C
 AM | <cypri CA | 14. <nardus M | <aurra CAM | 15. <fons CAM | 16. <surge CAM.

V. 1. ¶ veniat V. Ω; <veniat CAM.

veni in hortum meum soror mea
 sponsa
 messui murram meam cum aro-
 matibus meis
 comedi favum cum melle meo
 bibi vinum meum cum lacte
 meo
 comedite amici bibite et inebria-
 mini carissimi
² ego dormio et cor meum vigilat
 vox dilecti mei pulsantis
 aperi mihi soror mea amica mea
 columba mea immaculata mea

quia caput meum plenum est
 rore et cincinnati mei guttis
 noctium
³ expoliavi me tunica mea quo-
 modo induar illa lavi pedes
 meos quomodo inquinabo illos
⁴ dilectus meus misit manum suam
 per foramen et venter meus
 intremuit ad tactum eius
⁵ surrexi ut aperirem dilecto meo
 manus meae stillaverunt mura
 ra digiti mei pleni murra pro-
 batissima

V. 1. fauum cum AZ et plerique *codd.*; fauum meum cum C et *cod.* V Iusti, cum *hebr.*, LXX, *ant. versione* | bibi unum meum cum lacte *om.* A*Z* per *homoeoteleuton* | amici ΣLM et aliquot *al.* cum *hebr.*, *lectio*, ut *vid.*, *archetypi*; amici mei et CA, Iust., Appon., Beda, cum *ant. vers.* | 3. expoliaui AZ; spoliaui C et Iust. | induar illa CZ², *sec. usum Hieronymi in hac versione*; induar illam AZ* cum *ant. vers.* | 5. stillauerunt AZ; distillauerunt C, fortasse ex v. 13, distillantia murram.

Adest b.

et Iac. | sponsa] *praem.* et L; + mea Ω^{SJ}* Beda. ¶ «soror mea sponsa» Hug. *hebr. ant.* «soror mea sponsa» Iac. | messui Y*; miscui XY² Iust(*cod. P*) | myrra mea Ψ^D | murram = Π^HALM*Y*Z*WS*; myrram QY²Φ ΘZ²S²ΓΩ^{Sb}; mirram CXΣM²ΩJ^a; myrrham grelb^{sc}; miram Ω^M | meam *om.* Ω^S | meis *om.* W* | fauum + meum CXΠ^Hr Iust. (*cod. V*) cum *hebr.*, LXX, Salis. et Epiph. (panem meum) | meo (1°) *om.* W*; + et ge | bibi -- meo (2°) *om.* A*Z* Appon. | bibe S* | meum *om.* L | amici = Σ^T(amihi)^cΠ^HLMΘΩ^M Appon. (*cod. R*) cum *hebr.*; amici mei Q; amici et XYΦZWSΓ^AΨ^DΩ^{SJ} *edd.* cum LXX; amici mei et CAΓ^M Iust., Appon., Beda, cum *aliqu.* *codd. gr.*, Salis. et Epiph. (proximi mei et).

2. mea (2°) + sponsa mea X, cf. Salis. | immaculata mea] *praem.* perfecta mea Π^H, *lectio conflata*, cf. Salis. et Epiph. | repletum X cum Ambr. hexam. 4, 7, 29, etc. | est *om.* Ω^M | et cinc. mei] et crines mei Θ^A cum Salis., Epiph., etc.; + et crines mei Θ^H. ¶ et cincinnati mei Θ^A | cyncynni C; cyncini Ω^S; cincinnati (ex

cinnis) Y² | noctium] *praem.* noctis L*, *lectio conflata ex ant. vers.*, cf. LXX, Salis., Epiph.

3. spoliaui CX(-bi) Iust. | mea + nocte Θ, cf. Ambr. in Luc. 8, 44, etc. | induam X | illa] Y*; illam XALQ*Y²ΦZ*WΓΨ^DΩ^{Mb} cum Salis. | inquinabo] *praem.* quo a | illos] eos XY cum Salis. et Epiph.

4. suam *om.* Σ^T*C | et uenter] uenterque Ω^{SJ} | tactus Π^H | eius] illius C.

5. ut aperirem] Z*; adaperirem S*; aperire ΦZ²Ψ^D cum LXX, Salis., Epiph. ¶ anti. [al. Iac.] «surrexi aperire» Guill. et Iac. | stillauerunt] Q*; distillauerunt CX(-berunt) Q²Φ^PΩ^S | murra (1°) = AL Iust.; myrra CY ΦΘΓ^AΨ^D; mirra XΣ^CΩ^M; murram Π^H*Z* W*S* cum Salis., Epiph., Hier. ep. 65, 14, 3; myrram MQZ²S²Γ^MΩ^S Appon.; mirram Σ^T Π^H²W²ΩJ^a; myrrham grelb^{sc}; myrrae b | digiti] *praem.* et Ω^{SJ} *edd.* cum *hebr.* ¶ *hebr.* et *ant.* non premittunt «et» Iac., item Guill. | murra (2°) = Π^H*ALZ*WS*; myrra MQ YΦΘZ²S²ΓΨ^DΩ^{Sb}; mirra CXΣΠ^H²Ω^{MJ}a; myrrha grelb^{sc}.

<veni CAM | <messui CAM | <comedi CA | <comedite CAM | 2. <ego CA | <vox CAM | <aperi CAM | <quia CA | 3. <expoliavi CAM | <lavi A | 4. <dilectus CAM | <et A | 5. <surrexi CAM | <manus A | <digiti A.

- ⁶ pessulum ostii aperui dilecto meo
at ille declinaverat atque trans-
ierat
anima mea liquefacta est ut lo-
cutus est
quaesivi et non inveni illum vo-
cavi et non respondit mihi
⁷ invenerunt me custodes qui cir-
cumeunt civitatem percusse-
runt me vulneraverunt me tu-
lerunt pallium meum mihi cus-
todes murorum
⁸ adiuro vos filiae Hierusalem si
inveneritis dilectum meum ut
nuntietis ei quia amore lan-
gueo
⁹ qualis est dilectus tuus ex dilecto
o pulcherrima mulierum qua-
lis est dilectus tuus ex dilecto
quia sic adiurasti nos
¹⁰ dilectus meus candidus et rubi-
cundus electus ex milibus
¹¹ caput eius aurum optimum
comae eius sicut elatae palma-
rum nigrae quasi corvus
¹² oculi eius sicut columbae super

6. ostii C(host.)Z et cod. B Apponii; ostii mei A | 7. uulnerauerunt CZ*; et uulnerauerunt AZ² cum ant. vers. | pallium meum mihi LMZ et aliquot al. cum hebr. et LXX; mihi palleum meum A cum Appon. et Beda; palleum mihi C | 11. elatae C(hel.)Z²; el**tae Z*; tela A.

Deest Γ^A partim a v. 7, me (2°), usque ad v. 10, electus, fol. lac.; adest b.

6. pessulum C; pessulus Γ^{M*}; pescu-
lum Y* | ostii + mei XALMQYΦWSΓΨ^Ω
edd. et Appon. (cod. R) | ut locutus sum L†; ut
dilectus locutus est Ωare; in uerbo eius WS*
cum hebr., LXX, Salis., Epiph., etc. ¶ subaudit-
ur « dilectus » et sic cantetur in ecclesia,
non est tamen de textu quia hebr. et anti.
non habent quia intelligitur de uersu prece-
denti Hug. « ut locutus est » Guill. hebr. et
ant. « dilectus » alii non habent « dilectus »
(sic) Iac. | quaesivi + illum XW², cf. hebr.,
LXX, Salis., Epiph., vide etiam 3, 1. 2 | illum om.
X | uocaui + eum S² Appon. (codd. BS) cum
hebr., LXX, Salis., Epiph. | respondet Π^{H*}.

7. circumeant Ψ^Ω; circu(m)ierunt L²
(ir in ras.)YΦ^Ωae. ¶ Hier. ant. « circum-
eunt », mod. « circuierunt », Gregorius « cus-
todiunt », hebr. « circuibant » Iac. | me (2°)
om. Y | uulnerauerunt me = CΣ^εΠ^HLQZ*
WS*^g Iust., Appon. (cod. B), Beda, cum hebr.,
LXX, Epiph.; om. Σ^{T*}; praem. et XΣ^T2AMY
ΦΘZ^S2ΓΨ^Ωarel^{bsc} cum Salis. | meum om.

CΣ^{T*} | mihi om. Z²age Iust. | ~ mihi pallium
meum AYΦΓ^MΨ^ΩΩw Appon., Beda.

8. hierusalem] Π^{H*}; hierlm b; iheru-
salem Ca; iherlm Q; iherlm XΣ; ierusalem
Π^{H2}Γ^Agre^lbsc; ierlm Ψ^ΩΩ^{SJ}; irlm Ω^M | an-
nuncietis Ω^{SJ*} cum Appon. et Beda | ei] michi
Ω^M.

9. qualis (1°) quis Σ, cf. LXX, Salis. et
Epiph. (quid) | dilectus] praem. hic S | o —
dilecto om. Y | o om. Θ^AW* | inter mulierum
L*, cf. Salis. et Epiph. (inter mulieres) | ex
dilecto (2°) om. Ω^S. ¶ « ex dilecto » Hug.
quidam libri glosati non habent hic « ex di-
lecto » et secundum glosam videtur quod
non debet ibi esse, ant. mod. hebr. habent
Iac. | quoniam Θ | sic om. Π^{H2}.

10. ex milibus om. Ω^{S*}.

11. ~ optimum aurum WS | comae +
capitis Θ^{A2} | sicuti C | elata Q; celatae Y*
(ut vid.)ΓΨ^Ω*; telate X; tela A; electae Φ^Ω;
el**tae Z*. ¶ « elate » Hug. et Guill. | nigra b.

12. sicuti C; quasi X | riuulos] Ω^{J*};

6. <pessulum CAM | <at A | <anima CAM | <quaesivi CAM | 7. <invenerunt CAM | <percus-
serunt AM | <tulerunt A | 8. <adiuro CAM | <si A | 9. <qualis (1°) CAM | <qualis (2°) A |
10. <dilectus CAM | 11. <caput CA | <comae C | 12. <oculi CAM.

- rivulos aquarum quae lacte
sunt lotae et resident iuxta
fluenta plenissima
13 genae illius sicut areolae aroma-
tum consitae a pigmentariis
labia eius lilia distillantia mur-
ram primam
14 manus illius tornatiles aureae
plenae hyacinthis
venter eius eburneus distinctus
sapphiris
15 crura illius columnae marmo-
reae quae fundatae sunt super
bases aureas

- species eius ut Libani electus ut
cedri
16 guttur illius suavissimum et to-
tus desiderabilis
talis est dilectus meus et iste est
amicus meus filiae Hierusalem
17 quo abiit dilectus tuus o pul-
cherrima mulierum quo de-
clinavit dilectus tuus et quae-
rimus eum tecum
VI. 1 dilectus meus descendit in
hortum suum ad areolam aro-
matis ut pascatur in hortis et
lilia colligat

13. illius ... eius ΣLYZ *et aliquot al. cum Appon.* (nota eandem pronominum mutationem in vv. 14 et 15); illius ... illius A *cum Iusto et Beda*; eius ... eius C *cum ant. vers., cf. I^{um} apparatus in 8, 3* | destillantia A | 17. quaerimus AZ*; qu(a)eremus CZ^a *cum ant. vers.*

Deest Σ^c partim a v. 13, consitae, usque ad v. 15, eius, fol. fenestr.; adsunt bk(a v. 15, species).

riuos ΩJ^a | quae late Y*Γ^M; quaelecte L* | sint A | iuxta] super L *cum Epiph.* | ~ plen. fluentia X.

13. genae] *praem.* uenter eius buxis (bux Y*) eburnea (eb. Y) super lapidem sapphyrum (saphirum S) YWS* *cum Salis., cf. v. 14 in LXX et Epiph.* | illius] eius C | sicuti C | areola XΣ^r. ¶ « areole » Guill. | eius] illius AMQWSΓ^{Ab} *Iust. et Beda* | lilia] labia ΩJ; *om.* LΩ^s. ¶ « lilia » Hug. *et Guill.* Greg. hebr. ant. « lilia » Iac. | distillantia] Φ^R*Z*; destillantia ALM*Φ^{R2}GPZ^sSI^A | murrā = Π^H*ALZ*WS*; myrram MQYΦΘZ^sS²ΓΩ^s b; mirram CXΣΠ^{H2}Ψ^DΩ^{MJ}a; myrrham gr elbst; *praem.* ut YΦ^{RG}b.

14. illius] eius Ψ^DΩ^M *cum Salis. et Epiph.* | hyacinthis Φ^{RG}; hiacynthis Π^H; hiacynthis Γ^A; hiacintus b; yacintis Z; iacynthis M*; iacintis Σ; iachyntis AY; hyacinthis S² Ψ^D; hiacinthis QΦ^P; yacinctis Θ^{A*}; hyacinctis Γ^M; iacinctis CXΩ^{SI}a; iacynctis Θ^H; yachinctis Θ^{A2}; iacyncthis M²; hyaccinthis

(*ex hacc.*) W²; hyacintinis S*; bicincintis Ω^M | eius *om.* L* | sapphiris] M*; sapphyris Π^HL QYΦ^GΘZ²(*in ras.*)W; sappiris A; saffiris C XΣ; sapphiris M²Γ^AΨ^DΩ^{M2}a; sapphyris Φ^{RS} Γ^MΩJ; sapphyrus b.

15. cura Θ^A | aureas *om.* Ω^{S*}.

16. guttur Y*W; gutturi b | est *om.* C *cum hebr., LXX, Epiph.* | dil.] electus Y | iste] ipse ælſt | iherusalem C; iherlm XΣ; iherlm Q; iherlm a; ierusalem gr elbst; ierlm Ψ^DΩ^{SI}; iherlm Ω^M.

17. quo abiit dil. tuus] *praem.* quo abiit fratuelus tuus Y, *lectio conflata ex recens. hexapl., cf. Epiph.* | declinabit X | tuus (2°) *om.* M Γ^A | qu(a)erimus = ALQ*Y¹Φ^{RG}P²(i *in ras.*) Z*WS*ΓΨ^DΩ^Mbk *Iust. (cod. V) cum Epiph.*; qu(a)eremus Q²Y¹Z²S² *cett. cum LXX et Salis.*

VI. 1. in] ad CX *Iust., cf. v. 10* | ad areola k*; + in hortis Ω^{M*} | aromatum Ω^{SI} arelſt, *cf. 5, 13.* ¶ hebr. et anti. habent « aromatis » in singulari Guill. Ier. hebr. ant. uel « aromatis » Iac. | pascat Z*; *praem.* ibi

<quae A | 13. <genae CAM | <labia CAM | 14. <manus CAM | <venter CM | 15. <crura CA M | <species CAMk | 16. <guttur CAMk | <talis CAMk | 17. <quo (1°) CAMk | <quo (2°) Ak.

VI. 1. ¶ dilectus VI. Ω; *Div. sine num.* A; <dilectus CMk | <ut k.

² ego dilecto meo et dilectus meus
mihi qui pascitur inter lilia
³ pulchra es amica mea suavis et
decora sicut Hierusalem terri-
bilis ut castrorum acies ordi-
nata
⁴ averte oculos tuos a me quia
ipsi me avolare fecerunt
capilli tui sicut grex caprarum
quae apparuerunt de Galaad
⁵ dentes tui sicut grex ovium quae
ascenderunt de lavacro omnes

gemellis fetibus et sterilis non
est in eis
⁶ sicut cortex mali punici genae
tuae absque occultis tuis
⁷ sexaginta sunt reginae et octo-
ginta concubinae et adules-
centularum non est numerus
⁸ una est columba mea perfecta
mea una est matris suae electa
genetrici suae
viderunt illam filiae et beatissi-
mam praedicaverunt reginae

VI. 5. grex AZ cum hebr.; greges C cum LXX, aut fortasse ex 4, 1. 2 | 6. genae CZ* Iust. (cod. V) et Appon. cum hebr., cf. 4, 3: sicut ... labia; sic genae AZ² | absque occultis tuis Σ^TLMZ² et aliquot al. cum archetypo, cf. 4, 1. 3, ubi idem verbum hebraicum absque eo quod intrinsecus latet transfertur; absque oculis tuis C(habsque hoc.)AZ*, eadem verborum confusione ac in ACXΣ^T etc., Iob 20, 26 | 7. non est numerus AZ; quorum non est numerus C, cf. LXX et ant. vers., Iob 9, 10; ps. 39, 13 et 103, 25 | 8. matris suae CZ et Appon.; matri suae A cum Iust. et Beda, hebr., LXX, ant. vers.

Adsunt bk.

Ω^{SI}*ae.

2. meo om. Y.

3. suavis] praem. et Q | sicuti C; om. X | iherusalem Ca; ihrlsm XΣ; iherlm Q; ierusalem grefbst; ierlm Ψ^DΩ^{SI}; ierlm Ω^M | ordinate Σ, cf. hebr., LXX, Salis., Epiph.

4. tuos] meos Y | auol.] uiolare X | sicuti C | greges ΓΩ^b Appon. cum LXX et Epiph., cf. 4, 1. ¶ anti. « sicut greges caprarum » et infra (v. 5) « greges ovium » hebr. tamen utrobique habet « grex » Guill. hebr. « grex », alii « greges » Iac. | galaat Xb; galaath Ω^I; gaad Ω^M; praem. monte Y, cf. Salis.

5. greges CYΦ^PΓbagre Appon. (cod. R) cum LXX et Epiph., cf. 4, 1. 2. ¶ hebr. « grex », alii « greges » Iac. | ascendant Σ^T.

6. sicuti C | cortex XΣ^CM*ZWS*b | genae — 7. sunt om. Σ^T* | genae = CΣ^CΘ^H (gaenae)^AZ*S* Iust.(cod. V) et Appon. cum hebr., LXX, Salis., Epiph.; ita genae X, cf. 4, 3; sic genae Z²S²k cell. | occultis] Γ^A* Ap-

pon. et Beda; oculis C(hoc.)XΣ^TACQYΦ^PΘ Z*Γ^A²(occ.)Ψ^Pb^k Iust. (cod. V).

7. octaginta L*; octuaginta ΣL²b | adolescentulorum Ω^M; adolescentularum quorum C; adolescentule quarum X Iust. cum LXX, Salis., Epiph., Sang.

8. una — mea (2°) om. W* | matris] Π^H*M* Appon.; matri Π^H²ALM²Φ^{RG}ΘWS Ω^{SI}*kagre Iust. et Beda cum hebr., LXX, Salis., Epiph. ¶ hebr. ant. « matri » Iac. | electa] praem. et Σ^C; + est XW²S* Appon. cum LXX, Salis., Epiph. | genetrici] Ω^I*(genit.)k*; genetricis QYΘΓbk² Iust. (cod. V), Appon. (cod. R), Brev. goth., P. L. 86, 214; genetricis Z Ψ^PΩ^{SI}². ¶ hebr. anti. « genitrici » Iac. | illam] bk Iust., Beda, Brev. goth. l. l.; eam X Σ^CQΘΩ^{SI} edd. et Appon. cum Salis. et Epiph. ¶ « eam » Hug. | filiae + syon Ω^{SI}*a cum Antiph. rom. (resp. Quae est ista). ¶ « filie » Hug. Gregorius « syon », Ier. « ihrlm », hebr. anti. non habent « syon » neque « ihrlm » Iac. | reginae] praem. et Ω^I* | et

2. <ego CAMk | 3. ¶ pulchra Div. sine num. X; <pulchra CAMk | <terribilis Ak | 4. <averte C AMk | <capilli CAMk | 5. <dentes CAMk | <omnes AMk | 6. <sicut CAMk | 7. <sexaginta CA Mk | 8. <una (1°) CAM | <una (2°) A | <viderunt CAM | <reginae A.

et concubinae et laudaverunt
eam
9 quae est ista quae progreditur
quasi aurora consurgens pul-
chra ut luna electa ut sol ter-
ribilis ut acies ordinata
10 descendi ad hortum nucum ut
viderem poma convallis
ut inspicerem si florisset vinea

et germinassent mala punica
11 nescivi anima mea conturbavit
me propter quadrigas Ami-
nadab
12 revertere revertere Sulamitis re-
vertere revertere ut intueamur
te
VII. 1 quid videbis in Sulamiten
nisi choros castrorum

9. acies $\Sigma^T LM$ et aliquot alii cum *Iusto* et *Appon.*, lectio archetypi; castrorum acies C(hac.) AZ et *Beda*, ex v. 3 | 10. conuallis AZ, *Iust.*, *Appon.*, *Beda*, cum *hebr.*; conuallium C, ex 2, 1 | 11. nesciui AZ cum *hebr.*; nesciuit C et *Iust.* cum *ant. vers.* | 12. sulamitis AZ cum *hebr.*, LXX, *ant. vers.*; sunamitis C, *Iust.* (cod. P), *Appon.* (codd. RB), *Beda*, ex *Malachim* (III Reg. 1 et 2; IV Reg. 4) | ut (hut C) intueamur CZ; ut intueamur A.

VII. 1. in sulamiten, lectio probabilis archetypi, ex qua fluunt variae lectiones: in sulamitem A, in sulamite Z² (ex in solamite), in sunamiten C.

Deest Γ^A partim a v. 10, descendi, fol. lac.; adsunt bk.

concup. et] et concub. $L\Omega^{MSJ} ag$ cum *Salis.* et *Epiph.*; om. Π^{H2} | ea Y.

9. est om. b | pulchra + es W* | terribilis** Φ^P | acies = $\Sigma^T \Pi^{H*} LMW \Gamma^A$ *Iust.*, *Appon.* (cod. B); castrorum acies $\Sigma^{T2} \Pi^{H2} W^2 k$ *cett.* et *Beda*, ex v. 3 | ordinate Σ , cf. *hebr.*, LXX, *Epiph.*

10. ad] bk *Iust.*, *Appon.*, *Beda*; in $Y\Phi^{RG} Z^2$ (in *ras.*) $\Psi^D \Omega^{SJ}$ *edd.* cum *Salis.* et *Epiph.*, cf. v. 1 | nucum] in *ras.* Ω^{J2} ; meum Ω^{MS} . ¶ «nucum» ita habet *hebr.* et *ant.* et glosa exponit, in ecclesia cantatur «in ortum meum» secundum LXX *Hug.* | pomam $\Sigma^C Y^*$ | conuallium $C\Omega aelst$, cf. 2, 1. ¶ «conuallium» uel «conuallis» utrumque bene *Hug.* *hebr.* et *anti.* «descendi in ortum nucum ut uiderem poma conuallis ut inspicerem si florisset uinea» hec littera solet corrumpi occasione antiphonarum *Guill.* «conuallium», alia littera «conuallis» *Iac.* | ut] et $MY\Omega^{SJ} barelst$ *Beda* (cod. R) | floruisset uinee Ω^S | germinasset X.

11. nesciuit CY *Iust.* cum LXX et *Salis.* | anima] amica Ψ^D | conturbabit C(-uabit) X $Yk^*(ut vid.)$; turbauit ΣZ^* | haminadab C;

aminadabat Σ^T .

12. sulamitis = $\Sigma^T C \Pi^{H*} AY^2 \Phi^P Z^2$ (u in *ras.*) $krwt$; solamitis $L^* Q^2 Y^* W^* b^2$; solamittis Q*; sunamitis $CX \Sigma^{T2} \Pi^{H2} M^2$ (una in *ras.*) $Y^3 \Phi^{RG} \Theta^{H2A} W^2 S^2 \Gamma \Psi^D \Omega b^* agels$ *Iust.* (cod. P), *Appon.* (codd. RB), *Beda*; sonamitis S*; sumani[...] L²; om. Θ^{H*} . ¶ «sulamitis» *Guill.* et *Iac.* | reuertere (φ^o) Θ^{H*} ; sunamitis Θ^{H3} ; om. $Q\Theta^{H2} Z^* \Gamma^{M*}$, cf. *Epiph.* | ut] in *ras.* M² | intueamur $AM^* k^*$; intuemur $\Phi^G \Psi^D$; intueamus X.

VII. 1. quid] quod Φ^P | uidebitis Yg *Appon.* (cod. B), cum LXX, *Salis.*, etc.; uidetis $\Psi^D g^*$ cum *Epiph.* | sulamiten scribimus; sulamitem A Φ^P ; solamitem Y; sulamite $\Sigma^T C \Pi^{H*} Z^2 k^* rwt$; solamite LZ*W*; solamitis Q*; sunamiten $C\Theta S^2 k^2$; sonamiten S*; sunamite $X \Sigma^{T2} \Pi^{H2} M \Phi^{RG} W^2 \Gamma \Omega agels$ *Iust.* et *Appon.*; sunamite $\Psi^D b$; sonamite Q². ¶ non est ibi nomen «sunamitis» quae in III Reg. 1 legitur, sed «sulamitis» et «sulamite» secundum *hebr.* et *anti.* et *Ambros.* ... *anti.* (aliqui *Iac.*) autem habent «solamitis» et «solamite» ... alii uolunt dicere «salamitis» *Guill.* et *Iac.* | chorus $Z\P^D bk$ | castrarum Q[†]; +

9. <quae CAM | <pulchra A | <terribilis A | 10. <descendi CAM | <ut (2°) CA | 11. <nescivi C AM | 12. <revertere (1°) CAM | <revertere (3°) A.

VII. 1. ¶ quid VII. Ω ; <quid CAMk.

- quam pulchri sunt gressus tui in
calciamentis filia principis
iunctura feminum tuorum sicut
monilia quae fabricata sunt
manu artificis
- ² umbilicus tuus crater tornatilis
numquam indigens poculis
venter tuus sicut acervus tritici
vallatus liliis
- ³ duo ubera tua sicut duo hinuli
gemelli capreae
- ⁴ collum tuum sicut turris eburnea
oculi tui sicut piscinae in Esebon
quae sunt in porta filiae mul-
titudinis
- nasus tuus sicut turris Libani
quae respicit contra Damas-
cum
- ⁵ caput tuum ut Carmelus et co-
mae capitis tui sicut purpura
regis vincta canalibus
- ⁶ quam pulchra es et quam decora
carissima in deliciis
- ⁷ statura tua adsimilata est pal-
mae et ubera tua botris
- ⁸ dixi ascendam in palmam ad-
prehendam fructus eius
et erunt ubera tua sicut botri vi-
neae et odor oris tui sicut ma-
lorum

1. filia AZ; filiae C | feminum C(faem.)Z² (fc in ras.), ut Deut. 28, 57, cf. etiam Ex. 28, 42 (femina); femorum A | 3. capreae A; caprae CZ, cf. apparatus in 4, 5 | 5. ut ... sicut Z et codd. fere omnes; ut ... ut A cum Beda; sicuti ... sicuti C cum ant. vers. | 7. botris AZ²; botrui C(-uy)Z* (ut vid.), cf. apparatus in v. seq. et Num. 32, 9 | 8. botri AZ; botrui C cum Salis., cf. apparatus in v. praec. | odor oris AZ*(ut vid.) Appon. et Beda, cf. hebr., LXX, ant. vers.; odores C(hod.)Z² cum cod. V Iusti (odoris).

Deest Γ^A partim usque ad v. 1, filia; adsunt bk(usque ad v. 4, tuum sicut).

tuorum Q | gressus] greges b | filiae CΣ | iunctura] Z*S*b^k Iust., Appon., Beda; iunc-
tur(a)e Y²(c in ras.)ΦZ²S²Γ^MΩ^M^S edd. | femi-
num] Z²(fe in ras.)W*b(fem.) Iust., Appon.,
Beda; femorum (faem. Φ^PΓ^M) XAQYΦ^PW²
Γ^MΨ^DΩ^M^Sk^gwst cum Salis. et Epiph. ¶ femi-
num k | tuarum b | sicuti C | munilia XΣM
QΦΘZΓ^MΨ^Db; munia Y* | qua Φ^G*W |
fabricatae C.

2. umbiculus Ψ^DΩ^M; umbicus Θ^H* |
crater] praem. ut X cum Optat. c. Donat. 2, 8 |
sicuti C.

3. ubera] umbracula Ω^M | sicuti C |
hinuli = Σ^CΠ^HMQ²Y²Θ^AZ*Wbk; inuli Y*
Θ^{HA}*; hynuli CΩ^S; ynuli X; hinnuli ALQ*
ΦZ²SΓ^AΨ^DΩ^M edd.; hynnuli Ω^J; hinoli Σ^T
Γ^M | capreae] Φ^P²(eae in ras.); caprae CZ
cum Salis.

4. sicuti (2°) C | hesebon Cgrelbst |
sunt] est Ω^S | portis C cum LXX, Salis., Epiph.

sicut (3°) ut X | qui Ψ^Da | respicis Θ^H.

5. ut] sicut C(-ti)X cum Salis. et Epiph. |
coma Γ^M | sicuti C; ut A Beda cum Epiph. |
uincta] iuncta W²(iun in ras.)are; tincta X.
¶ iuncta S; hebr. et anti. habent «uincta»
Guill. et Iac.

6. est Φ^P*.

7. es Φ^P | botrui C(-uy)XZ*(ut vid.),
cf. v. seq.

8. in palma A; ad palmam b; pal*am
W* | comprehendam Ω^S; praem. et LΘWS
Ωarelst cum Salis. ¶ hebr. et anti. non inter-
ponunt «et» Guill. et Iac. | tua] Y²(a in
ras.) | sicuti (utroq. loco) C | botrui C(-uy)
XΦ^G cum Salis.; botrus Π^H; botria Γ^M* |
odor oris = ΣΠ^HAL(ut vid.)Z*(ut vid.)Ω^S
agrelbst Appon. et Beda; odoris M*QYW*S*b
Iust. (cod. V); odores C(hod.)XM²ΦΘZ²W²
S²Γ^MΨ^DΩ^Me. ¶ «odor oris» Hug. | malorum]
praem. odor Ω^S²Jare. ¶ «sicut malorum»

<quam CAk | <iunctura CAMk | 2. <umbilicus CAMk | <venter CAM | 3. <duo (1°) CAMk |
4. <collum CAMk | <oculi CAM | <nasus CAM | 5. <caput CAM | 6. <quam (1°) CAM |
7. <statura AM | 8. <dixi CAM | <et erunt CA | <et odor A.

- ⁹ guttur tuum sicut vinum optimum dignum dilecto meo ad potandum labiisque et dentibus illius ruminandum
¹⁰ ego dilecto meo et ad me conversio eius
¹¹ veni dilecte mi egrediamur in agrum commoremur in villis
¹² mane surgamus ad vineas videamus si floruit vinea si flores fructus parturiunt si floruerunt mala punica ibi dabo tibi ubera mea
¹³ mandragorae dederunt odorem in portis nostris

- omnia poma nova et vetera dilecte mi servavi tibi
 VIII. ¹ quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meae
 ut inveniam te foris et deosculer et iam me nemo despiciat
² adprehendam te et ducam in domum matris meae
 ibi me docebis et dabo tibi poculum ex vino condito et mustum malorum granatorum meorum
³ leva eius sub capite meo et dextera illius amplexabitur me

VIII. 3. eius ... illius AZ^a et plerique codd.; eius ... eius C(ēius bis)Z* cum ant. vers., cf. I^{um} apparatus in 5, 13.

Adest b.

Hug.

9. tuus Q | sicuti C; quasi A Beda | dignumque Ω^{M*} | meo] me Π^H | labiis Ω^S | illius om. Z*; + ad L²Ω edd.

11. gradiamur W*; praem. et XΩ^{S*} cum Salis. | commoramur WS*; commonemur Γ^A; commemoramur b | uallis Γ^M, ut vid.; ualle* Y; agris ualles b.

12. surgamus b | ad uineam Φ^GΓ^MΩ^S | floruit] floruerit Ω^{SJ} | flores] fortes W*; om. S* | fructum Γ^M; fructu Y | floruerunt] Φ^{P*} (er in ras.); floruerint L | ubi W*.

13. mandragora C | odorem + suum Ω^{SJ*}, cf. apparatus in 2, 13. ¶ «suum» del. Hug. non est interponendum quod dicitur «suum» Guill. | portis] hortis Σ | dil. mi om. Σ^{T*} | serbauit W* | ~ seruauit dilecte mi tibi Ω^{M*}.

VIII. 1. qui b | te om. WS* | suggen-

tem CXΣΠ^{H*}LZ*(ut vid.)SΩ | ut] et Y | te + solum Ω^{Ie}. ¶ «te foris» Hug. | obsculer X, cf. Salis. et Epiph.; + te MΦ^PΘWSΩgrIsE Appon. cum hebr., LXX, Salis., Epiph. | ~ nemo me Ω^J | despiciat Z*Γ^M; despiciet Φ^GΘ^AΓ^A, cf. LXX, Salis., Epiph.; despiciet YΘ^H; despiciam b.

2. ducam + te W cum hebr., LXX, Salis., Epiph. | in domo XYZ | meae + et in cubiculum (-lo Y) gen(e)triciis me(a)e Π^HM YΘWSΓY^ΩΩ^{SJ}bage ex 3, 4, cf. etiam LXX, Salis., Epiph. ¶ quod solet interponi sic «et in cubiculum genitricis mee» nec hebr. nec anti. habent in hoc loco sed de III. capitulo [v. 4] supra hic usurpatur Guill., item Iac. | musto Ω^S | malarum Γ^{M*} | meorum om. Ω^M.

3. illius] eius (ēius CX) CXMZ*(ut vid.)W*b cum Salis. et Epiph.

9. <guttur CA | <dignum AM | <labiisque A | 10. <ego CAM | 11. <veni CAM | <commoremur A | 12. <mane CM | <si flores CAM | <ibi CA | 13. <mandragorae CM | <omnia CAM.

VIII. 1. ¶ quis VIII. Ω; <quis CAM | <ut CAM | <et iam A | 2. <adprehendam CM | <ibi CA | <et mustum A | 3. <leva CAM.

⁴ adiuro vos filiae Hierusalem ne
suscitetis et evigilare faciatis
dilectam donec ipsa velit
⁵ quae est ista quae ascendit de
deserto deliciis affluens et nixa
super dilectum suum
sub arbore malo suscitavi te
ibi corrupta est mater tua ibi
violata est genetrix tua
⁶ pone me ut signaculum super
cor tuum ut signaculum super

brachium tuum
quia fortis est ut mors dilectio
dura sicut inferus aemulatio
lampades eius lampades ignis
atque flammaram
⁷ aquae multae non poterunt ex-
tinguere caritatem nec flumina
obruent illam
si dederit homo omnem substan-
tiam domus suae pro dilec-
tione quasi nihil despicient

4. ne suscitetis et AZ cum Appon. et Beda; ne suscitetis et ne C cum Iusto | 5. et nixa ΣLZ* et aliquot al. e diversis codicum familiis cum Iusto et cod. B Apponii; innixa CAZ², lectio ant. versionis affinis | sub arbore malo AZ; sub arbore mali C et Iust. cum ant. vers. | 6. fortis est ut AZ³ (est in ras.) cum Spec.; fortis hut C cum cod. V Iusti, vi fortasse parallelismi cum dura sicut alterius partis huius v. | 7. poterunt ... obruent AZ³ cum Spec., Iusto (cod. V), Apponio, Beda; potuerunt ... obruunt Z*; possunt ... hobruunt C | despicient ΣLMZ*(disp.)k cum Spec., Iusto, Apponio (cod. B, quem commentarius comprobatur); despiciunt C; despiciet A et Beda.

Adsunt b(sed om. v. 5, sub — v. 12, eius)k(a v. 7, quasi, partim, fol. reciso).

4. hieruslm b; iherusalem C; iherlm X
Σ; iherlm Q; iherlm a; ierusalem Ω¹grelbst;
ierlm Ψ²Ω³; ierlm Ω^M | et = ΣΠ^HALQZ*
WS*^b Appon. et Beda; et ne CX Iust.; neque
Z²S³ cett. cum 2, 7 et 3, 5 | uigilare CXΣ^T*
Iust. | facitis Y* | ipse Ω^M.

5. de] a XΣ^C; in lbg* | fluens Q* | et
nixa = ΣΠ^HLΦ^PΘZ*WS*Γ^Mb Iust. (cod. V,
et nexa), Appon. (cod. B); et innixa XΦ^GS²
Γ^AΩ^M Iust. (cod. P); enixa Y; innixa CAM
QΦ²Z²Ψ²Ω^{SJ} edd. et Beda, cf. hebr., LXX,
Salis. (incumbens), Ambr. de Isaac 8, 72, etc.
(innitens) | suum] in ras. ΩJ²; meum XΠ^HL
MYΦWS*Ω^M Appon. (cod. R, et Beda. ¶ « in-
nixa super dilectum suum » Hug. « et in-
nixa super dilectum meum » iuxta anti. uel
« suum » secundum mod., si fuit ibi ioth
« meum », si uau « suum », differunt sola
magnitudine et breuitate, unde in tali dubio
uidetur presumendum pro antiquis Guill.
mod. « suum », ant. « meum » Iac. | sub —

12. eius om. b | sub] in ras. ΩJ² | mali CX
cum Iust., Salis. et Epiph. | ibi (r^o) hubi C | ibi
(2°) — tua (2°) om. Π^H*.

6. ut (r^o) om. Ω^M | supra XΣ^C*Θ^HΩ^M;
supera Θ^A | cor om. M* | ut (2°) et W*;
om. X | est] Z²(in ras.) Spec.; om. CXΣ Iust.
(cod. V) | dilecto Ψ² | sicuti C | inferus] L*
Γ^M* Spec. (cod. S); infernus XΣL²Γ^{AM}2Ω^{SJ}
grelbst Spec. (codd. MPCR). ¶ « inferus »,
alii « infernus » Hug. | aemulatio + eius C |
lampadas (r^o)XQ | lampadas (2°) X; praem.
ut a.

7. poterunt] Iust. (cod. V), Appon., Beda;
potuerunt LYZ*WSΓ^M*Ω^Maest Spec.; pos-
sunt C | obruent] W²(br in ras.) Spec.; obruunt
C(hob.)Z*; obruerent Π^H*; operuerunt Y |
illa Y Spec. (codd. MP*C) | pro dilectionem
Σ^C | nihilum C | despicient = ΣLMQ²Φ^{RG}
ΘW²SΓkg Spec., Iust., Appon. (cod. B); di-
spicient Q*YZ*; despiciunt CXΠ^H*; despi-
ciet AΦPW*Ψ²Ω^{MJ}arelbst Beda; despiciet

4. <adiuro CAM | 5. <quae est CAM | <sub CAM | <ibi (r^o) C | <ibi (2°) A | 6. <pone CAM |
<ut (2°) A | <quia CA | <lampades (r^o) CAM | 7. <aquae CA | <nec A | <si CM.

eum
⁸ soror nostra parva et ubera non
 habet
 quid faciemus sorori nostrae in
 die quando adloquenda est
⁹ si murus est aedificemus super
 eum propugnacula argentea
 si ostium est conpingamus illud
 tabulis cedrinis
¹⁰ ego murus et ubera mea sicut
 turris ex quo facta sum coram

eo quasi pacem repperiens
¹¹ vinea fuit Pacifico in ea quae
 habet populos
 tradidit eam custodibus vir ad-
 fert pro fructu eius mille ar-
 genteos
¹² vinea mea coram me est
 mille tui Pacifice et ducenti his
 qui custodiunt fructus eius
¹³ quae habitas in hortis amici aus-
 cultant fac me audire vocem

9. super eum AZ; super ęa C | tabulis AZ; tabulis pusillis C, *fortasse ex varia lectione pusilla pro parua v. praec.* | 12. mille tui pacifice LWS*(-cę) *cum cod. R Apponii, cf. hebr. et recensionem hexaplaem Hieronymi ut in Epiphania legitur* (mille tui salomon); mille tui pacific[.] k; mille tui pacifici CAZ *cum Iusto et Beda, ex facili corruptione textus* | ducenti his AZ; ducenti hii C *et cod. P Iusti* | fructus eius CZ *et Beda*; fructus meos A | 13. quae CZ; qui A, *cf. LXX et ant. vers.* (qui sedent).

Adsunt partim bk.

Z^a; despicit Ω^s. ¶ «despicient» in plurali iuxta hebr. et anti. *Guill., item Iac.* | eum] Z^ak *Spec. (codd. P²RS), Iust., Appon.*; eam Z²Ωalbsc *Spec. (codd. MP^aC) et Beda.*

8. parua] paruula Ω^s; paruula est Ω^{1a} *in ras.*; pusilla Θ *cum Salis. et Epiph.; om. L^a.* ¶ parua Θ^a; pusilla k; «paruula» uel «parua» *Hug. anti.* «parua» *Guill. et Iac.* | quando] qua Q *cum Salis. et Epiph.* ¶ «quando» *Guill.*

9. est] Z²; *om. Z^a3* | super eam XLM ΘWSr *Iust., Appon., Beda cum LXX et Salis., cf. Epiph.* (illam); super ęa C | inpingamus Q | illum Y | tabulis + pusillis CX.

10. cor. eo] coram et Ω^M; caro mea Γ^M.

11. fui Ψ^D; qui Y^a; *om. Y²* | pacifico] Q^a; pacifica Q² | in ea] ea Ω^s. ¶ «in ea» *Guill.* | adfert] M^a(aff.); affer Σ^TM²Ψ^D | pro fructum C | eius] S^a3; *om. S².*

12. est + semper X | pacifice = L^aWS^a

(-cę)rtw *Appon. (cod. R), cf. hebr. et Epiph.* (salomon); pacific[.] k; pacifico Σ^C*, *cf. LXX et Salis.* (salomoni); pacifici Σ^CΛ²S² *cett., Iust., Beda.* ¶ «pacifici» id est salomonis, ex hoc patet quod «pacifici» est genitiui casus *Hug.* puto istud quod dicitur «pacifici» esse nominatium pluralem, alioquin si pro salomone acciperetur potius interpres iuxta litteram transtulisset «pacifice» *Guill.* | his] Γ^M*; hiis Ω^S1a; hi Γ^M2; hii CX *Iust. (cod. P)* | fructum X *cum hebr., LXX, Epiph.* | eius] meos Ak^a.

13. quae] W^a; qui ALQ^aW²k *cum LXX, Salis., Epiph.* | habitas] M^aΨ^D*; habitat Σ^TM²; habitant Σ^CΨ^D2, *cf. Salis.* (sedent) | amici] W^aS^a; amic(a)e W²S² | auscultant] Π^H*W^aS²a^a*; abscultant Y; auscultant Ω^I2; abscultans X; auscultat Π^H2W²S²a^a3; abscultat S^a; auscultant te Ω^M*S¹J^a*; te auscultant Ω^M2. ¶ «auscultant fac me audire» *Hug. et Guill.*

8. <soror CAMk | <quid CAMk | 9. <si murus CAk | <si ostium CAMk | 10. <ego CAMk | <ex Ak | 11. <vinea CAMk | <tradidit CA | <vir A | 12. <vinea CAMk | <mille Ck | 13. <quae CAMk.

tuam

per montes aromatum.

14 fuge dilecte mi et adsimilare caprae hinuloque cervorum su-

EXPLICIT LIBER
CANTICUM CANTICORUM

14. et adsimilare] et adsimulare AZ; adsimilare C *cum Iusto*.

Adsunt bk(partim).

14. me L* | et om. CΣTΓ^MΩ^S *Iust.* | adsimulare ALZ*Γ^M; assimulare Ω^Mk | caprae hinul. om. A* | caprae L*W | hinuloque = ΣΠ^HMQ²Y²(-quē)Θ^{A2}Z*WΓ^Mb; hinuloque Y*(-quē)Θ^{HA}*; hynuloque CΩ^S; ynu-
loque X; hinnuloque A²LQ*ΦZ²Γ^AΨ^D *edd.*; hynnuloque Ω^J; hinnoloque S; hinnulo Ω^M; hinu[...] k.

Explicit liber cantic[.] canticorum k; explicit liber canticum canticorum qui et hebraycae sirassirim C; explicit liber cantica canticorum AQ*; finit liber siriasirim id est canticum canticorum Σ^T; finit liber sirasirim hoc est cantica canticorum (+ habet

uersus ccc W²) W; expliciunt libri cantica canticorum Q²; explicit canticum canticorum LΩ^J; explicit cantica canticorum (+uersus habet cclxxx Γ^A) XYΘΓ^A; explicit sirasirim id est canticum canticorum Π^H; expliciunt (explicuerunt Φ^R) cantica canticorum (+ habet uersus cclxxx Φ^G; + habet uersus numero cclxxx Φ^R; + uersus numero[...] Z²) MΦ^{RG}ZΓ^MΨ^Da; expliciunt cantica canticorum qui hebraice dicitur syrasirim uersus cclxxx Φ^P; sirasirim hoc est canticum canticorum explicit S; explicit b²; finit Σ^C; finis g; *sine subscriptione* Ω^{MS}b*relbgt.

14. <fuge CAMk.

APPENDIX

DE CODICE SANGALLENSI RESCRIPTO 194 (m)

*Cum codicem Sangallensem rescriptum 194, quem siglo m notamus, non prius noverimus quam Proverbiorum librum prelo dedissemus, omnes varias eius lectiones non mere orthographicas, quae ad Proverbia pertinent, in hanc appendicem collegimus. Ne autem de consensu codicis Sangallensis cum nostro textu quicquam dubii relinquamus, lacunas codicis m illis locis semper indicamus, in quibus nonnullus saltem inter nostros codices, recentioribus ΓΨΩ exceptis, a nostro textu discrepat. Quae lacunae ita notantur, ut siglum **** exactum litterarum erasarum numerum designet, siglum vero [...] pro iis locis, in quibus huiusmodi numerus nimis incertus est, usurpetur.*

Fragmenta, quae supersunt, trium librorum Salomonis his codicis rescripti paginis reperiri possunt:

Prov.	4,4 - 5,18:	pag.	118 et 125; 119 et 124;
»	5,18 - 6,32:	»	116 et 127; 117 et 126;
»	8,12 - 9,18:	»	111 et 100; 110 et 101;
»	10,2 - 11,11:	»	150 et 157; 151 et 156;
»	11,12 - 12,20:	»	40 et 43; 41 et 42;
»	12,20 - 14,8:	»	17 et 33; 18 et 32;
»	14,8 - 15,16:	»	15 et 2; 16 et 1;
»	15,16 - 16,26:	»	46 et 37; 47 et 36;
»	16,27 - 18,6:	»	19 et 31; 20 et 29;
»	18,6 - 19,20:	»	58 et 57; 59 et 56;
»	19,20 - 20,30:	»	7 et 10; 8 et 9;
»	20,30 - 22,10:	»	38 et 45; 39 et 44;
»	22,10 - 23,21:	»	172 et 167; 173 et 166;
»	23,21 - 24,26:	»	86 et 93; 87 et 92;
»	29,23 - 30,33:	»	120 et 123; 121 et 122;
»	30,33 - 31,3:	»	190;
Eccle.	1,8 - 2,12:	»	190 et 181; 191 et 180;
»	2,12 - 3,16:	»	188 et 183; 189 et 182;
»	5,4 - 7,1:	»	152 et 155; 153 et 154;
»	9,7 - 10,16:	»	202 et 201; 203 et 200;
»	12,11 - 14:	»	98;
Cant.	1,1 - 13:	»	98; 99 et 112.

1. *Variae lectiones Praefationis s. Hieronymi Tres libros (pag. 98 et 113; 99).*

1. tres — 5. nostris *legi nequit* 5. sit — 6. quae *legi nequit* 7. uerterant — antiq.] uer[...] | correxī — 8. ordine] [...]e 10. et — quem *legi nequit* 11. fili s*rach 12. et — magis *legi nequit* 13. commendare — p. 7, l. 1. inlum.] [...]l*min***** (vel -ē) 3. et om. | legeris | memento + f*it deo gratias amen.

2. *Variae lectiones Proverbiorum.*

IV. 4. et doc. me atque dic. *deest* 8. exaltauit | cum] dum 10. mea ut] m** uitae + tuae 13. uitaj m²; uia m* 14. semit** 15. eam *legi nequit* 16. et] nec 19. uiam 20. ausculta — incli(na) *legi nequit* 21. ea] e* 22. ea] **m 25. palphebra* 26. dirigem sic 27. et ad] **** | a malo + ui** enim **** dextris sunt ***** dñs peruerse uer* sun* que a sinis**** su** ***** autem rectos f*ci** curs* tuos it****ra aut*m tua in pa*ē p**du-ct*.

V. 3. stillans] di*****s 4. amara — acuta *legi nequit* | quasi] *praem.* l**gua eius 5. in] ad 6. ambulat] am[...] 9. crudeli] crude[...] 10. domo *legi nequit* 15. et]** 16. deriuentur *legi nequit* | tuas diuide] **** 17. habeto] ****e | nec] ne 18. sit uena *legi nequit* 19. inulus] innu*** | ubera eius *bis scripsit* | omni] [...]ni 20. quare + ergo 21. hominum 22. capiunt] cap[...] | constring.] const*in**** 23. morietur] m**itur | et multitudi*em.

VI. 1. sponderis *legi nequit* | manum *legi nequit* 2. captus + es 3. in manu ut *vid.* 4. palpheb** 5. eruere *legi nequit* 6. ad fornicam] o (vel a) fornica 7. cum *legi nequit* | nec] neque 8. aestate *legi nequit* | messe *legi nequit* 9. e *legi nequit* 10. dormies] d*r****s 11. armatus] m² ut *vid.*; a*atus m*; + si uero inpiger ****is u[...] fons messis *ua et egestas long* fugi[...] 12. abostata 13. oculo | terit] feret ut *vid.* | pedem 15. ueniet] u*n[...] | habebit *legi nequit* 19. discordiam 20. d*mittas 21. liga ea *legi nequit* | gutturi] ea g[...] 22. g*adiantur | custodient 24. ut cust.] e* custodiet (vel -ēt?) | extranea* 25. nec] ne 27. sinu] m²; sino m* 30. culpa 32. perdt*.

VIII. 12. eruditis] e*r[...] 13. detestatu* 18. superbae] superfluae 21. ut — eorum *legi nequit* 22. initium] in *nit*o | a] et a 23. ordita] ordinatus ut *vid.* | terram fier** 24. conc. eram] conceperam 29. mari] mar*, m *corr.* | fundamentum 30. cum eo eram] cum eora ut *vid.* | (tempo)re — 31. hominum *deest* 32. ergo om. m* | filii audite] *ili a[...] 34. meas] meos 35. inuenerit] inueniet.

IX. 1. edificabit 2. miscuit — suam om. m* 4. ueniat] declinet, ex v. 16 6. et uiuite — prudentiae *legi nequit* 7. ipse — 8. derisorem om. m* 8. oderit *legi nequit* | diligit 9. sapienti + ****a*inem | addetur] ad****ur | accipere] ****cipere 11. uitae + tuae 12. cris om. 14. sedit] *edet 15. uiam] p*r uiam | itinere] [...]e 16. quis] q** 18. et ignor. — sint *legi nequit* | (con)uiuae eius *legi nequit*.

X. 4. egestatem] e****tat* 5. in mes** | stertit] ste*tet 6. operit] *per[...] 7. iusti] ius** 8. suscip*t 9. manif. erit] manif***** 11. uitae — ope(riet) *legi nequit* 12. operiet 13. inuenitur 18. contumel** 19. de*erit 22. eis 23. prudenti 27. timor** 30. in terra 32. considera** + *****.

XI. 1. dominum] deum ut *vid.* 4. lib*rauit 5. in om. 6. liberauit | et in] et 8. traditur | impius] iniustus 10. exult.] ***tabit | pe*ditionem 11. benedictiones 12. qui — est *deest* 13. qui (1°) — fidel(is) *legi nequit* 14. est] *** | corruct *legi nequit* 15. affligetur] *f[...] | autem — erit *legi nequit* 16. gloriam] g***** 17. et *legi nequit* 18. iustitiam] *us*ia | merc** 19. praeparat] pr[...] 20. in his *legi nequit* 21. in manu *legi nequit* 22. naribus suis *legi nequit* 24. diuidunt] *****nt 26. abscond** | ma- ledic.] mal****ct** | popul[...] 28. confid** 31. recip.] re*ip**.

XII. 1. qui (1°) *legi nequit* 2. confidit cogita(tionibus) *legi nequit* 3. impietate + su*
4. corona *legi nequit*, sed spatium erasum lectionem corona est suggerit | eius *legi nequit* | confusione |
nfu[...] 5. fraudulentia] **d1**** 6. liberabit *legi nequit* 8. noscetur | **** |
uanus *legi nequit* | excors] ex[...] 9. et suff. *legi nequit* | pan** 11. (ope)ratur — 20. co-
(gitantium) *legi nequit* 20. incunt] inun* 21. con**ista*** | accid.] ac[...] 22. pla-
cent ei *legi nequit* 23. scientiam] sapient*** 24. seruiet] seu*et m* 25. illud] illu*
(illum, ut vid.) 26. negl**** | amicum + suum 27. lucrum] l*cram.

XIII. 1. filius — 3. os suum deest vel *legi nequit* 5. confundit et con**nditur 6. custo-
dit] *u*at[...] | uero *legi nequit* | peccato] ***** | subp. + eos 11. minuetur] min**tur |
manu mult.] m[...] 12. affliget 14. lex] l*x 15. contemptorum] con[...] 16. omnia
agit *legi nequit* 17. cadet] *a**t | legatus] l*gat** 18. **quiescet 19. detest. stult.]
d****tatur (vel -atur) stul[...] 20. efficietur *legi nequit* 21. pers*qu**** | iustis retr.]
s*i[...] 22. bonus — 23. noua(libus) *legi nequit* 24. parc 25. comedit] com[...].

XIV. 1. aedif. *legi nequit* | i*truc** 2. ambulat | deum + ** 3. custod. eos] cust[...]
6. inuen.] **ue**** 7. nescito lab.] n[...] 9. stultis] **u**** | inludet *legi nequit* | pec-
catum inter 10. in *legi nequit* | misceb.] [...]bitur 12. iusti ut vid. | autem eius] [...]iu* |
deduc.] d*du**** 13. dolo** | et extr. *legi nequit* | luctus occ.] lucr[...] 15. omni *legi*
nequit 16. decl. malum] ***l[...]lo | **nfidet 17. et uir — 18. stultitiam om. per homoet.
19. et — 21. suum *legi nequit* 21. pauperi] p[...] 23. in omni op. *legi nequit* 25. et *legi*
nequit 27. declin*nt 31. pauperis *legi nequit* 32. expellitur *legi nequit* 33. requ**** |
sap. — eru(diet) *legi nequit* 34. peccatum *legi nequit* 35. est *legi nequit*.

XV. 1. suscitatur *legi nequit* 2. lingua] lin*** | scientiam *legi nequit* | fatuorum] [...]orum
3. malos et bonos] [...]bono* 4. lignum — 5. increpationes *legi nequit* 6. domus — et
legi nequit | impii conturb. *legi nequit* 7. sapient.] sapi[...] | scientiam — 10. qui *legi nequit*
11. quanto — 12. nec *legi nequit* 13. exhilarat] ****l*** | in — 14. quaerit *legi nequit* 14. pa-
scetur — 15. dies *legi nequit* 15. mali — iuge *legi nequit* 16. est — magni *legi nequit* 19. pi-
grorum] [...]rum | quasi sep** 20. et om. | ***picit 21. *t*ltitiam | stulto] stu*** | gres-
sus + suos 22. confir***** 25. d*mus | (demoli)etur — 27. uiuet *legi nequit* 28. me-
dit[...] 32. adque**** 33. discip. sap.] d***p**** **pientiam ut vid. | praecedit
*r*cedet*.

XVI. 1. est animum *legi nequit* | linguam *legi nequit* 4. semetipsum — 5. domini *legi*
nequit 5. manus — erit *legi nequit* 6. in *legi nequit* | declin.] d*cl***** 7. placuerint —
hominis] placu[...]minis | inimic*s | conuertet] ****ue***** 9. disponet ut vid. 11. domini
sunt et *legi nequit* | sacculi] *cli 13. dilig.] [...]tur | nuntii] ***n**** 16. et euan. 17. decl.
— custos] de[...]u*at** | uiam] animam 18. precede* | sup*ruiam | et — exalt.] [...]xal*****
19. humil.] hu*il*a** 24. fauus — 25. uidet(ur) *legi nequit* 26. eum — 27. eius *legi nequit*
29. lactat] [...]at | (d)ucit — bo(nam) *legi nequit* 30. adtonitis | oculis cog. praua *legi nequit* |
perficit *legi nequit* 31. corona — 32. et] [...]iens[...] 32. animo — urbium] [...]pugna[...]
33. sed — 17, 4. labiis *legi nequit*.

XVII. 4. (menda)cibus — 5. in(pun****) *legi nequit* 6. sui] eorum ut vid. 7. stul** |
principem] p[...]m 8. quocumque] quoque m* 9. separat foeder. *legi nequit* 11. mit-
tetur] *itt*t** 12. confi****i 13. reddet | recedet] r****t 14. contum.] *on-
tum*l[...] 15. et (1°) om., ut vid. | abominabi*** | dominum] deum 16. habere diu. stul.]
haber[...]* 18. plaudet] p[...] | pro — 19. discord.] [...]di** 19. rixas — suum *legi*
nequit 20. peruersi cordis *legi nequit* | et — incidet] [...]id** 21. natus — suam] [...]inia
sua | in fatuo] i* fatu*s 22. facit spiritus] [...]ps 23. munera — ut *legi nequit* 24. in
(1°) — in (2°) *legi nequit* 25. ira — quae *legi nequit* 26. non — principem *legi nequit* | qui
recta iudicat] qui[...]at 27. et (1°) — pretiosi] [...]st[...] 28. putabitur ut vid. | et —
intellegens *legi nequit*.

XVIII. 1. occ. quaerit *legi nequit* | recedere — erit *legi nequit* 2. non — uerba] [...]rba |
ea — corde *legi nequit* 3. in — peccatorum *legi nequit* | contemnit] *on**m**** | sequitur —
obprobrium] [...]b**um 5. impii *legi nequit* | declines] ****li*** 6. stulti inmiscunt]

****ult*mis*en*** | rixis — prouocat *legi nequit* 7. (ani)mae — 19. ur(bium) *legi nequit* 20. de — illius *legi nequit* | satur. eum] sa****b*n[...] 21. manu *ut vid.* | comedent — eius *legi nequit* 22. mulierem] mu*i****m bon** | bonum et auriet] b[...] 23. loquetur] ****u**ur 24. *mihabilis | societatem *legi nequit*.

XIX. 1. sua — 2. est (1°) *legi nequit* 2. offendit — 11. ini(qua) *legi nequit* 12. sicut — et (1°) *legi nequit* | et sicut — 14. diuitiae *legi nequit* 14. dantur — uxor] da[...] 15. pigredo — 16. custodit (2°) *legi nequit* 16. uias — 17. pauperis et] [...]rtifi[...]ri[...] 17. reddet ei *legi nequit* 18. filium — ponas] [...]on*s | animam — 19. sustine(bit) *legi nequit* 19. et — 23. plenitudine *legi nequit* 23. uisitatione pess.] *isita[...] 24. manum — os *legi nequit* | eam] [...]m 25. pestil. — 20, 26. dissipat *omnino evanuit*.

XX. 26. sapiens — 29. iuuenum *legi nequit* 30. uulneris — 21, 22. fortium *legi nequit*.

XXI. 22. ascendit] *s*ende* 24. et — 25. pigrum] [...]grum 26. tota — 27. im(piorum) *legi nequit* 27. quia — scelere] [...]lere 28. testis — loquitur] [...]loq**tur 29. uir — rectus] [...]uul[...]us | uiam — 30. sap. *legi nequit* 30. est (2°) — 22, 5. per(uers*) *legi nequit*.

XXII. 5. custos — eis *legi nequit* 6. prouerb. — uiam] prou[...] | etiam — 7. diues] etia[...] 7. imperat — ser(uus) *legi nequit* 8. totus versus *evanuit* 9. qui — enim] qui pron[...]anibus *n*m | suis — 10. deris. *legi nequit* 13. dicet 14. in ea *ut vid.* 18. ea *vel eā* | redun*auit | in om. fortasse m* 19. (os)tendi — hodie *legi nequit* 21. responderes ex his illi qui misit te 26. d*fugiunt | uades] **dens 27. habes] abe*.

XXIII. 5. poteris | quia facient] qui*ac*unt 7. in simili***ine | dicet] dic*t 8. euomes] *uom*s 11. eorum fortis est *legi nequit* 14. percutis eum] *um per***** 17. peccator*s 19. totus v. *evanuit* 20. conuiuiis] con[...] | comesat.] [...]nibus 21. uestietur pannis dormit.] uestien*u[...] 23. et (ante noli) om. 24. gaudium 25. quae *legi nequit* 27. foueam *nim profunda (*vel* -dā) est | aliena] a*i*n*am 28. uiderit] inuene*** 29. suffusio ocul.] suff[...] 30. calic. epot.] c*|*cib**pot*ndis 31. intuearis — splenduerit] in*ue- [...]nduerit | ingreditur 32. diffundet] diff**d** 33. extrane** | loq.] lo****tur 35. dicet] di*s | me sed non] [...]n | quando euig.] q[...]gilab*.

XXIV. 1. esse — 2. rapina] e[...]p*na 2. meditant** | loquuntur] lo**ntu* 5. uir (1°) — et (2°) *legi nequit* 6. et — consilia] [...]nsilia 7. sapientiam 10. lassus] l[...]s 11. ne] non 12. seruatore] s*rua*or 13. dulcissim[...] 15. iusti — 16. enim] [...]nim 16. et resurget] [...]surg*t | corrue] *oncu*runt 18. displiceat] d*splic*at 21. detractatibus | non *legi nequit* 22. consurg** | utrisq** | nouit] sustinebit 23. cognosc. pers. *legi nequit* 24. dicit] di**t.

XXIX. 23. et — gloria] [...]sp[...] 24. qui — partitur] [...]titur | adiurantem] et iurantem 26. egred.] e*red*etur.

XXX. 2. sapien*i*m 3. et non] ** *ut vid.* 4. atquescendit | conlig.] c**li***** | suscit.] **scit**** | nosti — 6. uer(bis)] [...]ntibus[...] 7. ne deneges] [...]s 8. **rba mendacii 9. saturatus *ut vid.* | et egestate *legi nequit* | peierem] peri**** 10. ne accuses] [...]c[...] | et corruas *legi nequit* 11. maled. — suae] mal*d**** [...] di*e* ma*ri suae 12. quae] qu* | sibi *legi nequit* | lota a sord.] l[...]o*dib*s 13. phalphebrae *ut vid.* 14. pro — habet *legi nequit* | comedant *ut vid.* | ex — 15. dicentes *legi nequit* 16. satiatur — numquam] satu[...]m 17. desp.] d**pic** | effodiant] **f*d**n* | corui de torr. *legi nequit* 19. uiam (2°) — adulesc.] [...]medio mar[...]n*i* 20. est uia *legi nequit* | adult. — os *legi nequit* 21. quartum + quod 23. cum — an(cillam) *legi nequit* 25. quae praep.] *****parant | in — sibi *legi nequit* 26. lepusc. plebs *legi nequit* | conlocat — cubile] pr[...]b*1* 27. et egred. uniu. *legi nequit* 28. manibus — aedibus *legi nequit* 29. tria — quartum *legi nequit* | quod + non 30. pauebit occ. *legi nequit* 31. et — rex *legi nequit* 32. apparuit *ut vid.* | elat*s *st in *ublm* | si — inposu(isset) *legi nequit* 33. ad delici*ndum | expremat m* *ut vid.*

XXXI. 1. uerba — mater *legi nequit* 2. qui 1° et 2° | uteri] u[...] | qui 3° 3. et — 31. eius om.

